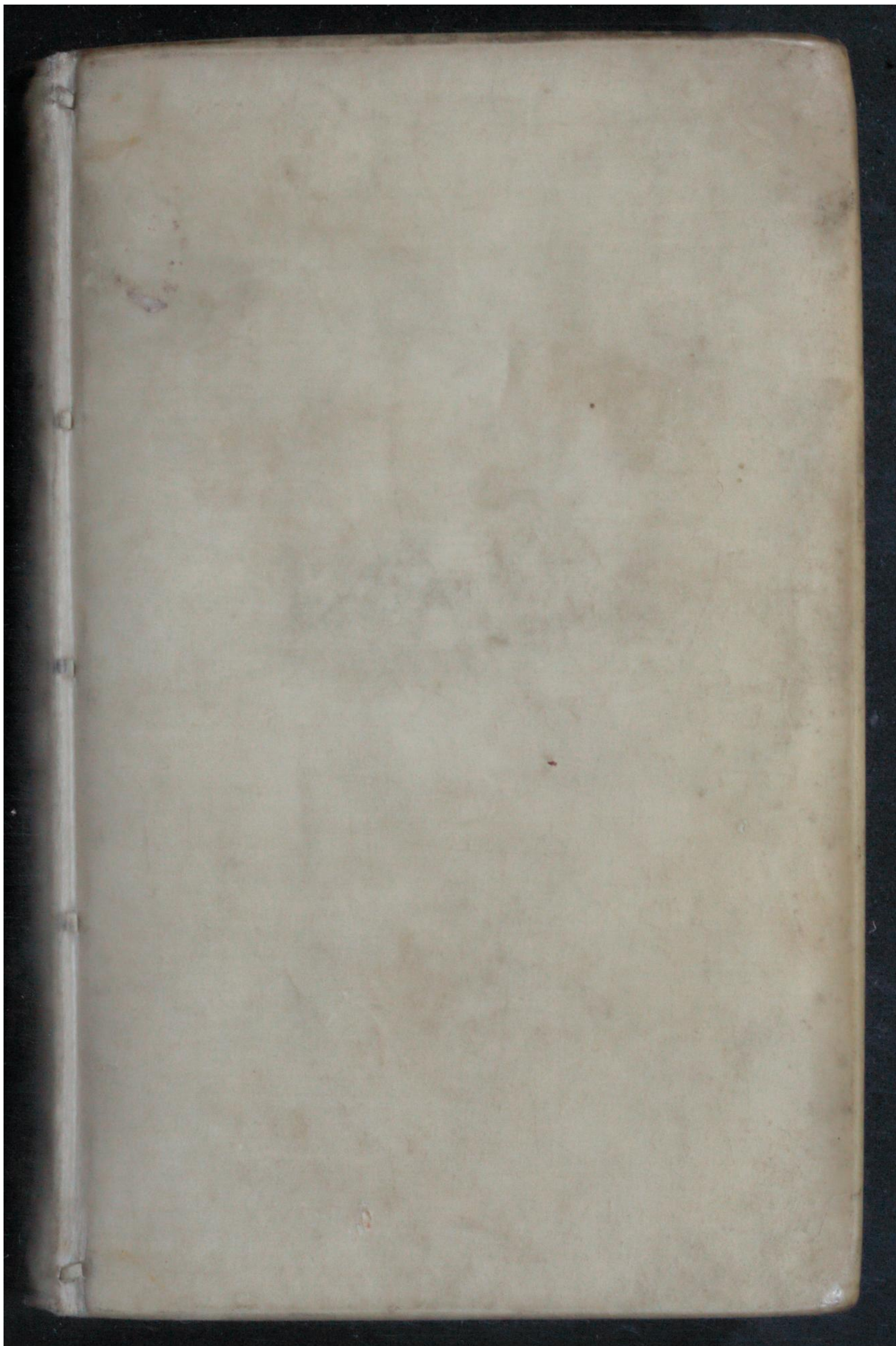
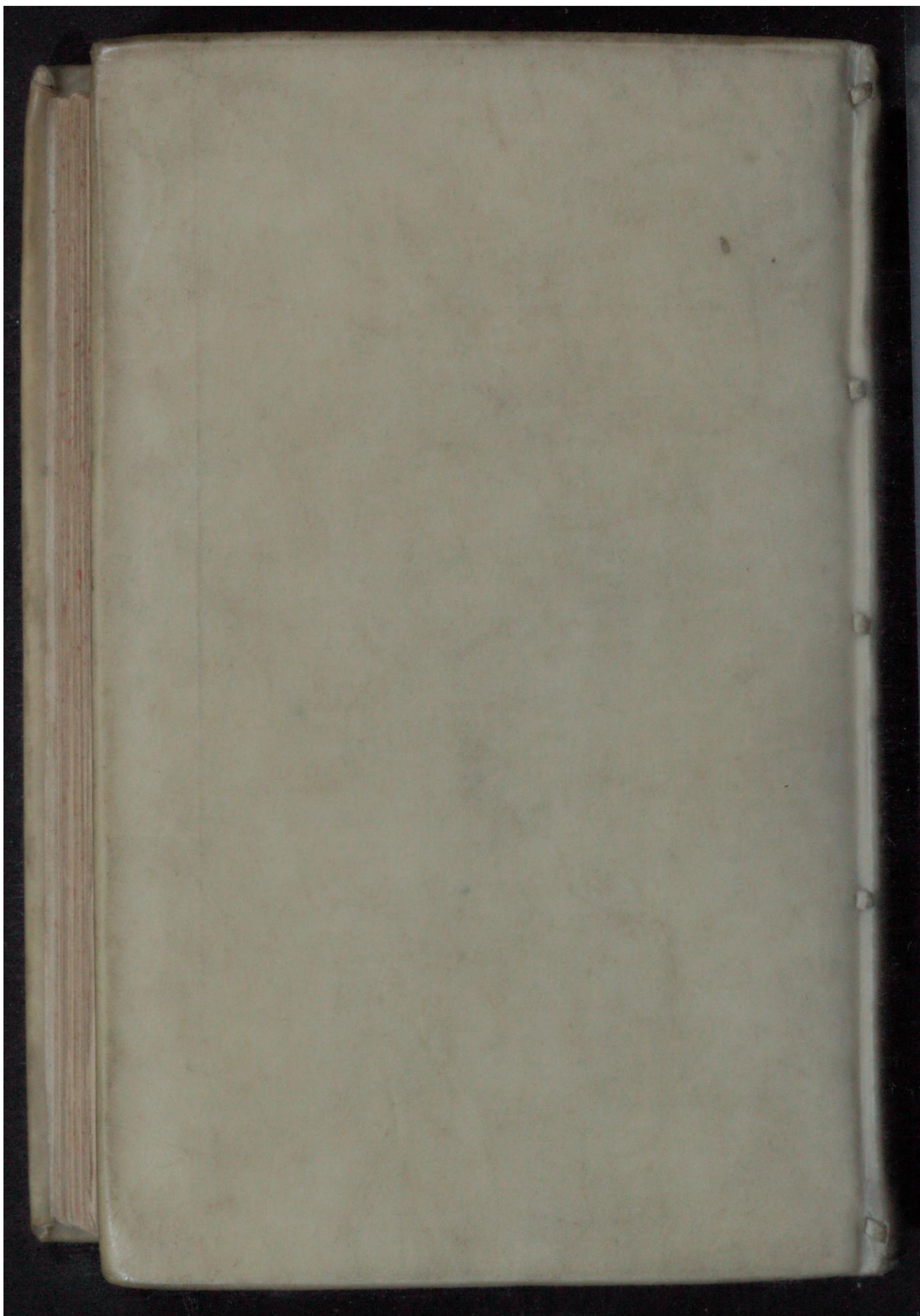
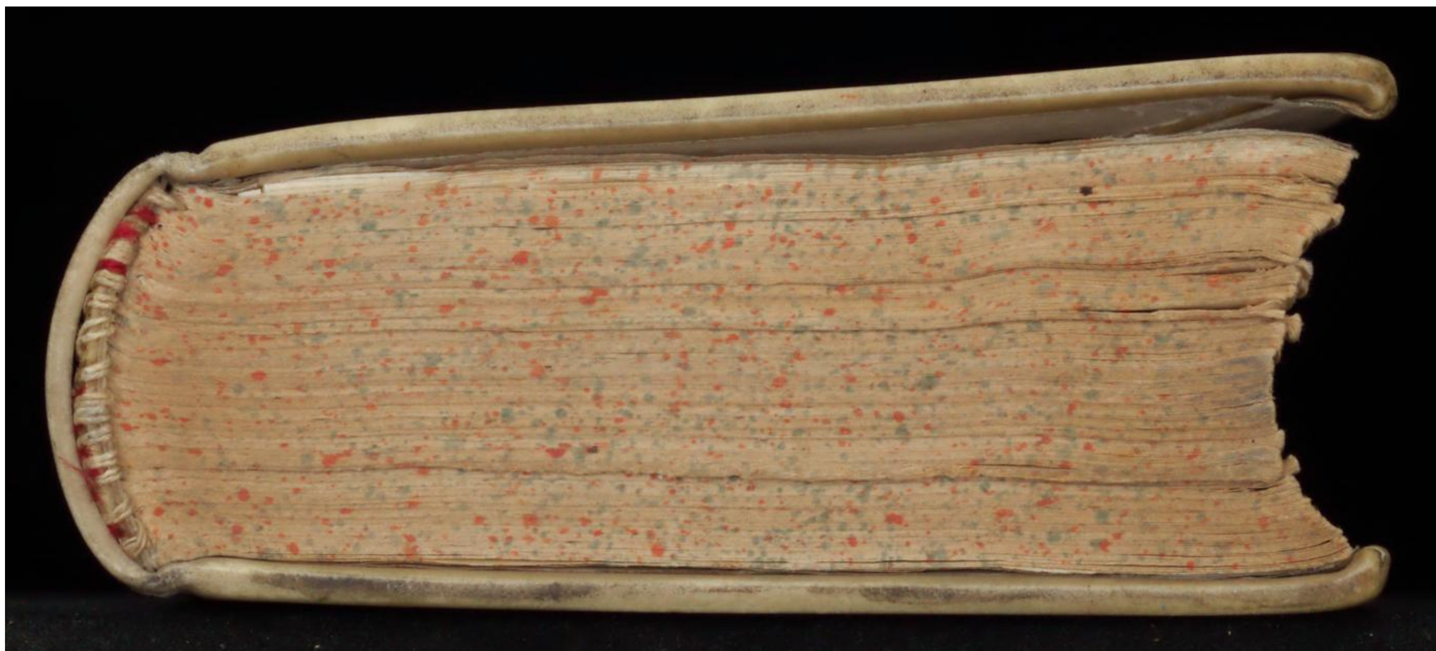
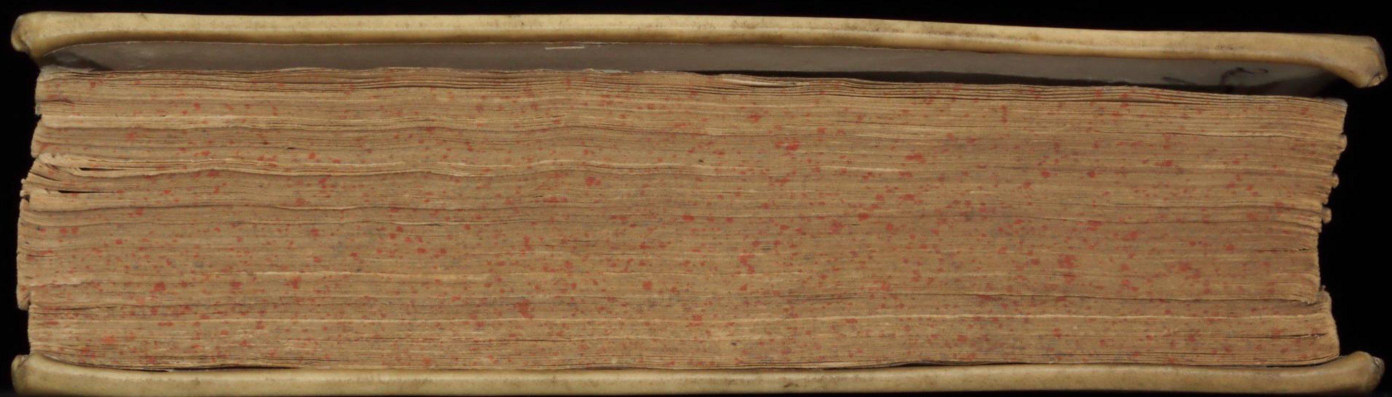

W. DEURHOF
Toegang
tot de
Weetenschap.
III
389
M 4

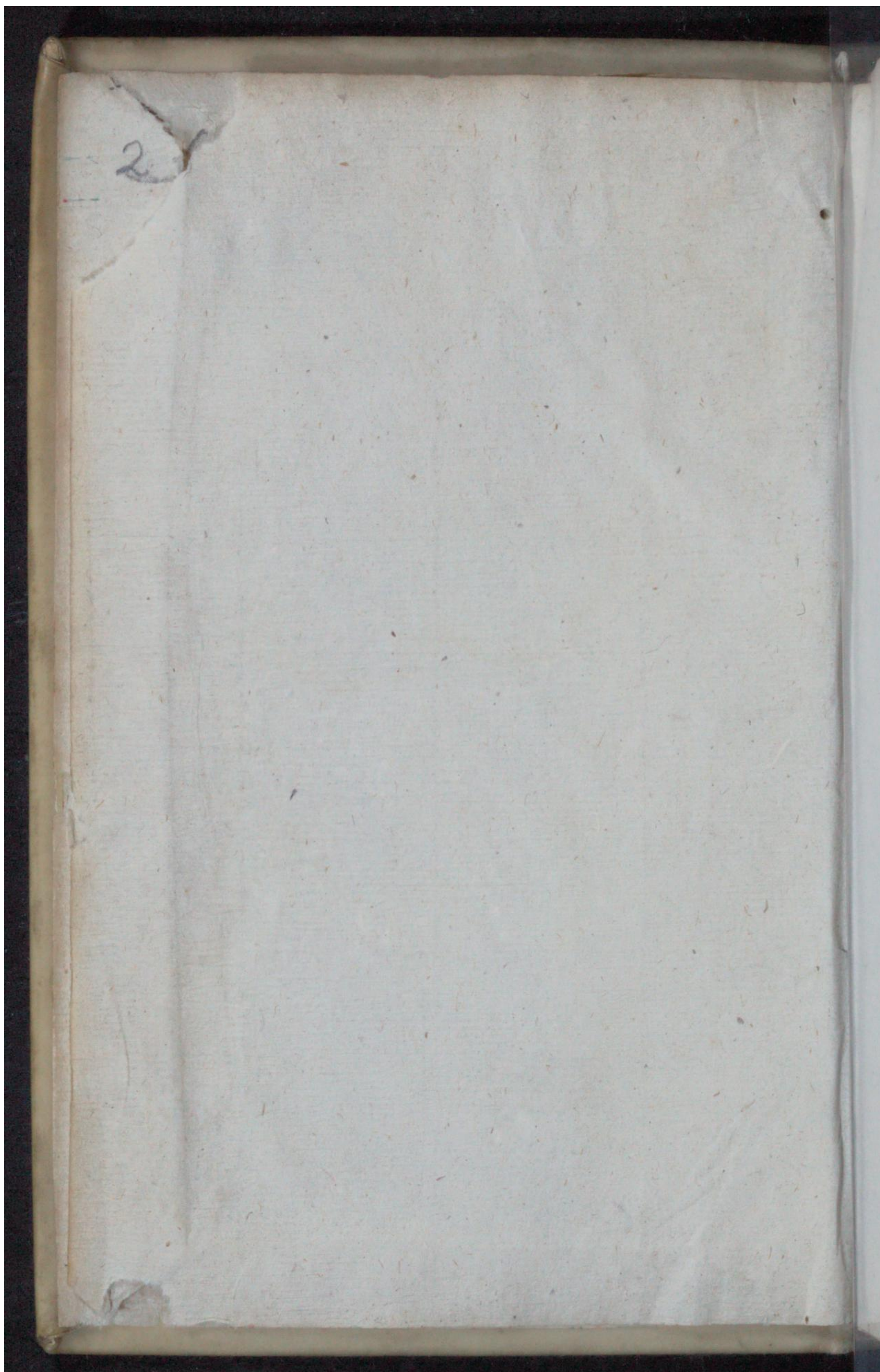

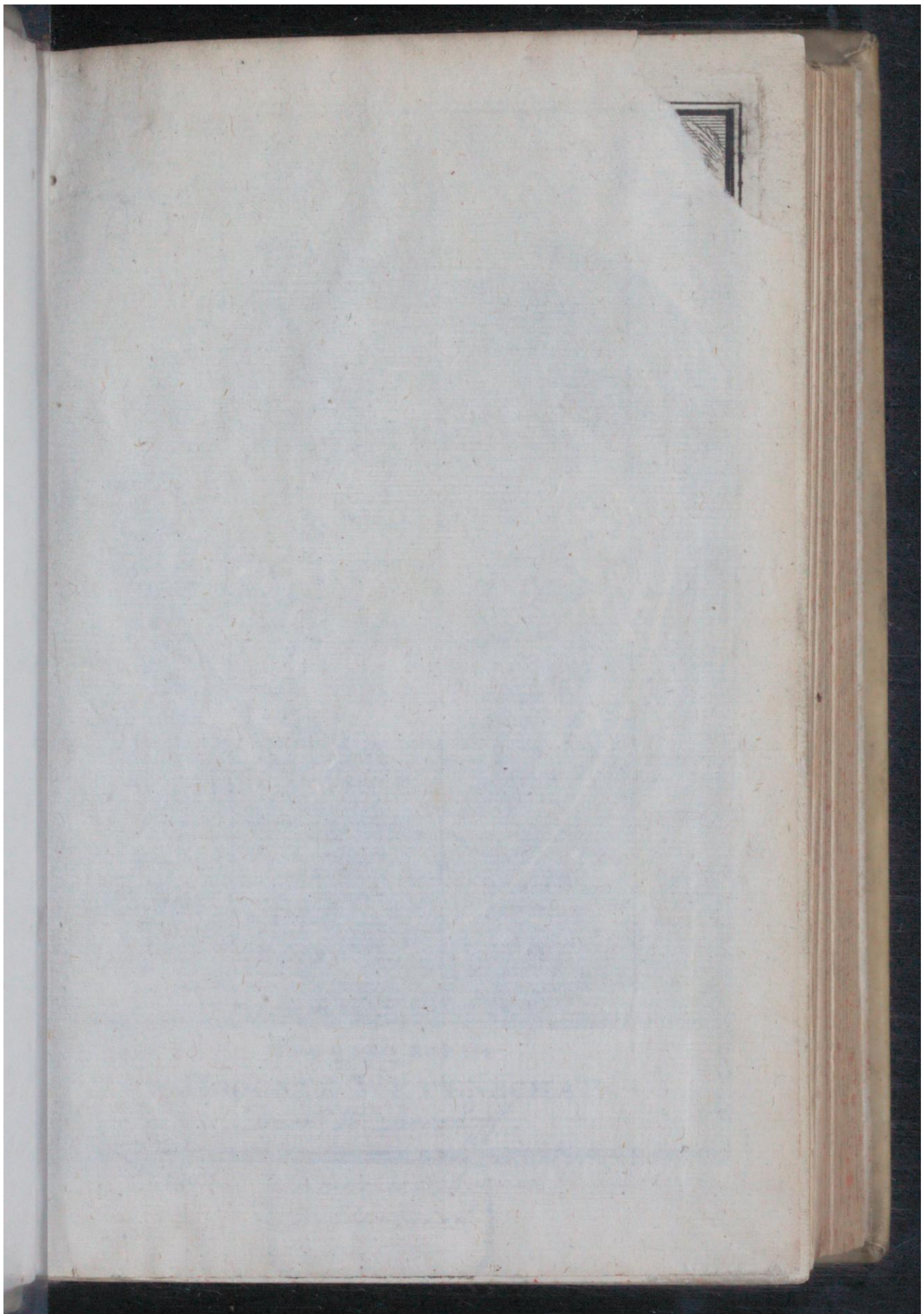

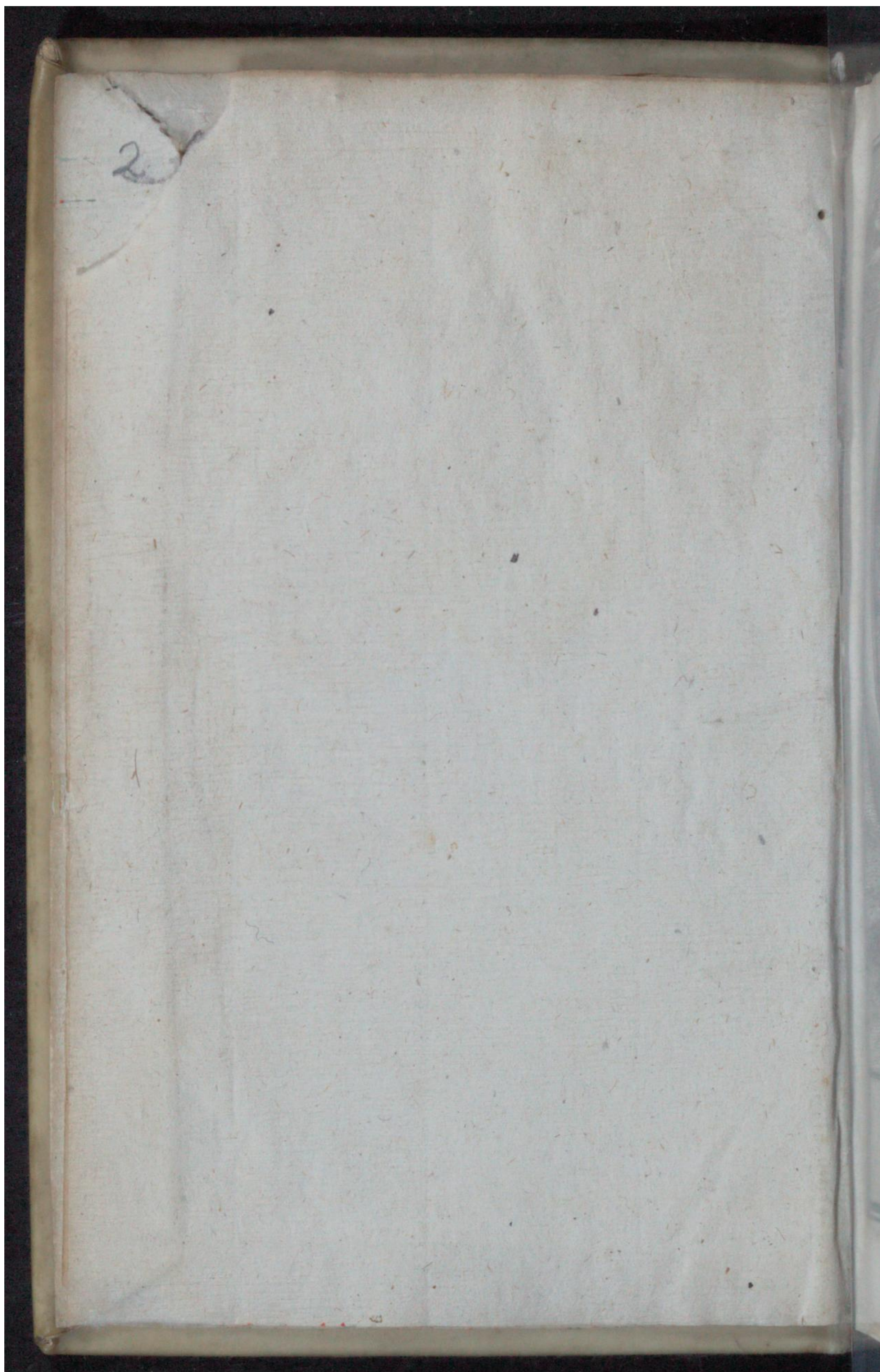

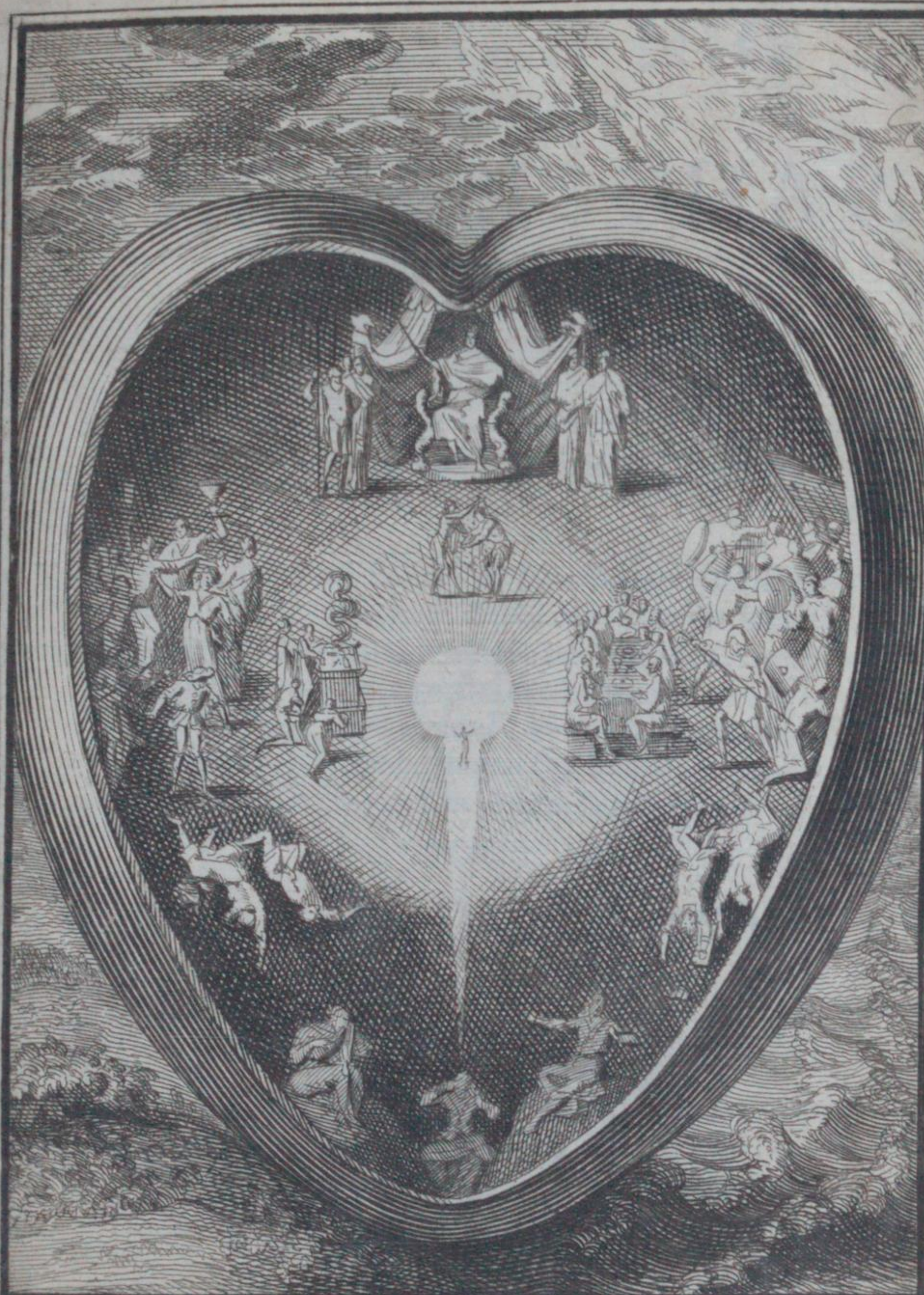

2 J 413.

2

Toegang tot de
HOOGSTE WETENSCHAP.
Door W. Deurhoff.

TOEGANG
Tot de Hoogſte
WEETENSCHAP.
Handelende van de
WERKEN der GENAADE.
Waar in veel God-geleerde Leerſtukken verklaard worden.

ALS

De Rechtvaardigheid Gods; de Nootzaakelykheid der Voldoening; de Leere van de Middelaar; en de daadelyke toebrenging der Genaade aan de zondige Onderwerpen, door het beginzel des geeſtelyke Leevens; de inwendige Roepinge, het Geloof, en de Heiligmaaking: in verſcheiden Bedeelingen der Tyden, tot aan de komſte van Chriſtus in het vleeſch.

DOOR

WILLEM DEURHOFF.

t'AMSTERDAM.
By JAN TEN HOORN, Boekverkooper over 't oude Heere Logement. 1699.

TOT
VERKLAARING
Van de
TYTEL-PLAAT.

DE ziel met Heemels-vuur ontſtooken,
Ontwykt, in eigen ſchaaduw, 't licht.
Ter doller hartstocht uitgebrooken,
Vernield ze Godsdienſt, trouw, en plicht:
Tot datze uit Moord, uit Onderdrukken,
En luſt, door pyn en Droefheid daald,
In 't diepſt van knaagings ongelukken;
En 't boos bedryf te duur betaald.
Maar, niet te wyd van 't licht geweeken,
In ſchaaduw-ſchyn, door Tempel-pracht
En Kerk-gebruiken, op te kweeken,
Dan gaatze voort van kracht tot kracht:
Tot datze, om laag het licht gewonnen,
Ter inkeer opwaards binnen ſpoeid;
En eindigd daarze was begonnen,
In 't midden, daar Gods liefde gloeid.

OPDRACHT,

Aan den

Schrandere, Naaukeurige, Onvermoeide,

WOUTER van WIERINGE:

Liefhebber der Weetenschappen, en kenner van veellerlye Boek-stoffe.

MYN HEER,

Het oppervlak der Aarde torst een meenichte stervelingen, die, met nuttelooze beezigheeden, hunne leef-tyd vernielen. Alle de poogingen des gemoeds nochtans, tot hoe verschillende voorwerpen toegepast, zyn niet anders, dan blyken van de rustelooze begeerte om te verkrygen, het geene als noch ontbreekt: want de kennis van het volstrekte, de ziele ingegrieft, noopt alle menschen, het zy dommeling, of met een oordeel des onderscheids, om vervul-

linge van hun gebrek te zoeken. Aller waarachtigst was voortyds het gevoelen van de Wyze-Man, *dat God de mensche tot onverderffelykheid geschaapen heeft?* en dat, dieshalven, het eynde van alles wat wy zyn, uit het verval van de vadzige vleeschklomp, niet volgen zal. Aller betoogelykst, en allermeest over een koomende met de menschelykheid, is het dan, dat wy onzen toeleg niet bepaalen, binnen de engen omtrek van dit vergankelyke leeven. Maar, de geest te verheffen in wyder uitstrekking tot zaaken van bestandiger weezendlykheid, en te Jaagen na den stand daar wy toe geschaapen zyn, vind men alleen by de keurlingen, die, door de kennisse van God en zich zelven geoeffend, in de losse beweegingen, van het veranderlyke swerk der tydelyke gevallen, niet achteloos weg slingeren. Zo raar is het dat menschen als menschen leeven.

Dewyle dan vast staat, dat de dood ons lichchaam ontbinden, alle Aardsche bezittingen ontneemen, en alle valsche lichten uit dooven zal, laatende het edelste

van ons weezen, zonder alle dien aanhang, na de eeuwigheid voort gaan; zo wysd het zich zelven, dat recht menschelyk te leeven, hier in bestaat, dat men voor-raad voor de ziel opzaamele, om, in dat afgetrokken bestaan, niet beroofd van zaakelyke goederen bevonden te worden. De menschelyke oeffeningen, gericht tot een zaakelyk uit-eynde, verschillen zo veel van den arbeid om goederen die vergaan, als de ziel van het Lichchaam. Want, gelyk de lichchaamelyke dingen door beweeging te zaamen koomen, kan zich de ziel, in teegendeel, alleen in stilte verryken, en door rust in bezitting toeneemen: nadien zy, met in zich zelven te keeren, de lydingen en tochten des lichchaams, binnen de kring van haar werkelykheid, geen ingang te verleenen, en standvastig aan de voorwerpen van het zuivere verstant gehecht te blyven, een vergenoeging en blydschap geniet, die, in voortreffelykheid en duuring, alles wat van de veranderlykheid afhangd oneyndig te booven gaat.

Hier toe een leevens-wyze te verkiezen, waar in men zich van alle moejelyke beezigheeden, omtrent de Aardſche woeleryen en tydelyke belangens, zo veel geſchieden kan, ontrekt, en, met toepasſinge des verſtands aan zaakelyker voorwerpen, de tyd doorbrengd, kan men niet anders dan een goede verkiezing noemen; om dat men, dus doende, het ſpoor baand tot een beſtandig weezen. Nademaal nu UWE leevens-wyze. de genoemde keur, ten vollen beantwoord, als hebbende reeds veele Jaaren, zonder veel gewoel in het tydelyke, zonder ſlemperyen die het lichchaam bederven, en zonder wufte gezelſchappen die den geeſt verſtroojen, met nuttig onderzoek, van weetens waardige dingen, afgeſleeten, zo dacht my gevoeglyk, aan U E, eenige uitdrukzels myner gedachten op te draagen. Want om dat ik de zodaanige, die het naarſtig onderzoek met een onberispelyk gedrag verzellen, tot eygenaars myner overdenkinge maake, zo achte ik, aan U E, de rechte eygenaar aan te treffen.

Daar komt by, dat de langduurige kennis en vrïendſchap, die, na allen ſchyn, niet zullen ophouden, voor dat een van ons ophoud te leeven, my noodigden, tot het toeſtellen van een duurzaam gedenkteeken: behalven dat ik my verplicht vinde, voor het vrye gebruik van alles wat uit UWE boek-kaamers my nuttigheid kan toebrengen, eenige erkenteniſſe te doen. Het een en het ander tot beweeg-reeden gebruikende, word dit werk U E toegeeygend, onder betuiginge van te zyn,

Myn Heer en vriend,

Amſteld: 6 Octob: 1699.

U E. Verplichten Dienaar,

WILLEM DEURHOFF.

VOOR-REEDEN.

DAt de menschen wandelen als in een beeld, en dat ze, met het opvolgen van de dierlyke driften, ydelyk woelen, geeft een beklaagchelyk bewys, van den toestand daar het menschelyk geslacht toe vervallen is. In plaatze van het hoofd om hoog te heffen, en te bekennen wie het Heel-al geschaapen heeft, om als reedelyke beschouwers de eeuwige oorzaak aan te bidden, en, met goedkeuring van het Goddelyk beleid, zich zelven in een vreedzaame stilte te bezitten; zo wroet men als swynen in de Aarde, en toond geen achting, voor het geene de menschelyke achting alleen waardig is.

De voorwerpen van de zinnen geeven een gevoelige aanraaking, en de toomelooze tochten een raazende vervoering, om de tydelyke dingen, als roof-voogels, met bek en klaauw, vast te houden: daar onderwyle de duurzaame goederen van den geest verwaarloosd, en niet gekend worden. Indien zich de ziele des menschen niet toepast aan blyvende voorwerpen, zal ze voedzeloos moeten kwynen, en, zelf in de verkryging van het nagejaagde schyngoed, gepynigd worden. Maar de denkbeelden der weezendlyke dingen, geholpen van het geene God uiterlyk geopenbaard heeft, moeten onze aandacht lokken, en beezich houden: want daar huisvest de weetenschap van innerlyke bevinding, de kennis die in doen bestaat, en de bezitting van het onvergankelyke goed.

Zeeker, dat de God-geleerde leeringen, onverbreekelyk vast geklonken aan de Wys-begeerige waarheeden, de eygen voorwerpen van een onsterf-

fely-

felyke ziel zyn: ſtaat vaſt by allen, die de Gods-dienſte ernſt is, en van het een en het ander kundig zyn. Wy, niet noodig achtende, het verwantſchap van de God-geleerdheid met de Wys-begeerte, teegen de Ongodiſten en woorden-kluivers, weederom aan te toonen, zullen alleen, tot gemak van den Leezer, aanwyzen, hoe deeze God-geleerde verhandeling, die de Wys-begeerte nooit uit het oog verlieſt, te zaamen hangd.

Om dit werk, met de beſpiegeling van de H. God-geleerdheid, te verbinden, vertoond het *eerſte Hooft-deel* de vereeniging in God, en dat het werk der Scheppinge, met de genaade, aan de zyde Gods, een eenige daad is. Het welke, als een aanleyding tot de volle gelykheid des menſchen met een der vereenigde in God, ter needer geſteld zynde, koomen wy ter overdenkinge van de dingen, die voor de daadelyke verloſſinge des zondaars in Aanmerking koomen. Te weeten: van *de Rechtvaardigheid Gods*, de *Nootzaakelykheid der voldoening*, het *Middel der verloſſinge*, de *Nootzaakelykheid van de Middelaar*, van *het geene de Middelaar tot onzer verloſſinge doen moeſt*, en *hoe God ons* in *en* door *Chriſtus verloſt*. Waar in alles na den aard der zaaken bepaald, en de voornaamſte geſchillen onderzocht worden; gelyk dat te vinden is, in het 2: 3: 4: 5: 6 en 7: Hooft-deel.

Van daar tot de zaak voortgaande, om te toone dat de genaade Gods de zondaars zaalig maakt, door zaakelyk in hen te werken, bepaald het *Achtſte Hooft-deel* het onderwerp der verloſſinge. Dit bepaald onderwerp begrypt allen die God in Chriſtus uitverkooren, of daadelyk voor de tyden der eeuwen in Chriſtus geſteld, en in hem, die de

wortel hunner wasdom is, gegeeveen heeft: dat, als de zaakelyke voorbereiding der verlossing, in het *Neegende Hooft-deel* voorkomt. Achtervolgens de gifte aan, of voor-verordineering in Christus, genieten de uitverkoorene in het byzonder, als ze uit Christus voortspruiten, de genaade, die hen te vooren vervangelyk in hem gegeeven was: op dat ze in hem tot de volle verlossinge zoude opwassen, Dat is te zeggen. Dat ze *in* en *door* Christus, *de volkoomen liefde tot God in hunne zielen*, en *de volslaagen onsterffelykheid in hunne lichchaamen*, verkrygen zullen.

Het eerste nu, dat onderwerpelyk in de uitververkoorene werkstellig word, is den *Aanvang des geestelyken leevens*; gevolgd van *de Roepinge*, het *Geloof*, en de *Heyligmaaking*: aangeweezen in het 10: 11: 12: en 13 Hooft-deel. Maar om dat de voortgang van de enkele werking, tot Rechtvaardiging of onsterffelykheid des lichchaams, eerst in de volheid des tyds door Christus zou toekoomen: en dat de geloovigen onderwylen, weegens Aards-gezintheid, door verscheydenheid van uiterlyke behandelingen moesten geleid worden: zo moesten wy onzen draad eenigzins anders aanhechten.

Na dat dan, in het *Veertiende Hooft-deel*, het onderscheid tusschen de zaakelyke werking der genaade, en de zeedelyke wyze van toedienen, vertoond is, openbaaren wy in het *Vyftiende Hooft-deel* onze gedachten van de bedeelinge der tyden. Hier in bestaande: dat de bedeelinge van Gods genaade tweederlye is. 1. *Der zaak*. 2. *Der uiterlyke Bediening*. Beyde bekwaamlyk bedeeling der tyden genoemd, om dat ze verschil van tyd insluiten.

De bedeeling der zaak is drie-leelig, afgenoomen van den *Aanvang* van *een byzondere vordering*, en van de *voltrekking* der genaade. Den *aanvang*, of het eerste lid, bestaat in de *Roeping*, met alles wat daar toe behoord. De *byzondere vordering*, die eerst na de dood van Christus in kwam, bestaat in de *Rechtvaardiging*, met het geene daar van afhangd. En de *voltrekking* bestaat in de volmaaktheid van den geheele mensch.

De bedeeling der uiterlyke bediening, begrypt het onderscheid in het uiterlyk gedrag, dier menschen, die, met de liefde tot God aangedaan, niet altyd over een koomende met die liefde konden leeven. Dat van ons gebracht word tot vier tyd-parken. 1. Een tyd der bevinding, van Adam tot Abraham. 2. Een tyd der belofte ende des verbonds, van Abraham tot de uittocht uit Egipten. 3. Een tyd des Wets ende des voorbeeldende verbonds, van Moises tot Christus. 4. Een tyd der vervulling van Christus tot de volheid aller dingen.

Om dat nu den Aanvang van de zaakelyke bedeeling, bestaande in den aanvang des geestelyken leevens, de Roepinge, het geloof, en de Heyligmaaking, blyft duuren, zonder dat 'er de byzondere vordering by komt, van Adam tot Christus: in welke ruimten de drie eerste tyd-parken, van de uiterlyke bediening, afloopen, zo bepaalen wy deeze verhandeling, met het onderzoek van het voornaamste dat in die tyden is omgegaan: volgens het geene den leezer vinden zal, van het *Zestiende* tot het *Acht-en-Twintigste Hooft-deel* daar wy, met de de verwachtinge van de geloovigen onder de Wet, ons werk doen eyndigen.

Op

Op de

TOEGANG

Tot de

HOOGSTE

WETENSCHAP.

Aangetoond door

WILLEM DEURHOFF.

Schrander Wysgeer

En

Naarstig Ontdekker

Van de God-geleerde waarheeden.

GY, die de waarheid na wild ſpooren,
En wysheids gulde leſſen hooren,
Komt herwaarts, ſiet! die ryke ſchat
In weynig bladeren bevat.
Hier's ſtof voor Uw' beſpiegelingen,
Om tot in 't diepſt' geheim te dringen
Van d'ALDERHOOGSTE WETENSCHAP.
Dus word de Geeſt van trap tot trap

Ge-

Gevoerd, om uyt dit woest geweemel
Van 't Aards beslag, *in sig den Heemel*
Te vinden, daar haar Maaker woond,
Die sig *haar God* en goed betoond.
Den sondaar, in de schuld gesonken,
Word *'t Leeven*, als een givt, geschonken,
En *in syn hoofd met God vereend*.
Soo blinkt sijn deugd, als 't hel gesteent.
De Lievde Gods kan 't al verduuren,
En rust op Diamante muuren:
Dus blyvt zyn hoope vast gegrond.
Hier sluyt' de tegenspraak haar mond.
Hier word geen lyden toegeschreeven,
Maar *Lievden in de Ziel* gegeven,
Wyl 't lighaam van de *dood geraakt*,
Door lydens-Ramp ten leeven naakt.
Wat geest kan deese wond'ren vatten?
't Besitten van zo dierb're schatten,
Hier stuyt den aandagt in 't Genot,
God leevt in haar, zy leevt in God.
Wie kan zyn lees-lust hier versaaden?
De Gods vrugt leevt in deese blaaden.
Wanneer *'t Verhemelde gemoed*
Zig met de waare wysheid voed.
Gaa voort ô DOORGELEERDE SCHRYVER,
Geen teegenstand weerstreev Uw yver,
De

De Nyt verbleek voor waarheids ligt;
De woestheid dekk' haar aangesigt.
De tyd en heeft nooyt weg genoomen
De naam, en 't overschot der vroomen,
Want na dat zy, zyn overleen.
Zoo blinkt haar deugd voor yder een,
Zoo strek Uw' leer-wys elk tot voorbeeld,
Zo werd' van Godsdienst regt geoordeeld,
Tot dat de waarheid word' bekend,
Van 't een tot 't ander Weerelds End.

J. vanden VELDE.

TOEGANG
Tot de hoogſte
WEETENSCHAP.
Handelende van de
WERKEN DER GENAADE.

EERSTE HOOFT-DEEL.

Van de vereeniging in God, en dat het werk der genaade, aan de zyde Gods, geen andere daad dan de Schepping is.

DE menſchelyke Ziel, in ſtilſtand der hartstochten, met een afgetrokken beſpiegeling aan haar weezendlijk voorwerp toegepaſt, bevind zich, over de ondoorgrondelijkheid van den almachtige werker, in verbaaſde verwondering weg gerukt: ze word echter in haar werk-daad, door oneindigheid van het voorwerp, niet zo reddeloos overhoop geworpen, of ze kend, met genoegzaame onderſcheiding, het opzicht van het gewrocht tot de oorzaak; het onverbreekelijk verband van Inleiding.

Gods ſchepzel ; en dat een volſtrekte goedkeuring van het Goddelijk beleid, de allerhoogſte gelukzaaligheid is die een ſchepzel genieten kan. Het weezen des ſchepzels beſtaat in geduurig te worden, waar van ieder ſtip als een ſchaakel zijner weezendlijkheid inkoomende, alles, wat het ſchepzel van den aanvang tot in eindelooze eeuwen bejeegend, onwrikbaar zo doed uitkoomen, als het in de natuur der dingen geſchied. Want gelijk het ſchepzel in zijn eerſten oorſprong door de daad der ſchepping in weezen kwam, zonder dat het daar in eenige beſtellinge had, of te weege konde brengen dat het niet, of anders gemaakt wierd, zo moet dit ook van alle byzondere gevallen gelden, nadien die niet anders dan het weezen, of deelen van de weezendlijkheid zijn: en gelijk een keeten door verband der ſchaakels, bekwaamlijk zaamen hangd, zo heeft God ook onze weezendlijkheid, met alle de leevensgevallen als zo veel ſchaakels, verbonden, waar van ieder, met die onmiddelijk voorgaan en volgen, zodaanig een overeenkomſt heeft, dat daar uit een onverbreekelijke leevens-keeten voortſpruit. Zalomon heeft, zelf in het woe-

woeden zijner Godverzaakende ydelheid, de kracht deezer reedeneering gezien. *God heeft*, zegd hy, *ieder ding schoon gemaakt in zijnen tijd, ook heeft hy de eeuwen in haar harte gelegd, zonder dat een mensche het werk dat God gemaakt heeft kan uitvinden, van het begin tot het einde toe.* Maar al kan het werk dat God doed niet worden uitgevonden; en of Zalomon met een knaagende roekeloosheid besloot, dat de menschen niet uitneemender zijn dan de beesten, hy moest echter belijden, *al wat God doed, dat zal in der eeuwigheid zijn, daar is niet toe te doen, noch daar is niet af te doen.*

Het darde deel van de H. Godgeleerdheid vervat de werkinge der genaade, die in schikking na de werken der natuur verschijnende, als het einde en oogmerk, dat God met de werken der natuur beoogden, te boek staat. *Hy heeft ons uitverkooren in Christus voor de grondlegging der waereld, op dat wy zoude heilig ende onberispelijk zijn voor hem in de liefde*, Eph. 1: 4. Heylig en onberispelijk te zijn, als het *einde* van de grondlegging der waereld, heeft alleen plaats in den geene, die van onheiligheid gezuiverd hunne eigen wer- Oogmerk.

ken nalaaten, en in Gods ruste ingaan: zijnde de toestand des menschen, missende de genietinge Gods, en de ongenoegzaamheid der geschaapen voorwerpen bevindende, het *voorgaande*, en als de *voorbereiding* tot de genaade. En gelijk *de wordinge des menschen als een der vereenigden in God*, waar meede wy het tweede deel eindigden, de eerste stip van Gods genaade in den Zondaar, en, van alle de veranderingen waar door den zondaar van trap tot trap tot de volkoomen gelijkheid met een in God toeneemd, het onmiddelijk voorgaande is, zo zal dit darde deel, van dat beginzel de gelijkheid met een in God van stuk tot stuk afleidende, de Heilige Godgeleerdheid tot een volslaagen zaamenstelling doen aangroeijen.

Om met vereiste ordening de voorgenoome stoffe te naaderen, zal de vereeniging in God, algemeenlijk aangemerkt, en een vertooning dat het werk der genaade, aan de zyde Gods, geen andere daad dan de schepping is, bekwaame toeleiding geeven; waarom wy zulks voor af invoeren.

Van de vereeniging in God. Vereeniging, volstrekt genoomen, behoord tot de Goddelijke weezenheid; want *vereeniging is een allerenkelste een-*

zel-

zelviging, waar door onderſcheiden beſtaanlijkheeden een eenige ongedeelde zelfſtandigheid zyn. Dat God een volſtrekte onafhankelijke doening, of een zuivere daad is, blijkt door zuivere beſpiegeling uit zyn denkbeeld: men moet dieshalven bekennen, dat alle daadelijke vereiſchinge, tot een werking zaamen loopende, in de volſtrekte zelfſtandigheid vervangen zyn, waar door God zelf het *beginzel*, het *voorwerp*, en her *einde* is, van die werkdaad daar zyn weezen in beſtaat. De H. Schrift die God, met het opzicht tot de uitwendige gewrochten in voèrd, openbaard ons niet dat God drie-eenig is, maar dat onderſtellende onderwijsd ze wat de drie-eenige God, in het ſtellen van de natuur der dingen, en in het heemelſche gemoed van de geloovigen werkt. Om dat God het heel-al zonder natuurlijke nootzaakelijkheid veroorzaakt, word aan hem, nadien een vrywillig werk beraad en voorneemen inſluit, ten aanzien der veroorzaaking, een beſluit toegeſchreeven: dat, na onze wyze van kennen, aan God, die zyn eigen voorwerp is, de benaaming van *opperſte Wysheid*, en inwendig *Woord* overbrengd; en dewijle het werk Gods

onweederstandelyke voortgang gewind, word de voltooying van het gewrocht, door een doening, als het geblaas van de mond, waar toe geen arbeidzaame pooging behoord, afgeleid; koomende de Drie-eenige God ons te vooren als de *Heere*, die een *Woord* en *Geest* heeft. *Door het Woord des Heeren zyn de heemelen gemaakt, ende door de Geest zyns monds alle haar heir*, Psalm 33: 6. Om dat de geloovigen het beginzel des overnatuurlyke leevens door een geboorte uit God genieten, dier genietinge daadelyk meewustig, als door een innerlyk Woord van Goddelyke Wysheid, onderweezen worden, en, daar van aangedreeven, in de meewustheid voortgaan, om, met aftrekking van uitwendigheeden, in den geest des gemoeds de waereld te overwinnen; zo draagd de Drie-eenige God de benaaming van Vader, Woord, en H. Geest. *Drie zyn'er die getuigen in den Heemel, de Vader, het Woord, en de Heilige Geest: ende deeze drie zyn een.* 1 Joh. 5: 7.

De vereeniging innerlyk in de Goddelyke zelfstandigheid, waar door de Vader, het Woord, en de H. Geest, als drie onderscheiden daadelyke eigenschappen van een eenige ongedeelde daad,

daad, volſtrektelyk een God zyn, is een weezendlyke vereeniging; want de Godheid beſtaat in de drie vereenigde beſtaanlykheeden, en met de zelve weerkeerig zynde, kan men geen begrip van God zonder Drie-eenheid vormen, noch de Drie-eenheid wegneemen, zonder de bevatting van God te verydelen. De Godheid der beſtaanelykheeden vloeid niet voort uit hunne vereeniging met het weezen, noch uit hunne vereeniging met elkander, als of het weezen een vierde was, waar in de drie te zaamen koomende, van daar hunne Godheid ontleenden, ofte dat de Godheid des eene af hing en voortſproot van de anderen: maar de drie vereenigden zyn God door zich, en niet een der vereenigde in het byzonder, maar de Heilige Drie-eenheid is de eenige God.

Van deeze innerlyke vereeniging der Goddelyke natnur, verſchild de vereeniging der reedelyke ſchepzelen in God zo veel, dat daar van een geheel ander begrip te vormen zy; want deeze vereeniging ſteld geen eenheid des weezens, nadien ze als een betrekking van buiten toekoomende, de ſchepzelen niet over voerd tot de weezendlyke reeden

Van de vereeniging der ſchepzelen in God.

den van de Goddelijke zelfſtandigheid, maar, het verſchil na de geheele weezenheid tuſſchen God en het ſchepzel blyvende, de ſchepzelen alleen tot onderwerpen en werktuigen van Gods daad ſteld. Hier door is het ſchepzel vereenigd met de Goddelyke Drie-eenheid, ontfangende, door de werkdaad der drie Goddelyke beſtaanlykheeden, in zyne verkiezing de bepaling tot het eeuwige voorwerp.

Hoe alle dingen uit God zyn.

Te vertoonen hoe de ſchepzelen *uit*, en *in* God zyn, zal dit voorſtel een vermeerdering van licht by zetten. Dewyle de eeuwige Godheid, in een zuivere daad beſtaande, noch beginzel, noch voorwerp, noch einde buiten zich kan hebben, zo volgd nootwendig, dat hy innerlyk in zyn weezen *uit* zich zelven, *door* zich zelven, en *tot* zich zelven werkt. Onwrikbaar vaſt ſtaat het ook, dat de ſchepzelen van God afhangende, en daarom van het vormelyk begrip der Godheid uitgeſlooten, niet konnen in weezen zyn, ten zy God hen ſteld: en dat dieshalven het voortbrengen der gewrochten, niet konnende ſtryden met Gods weezendlyke eigenſchappen, zonder dat God door een ander aangedreeven, door eenig ander denkbeeld ontmoet,

moet, of met begeerte tot een ander oogmerk aangedaan, *uit*, *door*, en *tot* zich zelven geschied.

Maar indien de Reedelyke schepzelen, door de vereeniging met God, niet tot de weezendlyke reeden zyner zelfstandigheid reiken, veel minder kan het Heel-Al, uit kracht van oorspronkelykheid, tot die hoogte opklimmen. De eigen bévatting van het onderscheid tusschen oorzaak en gewrocht, laat niet toe een God, als de stoffe daar de waereld van uitvloeid, ofte als het onderwerp daar de waereld in hangd, ofte als de zelfstandigheid die met de waereld gewyzigd is, in te voeren: maar *uit God* beteekend uit de werkende oorzaak, waar door de waereld bestaat, zonder eenige andere oorzaak te onderstellen; nadien in de eerste ontfang des bestaans noch stoffelyke, noch vormelyke oorzaak, noch eenige deelachtigheid van het gewrocht aan de natuur van de oorzaak te bevatten zy. Alle dingen zyn dieshalven *uit God*, [als uit de werkende oorzaak: alle dingen zyn *door God*, om dat hy, om hen te doen zyn, geenige schetze ter namaaking behoefd: alle dingen zyn *tot God*, om dat hy zelf het einde van zyn daad, en in

in de genietinge van zich zelven volſtrekt gelukzaalig is.

Hoe alle menſchen in God zyn.

Dat alle dingen *uit*, *door*, en *tot* God zyn, begrypt de ganſche verzaameling van het heel-al. Maar de reedelyke ſchepzelen hebben booven de onreedelyke een beſtaan in betrekking tot de eeuwige oorzaak, waar door zy alle *in God*, en daar door als door iet eigens van de onreedelyke onderſcheiden zyn. Paulus ſteld uitdrukkelyk, in zyn doorluchtige reede-voering aan de mannen van Athenen, dat wy *in God* zyn. Hand. 17: 28. Het verband der woorden toond duidelyk, dat Spinoza (in de 21. brief aan Oldenburg) deeze woorden tot zyn plompe onderſtelling draaijende, teegen het oogmerk aan haald; want te vooren was gezegd, *God heeft uit eenen bloede het ganſche geſlachte der menſchen gemaakt, om op den geheelen Aardbodem te woonen, beſcheiden hebbende de tyden te vooren geordineerd, ende de bepaalingen van haare wooninge: op dat zy den Heere zoeken zoude, of zy hem immers taſten ende vinden mochten: hoewel hy niet verre is van een iegelyk van ons.* Waar op het beſluit van zelf vloeijende, *want in hem leeven wy, ende beweegen ons, ende zyn wy*, niet van *alle dingen*, maar alleen

van

van *alle menschen*, bevestigd dat ze *in God* zyn. *In God*, kan hier ook niet beteekenen, in het Goddelyke weezen als deelen, of als wyze in de zelfstandigheid, maar *op dat ze den Heere zoeken zoude.* Gelyk men zegd dat een lichchaam, wanneer het van de Zon bescheenen word, in de Zon legd, zo zyn alle menschen in God, om dat ze, als Gods geslachte, *in hem*, dat is, in de betrekkinge *tot hem*, in de nootzaakelyke begeerte *na hem*, en in de geduurige geleegenheid *om hem te zoeken*, veroorzaakt zyn.

Dat eenige menschen in God vereenigd zyn.

Zijn alle menschen *in God*, en daar door van de onreedelyke schepzelen onderscheiden, noch grooter onderscheid is'er, waar door eenige menschen, in teegenstelling van anderen, *uit God zyn*, en *in God blyven*; want dit steld de vereeniging met God, die eenige menschen in het byzonder genieten. De zonderlinge toestand dier menschen, die door Gods genaade tot de overheemelsche staat voortgaan, doed hen booven de anderen uitmunten, als hebbende een bestandig weezen uit God in zich zelven. *Kinderkens*, zegd Joannis, *ghy zyt uit Gods, ende hebt haar overwonnen; want hy is meerder die in u is, dan die in*

de

de waereld is. 1 Joh. 4: 4. Op deeze wyze uit God te zyn raakt alle menschen niet, om dat veele daar aan geen deel hebben. *Daarom hoord ghy niet*, zegd Christus teegen de Jooden, *om dat ghy uit God niet zyt.* Joh. 8: 47. Het beteekend niet van God als van de werkende oorzaak af te hangen; want daar door zyn alle dingen *uit*, en alle menschen *in* God, maar van God te ontfangen die bepaaling in hunne liefhebbing, waar door zy, met Gods volmaaktheid overeenkoomende, de rechtvaardigheid doen. *De liefde is uit God, ende een iegelyk die lief heeft, is uit God gebooren.* 1 Joh: 4: 7. Die dus door de inwerkinge Gods in hunne liefhebbinge bepaald zyn, blyven *in de liefde*, en daar door *in God*, en God *in haar*, want *God is liefde.* 1 Joh. 4: 16. Dewyle *de liefde waar meede God Christus lief gehad heeft in de geloovigen is.* Joh: 17. 26. Zo zyn zy alle *met Christus*, door de werking van Gods weezendlyke liefde in hunne liefhebbing, *vereenigd in God*, om dat zy, door de inwooninge van Christus, *volmaakt zyn in een.* Joh: 17. 23.

Zo veel verschild het *uit* en *in* God te zyn, uit kracht van de schepping, van *uit* en *in* God te zyn uit kracht van de in-

inwerking, waar door God *machtig is, meer als overvloedig te doen boven al dat wy bidden of denken.* Eph: 3: 20. want *hy werkt in ons het willen en het werken, na zyn welbehaagen.* Phil: 2: 13. Laat ons vervolgens hier aanhechten, dat het een en het ander, te weeten, het ſtellen der gewrochten en de Goddelyke inwerking, of het werk der ſcheppinge en het werk der genaade, aan de zyde Gods, de zelve daad is.

Dat het werk der genaade geen andere daad dan de ſchepping is.

Dat alles wat van God onderſcheiden beſtaat volſtrekt van God afhangd, blykt van zelf uit zyn denkbeeld, men kan ook, in de ganſche verzaameling der weezendlyke dingen, niet anders bevatten, dan de oorzaak ende het veroorzaakte, gelyk nu de oorzaak niet kan veroorzaakt zyn, zo kan het veroorzaakte, na alles wat het is, alleen door afhanging van de oorzaak beſtaan: en nadien de onafhangelykheid van de oorzaak alle achtervolging uitſluit, moet alles wat van de oorzaak afhangd door een enkele daad ontſtaan; tot zo verre, dat alles wat ooit in het veroorzaakte voorvald, van de zelve enkele daad afvloeid, en dat het alleen van de zyde des ſchepzels inkomt, dat het geene God in volkoomenheid veroor-

zaakt, met achtervolging van tyd, en als by deelen, in de natuur verſchynd.

Dit moet ook van Gods inwerkinge gelden, want het werk der genaade kan, aan de zyde Gods, geen andere daad dan de ſchepping zyn, of men zou in God zaamenzetting door getal van daaden ſtellen, dat, als de bevattinge Gods verwoeſtende, ongerymd is. Zeeker, nadien God alleen de Ziel veroorzaakt, en, van hem afgedwaald zynde, door inwooning met zich zelf vereenigd, zo moet het beide door een eenige Goddelyke doening geſchieden, om dat anderzins Gods onveranderlyke eenzelvigheid, noch zyn volſtrekt eeuwig beſtaan, kan ſtaande blyven: maar dit nootzaakelyk zynde, kan het niet miſſen, dat het ſtellen van den eene tot verkryging der heerlykheid, en van den anderen tot toorn, aan de zyde Gods door een zelve daad, en aan de zyde des ſchepzels door de verſcheiden toeſtand der ontfangers in komt.

Maar dewyl de werking der genaade, in de onderwerpen, een andere zaakelykheid ſteld, dan die uit de beſchryving van een reedelyk ſchepzel volgd, ſchynd 'er een twyffeling te blyven, hoe dit, aan de zyde Gods, door een zelve

zelve daad beſtaat; want een reedelyk ſchepzel in volkoomenheid, vervangende de ganſche duuring in achtervolging te genieten, door een enkele daad veroorzaakt, onderſteld zynde, dan blykt noch niet dat het werk der genaade van die zelve enkelheid afdaald. Doch deeze twyffeling zal ophouden, indien men overdenkt, dat tot het beſtaan van ieder ziel in het byzonder, of de denking dus of zo gewyzigd, alles behoord, wat zich ooit of ooit daar in vertoond: en dat, dieshalven, ieder ziel, als een blyvend ondeelig noch vermeerdering noch vermindering onderworpen, alleen ten aanzien der duurende verandering kan toeneemen, om in achtervolging te genieten, dat God zonder achtervolging in de ziel ſteld: want deeſe overdenking leerd, *dat met den aanvang van de ziel, de wortel der zaake*, die in het vervolg opgroeid, *gegeeven is.* Zo dat deeſe twee aanmerkingen, dat een reedelyk ſchepzel, als zodaanig, aan God toegepaſt, door meewuſtheid en verkiezing zyn daad omtrent God voltrekkende, de gelukzaaligheid door reedeneering bezitten zou, dat aan de denking, als denking, voegd: en dat

in eenige byzondere zielen iet, van het wordende bestaan onderscheiden, huisvest, waar door zy, met Gods vereeniging begiftigd, onberispelijk in de liefde zyn: noch met elkander, noch met de enkelheid van Gods daad stryd voeren.

De denking, als denking, is niet anders dan een schepzel dat God, zonder met hem vereenigd te zyn, door de reedeneering bemind: maar de denking ontfangd in eenige van haar wyzen, de vereeniging met God, oeffenende, ten dien opzichte, de onberispelyke liefde, die uit de vereeniging Gods voordvloeid. Want God brengd niet enkelyk de denking voord, maar hy veroorzaakt ze zodaanig dat ze door opkoomende wyzen in getal vermeenigvuldigd: en daarom, tot het bestaan der denking behoord alles wat in haar zelfstandigheid de wyzen steld, en alles wat haar wyzen verscheidelyk bepaald. Doch de voorwerpen, by welker geleegenheid de wyzen ontspruiten, zijn van de denking onderscheiden. Het daadelyk denken om een geschaapen voorwerp steld een wyze in de denking, en werkelyk door of zonder reedeneering omtrent een geschaapen voorwerp

beezig te zyn, bepaald haare wyzen verſcheidelyk. De denking dus werkelyk beſtaande, hangd in diervoegen van Gods enkele daad af, dat ze zich in ieder ſtip van een opkoomende wyze, zodaanig geſchikt vind, dat de volgende wyze bepaaldelyk moet beſtaan, gelyk ze daadelyk doed. Waar uit volgd, dat de werking der genaade, *aan de zyde Gods een zelvig met de daad der ſcheppinge*, na de vereiſchte geſchiktheid in de ziel in vloeid.

Een Ziel aan de werking der genaade deelachtig, geniet een zaakelykheid die alle Schepzelen overtreft, om dat Gods weezentlyke liefde zodaanig een bepaaling tot het eeuwige voorwerp, in de menſchelyke liefhebbing werkt, die, nooit konnende afwyken, onweederſtaanlyk tot de volkoomenheid voort gaat: daar de liefde tot God, uit de geſchaapen reedeneering voorrſpruitende, in de verkiezing kan ſtuiten. Nochtans volgd deeze ongeſchaapen zaakelykheid onvermydelyk in de menſchelyke ziel, indien de denking, die gelyk alle Schepzelen, door een oeffening van Gods weezendlyke liefde veroorzaakt word, in die

ſtip als een byzondere wyze in haar voortſpruit, omtrent een geſchaapen voorwerp zonder verkiezing beſtaat: als wanneer Gods weezendlyke liefde, die de denking veroorzaakt, ook de ontbeering der verkiezing vervangd en vervuld, met dezelve daar aan werkdaadig, ter liefhebbing van het eeuwige voorwerp, toe te paſſen.

Om dit te doorzien, moet men aanmerken, dat alle kennis die de denking bezit, enkelyk in meewuſtheid van haar innerlyke bedryven beſtaat: indien dan geen innerlyk bedryf, of liefde tot eenig voorwerp in de denking is, dan kan 'er ook geen kennis of meewuſtheid zyn. De denking is door haar natuur werkelyk of liefhebbende aan God toegepaſt, nadien ze werkelyk zynde een pooging inſluit om in werking te volharden, ofte dat ze de pooging voldaan vindende, in haar voorwerp beruſt: dat niet andere dan de verſtandige liefde in haar aanvang en voltrekking is. Deeze verſtandige liefde oeffend de denking omtrent God, om datze tot hem als het gewrocht tot de oorzaak betrokken, natuurlyk de pooging heeft om in haar werkdaad omtrent

trent dat voorwerp te volharden: en om dat ze omtrent God haar gantſche daadelykheid kan oeffenen. Maar aan een Schepzel kan de denking door haar natuur niet toegepaſt zyn, om dat de reedenen, van waar de toepaſſing voortkomt, hier ontbreeken. Indien ze nu als ſchepzel tot die toepaſſing koomen zou, moeſt ze reedeneeren, en vinden dat haar voorwerp ook een ſchepzel, en in de betrekking tot God te beſpiegelen is: maar dan zou het ſchepzel een voorwerp van de reedeneerende denking zyn, zonder dat de denking daar werkelyk aan toegepaſt was, nadien de werkelyke toepaſſing eerſt op het reedeneerend beſluit volgen kon, en de denking zou een kennis na buiten, dat geene meewuſtheid van haar innige daad was, zonder eenige werking deelachtig zyn: het welke, met de natuur van de zaak ſtrydende, niet kan toegelaaten worden.

De werkdaad van de denking door haar natuur aan geenig ſchepzel toegepaſt, noch door eenig ſchepzel tot werken bepaald, kan, langs deeze weg, tot geen beezigheid omtrent de ſchepzelen naderen. Wanneer dan eenig geſchaapen voorwerp aan de den-

king wierd voorgesteld, of dat zy zich in die tyd stip bevond, dat in haar een byzondere wyze moest voortspruiten, was zy omtrent het voorgestelde voorwerp daadeloos; en kon noch door zich zelve, noch door het voorwerp, de vereischte toepassing verkrygen. Maar het was noodzaakelyk, dat ze vervangen van een liefhebbing, die door natuurlyke noodzaakelykheid, alle schepzelen tot het hoogste einde schikt, in beezigheid omtrent het geschaapen voorwerp gesteld, en gevolglyk meewustig wierd, dat haar nieuw voorwerp een schepzel, en daar door de liefde tot God te voltrekken was.

Maar de liefhebbing die, door natuurlyke nootzaakelykheid, alle schepzelen tot het hoogste einde schikt, is de weezendlyke liefde Gods; en dieshalven is de daadeloosheid van de denking, wanneer zy de eerste wyze ontfing, van Gods weezendlyke liefde vervuld, en de denking, ten opzicht van die wyze, in de liefde tot God zodaanig bevestigd, dat ze niet kan afvallen. En ik achte dat dus klaar blykt, dat de eenzelvige ongedeelde daad van Gods weezendlyke liefde, de denking veroorzaakt, en haar, in het

stip

ſtip van daadeloosheid omtrent een geſchaapen voorwerp, vervuld. En, om dat wanneer een zondige ziel Gods weezendlyke liefde ontfangd de naam van genaade inkomt, *dat het werk der genaade, aan de zyde Gods, geen andere daad dan die der ſchepping is.*

Hier meede de algemeene aanmerking, om tot de byzondere vordering van de gelykheid des menſche als een der vereenigde in God over te gaan, genoegzaam voldaan hebbende, zullen wy de zaake zelf aanvangen. Om dit met goede ſchikking te volbrengen, moet de aandacht met onzydige naauwkeurigheid zyn ingeſpannen, ter overdenkinge van de dingen die voor de daadelyke verloſſinge des menſchen in aanmerking koomen: als de Rechtvaardigheid Gods; de nootzaakelykheid der voldoening; het middel der verloſſinge; de leere van de Middelaar, enz. Daar na, tot den te verloſſene menſch afdaalende, aanwyzen, dat de genaade Gods in de Middelaar de menſchen zaaligmaakt, door zaakelyk in hen te werken; hoe die werking by trappen toeneemd; hoe de zeedelyke bediening een nuttig gebruik heeft; en hoe ze, door voltrekking van het inwendige werk,

ten eenemaal verdwynt op dat God zy alles in allen.

TWEEDE HOOFT-DEEL.

Van Gods Rechtvaardigheid, en de ſchuld der Zonden.

DE verloſſinge des menſchen, zynde niet alleen den eigen inhoud, ende het eenige oogmerk van de H. Schrift, maar ook voor de menſchen zelf het allernuttigſte, verdiend wel, dat men alles wat daar toe behoord naaukeurig uitpluize. De overweeging van de gerechtigheid Gods in opzicht tot de Zondaars, heeft zo groot een nootzaakelykheid, dat men, daar van het waare begrip miſſende, niets dat proef houd van de verloſſinge zal konnen vaſt ſtellen: waarom wy, met langzaame en zeekere treeden, de waarachtige toeſtant der zaake zullen trachten te achterhaalen.

Gerechtigheid onder de Menſchen is *een gepaſte gelykmaatigheid van deuchd omtrent ieders eigendom*, en wanneer de gerechtigheid ter oeffening komt, verkrygd ze de naam van Rechtvaardigheid,

heid, zynde *een volſlaagen wil om ieder zyn eigendom te doen hebben.* Maar nadien de eeuwige Godheid door haar natuur geenige gerechtigheid, na een ingevoerd weederzyds recht, met andere weezens oeffend, zal men dit alleen gelyknaamig door menſch-gelykvormigheid moeten verſtaan. Want God is een volſtrekt zaakelyk weezen, die weegens zyn onafhangelyke werkzaamheid, niets buiten zich behoefd, maar in zyn onbedenkelyke volſtrektheid, met een eeuwige liefde tot zich zelven, innerlyk in zyn weezen beruſt. Indien men aan het eeuwige weezen, ten aanzien deezer afgetrokken beſpiegeling, de naam van *gerechtigheid* wil toepaſſen, het kan, na de natuur van het onderwerp, niet anders beteekenen, dan *dat Gods eigenſchappen met een gepaſte gelykmatigheid in de onverdeelde eenheid beſtaan,* als zynde dit Gods innerlyke eigendom: en de *Rechtvaardigheid*, dat God de volſtrektheid in zich zelfs bezittende, *eeniglyk uit, door, en tot zich zelven werkt*, als zynde alles wat God is, met uitſluitinge van alle andere weezens, Gods eigendom alleen. Op deeze wyze zyn de benamingen tot God over te brengen. Doch indien 'er geen

ſchepzelen waaren, zoude de benaaminge geen gebruik vinden, ten blyke, dat aan God, niet in het afgetrokken, maar alleen in de betrekkinge tot zyn ſchepzelen, de benaamingen overgaan.

De ſchepzelen, niet uit een nootſchikkelyke noodzaakelykheid van de Goddelyke natuur afgevloeid, maar door Gods onverſchillige wil in weezen geſteld, hangen, na alles wat ze zyn, van de eeuwige oorzaak af: waarom het een teegenzegging inwikkeld, dat God door de ſchepzelen in volkoomenheid zou aangroeyen, ofte dat in hem een innerlyke eigenſchap is, die niet zyn zou, indien 'er geenig ſchepzel in weezen was. Alles wat dieshalven aan God, door het tuſſchen koomen der ſchepzelen, toegevoegd word, dat zyn noch toeëigeningen noch eigenſchappen, maar alleen uiterlyke benaamingen, aanwyzende de betrekkingen der gewrochten tot de oorzaak, en de verſcheiden veranderingen die de gewrochten ondergaan.

Om dan de reeden der benaaming van het *Recht*, en de *Rechtvaardigheid* Gods in betrekking tot de ſchepzelen uit te vinden, en een weederzyds

recht by gelykenis in te voeren, diend aangemerkt wat de H. Schrift hier van beveſtigd, en hoe dat te verſtaan zy. *De Heere is rechtvaardig, hy heeft gerechtigheid lief*, leeſen wy Pſalm 11:7. gelyk ook Pſalm 119:137. *Heere ghy zyt rechtvaardig, en elk een uwer oordeelen is recht:* maar op het alleruitdruklykſte zegt Moiſes, *hy is de Rotſteen wiens werk volkoomen is, want alle zyn weegen zyn gerichte: God is waarheid en is geen onrecht, rechtvaardig en recht is hy.* Deut: 32:4. ſchryvende aan God een *Recht* en *Rechtvaardigheid* toe in alle zyne werken. Hoe dit nu te verſtaan zy, moeten wy uit Gods natuur, en uit zyn betrekking tot het gewrocht afleiden.

God brengd de ſchepzelen voort na alles wat ze zyn, en dat zo volſtrekt dat 'er niets in het ſchepzel is, noch omtrent het zelve voorvald, of het hangd in alle zyn omſtandigheeden onmiddelyk van God af, zonder dat 'er eenige andre oorzaak kan gegeeven worden. De betrekkinge Gods tot de ſchepzelen beſtaat dieshalven niet in eenig opzicht tuſſchen onderſcheiden zaaken en voorwerpen, die beurtwiſſelig elkander raaken of werkelyk gewaar worden; na-

dien God geen dingen van hem onderſcheiden, als voorwerpen kend, noch als onderwerpen zyner werkinge vind: maar de betrekking beſtaat daar in, dat God alle de Schepzelen veroorzaakt, waar door ze noch voorwerpen noch onderwerpen, maar gewrochten Gods zyn. Het *recht* en de *eigendom* Gods moet hier zyn grondveſt vinden, en by gelykenis plaats grypen. Elk mach met zyn eigendom doen wat hy wil, en die vryheid is het *recht* dat men over zyn eigendom heeft, dewyl nu alle ſchepzelen van God afhangen, en hy hen ſteld zo hy wil dat ze zyn, kan men de ſchepzelen Gods *eigendom noemen*, en de vryheid het *recht* dat hy over de ſchepzelen heeft, zynde Gods gerechtigheid, *dat hy alle de ſchepzelen vryelyk veroorſaakt*, *en dat ze van hem alleen afhangen*, *zonder dat eenige andere of tweede oorzaaken tuſſchen koomen*, *en dat ze alle tot God, als tot de eenige oorzaak betrekking hebben.* Het eigendom der ſchepzelen moet hier van afvloeijen, want om dat God ieder ſchepzel in weezen brengd, en dat ieder, na zyn byzondere geſteldheid tot God de eenige oorzaak betrokken word, zo behoord het als een eigendom tot ieder in het byzonder, *dat hy deelachtig is*, *alles wat*

zyn byzondere geſteldheid, in de betrekking tot God, inſluit.

De Rechtvaardigheid Gods is een oeffening van de Goddelyke gerechtigheid, of *een onveranderlyke wil om een ieder zyn eigendom te doen hebben.* Deeze Reehtvaardigheid is volſtrekt nootzaakelyk, want Gods *eigendom* en *recht* is dat hy alleen de ſchepzelen veroorzaakt, en dat ze van hem alleen afhangen: dit nu, kan niet worden ingetrokken, want God kan niet anders dan volſtrekt veroorzaaken, en dieshalven, hy behoud zyn eigendom, en kan daar van niet verſteeken zyn. Ook voegd God aan ieder ſchepzel in het byzonder zyn eigendom toe met de zelve nootzaakelykheid, om dat een ſchepzel niet kan niet hebben. het geene zyn byzondere geſteldheid inſluit, en dieshalven, *God is omtrent zich zelven, en omtrent zyne ſchepzelen nootzaakelyk Rechtvaardig.* Daar by, wanneer God een zaamenhechting maakten, waar door het eeten van de boom der kenniſſe met de lichchaamelyke dood verbonden was, zo was de dood als het eigendom van den eeter, en God doed hem dat hebben, niet om dat dit door de natuur van de zaak, niet anders

ders

ders konde zyn, maar om dat God, weegens zyn onveranderlykheid, geen verband breekt dat hy zelfs gemaakt heeft: zynde in dit geval de Rechtvaardigheid nootzaakelyk, niet om dat God volftrekt veroorzaakt, maar om dat hy volftrekt onveranderlyk is, en het geene eens gefteld, en aan den menfch bekend gemaakt is, beftandig blyven moet.

Maar aan de fchepzelen kan men geen Rechtvaardigheid toefchryven, dewyl 'er wel is een *eigendom* van God te ontfangen, maar geen vermoogen om Gods eigendom aan hem te verleenen. Alleen kan van de reedelyke fchepzelen, door overnaaming des gevolgs gezegd worden, dat ze God zyn eere geeven, of hem daar van berooven, beteekenende in een eigentlyken zin, dat ze hunne afhanging erkennen, of, daar van onkundig, waanen dat ze eenigfins onafhankelyk zyn. Waar uit volgd, dat niet de fchepzelen omtrent God, maar God omtrent zich zelven, en ontrent alle zyne fchepzelen nootzaakelyk rechtvaardig is.

Gods Rechtvaardigheid in 't gemeen, die, de fchepzelen gefteld zynde, tot de befchryvinge zyner weezenheid behoord, is dan *de onafhankelyk-*

lykheid Gods in de betrekking tot zyne ſchepzelen aangemerkt: want uit aanmerking van de betrekking word de benaaming van *recht* en *rechtvaardigheid* tot God overgebracht.

De algemeene Rechtvaardigheid is een in God, en ze word niet verdeeld in veele, maar weegens de verſchillende uitkomſten, uit de verſchillende geſteldheid der ſchepzelen opkoomende, verkrygd ze verſchillende benaamingen, waar door de zelve daad Gods, niet alleen *Rechtvaardigheid*, maar ook *Haat*, *Toorn*, *Liefde*, *Genaade*, *Barmhartigheid*, en met meer andere naamen benaamd word. Zo dat men de werking in God een zelvig, alleen na de verſchillende uitkomſten in de ſchepzelen, ieder na zyn byzondere toeſtand het zyne toevoegende, de naamen van onderſcheiden en ſtrydige daaden toeſchryft.

Dit blykt op deeze wyze, God doed ieder ſchepzel zyn eigendom deelachtig zyn, en dat heet Rechtvaardigheid, het zy dat het eigendom aan den genieter voordeelig of dat het hem naadeelig is. Zo is het Rechtvaardig, dat God, als hy een verband gemaakt heeft, het volgende op het voorgaande doed koomen, zynde een oprechte ſtantvaſtigheid

heid in voorneemen en woorden, Pſalm 143: *Verhoord my na uwe gerechtigheid.* 1 Joh: 1. *Indien wy onze zonden belyden, hy is getrouw en rechtvaardig dat hy ons de zonden vergeeft.* Maar de benaaming van Rechtvaardig word met de grootſte nadruk aan God toegeſchreeven, ten opzichte der werkinge omtrent de menſchen, waar door, ieder zyn eigendom ontfangende, de alles werkende God als een *Rechter* en *uitdeeler* van belooningen en ſtraffen, vergeldende een iegelyk na zyne werken, word ingevoerd. Hierom draagd God de naam van *Rechter der gantſche aarde.* Gen: 18: 25. en van *Rechtvaardige Rechter*, 2 Tim: 4: 8. wiens *woord recht is, en al zyn werk getrouw*, die *gerechtigheid en gerechte lief heeft.* Pſalm 33: 4: 5. en die als Rechter aan een ieder geeſt wat hem toebehoord, *welke een iegelyk vergelden zal na zyne werken, den geene wel, die met volhardinge in goed doen, heerlykheid, ende eere, ende onverderffelykheid zoeken, het eeuwige leeven.: maar den geene die twiſtgierig zyn, en die der waarheid ongehoorzaam, doch der ongerechtigheid gehoorzaam zyn, verbolgenheid en toorn.* Rom: 2: 6: 7: 8. Door deeze *vergeldende Rechtvaardigheid*

be-

beloond God den geenen die hem lief-hebben, en straft de Godvergeetende. *Een bewys van Gods rechtvaardig oordeel, op dat gy waardig geacht word des Koninkryks Gods, voor het welke ghy ook lydet: alzo het recht is by God verdrukkinge te vergelden den geenen die u verdrukken, en u die verdrukt word verkwikkinge met ons,* 2 Thes:1:5:6:7. De ellendigen toestand daar de Zondaars, waar aan verbolgenheid en toorn vergolden word, door de Goddelyke Rechtvaardigheid ingesteld zyn, verstrekt ook tot een grondvest, om dezelve *wreekende gerechtigheid te noemen. Daar zal met vlammende vuure wraake gedaan worden over de geenen die God niet kennen.* 2 Thes: 1: 8. En dus blykt genoeg, hoe de eenzelvige daad Gods, ten opzichte van de verscheiden veranderinge die daar van in de gewrochten ontstaan, verscheiden en strydige naamen ontfangd.

Van de schuld der Zonde.

Wat'er van de schuld der Zonden te zeggen zy, zal ook uit de natuur van de zaak moeten blyken. De Zonden draagen de naam van schulden, *vergeeft ons onze schulden*, Math: 6: 12. Dit geschied niet om dat wy de Zonden als een schuld aan een ander moeten betaa-

taalen, maar om dat wy zondigende iet hebben naagelaaten, en daar door tot eenige ſtraſſen verbonden zyn. Maar de zaak verdiend wel dat men ze onderſcheidelyk ontleede, en toonen waar in de ſchuld eigentlyk beſtaat. *Schuld is een verbintenis om aan een ander iet te moeten geeven, ofte omtrent hem iet te moeten doen, ofte van hem iet te moeten lyden.* Zo dat de ſchuld driezins genoomen word, 1. *ſchuld om te geeven,* 2. *ſchuld om te doen,* 3. *ſchuld om te lyden.* Of en hoe verre nu het woord ſchuld op het teegenwoordige onderwerp paſt, zal uit aanmerking van de byzondere ſchulden op te maaken zyn.

Van Geld-ſchuld.

Eigentlyke *ſchuld* ziet op *inſchuld,* dat is, het recht om de ſchuld in te vorderen, hebbende den ſchuldenaar een ſchuld-eiſcher, die door afloſſing van de ſchuld eenige waardye tot zyn voordeel, of vergoeding zyner ſchaade ontfangd. Deeze eigentlyk genoemde ſchuld is *ſchuld om te geeven,* ziende op geld, of gelds waarde, ſpruitende uit koop, beloften, leeningen, enz. waar door de verkooper recht heeft om de koop-prys in te vorderen, den beloofde om den beloover tot volbrenging aan te maanen, en den uitleener om

het

het geleende weederom te eiſchen, volgens het burgerlyk en ingeſteld recht; want niemand heeft recht om van een ander iet te eiſchen, dan voor zo veel dien ander eenige verbintenis heeft ondergaan. Maar volgens de gezonde reeden en de Godsdienſtige leef reegel, is ieder gehouden den overvloed te geeven aan de gebrekkige.

Schuld om te doen onder de menſchen, is de verplichting tot gehoorzaamheid, die de overheerden aan de overheeren, om de ruſt van een gemeene ſtaat te bewaaren, moeten bewyzen. Dit kan ook van God en den menſch, als Heer en Onderdaan door toeval van hartſtochtelyke begrippen ingevoerd, gezegd worden. Doch alzo wy noch de bedryven der menſchen onder elkander, noch iet oneigentlyks beoogen, kan de uitbryding deezer Aanmerkingen voor het teegenwoordig onderwerp van geen gebruik zyn: en zullen daarom de zaak eigentlyk uitdrukken. Van Daad-ſchuld.

Schuld om te doen is de verplichting om deuchd te oeffenen, beſtaande in de volkoomen liefde tot God en tot de naaſten: welke ſchuld noch inſchuld noch ſchuld-eiſcher heeft, dewyl niemand deeze ſchuld tot zyn voordeel of

vergoeding zyner ſchaade, heeft in te vorderen, en dieshalven, *ſchuld om te doen is geen eigentlyke ſchuld.* Het is geen ſchuld die God van ons hebben moet, en waar by hy verkort word, indien wy ze niet volbrengen, zo dat het verzuimen van de deuchd geen openſtaande ſchuld, die tot eens anders voordeel te voldoen is, nalaat. Maar het is een ſchuld die uit de zaak voortvloeid, of *het verband van de zaak tot zyn gevolg*; het geene dat zo behoord, dat billik, en natuurlyk recht is, en zonder welk een reedelyk ſchepzel niet kan blyven in ruſt ende vergenoeging. Zo was Adam ſchuldig en verplicht de liefde tot God te betrachten, niet om dat God zyn ſchuldeiſcher was, die dit van hem hebben moeſt, maar om dat hy hier door by zyn beginzel bleef, en gelukzaalig was. In deezen zin, voor zaaks gevolg, en betaamelykheid des werkers, word het woord ſchuld genoomen, als Paulus uitdrukt het geen hem volgens zyn ampt en bediening betaamde, *beide Grieken en Barbaaren, beide wyzen en onwyzen*, zegt hy, *ben ik een ſchuldenaar* Rom: 1: 14. De geloovigen, met de Geeſt van Chriſtus aangedaan, en daar door leevende om der

ge-

gerechtigheid wille, die *zyn ſchuldenaars, niet den vleeſche om na den vleeſche te leeven*, Rom: 8: 12. en die door de genaade Gods bewerkt, in de H. Schrift de naam draagen dat God hen lief gehad heeft, die *zyn ſchuldig elkander lief te hebben*, 1 Joh. 4: 11. Waar uit volgd, dat *ſchuld om te doen*, of het verband van de zaak tot zyn gevolg, *de deuchd en rechtheid zelf is*, van waar de byzondere daaden als afvloeijen: en den menſch kan eigentlyk niet gezegd worden ſchuldig tot doen te zyn, dan alleen zo lang hy deuchdzaam en recht is.

Schuld om te lyden is een verbintenis om ſtraffen te ondergaan. Om dat nu het geen wy van de ſchuld der zonden onderzoeken, alleen van de ſtraf-ſchuld af te leiden is, moet men dezelve uit zyn oorſpronk ophaalen. Straf-ſchuld ſpruit uit eenige misdaad, het zy de ſchuldige aan andere ſchaade toebrengt, ofte dat hy niet doed het geene zyn toeſtand, en het opzicht dat hy tot anderen heeft, vereiſcht. Op de misdaad word ſtraf gevoegd, om dat, weegens de ingewortelde boosheid der menſchen, de misdaaden niet dan door vreeze te verhinderen zyn: welke vreeze alleen te verwekken is, door eenig leet dat de Van de Straf-ſchuld.

misdaaders, indien ze achterhaald worden, te wachten hebben; zynde het aandoen van ſtraffen aan de misdaaders, in de burgerlyke zaamenwooning, van een onvermydelyke nootzaakelykheid. De ſtraf-ſchuld is echter geen eigentlyk genoemde ſchuld, nadien 'er geen inſchuld, noch eigentlyke ſchuldeiſcher, noch openſtaande ſchuld, om tot eens anders voordeel te voldoen, gegeeven word. Men kan nochtans, uit overeenkomſt, een openſtaande ſchuld, die ten voordeele van anderen voldaan moet worden, invoeren; want hoewel een doodſlaager misdoed, dat hy het gemeene beſt van een onderdaan beroofd, en de ſchuldige liefde tot zyn meedemenſch nalaat, hy zou des niet teegenſtaande, wanneer hy in de volgende tyd onberiſpelyk leefden, in zich zelf geen openſtaande ſchuld behouden, noch verplicht blyven het gemeene beſt, door zyn eigen ondergang, van noch een lid te berooven: maar dewyl het gemeene beſt belang heeft dat de doodſlaagen verhinderd worden, moet zy, met de doodſlaager te ſtraffen, anderen afſchrikken; duldende de ondergang van een onderdaan, om daar door de ondergang van veele an-
de-

deren te voorkoomen. Dus blyft'er, uit reeden van overeenkomst, een openstaande schuld ten lasten van den doodslaager, die door Rechters en overheeren, als schuldeischers na het burger-recht, ten voordeele van het gemeene best moet ingevorderd worden.

Dewyle dan het straffen alleen tot verbeetering van den gestraften, of tot afschrik van anderen geschied, zonder dat iemand, buiten het voorbeeld en gevolg van afschrik, eenig eigentlyk voordeel of voldoening ontfangd, nadien de wreekers, die zich zelven in de wraak voldoen, het kwaad van een hollende hartstocht opvolgen, zo blykt, dat dit van de zonden, in opzicht tot God, geen plaats heeft. De zonden laat geen schuld na om aan God, of aan zyn wet te voldoen, om dat het schepzel niet kan verplicht zyn anders te bestaan dan God het maakt; want *het gewrocht heeft geen bestelling in zyn veroorzaaking.* Ook geen schuld ter voldoening om anderen af te schrikken, want Gods alwerkende wil heeft geen beweegreeden noch zeedelyke voorbeelden noodig, dieshalven moet men de Straf-schuld der zonden onei-

gentlyk, en zonder inſchuld of ſchuld-eiſcher opvatten; want de ſchuld om te lyden kan in dit geval niet anders zyn, dan *het opzicht van de zaak tot zyn gevolg*, en ze moet in het te ſtraffene onderwerp ingeſlooten leggen. Dit blykt uit de zaak. Een reedelyk ſchepzel van de deuchd afgeweeken, is beroofd van de gelukzaaligheid die uit de deuchd voortvloeid, en zal niet konnen ontgaan de knaaginge en vreeze, die op de meewuſtheid zyner berooving onvermydelyk volgd: zo *dat de Straf-ſchuld der zonden*, of de verbintenis tot de ſtraffen, *niet anders is, dan de zonde zelfs.* Hierom kan het niet zyn, dat een reedelyk ſchepzel zonder zonden ſchuldig of zonder ſchuld zondig is: ofte, dat de zonden ophoudende de ſchuld blyven, of de zonde blyvende de ſchuld ophouden zou.

Ten aanzien van de ſtraffe des lichchaamelyken doods, kan men, door eenige overeenkomſt van aanzegging en uitvoering, wel zeggen, dat de Zonden een ſchuld maakt en nalaat, die noch moet voldaan worden, ook dan als den menſch mocht ophouden van Zondigen. Maar buiten die gely-

kenis is de lichchaamelyke ſtraffe eigentlyk een ken-teeken van goed en kwaad, en houd op, niet wanneer de uitvoering der bedreiging als door een rechterlyke hand volvoerd word, maar wanneer de leevendig maakende Geeſt de zelve overwind. Vaſt blyft het dan, dat men de ſchuld niet van de zonde kan onderſcheiden, als of men, daar door aan God niet hebbende opgebracht het geene hy van ons hebben moet, met het draagen van ſtraffen dat gebrek kon vervullen; dewyle de ſchuld de zonde zelf, of het opzicht van den Zondaar tot zyn rampzaaligheid is. *De Godloozen, zegt myn God, hebben geenen vreede*, Jeſ: 57:21.

DARDE HOOFT-DEEL.

Van de voldoening aan Gods gerechtigheid in alle ſchepzelen, en byzonder in den Zondaar zelf, door het draagen der ſtraffen tot Rampzaaligheid.

Van de voldoening aan Gods gerechtigheid in alle ſchepzelen.

DAt God een volſtrekt zaakelyk weezen is, dat hy door zich zelven beſtaat, en dat alle ſchepzelen, na alles wat ze zyn, van hem afhangen, volgd uit de beſpiegeling van Gods denkbeeld: en dat, dieshalven, de onafhankelykheid Gods in betrekking tot zyn ſchepzelen aangemerkt, onder de naam van Gods rechtvaardigheid voorkoomende, in allen opzichten doorgaat en ongekreukt blyft, zal niemand, die bekwaamheid heeft om zaakelyke waarheeden te kennen, konnen in twyffel trekken. Alle ſchepzelen van God veroorzaakt zyn zaakelyk, want hoewel men het ſchepzel veele onvolmaaktheeden toeſchryft, en veel zaakelykheid van dezelve ontkend, dat geene nochtans dat ze zyn is zaakelyk; om dat de onvolmaaktheeden, de ontkenningen, en de beroovingen,

geen bestaan hebben, geen gewrochten zyn, en niet veroorzaakt worden. Dewyle dan alle het veroorzaakte zaakelyk, en alles wat buiten God bestaat veroorzaakt is, zo volgd, dat 'er noch ontkenningen noch beroovingen van God afhangen, maar dat alle schepzelen zaakelyk en volmaakt in haar geslagt zyn. Daarby, een gewrocht, om dat het een gewrocht is, kan noch meerder noch minder zyn, dan de oorzaak veroorzaakt, en daarom, *alle schepzelen zyn zaakelyk, en bepaaldelyk zo als God hen maakt.* Het is dan recht, betaamelyk, en nootzaakelyk, door de nootzaakelykheid van de Goddelyke natuur, dat alle schepzelen alles zyn en in zich vervangen wat God steld: en dus, om dat de gewrochten het veroorzaaken niet konnen stuiten noch verbreeken, volkoomen beantwoorden, en voldoen, dat geene waar toe ze gestelt zyn.

Dewyle dan een schepzel niet kan nalaaten te zyn, dat geene dat God het maakt, moet men de gerechtigheid Gods niet bevatten, als of een schepzel die kon verkorten, en Gods eigendom verminderen. De gerechtigheid Gods is geen *recht van invordering*, om van zyn schepzel iet te eischen of te ontfan-

gen; want *de oorzaak ſteld het gewrocht*, en, *van het gewrocht gaat niets weederom te rug tot de oorzaak.* Het is geen *recht van overwinning*, waar door de machtigen de onderdrukten overheerd, en tot volbrenging zyner gebooden, uit een veroverd recht, of om dat hy hem onder zyn geweld heeft, dwingd; want *de oorzaak ſteld het gewrocht*, en, *het gewrocht is geen voor uitgeſteld onderwerp om van de oorzaak overwonnen, overheerd, of gedwongen te worden.* Het is geen *recht na een ingeſtelde wet*, om tot nut eener gemeenſchap, na geleegentheid van zaaken onderhouden, gemaatigd, of gewrooken te worden; want *de oorzaak ſteld het gewrocht*, en, *het gewrocht kan in de verbintenis met de oorzaak noch achterhouden noch toebrengen.* Maar de gerechtigheid Gods ſteld een nootzaakelyke oeffening van God den ſchepper omtrent zyne ſchepzelen, die nergens kan ſtuiten, noch te kort koomen, noch door nalaatigheid der ſchepzelen onvoldaan blyven; om dat, indien dit konde geſchieden, het ook moogchelyk was, dat de oorzaak van zyn gewrocht af hing, maar nadien dit teegenzegging inwikkeld, moet men bekennen, *dat de Goddelyke ge-*

gerechtigheid, in alle tyd ſtippen en ſtand der ſchepzelen, volkoomen voldaan word.

In het boek Jobs, dat na allen ſchyn geſchreeven is, voor dat de Goddelyke openbaaringen, en de oneigentlyke ſpreekwyzen, van God als een Kooning en Inſtelder van wetten aan te merken, zo gemeen waaren, daar hebben de zaamen-ſpreekers, de onafhankelykheid Gods in de betrekking tot de ſchepzelen, als eenzelvig met de Rechtvaardigheid ingevoerd. *Waarlyk ik weet*, zegd Job, *dat het zo is, want hoe zoude een menſch rechtvaardig zyn by God? zo hy luſt hadde om met hem te twiſten, niet een uit duizend zal hy hem beantwoorden*: de reeden hier van is de onafhankelyke werkinge Gods, want *hy is wys van harte en ſtark van krachten, wie heeft zich teegen hem verhard en vreede gehad...... Die groote dingen doed die men niet doorzoeken kan, ende wonderen die men niet tellen kan.* Job. 9: 2: 3: 4: 10. Elihu, drukt het krachtig uit, zeggende, *ghy lieden van verſtand hoord na my, verre zy God van Godloosheid, ende de Almachtige van onrecht; want na het werk des menſchen vergeld hy hem, en na eenes ieders weg doed hy het hem vinden. Ook waarlyk God en handeld niet Godlooſlyk, en de almach-*

tige

tige verkeerd het recht niet. Het bewys geeft hy met deeze woorden, *wie heeft hem gesteld over de Aarde? ende wie heeft de gantsche waereld geschikt?* Job. 34. 10: 11: 12: 13. In de selfde beteekenis word ook gesprooken hooftd: 25: 3: tot 8. en Hoofd: 38. 39. 40. 41. doorgaans. Zo dat door de benaaming van rechtvaardigheid, indien men zal aanwyzen wat het eigentlyk in God beteekend, niet anders te verstaan is dan de onafhankelykheid in betrekking tot de schepzelen: en alle die daar door wat anders verstaan, blyven in de verbeelding hangen, zonder tot de zaake zelfs in te dringen.

Schoon wy bevestigen, dat de gerechtigheid Gods volkoomen voldaan word in alle tyd stippen en stand der schepzelen, het blyft echter waarschynlyk genoeg, dat het woord *voldoen* en *genoeg doen* door dwaalende vernuften in de H. Godgeleerdheyd overgebracht is: als waare voldoen en genoegdoen, zo veel als vergoeding van toegebrachte schaade, afherstelling van beleedigde eer. Ook is het zeeker dat de H. Schrift het woord *voldoen* of *genoegdoen*, in deeze stoffe, niet gebruikt, maar wel woorden die van grooter nadruk zyn, en op de Goddelijke onafhangelijkheyd beteeke-

nis hehben. Als dat God gekend word, *Overmits het geene van God kennelijk is in haar openbaar is: want God heeft het haar geopenbaard. Want zyn onzienelyke dingen worden van de ſcheppinge der waerled aan, uit de ſchepzelen, verſtaan en doorzien. beide zyn eeuwig kracht en Goddelijkheid* Rom: 1: 19: 20. Dat God verheerlykt word, zo heeft Chriſtns *God verheerlijkt op de aarde.* Joh: 17:4. En dat aan God, als onafhangelijk ten opzicht der ſchepzelen, alle eere en heerlijkheyd word opgedraagen; *O diepte des Rykdoms beyde der wysheyd ende der kenniſſe Gods! hoe ondoorgrondelijk zyn zyne oordeelen, en onnaſpeurlijk zyne weegen! Want wie heeft de zin des Heeren gekend? ofte wie is zyn raadsman geweeſt? Of wie heeft hem eerſt gegeeven, en het zal hem weeder vergolden worden? Want uit hem, ende door hem, ende tot hem zyn alle dingen. Hem zy de Heerlijkheid in der eeuwigheid*, Rom: 11: 33: 34: 35: 36. Als wy dan het woord *voldoen* gebruiken, om dat het een bekwaame beteekenis heeft die wel op de zaak paſt, dan wyzen wy daar meede aan, dat de ſchepzelen volkoomen alles zijn wat God hen maakt, en niet konnen nalaaten te beantwoorden dat geen waar toe ze zyn geſteld. Het welke niet ver-

verſchilt van de beteekenis der woorden die de H. Schrift bezicht; want als de ſchepzelen alles beantwoorden, dan wort God als onafhankelyk verheerlykt en gekend. Hierom zyn de woorden, *dat Gods gerechtigheid in alle ſchepzelen volkoomen voldaan word*, en, *dat God in alle ſchepzelen gekend en verheerlykt word*, by ons volkoomen een zelvig.

Van de voldoening aan Gods rechtvaardigheid in de Zondaars.

Uit de algemeenheid der voldoening aan de gerechtigheid Gods, moet nootwendig volgen, dat dit ook in de zondaars door het draagen der ſtraffen geſchied: want voldoen alle ſchepzelen dat geene waar toe God hen ſteld, zo waare het de ongerymdheid zelf, dat de zondaars, onder de algemeenheid vervangen, dezen voldoening zouden ontwyken, en dat Gods gerechtigheid, ten haaren opzichte, zoude onvoldaan blyven. Men moet niet denken dat de zondaars, om dat ze van de deuchd beroofd zyn, iets bezitten of miſſen, dat de volkoomenheid der voldoening kan krenken; want alles wat de zondaars zyn, is zo wel zaakelyk en volmaakt in zyn geſlacht, als de deuchd in de vroomen? Hierom kan de berooving van de deuchd, de volkoomen voldoening aan Gods gerechtigheid in de zondaars, niet

het allerminſte inkrimpen. Indien het ook zo was, zou God, ten opzichte van zyn ſchepzel, iet moeten hebben, dat hy nooit kon verkrygen, maar dit, om dat de zondaars zaakelijk zyn zoodanig als ze zyn om dat God hen zo ſteld, moet voor volſtrekt teegenſtrydig te boek ſtaan. De zondaars nochtans, beroofd van de zaakelykheyd die de vorm van de deuchd ſteld, zijn in zich zelven niet voldaan noch vergenoegd, want ze miſſen de Zaaligheyd die een gevolg van de deuchd is, en ze zyn door de miſſing rampzaalig: maar de gerechtigheid Gods verkrygd zo volkoomen voldoening in hunne ſtraffe, als in de zeegeningen van de vroomen. *De Heere heeft alles gewrocht om zyn zelf wille, ja ook den Godloozen tot den dach des kwaads,* Spreuke 16: 4.

Zeeker, de menſchen hebben de waarachtige bevattinge van de Rechtvaardigheid Gods verwaarloosd, willende, dat den zondaar niet volkoomen kan voldoen, om dat hy onophoudelyk de ſchuld meerder maakt, of ten minſten zo hy voldoed, eeuwig rampzaalig is. *Socinus*, op dat hy middel vinde des menſchen verloſſing in te ſchikken, acht de voldoening niet nootwendig, en

dat

dat God de zonde ongestraft kan laaten, waar toe hy onderstellingen gebruikt die by na alles verwoesten wat wy van God kennen. Andere, die de nootzaakelykheid der voldoening verdeedigen, vinden zich gedrongen de zondaars van de voldoening te ontrekken, en schynen te willen, *dat God*, die de zonde nootzaakelyk straft, *de Zondaars ongestraft kan laaten*, dewyle ze niet konnen zien, dat de Zondaars, terwyl ze zondigen aan de gerechtigheid Gods volkoomen voldoende, tot de gelukzaaligheid te bewerken zyn. Armhartig voorwaar! als waare de voldoening iet dat van het schepzel aan God, en niet iet dat van God in het schepzel geschied.

Wy, de waarachtige bevatting van de gerechtigheid Gods, die alle schepzelen tot volkoomen voldoening bewerkt, van vooren, uit de onverwaggelyke grondvesten der waarheid, betoogd hebbende, konnen lichtelyk zien, dat de volkoomen voldoening in het draagen der straffen tot rampzaaligheid, als een nootwendig gevolg van de zonden in de Zondaars, des Zondaars verlossing door een voldoenend rantzoen niet uitsluit.

Den mensch zondigende, heeft zich

niet alleen schuldig gemaakt om rampzaalig te worden, als of de onafhankelyke God daar door recht hadde hem te moogen of te moeten straffen, zo hy hem geen vergiffenis of borge in zyn plaats vergund: want dat voorgeeven steund op onderstellingen die ten hoogsten ongerymt zyn, te weeten, dat den Zondaar door de zonde zyne gelukzaaligheid niet verlooren heeft, maar alleen verdiend dat hy daar van kan of zal beroofd worden, konnende hy zondig en niet rampzaalig zyn, als 'er maar vergeevinge of voldoening van een ander tusschen komt. In teegendeel, om dat de Zonde de overeenkomste met God wegneemd, kan den Zondaar niet gelukzaalig zyn, en hy is door de Zonden onvermydelyk onder de rampzaalige straffen, want de swaarste straf vloeid uit de natuur van de zondige daaden voord, en de straf des lichchaamelyke doods is, zonder eenige voorwaarde, aan de overtreeding vast geknoopt: en dieshalven staat het vast, dat een zondaar de gelukzaaligheid ontbeerd, en de lichchaamelyke dood onderworpen is.

In deeze zondigen ſtand word Gods gerechtigheid volkoomen voldaan, want de zonde, geen openſtaande ſchuld nalaatende om door den Zondaar of van zynentweegen aan God te voldoen, vorderd een voldoenende werkinge Gods in het zondige onderwerp, waar door den Zondaar, de zaaligheid ontbeerende, de gevolgen van die ontbeering in zich zelven met ziddering, gewaar word. Deeze voldoening noem ik volkoomen, want om dat de Zondaars, inwendige en uitwendige ſtraffen deelachtig zynde, niet anders ter voldoeninge toebrengen, zo zou, indien daar aan iet ontbrak, het geene dat weegens Gods onafhankelykheid, of zyn weezendlyke gerechtigheid, geſchieden moet, onmoogchelyk zyn, en God zou tot in eeuwigheid niet volkoomen in zyn rechtvaardigheid verheerlykt worden, om dat de Zondaars hem iets, dat hy niet kan miſſen, onthielden, dat, als ten uiterſte dwaas en valſch, geen reedelyk menſch kan toeſtemmen.

Maar de voldoening in het draagen der ſtraffen maakt den voldoener niet gelukzaalig; want de voldoening is zyn rampzaaligheid, het is dien ſtaat der elen-

elende waarom den Zondaar verlossinge noodig heeft. Men moet daarom de waan, dat voldoening als zodaanig den voldoener gelukkig maakt, verwerpen, en voldoen van voldoen, na de gesteltheid van den voldoener, onderscheiden. De Zondaars voldoen in het draagen der straffen tot hunne rampzaaligheid, en wanneer ze verlost worden, dan bestaat hunne verlossing hier in, dat God hen, door een rantzoeneerende voldoening, uit de voldoening der straffen komt te redden. Zo dat de verlossing de voldoening van den Zondaar zelfs ondersteld, en indien de Zondaar zelf niet voldeed hadde hy de verlossing niet van doen: zo verre is het van daar, dat de voldoening van den Zondaar zelfs, met de verlossing niet zou konnen bestaan.

Dat nu in de Zondaars, draagende de straffen tot hunne rampzaaligheid, volkoomen voldoening aan de Goddelyke gerechtigheid geschied, of dat God in het straffen der Godloozen gekend en verheerlykt word, blykt klaar in de H. Schrift. *Alzo*, zegt God, *zal ik my groot maaken, ende my heiligen, ende bekend worden voor de oogen veeler heidenen, ende zy zullen weeten dat ik de Heere*

ben. Ezech: 38: 23. Tot Pharao was gezegd, *tot dit zelve heb ik u verwekt, op dat ik in u myn kracht bewyzen zoude, ende op dat myne naam verkondigd worde op de gantſche aarde*, Rom: 9: 17. En Johannis hoorden den Engel der waateren zeggen, *ghy zyt Rechtvaardig Heere, die is, ende die was, ende die zyn zal, dat ghy dit geoordeeld hebt: dewyle zy het bloed der Heiligen, ende der Propheten vergooten hebben, zo hebt ghy haar ook bloed te drinken gegeeven; want zy zyn het waardig*, Openb: 16: 5. Door de natuur van de zaak, en door het getuigenis van de H. Schrift, het geene wy voorſtelden, dus verre bekrachtigd zynde, zal het zonder roekeloosheid toegaan, dat wy beſluiten, *dat de Goddelyke gerechtigheid algemeenlyk in alle ſchepzelen, en byzonder in de Godloozen draagende de ſtraffen, volkoomen voldaan word.*

VIER-

VIERDE HOOFTDEEL.

Van het middel der Verlossing.

OM te verstaan hoe den Zondaar van onder de straflydende voldoening bevryd, en door een voldoening ter zaaligheid, tot een leeven in de Goddelyke liefde kan toebereid worden, moet men onderscheidelyk bevatten wat het woord verlossing in deeze zaak beteekend. *Verlossing in het gemeen is bevryding van eenig onheil, en toebrenging van eenig Goed*: het zy dat het goede uit de bevryding volgd, of dat het, booven de bevryding, daar word by gedaan. De bevryding van onheil, geschied 1. uit het gevaar voor rampen die men in het toekoomende vreesd, of 2. uit de rampen zelfs die in het teegenwoordige drukken. Nu is de vraage, hoe de verlossinge des Zondaars te begrypen zy?

Indien de verlossing des Zondaars alleen bestaat, in de bevryding uit het gevaar voor rampen in het toekoomende te vreezen, dan zou den Zondaar door de zonden niet ongelukkig zyn, maar alleen ongelukkig konnen worden:

den: en zyne verlossing zou bestaan, in de bestelling van een voorkoomend middel, waar door het onheil gestuyt, en voorgekoomen wierd, zo dat het niet tot den Zondaar kwam. Op deeze wyze wierd Israel, door de ingang in de Zee, bevryd uit het gevaar dat ze van de Egiptenaars te vreezen hadden. *Alzo verloste de Heere Israel aan dien daage uit de hand der Egiptenaaren*, Exod. 11:30. Doch de Zondaars hebben het ongeluk niet alleen te vreezen, of alleen te verwachten dat ze zondig en gestraft zullen worden, maar ze zyn zondig, en ze draagen de straffen; want *ze hebben alle gezondigd en derven de heerlykheid Gods*, Rom: 3: 23. ze zyn *van natuure kinderen des toorns*, Eph: 2:3. *Dood in de misdaaden*. Col: 2:13. en wanneer hen de verlossinge toekomt, dan worden zy *getrokken uit de macht der duisternisse*, Col: 1: 13. Hierom moeten de Zondaars gered worden van onder de zonden, en van onder de straffen, gelyk Israel door de uittocht uit Egipten gered wierd, van onder de verdrukking waar meede Pharao het volk daadelyk beswaarden. *De Heere zeide, ik hebbe zeer wel gezien de verdrukkingen mynes volks, het welk in Egipten is, en-*

de

de hebbe haar geschrey gehoord, van weegen haare dryvers, want ik hebbe haare smarte bekend. Daarom ben ik needergekoomen, dat ik het verlosse uit de hand der Egiptenaaren, Exod: 3:7: 8.

Hier uit blykt dat de verlossing geen stuiting of behoed-middel is, om te weeg te brengen dat de geestelyke dood niet over den Zondaar komt, en waar door hy niet zou behoeven te lyden de straf die God op de zonde gedreigd heeft; want het is geen bevryding van het gevaar om zondig en gestraft te worden, maar een bevryding van dezonde zelf daar de Zondaars meede besmet, en van de straffe daar ze meede gestraft zyn. Echter gaat 'er een voorkooming en ontgaan meede vergezelschapt, want om dat de verlossing zo krachtig werkt, dat de verloste niet weederom kan instorten, zo is de verlossing ook een behoed-middel, die te weege brengd dat de verloste nooit weederom elendig zal worden. Kortom, wy verstaan door de verlossing des Zondaars, *een daadelyke vrymaaking van de Geestelyke en lichchaamelyke dood, en een toebrenging van deuchd en geluk zaaligheid.* De vrucht, ofte het gevolg dat uit de verlossing zeekerlyk voortspruit, is de

Wat de verlossing is.

voorkooming ofte *het ontgaan van de eeuwige dood*, die, by gebrek van verlossing, over allen koomen zou, nadien *de eeuwige dood is de geduurzaamheid van de geestelyke dood.*

Wat het middel der verlossing is.

Het middel nu waar door de verlossing daadelyk kan gewerkt worden, bestaat niet enkelyk in een voldoening aan de gerechtigheid Gods, want dat geschied in den Zondaar zelf, in alle stip des tyds, maar het bestaat in een voldoening aan de gerechtigheid Gods, op die byzondere wyze, dat 'er de verlossing op volgd. *Op dat het recht der wet vervuld zoude worden in ons, die niet na den vleesche en wandelen, maar naa den geest*, Rom. 8: 4. Dit middel moet zodaanig in de onderwerpen werken, dat ze daar door daadelyk van de elende tot de gelukzaaligheid overgaan, want indien dit niet was, zoude alles onvruchtbaar uitvallen. De Zondaar is in zich zelven elendig, hy moet dan de werking der byzondere voldoening ook in zich zelven ontfangen, om daar door, in hoedaanigheid veranderende, van de zonde tot de rechtvaardigheid, en van de dood tot het leeven te koomen.

Wat men ook ondersteld dat buiten de Zondaars, tot hun voordeel, mocht

geschieden, het kan hen geen nut doen zo lang zy zelf niet worden veranderd, en, uit kracht dier verandering, van de gevolgen der zonden bevryd, in de vernieuwde geest des gemoeds leeven.

Het eenige middel der verlossing bestaat dieshalven hier in, *dat den Zondaar, ophoudende van Zondigen, God volmaakt lief hebbe, en als dan, de lichchaamelyke dood stervende als een daad van liefde en gehoorzaamheid, de sterffelykheid ovorwinne.* Want zo wanneer de Zondaars zo verre genaadert zyn, dan zyn ze *door de wet des Geest des leevens vry gemaakt, van de wet der Zonde ende des doods.* Rom: 8: 2. En ze voldoen de gerechtigheid Gods op zodaanig eene wyze dat 'er de volkoome verlossing nootzaakelyk opvolgd.

Dat God de verlossing in den Zondaar werkt.

De bewerking van den Zondaar, door dit middel, is van God alleen te wachten: want *hy werkt alle dingen na den raad zynes willens.* Eph: 1: 11. En alle de dingen der verlossing *zyn uit God.* 2 Cor: 5: 18. Dat den Zondaar zelfs, of eenig ander schepzel, dit middel zoude te weege brengen, heeft geen zin: ten zy men wilde dat God den Zondaar tot de verlossing overbrengd, zonder hem door een ander beginzel

te bewerken, dan dat hem, enkel als een reedelyk ſchepzel aangemerkt, toebehoord: of dat die werking van een ander reedelyk ſchepzel, die, als zodaanig, volmaakt in de liefde tot God leefden, in hem zoude voortſpruiten. Maar een Zondaar, in de ſchepzelen verwilderd en aan de zelve toegepaſt, noch ruſt noch goedkeuring omtrent het eeuwige voorwerp hebbende, dwaald met zyne verkiezing nootzaakelyk van God, en zal, zo lang het aan zyn goedkeuring hangd, van de liefde Gods verſteeken blyven. Ook kan een onzondig ſchepzel hem niet helpen, om dat zodaanig een onzondig ſchepzel zyn goede hoedaanigheid, aan anderen, reeds buiten hem beſtaande, niet kan deelachtig maaken..

Nadien dan deeze inwerking, alle geſchaapen krachten overtreft, en dat den Zondaar in zyne goedkeurig en verkiezing overdwarſt, en teegen zyn neiging, aan God moet toegepaſt worden, kan het alleen geſchieden door een werking in den Zondaar, die de geſchaapen wil voorkomende en onderſcheppende, in vervanging eener liefde die door natuurlyke nootzaakelykheid liefde Gods is, buiten alle onver-

verschillenheid, goedkeuring, of verkiezing, den Zondaar, die God haat, tot de liefde Gods dryfd en bepaald. En om dat zodaanig een beginzel van liefde, alleen de liefde is waar mede God zich zelf bemind, zo kan den Zondaar alleen door de werking van Gods weezendlyke liefde tot de verlossing koomen. *God is liefde, en die in de liefde blyft, die blyft in God, en God in hem. Hier in is de liefde in ons volmaakt, op dat wy vrymoedigheid moogen hebben in den dach des oordeels, dat gelyk hy is, wy ook zyn in deeze Waereld. Daar en is in de liefde geen vreeze, maar de volmaakte liefde dryft de vreeze buiten.* 1. Joh: 4: 16: 17: 18.

VYFDE HOOFTDEEL.

Van de Nootzaakelykheid, Moogchelykheid, en betaamelykheid van een Hoofd, en Middelaar.

OF 'er reedenen zyn om de verlossinge des zondaars door Gods weezendlyke liefde, in ieder der uitverkoorne als ondeelige, of in de toevergaadering tot een, als in een hoofd, overste Leidsman, en Middelaar, te moeten begrypen, verdiend wel dat men de gedachten

dachten inſpanne, om onderſcheidelyk te verſtaan wat 'er van zy.

Buiten God beſtaat niets, dan dat van zyn wil afhangd, en om dat de eeuwige God alles ſteld wat het ſchepzel is, ſluit het een teegenzegging in, dat hy van zyn ſchepzel eenig voorſchrift of bepaaling, om zyn werking na te ſchikken, ontfangen zou. Alles wat God doed, het zy in de ſchepping of in de herſchepping, dat doed hy volſlaagen onafhankelyk. *Wie*, zegd God, *heeft my voorgekoomen dat ik zoude vergelden, wat onder den gantſchen hemel is, is myne*, Job. 41: 2. Echter nochtans, hy werkt nootzaakelyk als een volſtrekte werker, en alle zyne uitwerkingen zyn blyken zyner eeuwige toëigeningen en eigenſchappen, want *Gods eeuwige kracht en Goddelykheid, zyn van de ſcheppinge der Waereld aan*, in de ſchepzelen met blykbaare merkteekenen ingegriefd, en *worden daar uit verſtaan en doorzien*. Rom. 1: 20. Dewyle Gods onafhankelykheid vereiſcht, zyne ſchepzelen zodaanig te doen beſtaan, dat men *uit allen deezen weet, dat de hand des Heeren dit doed. In wiens hand de ziele is van al wat leefd, ende den Geeſt van alle vleeſch des menſchen*. Job. 12: 9: 10.

Hier-

Hierom zal de teegenwoordige vraage, over een hoofd der te verlossene, uit de bespiegeling van de Goddelyke Natuur, of uit het verband van Gods schepzel, of uit Gods vrye welbehaagen haare beantwoordinge moeten afwachten. En, op dat wy dezelve moogen uitlokken, staat voor eerst te onderzoeken, of de verlossing nootzaakelyk in een Hoofd, of door een Middelaar moet geschieden?

Nootzaakelyk is dat niet kan niet zyn. Eenig ding is nootzaakelyk door zyn eigen weezendheid, of door de kracht van een werkende oorzaak. Gods weezendlykheid volgd uit zyn weezendheid, maar de weezendlykheid der schepzelen heeft God veroorzaakt. Het nootzaakelyk bestaan van eenig schepzel ziet op de weezendlykheid zelf, volgens de spreuk, *al wat is, terwyl het is, is nootzaakelyk*, of op de reedenen waarom het niet anders, dan het is, heeft konnen zyn. Indien het dan doorgaat dat 'er een Hooft en Middelaar weezen moet, zal die nootzaake inkoomen, door reedenen die men afhaald, 1. Van de innige nootzaakelykheid

der Goddelyke natuur: of, 2. van de eeuwige weezendheid der ſchepzelen in het Goddelyk verſtand: of, 3. van de voldoening aan de gerechtigheid Gods: of, 4. van de toeſtand der zondige onderwerpen: of, 5. van het verband der ſchepzelen onder elkander tot een eenig gewrocht.

Dat een Hooft niet nootzaakelyk is door de Goddelyke natuur.

Maar de invoering van een Hoofd der te verloſſene is niet nootzaakelyk, door de innige nootzaakelykheid van de Goddelyke natuur, om dat God, in het ſtellen der ſchepzelen, niet door natuurlyke nootzaakelykheid werkt, noch in dezelve zin, waar in men zegt dat hy oorzaak van zich is, oorzaak is van de ſchepzelen; want een ſtelling die Gods denkbeeld niet beantwoord, en met de bevindinge ſtryd, heeft alle merken van valſcheid. Het beantwoord Gods denkbeeld niet, om dat de zaakelykheid Gods, ten aanzien der hoedaanigheid, niet anders kan zyn dan volſtrekt oneindig, en dat men alles waar van men, ten aanzien der hoedaanigheid, de oneindigheid kan ontkennen, van God moet afweeren en onderſcheiden. De werken nu die eenig weezen, door natuurlyke nootzaakelykheid werkt,

werkt, zyn inblyvende; geen gewrocht voortbrengende; en van het werkende weezen niet onderſcheyden. Indien God door de voorgewende nootzaakelykheid, omtrent de dingen die wy ſchepzelen noemen, werkten, dan zou God eyndig zyn, om dat, na de onderſtelling, alles, ook die dingen waar van men ten aanzien der hoedaanigheid de oneyndigheid kan ontkennen, tot de eeuwige zelfſtandigheid behoorden zou: maar zulks, met Gods denkbeeld niet zaamenſtemmende, moet men verwerpen. Het ſtryd met de bevinding, want om dat de onwiſſelbaare eenzelvigheid tot de eeuwige zelfſtandigheid behoord, zo moeſten alle de dingen waar van hy, volgens de onderſtelling, die inblyvende oorzaak is, onophoudelijk de zelfde zyn, nadien 'er geen verandering kon voorvallen, of het zou, door de reeden van inblyvende oorzaak, een verandering van de eeuwige zelfſtandigheid zyn: maar dit ongerymd, en de verwiſſeling der dingen buyten kyf blyvende, ſtryd het met de bevinding, dat de tydelyke dingen, uit noodzaakelykheid der

der natuur, van de eeuwige zelfſtandigheid zoude uytvloejen; en dieshalven, de verloſſing door een hoofd en middelaar verkrygd van hier geen nootwendigheid.

Noch door de eeuwige weezenheid der ſchepzelen.

Het is ook niet nootzaakelyk, door de eeuwige weezendheid der ſchepzelen in het Goddelyke verſtand, om dat aan God eigendlyk geen verſtand onderſcheiden van de wil, in opzicht na buiten, toe te ſchryven zy, en dat 'er geen weezendheid der ſchepzelen, die niet weezendlyk beſtaan of beſtaan hebben, gegeeven word: want de bevatting van weezendheid is een tydelyke denking, waar door wy menſchen een denkbeeld van de natuur der weezendlyke dingen vormen, dat in God, om dat hy van weezendlyke dingen buiten hem geenig denkbeeld ontfangd, niet vallen kan.

Men zou tot voorſtand van de eeuwige weezenheid der ſchepzelen konnen zeggen, dat het denkbeeld der ſchepzelen in het Goddelyk verſtand te ſtellen zy, om dat, gelyk wy onszelven kennen als een eindig beſtaan door vergelyking met het oneindige, ook God, door zich zelf te kennen als een oneindig beſtaan,

ſtaan, als een oneindig verſtand, en als een oneindige wil, het denkbeeld vormd van een eindig beſtaan, van een eindig verſtand, en van een eindige wil: en dat God, op deeze wyze, het denkbeeld van de gantſche verzaameling der dingen heeft gevormd, dat hy niet heeft konnen niet vormen, dat hy niet heeft konnen niet of anders willen, dan hy gewild heeft: en dat alzo in de algemeene ſchikking der dingen vervangen was, dat de menſchen zondigen, en door een Hoofd of Middelaar verloſt zouden worden. Maar dat dit ontwerp niet doorgaat, kan lichtelyk blyken. Wanneer wy ons zelven, door vergelyking met het oneindige, eindig kennen, dan hebben wy het denkbeeld van het oneindige en de meewuſtheid van het eindige, die beide weezendlyk beſtaan, maar als God, door zich zelf te verſtaan, het denkbeeld der ſchepzelen vormd, wat is het voorwerp van dat denkbeeld? niet de zaakelykheid Gods, want die is oneindig, niet de ſchepzelen, want ze beſtaan niet: en dus zal, door ontbeering van voorwerp, het vormen van een denkbeeld te niet loopen.

Of zal God het denkbeeld der ſchep-

zelen door aftrekking van zich zelven vormen? zal God, zich zelf kennende als een oneindig bestaan, de oneindigheid afzonderen, op dat hy het denkbeeld van een minder, en eindig bestaan hebbe? zal God, zich zelf kennende als een zuivere daad, de daadelykheid van zyn bestaan verdeelen, op dat hy het denkbeeld van een lyding, van een louter vermoogen, of van lichchaamelyke stoffe ontfange? Zal God, zich zelf kennende als een onafhankelyke daad, de onafhankelykheid van zyn daad onderscheiden, op dat hy het denkbeeld van een afhankelyke daad, van een bepaald verstand en wil, of van een denking en byzondere Geest toestelle? Zeeker, men moet hier op antwoorden, dat de enkele oneindigheid Gods alle zaamenstelling en verdeeling uitsluit, en dat God zelf, het geene in zyn weezen enkel bestaat, niet verdeeld kan kennen; want dat wy, na onze wyze van aanmerken, de oneindigheid, de daadelykheid, en de onafhankelykheid Gods noemen, is in God enkel en eenzelvig. En dieshalven het denkbeeld der schepzelen is, in de kennis die God van zich zelf heeft, niet ingeslooten, noch het heeft door ver-

vergelyking, aftrekking, of verdeeling van Gods oneindige weezendheid, konnen gevormd worden: veel minder heeft de gantſche rye der dingen, het ſtellen van een Hoofd en Middelaar daar onder begreepen, uit deezen grond een onvermydelyke nootzaakelykheid konnen ontfangen, nadien de rye der dingen aan God geen ſchetze ter namaaking toereikt; want God heeft de rye der dingen niet gevonden, maar hy heeft ze geſteld, hy werkt niet na een rye der dingen, maar hy veroorzaakt de dingen zelf in die rye, en in dat verband, daar ze daadelyk in zyn.

God kend niets door een denkbeeld waar van hy aangedaan word, zich zelven kend hy door volſtrekte werking, zonder eenige lyding, niet eigendlyk door een denkbeeld dat hem aandoed, maar op de wyze van werkelyke bevinding, door innerlyke meêwuſtheid van het geene dat hy is. Gods gewrochten worden, zonder voorgaande denkbeeld in het Goddelyk verſtand, tot de Goddelyke veroorzaaking betrokken, en de kennis die God van de ſchepzelen heeft, is enkel de meewuſtheid van zyn daad die de ſchepzelen veroorzaakt. Dus kend

God geen ſchepzelen als voorwerpen, noch word daar van door denkbeelden aangedaan, noch vormd eenig denkbeelt te voren om hen daar na te maken; want daar alles volſtrektwerkelyk is, komt noch beſtek noch voorneemen te pas.

Maar hoe de uitwerkelykheid in God te bevatten zy, konnen wy, door beſpiegeling van Gods denkbeeld, niet achterhaalen: alleen volgd van achteren, dat de eindige dingen, om dat ze de oneindigheid ontbeeren, niet door uitvloeijing uit Gods weezen voortſpruiten; en dat ze ook niet konnen voortgekoomen zyn, volgens de afpaaling van een denkbeeld hunner eeuwige weezendheid in het Goddelyk verſtand, om dat 'er geen nootwendige zaamenhang van Gods oneindigheid, met het denkbeeld der eindige dingen, noch van Gods weezendlyke inblyvende doening met het veroorzaaken der ſchepzelen, te ſtellen is. Want indien dit zo was, zou de eeuwige Godheid, zonder het denkbeeld en de veroorzaaking der ſchepzelen, noch zyn, noch bevat konnen worden, daar nochtans de oneindige het eindige, en het denkbeeld van de oneindige de zaamenvoeginge met het ein-

eindige, geenzins noodig heeft.

Het ſtryd met Gods eeuwige weezendheid, dat de tydelyke dingen door natuurlyke nootzaakelykheid uit zyn weezen zouden uitvloeijen, of dat God bepaald zou zyn, door de eeuwiweezendheid der tydelyke dingen, de ſchepzelen in weezen te brengen, en hen de natuur, getal, en ordening toe te voegen, waar in het heel-Al daadelyk beſtaat. Doch zo lang wy menſchen van Gods oneindige toeêigeningen, geen doordringender weetenſchap aanwinnen, dan in dit leeven, na allen ſchyn, tot noch toe gegeeven is, zal men moeten belyden het Goddelyk veroorzaaken niet te konnen doorgronden: en zich vergenoegen, met daar van te ontkennen, alles wat met Gods eeuwige toeêigeningen niet beſtaan kan. Dat nu de uitvloeijing, en de nootzaakelyke bepaaling om uit te werken, met Gods eeuwige toeêigeningen ſtryd, blykt uit de gevoerde reedeneering, en ik achte, deeze ontkenningen op het allerduidelykſte uit te drukken, met de Goddelyke veroorzaaking door de benaaming van *Gods onverſchillige wil*, aan te wyzen; om dat deeze benaaming alle natuurly-

ke nootzaakelykheid, en alle bepaaling van de Goddelyke veroorzaaking, lynrecht teegengaat, zonder dat het noodig zy het woord *onverſchillig*, in deeze ſtoffe, de beteekenis te geeven, die het ten opzicht van eenige byzondere gevallen onder de menſchen heeft.

Noch door de voldoening aan de gerechtigheyd Gods

Dus verre de invoering van een Hoofd en Middelaar, door een nootzaakelykheid die, om zo te ſpreeken, uit de innerlyke natuure Gods, of de eigen weezendheid der zaake ontſtaat, afgeweerd hebbende, moeten wy noch onderzoeken, of 'er ook op zeekere onderſtelling nootzaakelykheid inkomt. De vraage is, of, de Zondaars geſtelt zynde, *de verloſſing nootzaakelyk vereiſcht, dat door een Middelaar aan Gods gerechtigheid voldaan worde, om door die voldoeninge te vervullen, het geene de Zondaars door de zonden te kort kwaamen, of ſchuldig gebleeven zyn?* Maar, nadien alles wat buiten God beſtaat, van zyn onverſchillige wil afhangd, en dat God door zynen wille, den aanvang, de voortgaang, de omſtandigheeden, en alle de uitkomſten, van alle de ſchepzelen in het gemeen, en van ieder in het byzonder, heeft ver-

veroorzaakt, om zo te zyn als ze daadelyk bestaan, zo kan 'er niets voorvallen dat God zou bepaalen, of aanwyzen hoe hy daar omtrent zich hadde te gedraagen; want ieder uitkomste geschied na de bepaaling van Gods wil, en God heeft aan ieder uitkomst het gevolg vast gehecht. Hier om geeven de uitkomsten aan God geen geleegentheid om dus of zo te werken, nademaal alle de uitkomsten, met alle des zelfs gevolgen, gezaamentlyk genoomen, een eenig gewrocht van Gods wil zyn. Het wysd dan zich zelf, dat de uitkomst van de zondig wordende mensch, God niet nootzaakten hem te moeten verlossen, noch, indien hy hem wilde verlossen, dat het door een Middelaar geschieden moest. Maar het zy hoe het zy, alles hangd van Gods overschillige wil af, en men kan in het schepzel, behalven dat het door Gods onveranderlykheid, de natuur behoud die God veroorzaakt, niets onderstellen, dat God elders toe zou nootzaaken.

De voldoening aan Gods gerechtigheid, die volkoomen geschieden moet, maakt nochtans de tusschen komst van een Middelaar niet nootzaakelyk, dewyl

de voldoening niet bestaat in iet van buiten toe te brengen, noch de gerechtigheid Gods een recht van invordering is, om van zyn schepzel iet te ontfangen. Maar de gerechtigheid Gods is een recht van uitdeeling, waar door aan ieder, het geene zyn byzondere toestand insluit, toegevoegd word, en dus niet van de schepzelen aan God, maar van God zelve in de schepzelen de volkoomen voldoening verkrygd. Om deze reeden kan de voldoening aan Gods gerechtigheid noch stuiten, noch te kort koomen, nochte daar kan geen openstaande schuld, die den Zondaar niet betaald heeft, overblyven: want Gods gerechtigheid word in alle schepzelen, in alle stand, en in elk tyd-stip volkoomen voldaan, en geenig schepzel kan, het geene dat God, by manier, van spreeken, van het schepzel hebben moet, te rug houden. En dieshalven, daar is, tot betaaling en voldoening van het geene de zondaars aan de gerechtigheyd Gods te kort zoude gedaan hebben, geen Middelaar noodig.

Noch door de toestand der zondaars.

Eyndelyk is de tusschen komst van een Middelaar niet nootzakelyk door de toestand van de zondige onderwerpen, om dat 'er tot verlossing niets buiten de

zon-

zondige onderwerpen behoefd gedaan te worden; want het geene dat te herstellen is, ontbreekt niet aan de zyde Gods, maar enkel en alleen in den zondaar. Den zondaar zou dan ten opzichte van zynen toestand, indien het God behaagden, door de werking van Gods weezendlyke liefde, als een ondeelige zonder Middelaar, tot verlossing te bewerken zyn.

Maar door het verband der dingen.

Maar hier uyt sal echter niet volgen, dat 'er geenige nootzaakelykheid gegeeven word. De verbintenis, waar meede het gansche schepzel dat God gemaakt heeft als een eenig gewrocht te zaamen hangd, brengd in veel gevallen nootzaakelykheid in, die, buiten dat verband, geen plaats zouden vinden: en dat dit verband, in het teegenwoordig onderzoek, verlichting kan aanbrengen, zal uit een welgeschikte opmerking blyken. God almachtig, enkelvoudig in weezen en werking zynde, heeft het geheele schepzel, zonder vermeenigvuldigde of herhaalde daaden, in volkoomenheid, vervangende de gansche duuring, voortgebracht: en dieshalven, indien de natuur van een schepzel het toeliet, het zou zo enkelvoudig bestaan, als God het, aan zyne

zyde, veroorzaakt; maar dit in een ſchepzel niet konnende vallen, zo volgd alleen; *dat het ſchepzel op de enkelſte wijze*, waar toe het ontfankelyk is, *moet voldurren.* Alle de deelen van Gods gewrocht zyn zodaanig aan een geklonken, dat ze, in de volg-rang der duuring, alles vertoonen wat God veroorzaakt. Alle de verſchynzelen, van den aanvang der dingen tot in eyndelooze eeuwen uitloopende, behooren tot Gods ſchepzel, en gelyk een kring, door eyndigen in zyn begin, voltrokken word, zo beſtaat ook de volkoomenheid van Gods ſchepzel, langs den weg van aanwinning aller wyzen, die de volharding opleeverd, in een volſlaagen beantwoording van den aanvang: of de voltrekking in het begin. *God heeft ieder ding ſchoon gemaekt in zijnen tyd, ook heeft hy de eeuwe in haar harte gelegd, zonder dat een menſche, het werk dat God gemaakt heeft, kan uitvinden van het begin tot den eynde toe.* prediker 3: 11.

Laat ons dit verband met meer byzonderheid in zien. Alles wat God gemaakt heeft beſtaat in kennen en in het gekende, dat is, in geeſten en lichchaamen, die in de tyd alles ontfangen wat in haar beginzel opgeſlooten lag. *In den*

den beginne schiep God den Heemel, ende de Aarde, de volslaagen meenichten der lichchaamen van het heel-Al: want, om dat God enkelvoudig werkt, moest de geheele lichchaamelijke natuur, als een zelfstandigheyd of onderwerp aangemerkt, in den eersten tyd-stip weezendlyk zyn, en, door allerlye verwisseling van aanraaken, de byzondere zaamenstellen deelachtig worden. God veroorzaakt de menschen, op zoodanig een wyze, dat ze alle van een eerste hun afkomst bereekenen. Hy *heeft uit eenen bloede het gansche geslachte der menschen gemaakt, om op den geheelen Aarbodem te woonen.* Hand: 17: 26. De reeden waarom alle byzondere uit een eerste van hun geslacht afdaalen, is, in het algemeen, dat het God zo behaagd, maar in het byzonder, *dat dit verband*, als zynde, na de ontfankelykheid des schepzels, de enkelste wyze, *uit de enkelvoudigheid van Gods scheppende daad volgd.*

Klaar zynde, dat lichchaamelyke natuur in de eerste tyd-stip bestond, en dat 'er naderhand geenig lichchaam, als zodaanig, op nieuw in weezen komt, maar dat alle byzonderheeden in gevolg van tyd zich op doende, voor wyzen of veranderingen van de reeds bestaande lich-

lichchamen bekend zyn, blyft 'er geenige reeden om van de denking een andere bevatting te vormen. Ja, de zelfde reedenen, die het besluit, van een volg-rang in de lichchamelyke natuur, overhaalen, moeten in al haar kracht van het denkende weezen gelden: waarom ook alle byzondere in de denking, zo wel als in de lichchaamen, van een eerste hunnes geslachts voortspruiten, en alle gezaamentlyk voor zo veel wyzen van de denking, die in het begin der dingen weezendlyk bestond, te begroeten zyn.

Gelyk dan in de lichchaamelijke natuur, die God in den beginne schiep, door verscheidenheid van beweegen alle de byzondere zaamenstellen voortspruiten, zo ontstaan ook in de denking, in den beginnen geschaapen, door het ontfangen van byzondere denkwyzen, alle de byzondere geesten. De geschaapen denking aan God werkdaadig toegepast, kon omtrent dat oneyndige voorwerp alles oeffenen wat ze was, en dus enkel als een schepzel omtrent God verkeeren: maar God de denking met het lichchaam verbindende, was het nootwendig, om dat een schepzel geen genoegzaam voorwerp is, en de werkelyke toepassing

ſing van de denking aan het lichchaam voor alle bevatting van, en reedeneering over het lichchaam gaan moet, dat de denking, in de toepaſſing tot het lichchaam, vervangen wierd van een liefde die door haar natuur in alle ſchepzelen alleen de liefde tot God betracht, wordende de denking, door die vervanging, voor zo veel zy aan het eerſte lichchaamelyke zaamenſtel toegepaſt wierd, onvermydelyk met Gods weezendlyke liefde vervuld, nadien het opzicht van de denking tot een lichchaam anders niet konde voorvallen.

Het eerſte byzondere ſchepzel dat in den aanvang der dingen voortſproot, was dieshalven een reedelyk ſchepzel, en deeze eerſt-gebooren van alle ſchepzelen, volmaakt met God vereenigd, kan nooit zondigen. Alle volgende byzondere reedelyke ſchepzelen zyn van deeze eerſte ontſprooten, om dat, volgens den zaamenhang der werken Gods, een eerſte van het geſlacht geſteld zynde, alle volgende in dien eerſten den wortel hunner wasdom vinden: en uit kracht van de onverdeeltheid der denking, ontfangen de afkoomelingen, alles wat ze als byzondere gee-

ſten

ften daadelyk zyn, door de voortkomft en verbintenis die ze van en met de eerftgebooren hebben, om daar door in de volduuring der eeuwen, wanneer de denking alle haar wyzen zal deelachtig zyn, tot de volkoomenheid van haar begin aan te naaderen.

Op deeze wyze blykt uit het verband van Gods gewrocht, ten opzicht van de reedelyke fchepzelen, dat den geene die zondig worden, alleen door verzaameling tot de eerftgebooren, de zonden konnen ontworftelen; want hy, van Gods weezendlyke liefde volkoomen ingedronken, en daar door alleen werkende, is bekwaam, als een leevendig maakende Geeft, alle het doodige ten leeven over te brengen. En dieshalven, indien God de Zondaars verloft, *het is nootzaakelyk dat het* in *en* door *de eerftgebooren aller fchepzelen gefchiede*; want de eerftgebooren te zyn fluit in, uit kracht van het verband met zyne nakoomelingen, dat alle zondaars die tot de verloffing koomen, zulks in en door hem genieten. Paulus wyfd dit gevolg duidelyk aan, wanneer hy aan den Zoone van Gods liefde alle deeze dingen toefchryfd, *dewelke is het beeld des onzienlyken Gods*, *de eerftgeboo-*

ven aller Creatuuren; want door hem zyn alle dingen geschaapen, die in de Heemelen ende die op de aarde zyn, die zienlyk en die onzienlyk zyn, het zy troonen, het zy heerschappyen, het zy overheeden, het zy machten: alle dingen zyn door hem en tot hem geschaapen. De kracht die deeze dingen aan een knoopt, legt hier in, dat *hy is voor alle dingen, ende alle dingen bestaan te zaamen door hem.* Col: 1:15:16:17.

Nootzaakelyk is het dan, dat de Zondaars de bevrydinge van de zonden, *in* en *door* de eerstgebooren, als in en door een *Hoofd*, ontfangen. Maar of zy ook in en door de eerstgebooren, als door een *Middelaar*, van de schuld en straffe des doods ontlast, en tot een onverderflyk leeven overgebracht worden, schynd van dat gevolg niet. Men moet echter bekennen dat het geen tegenzegging in de bevatting inwikkeld, en niet voor onmoochelyk te achten zy; want het stryd niet aan de zyde des menschen, dat zy zullende verlost worden van de straffe des doods, in gemeenschap met een ander de kracht des onvergankelyke leevens genieten. En dieshalven het kan zyn, dat de Zondaars in een ander, als in een *Mid-*

Dat het Hoofd ook Middelaar kan zyn.

de-

delaar Gods ende der menſchen, de werkinge Gods, waar door de verlöſſinge ter volkoomenheid opklimt, onderwerpelyk in zich deelachtig worden.

Het is ook moogchelyk aan de zyde Gods, want om dat God omtrent de wyze van volkoomenheid geenige bepaling van elders heeft, en dat het verband der dingen zodaanig een verzaamelde werking niet uitſluit, moet men dit aan Gods onverſchillige wil onderwerpen; nadien het, om dat God van de Zondige menſchen niets te ontfangen of in te vorderen heeft, van zyn welbehaagen afhangd, of hy de Zondaars zonder, of in de toevergaadering tot de eerſtgebooren de volkoomenheid ſchenkt.

Dat het betamelyk is.

De zaak naader overweegende, zal niet alleen de moogchelykheid deezer werking, maar ook des zelfs betaamelykheid klaarlyk afſchynen. Betaamelyk noemt men zodaanig een werking, dat den werker, of na zyn natuur, of na de vordering zyner gewrochten, wel voegd om te doen. Dat het nu aan God wel voegelyk is, de Zondaars, die hy in de eerſtgebooren van de zonden zuiverd, ook in en door hem van de

ſchuld

ſchuld des doods te ontheffen, en de voltooide verloſſing deelachtig te maaken door de zelfde waar door den aanvang geſchied, blykt door de zaak zelf; want alle de reedenen, uit de enkelheid van Gods daad afgeleid, billiken deeze ſtelling.

Maar het verband van het werk der verloſſing, geeft hier aan volkoomen klaarheid; want nootzaakelyk zynde dat de Zondaars in de vereeniging met de eerſtgebooren van de zonden verloſt worden, zo zou, indien men onderſteld dat een ander reedelyk ſchepzel, het zy van den eerſten oorſpronk volkoomen in de liefde, of van zyn oorſpronkelyke zonden gezuiverd, ſtervende in de vereeniging en liefde Gods bleef, dat ſchepzel niet alleen buiten de eerſtgebooren door dat lyden volmaakt worden, maar hy zou ook, om dat hy de gehoorzaamende daad van ſterven alleen door Gods weezendlyke liefde, die onverdeeld in alle de vereenigde werkt, kon uitvoeren, het beginzel, en dus de *Middelaar* zyn, waar door alle de vereenigde de ſchuld des doods zouden ontworſtelen: maar men zou, dus doende, twee onderſcheiden beginzelen, de eene als *Hoofd*

tot uitzuivering der zonden, en de andere als *Middelaar* tot overwinning van de ſchuld des doods, moeten invoeren, dat, met de uiterſte enkelheid en volkoomenheid van het verband niet wel voegende, geenige betaamelykheid aanwyſd.

De gelykheid van' de twee Adams ſchynd ook aan te wyzen, dat de volmaaking van het zelfde beginzel met den aanvang afdaald. De Zondaars zyn door afkomſt uit den eerſten Adam Zondig en doodſchuldig, waarom de overeenkomſt der werkinge, van den tweeden met den eerſten Adam, ten aanzien der gevolgen die van hen tot hunne leeden koomen, allergevoegelykſt meede brengd, dat ze in de eerſtgebooren beide van de zonden en van de ſchuld des doods, tot de onberiſpelyke liefde, en tot de volſlaagen onſterffelykheid worden opgeleid.

Zeeker, de betaamelykheid dat de eerſtgebooren niet alleen het *Hooft* zy om ons het leeven in de Goddelyke liefde meede te deelen, maar ook de *Middelaar*, om ons van de ſchuld des doods tot de onſterffelykheid op te voeren, heeft Paulus uit het verband van het werk der verloſſing afgeleid. Geſteld

ſteld zynde dat God veele kinderen tot heerlykheid brengd, en op die ſtelling nootzaakelyk dat de eerſtgebooren het *Hooft*, de *voleinder des Geloofs*, en de *overſte Leidsman* zy, volgd dat hy door de genaade Gods voor allen de dood ſmaaken zouden, dewyle de enkelheid der werkinge niet toelaat dat dit gevoegelyk van een ander kan geſchieden. Dus volgd het beſluit uit de gelegde gronden, *want het betaamden hem om welken alle dingen zyn, ende door welke alle dingen zyn, dat hy veele kinderen tot de Heerlykheid leidende, den overſten Leidsman haarer Zaaligheid door lyden zoude volmaaken.* Heb:2:10.

Dus blykt, ſchoon het *Hooft* niet volſtrekt nootzaakelyk met een den *Middelaar* is, dat men nochtans de betaamelykheid van die werking, als een reeden van Gods welbehaagen, mach invoeren: waar door, gelyk God een is, zyne werkinge in de Zondige onderwerpen, na de ontfankelykheid van het ſchepzel, op de allerenkelſte wyze vorderd; vloeijende het een uit het ander met de aller betaamelykſte verbintenis. Want om dat de eerſtgebooren voor alle dingen is, en dat alle dingen te zaamen door hem beſtaan, zo

Dat het Gods welbehaagen is.

is hy, die het begin is, en het hooft des lichchaams, ook de *de eerstgebooren uit den dooden*, op dat hy *in allen de eerste* zoude zyn. De reeden daar van, en de gansche uitvoering, met kracht van nadruk dat God alles door hem tot de volkoomenheid opvoerd, word onderscheidelyk aan het voorgaande verbonden. *Het is* (des Vaders) *welbehaagen geweest, dat in hem alle de volheid woonen zoude: ende dat hy door hem vreede gemaakt hebbende door het bloed zynes kruices, door hem alle dingen verzoenen zoude tot hem zelven, het zy de dingen die op de Aarde, het zy de dingen die in de Heemelen zyn. Ende hy heeft u die eertyds vervreemd waard, en vyanden door het verstand, in de booze werken, nu ook verzoend, in het lichchaam zynes vleesch, door de dood: op dat hy u zoude heilig, ende onberispelyk, ende onbeschuldelyk voor hem stellen.* Col:1:19:20:21:22.

Het geene dus verre door reedeneering, bekrachtigd met klaare getuigenisse van de H. Schrift, aangaande de nootzaakelykheid, moogchelykheid, en betaamelykheid, van een Hooft en middelaar onderzocht is, bevatten wy kortelyk in drie stellingen.

1. Het is nootzaakelyk om Zondaars te

te verloſſen, dat de eerſtgebooren hun hooft zy, om in hen de liefde Gods aan te kweeken.

2. Het is nootzaakelyk, de vereeniging geſteld zynde, dat indien een der vereenigden door lyden volmaakt word, alle de andere vereenigde, die onder de ſchuld des doods leggen, daar aan deel krygen.

3. Het is niet nootzaakelyk, maar betaamelyk, dat de eerſtgebooren, het Hooft en de eerſte in de vereeniging, die *eene* zy die door lyden volmaakt word, om alle de andere vereenigde niet alleen *heilig* en *onberiſpelyk*, maar ook *onbeſchuldelyk* voor hem te ſtellen. En zo is het Gods welbehaagen geweeſt, dat in de eerſtgebooren alle volheid woonen zoude.

ZESDE HOOFT-DEEL.

Van het geene de Eerſtgebooren als het Hooft, Borge, *en* Middelaar, *tot onzer verloſſinge doen moeſt.*

DEwyle het dan van Gods welbehaagen af hangd, dat de Zondaars die *in* en *door* de eerſtgebooren de liefde tot

God aanwinnen, ook *in* en *door* den zelfden, als door een *Middelaar*, tot de volmaaking der verloſſinge voortgaan, zo moeten wy vervolgens onderzoeken, door wat tuſſchen koomende bedryven de eerſtgebooren, alle de uitverkoorene van onder de ſtraſſe des doods ontrukt, en tot de volſlaagen onſterffelykheid opvoerd.

Dat de verloſſing door daadelyke inwerking geſchied.

De werkinge Gods, waar door de Zondaars *in* en *door* de eerſtgebooren den *aanvang* en de *volmaaking* der verloſſinge ontfangen; vind men in de H. Schrift met klaare en krachtige woorden uitgedrukt. Paulus buigde zyne knien tot de vader onzes Heeren Jeſu Chriſti, uit welke al het geſlachte in de Heemelen ende op der Aarde genaamd word, *op dat* (zegd hy) *hy u geeve, na de Rykdom zyner heerlykheid, met kracht verſterkt te worden door zynen Geeſt in den inwendigen menſche: op dat Chriſtus door het geloove in uwe harte woone, ende ghy in de liefde geworteld, ende gegrondet zyt: op dat ghy ten vollen kondet begrypen, met alle de Heyligen, welke de breedte, ende lengte, ende diepte, ende hoogte zy, ende bekennen de liefde Chriſti, die de kenniſſe te booven gaat, op dat gy vervuld word met alle de volheid Gods.*

Dee-

Deeze woorden zeggen duidelyk, dat de geloovigen in de liefde wortelen en grondvesten, door de *inwooninge van Christus*, dat ze met kracht in den *inwendigen mensche* versterkt, en met alle *volheid Gods* vervuld worden: en dat dieshalven de gantsche verlossinge, in de daadelyke toebrenginge, aan de Zondige onderwerpen, van de werkinge Gods in Christus, geleegen is: gelyk het besluit nadrukkelyk te kennen geeft. *Hem nu die machtig is meer als overvloedig te doen booven al dat wy bidden of denken*, na de kracht die in ons werkt, *hem zy de heerlykheid in de gemeinten, door Christum in alle geslachten, tot de eeuwe der eeuwen.* Eph: 3: 14: 15: 16: 17: 18: 19: 20: 21. Dat deeze werkinge Gods in de gemeenschap met Christus, ofte dat de werkinge Gods in Christus, aan alle de geloovigen gemeen is, blykt uit de woorden daar Paulus zegt, *gedenkende uwer in myne gebeeden, op dat de God onzes Heeren Jesu Christi, de Vader der heerlykheid, u geeve de geest der wysheid, ende der openbaaringe in zyne kennisse: verlichtede oogen uwes verstands, op dat gy moogd weeten welke zy de hoope van zyne roepinge, en welke de Rykdom zy der heerlykheid van*

zyne erffenisse in de heiligen: ende welke de uitneemende grootheid zyner kracht zy, aan ons die gelooven, na de werkinge der sterkte zyner macht, die hy gewrocht heeft in Christo, als hy hem uit den dooden heeft opgewekt. Eph: 1: 17: 18: 19: 20. Maar dat den aanvang en de volmaaking, ofte de liefde tot God in de ziel, en de onsterffelykheid in het lichchaam, beide in Christus genooten word, leezen wy onderscheidelyk. *Zo iemand den Geest Christi niet en heeft, die en komt hem niet toe, ende indien Christus in u lieden is, zo is wel het lichchaam dood om der Zonden wille: maar de Geest is leeven om der gerechtigheid wille. Ende indien de Geest des geenen die Jesum uit den dooden opgewekt heeft, in u woond, zo zal hy die Christum uit den dooden opgewekt heeft, ook uwe sterffelyke lichchaamen leevendig maaken, door zynen geest die in u woond.* Rom: 8: 9: 10: 11. Het blykt dan uit deeze getuigenissen, dat de gansche verlossinge, als een zaakelyke werkinge Gods in Christus, die, daarom om dat ze in Christus geschied, ook onderwerpelyk in alle de geloovigen werkt, verklaard moet worden.

Maar om dat in de lichchaamelyke natuur, noch in de menschelyke han-

delingen iet voorvald, dat met deeze inwendige werkinge gepastelyk over een komt, zo kan deeze zaak door geenig voorbeeld vol-leedig verklaard worden: en ze zal daarom op zich zelven, afgetrokken van alle andere dingen, het aller klaarste te kennen zyn, van den geene die in de eeuwe der eeuwen, buiten het bereik van de tweede dood zaalig en heilig bestaan.

Het is echter niet onnut, van lichchaamelyke zaaken, en menschelyke handelingen, iet te ontleenen, om daar door, zo veel geschieden kan, de hoedaanigheid der werkinge af te schetzen: en dus doende, terwyle de ziel maar eenigzins daar aan deelachtig, ook maar eenigzins van de eygen weezenheid der werkinge mee wust is, met het denkbeeld der gelykenissen, aan het verstand eenige voordeelige bezigheeden te geeven. Om dat nu de gansche natuur der dingen hier van geen naukeurige gelykheid uitleeverd, gebruikt de H. Schrift allerhande verbintenisse, om daar meede, gezaamentlyk genoomen, de afstreeping te ontwerpen, op dat, het geene door een eenige niet geschieden kan, met van ieder het toepasselyke over te brengen, volbracht worde.

De gelykenissen, tot verklaaring van de verlossinge, zo wel ten aanzien van den *aanvang* als van de *volmaaking*, *in* en *door* de eerstgebooren, die de H. Schrift ons ter hand steld, zyn zoodanig, dat ze een waarachtige zaamenvoeging, verbintenis,en toevloejing der stoffe zelf insluiten; en leeren dieshalven, dat de zaak niet in een zeedelyke schatting bestaat, waar door God den zondaar, om het geen in een ander is, zou houden, en zo handelen, als of hy des anders hoedaanigheeden had, maar in een daadelyke en waarachtige vereeniging met de eerstgebooren, waar door zyne hoedanigheeden, die ter verlossinge dienen, onderwerpelyk in den zondaar werken.

Gelykenissen om de verlossing af te beelden.

Laat ons, om dit te zien, de gelykenissen ophaalen. Men vind 'er van tweederlye ordening, 1. Die de gansche verlossing, zo wel ten aanzien van den *aanvang* als der *volmaaking*, vertoonen, 2. Die het geen de eerstgebooren, om het werk te volmaaken, buiten den zondaar doen moest, uitdrukken. De voornaamste van beyde de ordeningen, met kleene Aanmerkingen voor het ooge te brengen, eyscht het oogmerk dat wy betrachten.

Van gebouw en hoekfteen.

Tot de eerste ordening behoord, in de

in de eerste plaats, de gelykenis van een gebouw: dus voorgesteld. *Zo en zyt ghy dan niet meer vreemdelingen ende bywoonders, maar meede burgers der heiligen, ende huisgenooten Gods: gebouwd op het Fondament der Apostelen, ende Propheten, waar van Jesus Christus is den uitersten hoek-steen: op welke het geheele gebouw bekwaamlyk te zaamen gevoegd zynde, opwast tot eenen heiligen Tempel in den Heere. Op welke ook ghy meede gebouwd word tot een woonsteede Gods in den Geest.* Eph: 2. 19: 20: 21: 22. Van dit huis Gods is Christus den uitersten hoeksteen, en dat zodaanig, dat het geheele gebouw op hem, bekwaamelyk zaamengevoegd zynde, opwast. Gelyk nu alle de deelen van een gegebouw, door plaatzelyke aanraaking, en een daadelyk verband, gezaamentlyk op het Fondament steunen, zo moet men ook de opbouwinge op Christus, als een daadelyke zaamenvoeging bevatten, waar door wy, aan de geestelyke bestandigheid van het Fondament deelachtig, tot de volkoomenheid worden opgebouwd. *Tot welken koomende* (als tot) *eenen leevende steen, van de menschen wel verworpen, maar by God uitverkooren* (ende) *dierbaar:*

baar: zo wordet ghy ook zelve, als leevende steenen, gebouwd (tot) *een geestelyk huis.* 1 Pet: 2: 4: 5.

Van gebouw en inwoonder.

Het zelfde blykt ook in een ander opzicht, wanneer naamelyk, de uitverkoorenen onder de gelykenis van een huis, van God en Christns bewoond, voorkoomen. *Ghy zyt den Tempel des leevendigen Gods, gelykerwys God gezegd heeft, ik zal in haar woonen.* 2 Cor. 6: 16. *Weet ghy niet dat ghy Gods Tempel zyt, en den Geest Gods in u lieden woond? Zo iemand den Tempel Gods schendet, dien zal God schenden; want den Tempel Gods is Heileg, welke ghy zyt.* 1 Cor: 3. 16: 17. Gelyk een inwoonder plaatzelyk in het huis is, en daar in alles tot zyn gebruik schikt, zo moet men ook het werk der verlossing bevatten te geschieden door een waarachtige en daadelyke inwerkinge Gods, bereidende onze zielen, met uitdryving van vreemde bewoonders, als tot zyn eigen verblyf. *Jesus antwoorde ende zeide tot hem, zo iemant my lief heeft, die zal myn woord bewaaren, ende myn vader zal hem liefhebben, ende wy zullen tot hem koomen, ende zullen wooninge by hem maaken.* Joh: 14. 13. *Ziet, ik sta aan de deure, ende ik kloppe, indien iemand myne stemme zal hoo-*

hoore, ende de deure open doen, ik zal tot hem inkoomen. Openb: 3. 20.

Krachtig word het beteekend door eeten en drinken, wordende Christus en zyne Goederen vergeleeken by spyzen die de geloovigen moeten nuttigen. *Die myn vleesch eet, ende myn bloed drinkt, die heeft het eeuwige leeven: ende ik zal hem opwekken ten uitterssten daage. Want myn vleesch is waarlyk spyze, ende myn bloed is waarlyk drank. Die myn vleesch eet, ende myn bloed drinkt, die blyft in my, ende ik in hem. Gelykerwys my de leevende vader gezonden heeft, ende ik leeve door den vader,* (alzo) *die my eet, dezelve zal leeven door my.* Joh. 6. 54: 55: 56: 57. Gelyk de lichchaamelyke spyze tot ons vleesch en bloed overgaat, zo moeten wy ook Christus en zyne goederen in onze zielen, daadelyk en zaakelyk genieten, op dat wy in hem, en hy in ons blyve.

Van eeters en spyse.

Duidelyker vertoond zich de zaak, door de gelykenissen die een daadelyke eenzelvigheid van afkomst en bestaan uitdrukken: als dat Christus en de geloovigen, van eenen vader afkomstig, onder zich broeders zyn. *Hy die heiligd, ende zy die geheiligd worden, zyn alle uit een: om welke oorzaake hy hem*

Van Broeders en eerstgebooren.

niet

niet en schaamd haar broeders te noemen. Heb: 2: 11. Gelyk broeders, aan het weezen des vaders deelachtig, ten aanzien der afkomste weezendlyke gemeenschap hebben, zo moet men ook Christus en zyne geloovigen aanmerken, als gezaamentlyke kinderen van God: indiervoegen, dat zy alle, na den inwendigen mensch, van God afkomstig, alleen van God als bezield, en alle in God een zyn. *Ik hebbe haar de heerlykheid gegeeven die ghy my gegeeven hebt, op dat zy een zyn, gelyk als wy een zyn. Ik in haar, ende ghy in my, op dat zy volmaakt zyn in een.* Joh: 17. 22: 23. Christus is echter den eerstgebooren broeder, door wiens meededeeling, de andere jonger broeders tot de erffenisse koomen. *Indien wy kinderen zijn zo zijn wy ook erfgenaamen; erfgenaamen Gods, ende meede erfgenaamen Christi.* Rom: 8: 17. *Die hy te vooren gekend heeft, die heeft hy ook te vooren verordineert den beelde zijns Zoons gelykvormig te zijn, op dat hy de eerstgebooren zy onder veele broederen.* Rom: 8. 29. In dit opzicht komt Christus ook de naam van Vader toe, dewyle uit hem, als uit het eerste ontwerp, het gansche geslacht der jonger broederschap, ende der kin-

de-

deren van inlyving of aanneeming, voortspruit. *Ziet daar, ik ende de kinderen die my God gegeeven heeft. Heb:* 2: 13.

Maar de voortkoomende verbintenis van de geloovigen uit en met Christus, blykt klaar in de gelykenis van Man en Vrouw. *Die zijn eigene Vrouwe lief heeft, die heeft hem zelven lief. Want niemand en heeft ooit zijn eigen vleesch gehaat, maar hy voed het, ende onderhoud het, gelykerwys ook de Heere de gemeinte. Want wy zijn leeden zijnes lichchaams, van zijnen vleesche, en van zijnen beenen. Daarom zal een mensche zijnen Vader ende moeder verlaaten, ende zal zyn Wijf aanhangen, ende zy twee zullen tot een vleesch weezen: deeze verborgenheid is groot, doch ik zegge op Christum, en op de gemeinte.* Eph: 5. 28: 29: 30: 31: 32. Gelyk man en wyf een is, niet door uiterlyk verbond, noch gemeenschap van goederen, maar door gemeenschap des weezens, en daadelyke toevloeijinge van stoffe, dewyle de eenheid van Man en Wyf, waar door ze tot een vleesch zyn, ook gegeeven word daar noch trouwverbond noch gemeenschap van goederen plaats heeft: *weet ghy niet, dat die de Hoere aanhangd en lichchaam* (met haar)

Van Man en Vrouw.

haar) *is? want die twee, zegt hy, zullen tot een vleesch weezen.* 1 Cor: 6: 17. Zo ook in dit geval, hier moet een waarachtige vereeniging, en een zaakelyke deelgenootschap tot een Geest stand grypen: want, *die den Heere aanhangd, is een Geest* (met hem) 1 Cor: 6: 17: Gelyk Man en Vrouw een Vleesch zyn, om dat *de Vrouw uit de Man genoomen is.* Gen: 2. 23. 1 Cor. 11:8. zo ook in de geestelyke trouw: want gelyk Eva vleesch van Adams vleesch, en been van zynen beenen was, zo zyn wy ook *leeden zyns lichchaams, van zynen vleesche, en van zijne beenen.* Eph: 5: 30. om dat wy, gelyk Eva na het natuurlyk leeven uit Adams genoomen wierd, na den inwendige mensche, uit Christus voortspruiten.

Van Wynstok en ranken.

Noch klaarder vertoond het zich in de gelykenis van een Wynstok met zyn ranken. *Ik ben de waare Wynstok, ende myn Vader is de Landman: alle ranke die in my geen vrucht en draagd, die neemd hy weg, ende alle die vrugd draagd die reinigd hy, op dat zy meer vrucht draage. Ghy lieden zijt nu rein, om het woord dat ik tot u gesprooken hebbe. Blijvet in my, ende ik in u, gelijkerwijs de ranke geen vrucht*

en

en kan draagen van haar zelven, zo zy niet in den Wyn-stok en blyft, alzo ook ghy niet, zo ghy in my niet en blijft. Ik ben de Wyn-stok, ghy de ranken, die in my blijft, ende ik in hem, die draagd veel vrucht, want zonder my en kond gy niets doen. Joh. 15. 1: 2: 3: 4: 5. Gelyk nu alles wat de ranken zyn, met alle de vruchten die zy voortbrengen, van uit de Wyn-stok opryst, zo moet alles, wat in de verlossing geschied: van Christus afkoomen: en gelyk de ranken geen wasdom bekoomen, noch eenige vruchten draagen, door iets dat in de Wynstok blyft, maar door het geene uit de Wynstok tot in de ranken opklimt, zo konnen ook de geloovigen niets van Christus verbeeterd worden, door iet dat in Christus blyft, en niet onderwerpelyk in hunne ziele werkt: maar alleen door Christus die *in* hen blyft, en zy *in* hem.

Op het allernadrukkelykst blykt het, in de gelykenis van Hooft en lichchaam, die de H. Schrift voordachtelyk invoerd, tot een vol-leedige verklaaring van het geheele werk. Hierom past de H. Schrift op Christus en de gemeinte, niet alleen het geene in een natuurlyk lichchaam omgaat, maar

Van Hooft en Lichchaam.

voegd daar ook by, alles wat uit de anderen gelykenissen volgd; want de gelykheid van alle de anderen in deeze te zaamen te brengen, en van daar aan het geestelyke lichchaam van Christus toe te passen, maakt de gelykenis van Hoofd en lichchaam bekwaam, om de verlossing uitvoering te verklaaren. In een natuurlyk lichchaam zyn de leeden met het hooft vereenigd, en worden van het hooft bestierd: doch de leeden zyn niet voortgesprooten uit het hooft, noch zy blyven niet in het hooft. Maar in het geestelyk lichchaam worden alle deeze dingen gelykelyk gevonden. Veele leeden zyn door weezendlyke vereeniging een eenig verborgen lichchaam. *Gelijk wy in een lichchaam veele leeden hebben, ende de leeden alle niet de zelfde werkinge en hebben: alzo zijn wy veele een lichchaam in Christo, maar elk een zijn wy malkanders leeden.* Rom: 12. 4. 5. *Gelijk het lichchaam een is, ende veele leeden heeft, ende alle de leeden van dit een lichchaam, veele zijnde, een lichchaam zijn, alzo ook Christus.* 1 Cor. 12. 12. Het voornaame lid van dit lichchaam is het hooft. De eerstgebooren *is het hooft des lichaams der gemeinte.* Col. 1. 18. Want God heeft hem der gemeinte gegee-

geeven *tot een hooft booven alle dingen, welke zijn lichchaam is, de vervullinge des geenen die alles in allen vervuld.* Eph: 1. 22:23. Het hooft is de behouder en gebieder des lichchaams. *De man is het hooft des Wijfs, gelijk ook Christus het hooft der gemeinte is, ende hy is de behouder des lichchaams.* Eph: 5.23. Uit het hooft is het lichchaam zaamengevoegd, en wast in het hooft: *uit het welke het geheele lichchaam door de zaamenvoegzelen en zaamenbindinge voorzien ende zaamengevoegd zijnde, opwast met Goddelijken wasdom.* Col:2:19. Deeze toepassingen leeren, dat het Geestelyke lichchaam met het hooft vereenigd is, en daar van bestierd word: maar voornaamelyk, dat het geheele lichchaam uit het hooft voortkomt, en uit het hooft voortgekoomen zynde, echter in het hooft gevestigd blyft. *De waarheid betrachtende in de liefde, allezins zoude opwassen in hem die het hooft is,* (naamelyk) *Christus, uit welke het geheel lichchaam bekwaamlijk zaamengevoegd, ende zaamen vastgemaakt zynde, door alle voegzelen der toebrengingen, na de werkinge van een iegelijk deel in* (zyne) *maate, den wasdom des lichchaams bekomt, tot zyns zelfs opbouwinge in de liefde.* Eph. 4: 15:16.

Alle deeze gelykenissen leeren duidelyk, dat de verlossinge in Christus door een alleen niet uitvoerig te verklaaren is: want indien dat konde geschieden, waare het onnut zo veele, en van elkander onderscheidene, daar toe te beezigen. Als meede, dat die van hooft en lichchaam, met daar toe de overeenkomste van alle de anderen te brengen, tot een uitvoerige verklaaring dienen kan: en dat daar door zo klaar als het middag-licht ten toon staat, dat de verlossinge door zaakelyke inwerking de verloste daadelyk in Christus steld, en dat Christus waarelyk in hen werkt. Men zoude dieshalven de zaak te kort doen, als men een bevatting van de verlossing vormden, die door een eenige gelykenis te verklaaren was: ofte dat de verlossing, om iet dat buiten de zondige onderwerpen blyft, als om een eigentlyke beweegreeden, of uitwendige verdiensten, van God gegeeven wierd. Want dit zou het oogmerk van alle de gelykenissen verwoesten, en met Gods onafhankelykheid geenzins konnen bestaan.

Wyders, de gelykenissen van de tweede ordening, die wy vervolgens hier hebben te overweegen, zien niet op de gant-

gantsche verlossinge, maar alleen op des zelfs *volmaaking:* om af te schetzen het geene de eerstgebooren, op dat hy de verlossing *in ons* zoude volmaaken, te vooren *buiten ons* doen moest. Doch het geene de eerstgebooren *buiten ons* en *voor ons* doed, geeft ons, zo lang het buiten ons blyft, geenige nuttigheid: en, om dat, wanneer het geene hy buiten ons doed, daadelyk en onderwerpelyk in ons werkt, zulks uit de vereeniging van het hooft met het lichchaam volgd, daarom is het dat de H. Schrift van Christus *buiten ons*, en *voor ons*, minder breedspraakelyk handeld, dan van *Christus in ons.*

Hoewel nu de H. Schrift aan de Heere Christus, om uit te drukken het geene hy voor ons doed, of gedaan heeft, veele benaamingen geeft, als, *Apostel en Hoogepriester onzer belydenisse.* Heb. 3. 1. *Overste Leidsman ende voleinder des Geloofs.* Heb. 12. 1. *Groote harder der schaapen.* Heb. 13. 20. *Voorspraake by den Vader.* 1 Joh. 2. 1. En wat diergelyk meer zoude moogen zyn. Daar is echter geen nootzaakelykheid om die alle van stuk tot stuk te verhandelen, om dat men de toestand van de geheele zaak, genoegzaam doorzien

 zal,

zal, met de reedenen op te spooren, waarom Christus de naam draagd van *Borge*, en van *Middelaar*.

Van Borge des Verbonds.

De naam van *Borge*, word aan Christus gegeeven met deeze uitspraak. *Van een zo veel beeter verbond is Jezus borge geworden.* Heb. 7.22. Dit is ook de eenige plaats, daar het uitdrukkelyk geschied; want de woorden by Jeremias, *zyne heerlyke zal uit hem zyn, ende zijnen heerscher uit het midden van hem voortkoomen: ende ik zal hem doen naaderen, ende hy zal tot my genaaken: want wie is hy die met zijn harte borge worde, om tot my te genaaken, spreekt de Heere.* Jer. 30:21. Die zeggen niet dat de heerlyke voor een ander in staat, maar alleen, dat God hem zal doen naaderen, waar toe niemand met zyn harte kan Borge weezen: beteekenende, dat de verzeekerde gerustheid om tot God te genaaken, by de Zondaars ontbreekt. De gantsche grondvest van de borg-tocht berust dieshalven in de woorden Heb: 7.22. Christus word daar *Borge* genaamd, doch niet onbepaald, om 'er alles van te maaken wat men wil, veel minder met byvoeging, dat het zoude zyn om de schuld van anderen te betaalen, maar met deeze uitgedrukte bepaaling, dat hy

hy is de *Borge eenes verbonds.* Wilmen dan raad pleegen, om te weeten in wat opzicht Christus de naam van Borge draagd; men moet het niet zoeken by de voorspraaken en pleit-bezorgers der menschelyke rechtbanken, maar by Paulus, die hem de naam van *Borge* geeft, en by de zaake zelfs, daar zyn borg-tocht opzicht toe heeft.

Zeeker onder alle de benaamingen die de Heere Christus draagd, is 'er niet een, die zo weinig beduidenis op het werk der verlossinge heeft, als de naam van Borge. Veele uitleggers nochtans hebben zich hier aan blind gekeeken, en als of 'er niet anders te doen was, dan de verlossing door een Borgtocht te verklaaren, zich zelven afgesloofd, om die vergelyking eenige luister by te zetten. Wy, ons noch aan de gewoonten, noch aan het ingewortelde gezag der voortplanters willende vergaapen, zullen hier van alleen vast stellen, het geene de H. Schrift, en de zaake zelfs, vorderd.

Een *Borge* voor Geld-schulden, is zodaanig een die zich verbind om de schuld van een ander te betaalen: strekkende om de schuld-eischer van de betaaling te verzeekeren. Ik achte niet

nootwendig de verscheiden wyze van borg-tocht, nochte de onderscheidinge van Geld en Straf-schuld, hier op te haalen; want om dat de vraag is, of, in dit geval, betaaling voor eens anders schuld geschied, kan de verscheidenheid van borg-tochten, noch de onderscheidinge van schuld, van geen gebruik zyn. Maar wy denken de vraag te voldoen, met te vertoonen, door wat overeenkomsten de benaaming van Borge, aan de Heere Christus voegd.

Dewyle den Zondaar zondigende geen openstaande schuld, om aan God te betaalen, nalaat, maar dat God, by manier van spreeken, ieder tyd-stip de voldoening verkrygd, die hy van het schepzel in te vorderen heeft; of liever, dat God zelf zyne gerechtigheid in het schepzel voldoed: zo stryd het volstrekt met de zaak, daar wy van handelen, dat Christus een Borge zoude zyn, die de schuld van anderen aan God zou betaalen. De H. Schrift noemt Christus geen borge in dien zin: ze zegd ook niet dat hy de schulden van anderen betaald heeft. Ja al was het dat Christus by een borge die de schuld van anderen betaald in de H. Schrift vergeleeken wierd, men zoude genootzaakt zyn

zyn uit kracht van het onderwerp, dit te tellen onder de ongelykheeden van de gelykenis, dat men als buiten het oogmerk, en ontoepasselyk, van de zaak moet afweeren. Gelyk wanneer God gezegd word, dat *zijne oogen aanschouwen, zijne oog-leeden proeven de menschen kinderen.* Psalm. 11.4. Alleenlyk diend, om te leeren dat de menschen zich voor God niet konnen ontschuilen: dat, hoewel door oogen en oog-leeden voorgesteld, noch oog noch oog-lid aan God overbrengd. Zo ook in dit geval: al wierd Christus by een borge, die de schuld van anderen betaald, vergeleeken, het betaalen van eens anders schuld zou buiten het oog-merk van de vergelyking blyven, om dat men in de verlossing van de zonden geenige overdracht, noch onverwyzing mach toelaaten; want het stryd met de toestand des Zondaars, en der zondige schulden, dat men de zondige, door overwyzing op een ander, onschuldig, of den onzondige, in plaatze van den zondige, schuldig stelle.

Maar de bepaling zelfs, waar mee de H. Schrift de benaaming invoerd, *dat Jesus borge van een verbond is*, verbied ons, Christus met een borge, die

straf

straf of *geld-schuld* voor anderen betaald, te vergelyken. Borge eenes verbonds, of Testaments , is zo eene die zich verbind tot de uitvoering, of die aanneemd te doen, het geene dat vereischt word, om de erffenis aan de erfgenaamen toe te brengen. Neem tot een voorbeeld. Een Koning die een Kooninkryk bespreekt aan zyne kinderen, met deeze voorwaarde; dat den oudsten Broeder dat Kooninryk zal beveiligen van de vyanden, op dat de oudste zelf het hoogste gebied voere, en alle de andere Broeders in gerustheid leeven: Indien de oudste zich hier toe verbind, dan is hy borge van dat Testament, en neemt aan te doen, het geene waar door de erfgenaamen de erffenis konnen aanvaarden. Op diergelyk een wyze is Christus ook borge van Gods verbond , om dat hy zich verbonden heeft, voor ons, en in onze plaatze te volbrengen, de voorwaarden daar de verzoeninge met God, en het aanvaarden van de eeuwige erffenis nootzaakelyk op volgen moet.

De voorwaarden , ofte het geene dat voorgaan moet zal den Zondaar ter

ter verlossinge koomen, is dat den Zondaar, volmaakt in de liefde tot God leevende, de gedreigde straffe uitstaat: in welk geval het uitstaan van straffe, niet alleen een wraake van de zonde, maar ook een lydende gehoorzaamheid is, die den daader door doende en lydende gehoorzaamheid volkoomen bevryd. Maar het volbrengen der voorwaarde behoord niet tot de schuld der Zondaaren, nadien de schuld met de zonde eenzelvig, en met deeze volbrenging teegenstellig is, waarom ook, noch uit Gods rechtvaardigheid, noch uit de zondelykheid van den Zondaar, de nootzaakelykheid der verlossing kan besslooten worden; dat nochtans volgen moest, indien het volbrengen der voorwaarden tot des zondaars schuld behoorden, om dat de voldoening aan Gods gerechtigheid voor zondige schuld geen inbreuk kan lyden. Hier door blykt, dat Christus zich verbindende de voorwaarden voor ons te voldoen, onze schulden niet heeft overgenoomen, noch zich verbonden om in onze zondige en rampzaalige staat te komen: maar hy heeft aangenoomen de vereischte voorwaarden voor ons te volbrengen, niet op dat wy door

zyn

zyn daad, als zodaanig en buiten ons geſchied, zouden vry gaan, maar op dat wy in hem aan de volbrachte voorwaarde deelachtig, de verloſſinge genieten zouden.

Dat Chriſtus borge genaamd word, ziet dan op de verbintenis om de voorwaarden des verbonds te voldoen, en de naam van Borge voegd hem alleen ten aanzien dier verbintenis. Maar als hy de voorwaarden daadelyk volbrengt, kan men hem, in die volbrenging geen borge noemen, dewyle hy in die daad onze perzoonen niet draagd, noch wy enkel om dat hy dat doed onſchuldig worden: gelyk in geld-zaake de zelfſchuldige enkelyk door betaaling van de borge bevryd is. Hier in teegendeel, de gelóovige moeten de volbrachte daad deelachtig zyn, en tot de hoedaanigheid van Chriſtus, die hy door de volbrenging verkreeg, overgebracht worden. *Indien wy nu met Chriſto geſtorven zyn, zo gelooven wy dat wy ook met hem zullen leeven.* Rom. 6. 8. Om dat 'er nu tuſſchen Chriſtus en een Borge, geenige overeenkomſt ter waereld kan gegeeven worden, dan alleen in de verbintenis voor ons, dat is, in de bereidwilligheid om de voorwaarde

des

des verbonds te voldoen : zo zou men niets dat ongerymder is, en meer teegen de H. Schrift stryd, konnen bedenken, dan de gantsche verlossing na de daad van een Borg, die de schuld van anderen betaald, te willen verklaaren.

Van de Middelaar des Verbonds.

Wanneer Christus word aangemerkt te volbrengen het werk waar toe hy zich verbonden had, dan draagt hy de naam van *Middelaar*. Een middelaar is zodanig een; die eenige verrigtinge doed om verschillende partyen te vereenigen. Christus is *een Middelaar Gods ende der menschen*. 1 Tim. 2: 5. De verrichtinge die hem te doen stond, volgd uit het verschil tusschen God en den zondaar; en word hier uitdrukkelyk by gesteld, met deeze woorden, *die hem zelven gegeeven heeft, een rantzoen voor allen*. Dat is te zeggen, dewyle de Zondaars de straffe als een wraake van de zonden onderworpen zyn, en niemand tot de volmaakte liefde Gods kan koomen, noch het gedreigde door doende en lydende gehoorzaamheid uitstaan, zo heeft Christus het zelfde dat de Zondaars gedreigd was ondergaan: doch hy, geen Zondaar zynde, droeg het gedreigde, niet als een eigentlyk genaamde straffe, noch als een wraake van

van de zonden, maar, door de byzondere hoedaanigheid van zyn perzoon, als een *rantzoen*, en middel der verlossing voor de Zondaars. En dit zy genoeg van het woord *Middelaar*.

Hoe de daadelykheid van de Eerstgebooren, tot onze verlossing werkende, te bevatten zy, kan men uit het oogmerk, en het doorgaande beloop der bygebrachte gelykenisse afneemen. Die van de eerste ordening vertoonen de gansche verlossing, met deezen nadruk, dat Christus, als de wortel der wasdom, en het hooft des lichchaams, door daadelyke meededeling, van alles wat tot den aanvang en volmaaking der zaaligheid behoord, de geloovigen van zonden en straffen vrymaakt, en tot de onveranderlyke onsterffelykheid opvoerd.

In het byzonder zy gezegd, *voor eerst*. Dat wy in onze zielen de vereeniging met God in Christus, die oorspronkelyk met God vereenigd is, ontfangen: en daar door overgaan van de ondeuchd, en van de Zonden tot de heiligmaaking, wordende door inwerking van zyn Geest verlost van de geestelyke dood. *Ten tweeden*. Dat Christus, om ons van het gedreigde te verlossen,

sen, bereidwillig was voor ons de voorwaarden te volbrengen, en dat hy die daadelyk volbracht heeft: voerende, ten opzichte van de bereidwilligheid, de naam van *Borge*, en ten opzicht der uitvoering, de naam van *Middelaar*. Dus verlost hy ons door zyn *Geest*, en door zyn *dood*.

Op wat wyze door de dood van Christus volkoomen voldoening aan Gods gerechtigheid in onze plaatze geschied is, staat in het vervolg, als wy tot de verhandeling van zyn dood in het byzonder zullen gekoomen zyn, naader te toonen.

ZEEVENDE HOOFTDEEL.

Hoe God die alles in allen werkt, de Zondaars in en door Christus verlost: en dat den Heiligen Geest, de geest van Christus is.

DAt God de eenige oorzaak is van alles wat 'er geschied, moet by alle menschen, die weeten wat ze bevestigen als ze een God stellen, vast staan: de H. Schrift bevestigd dit ook uitdrukke-

kelyk, zeggende dat God *alle dingen werkt na den raad zyns willens.* Eph: 1. 11. En dat hy *alle dingen geschaapen heeft*, en dat ze *door zijnen wille zijn*, en *geschaapen zijn.* Openb. 4. 11. Het denkbeeld van oorzaak en gewrocht maakt het volkoomen klaar; want om dat men geen darde, dat middelbaar tusschen oorzaak en gewrocht, weezen zou, bevatten kan, blyft het bestandig, dat alle schepzelen, na alles wat ze zyn, onmiddelyk van God afhangen: indiervoegen, dat het met de stelling van een eeuwigen God, de eigentlyke oorzaak aller dingen, recht strydig is, eigentlyk genaamde tweede oorzaaken, of zaamenwerkinge van het schepzel met den Schepper tot een gewrocht, of op voorraat gegeevene bekwaamheeden, in te voeren. Maar God alleen is de eenige uitwerkende oorzaak aller dingen: en dat zo volstrekt, dat alle in het gemeen, en ieder ding in het byzonder in ieder tyd-stip, na de gantsche weezendlykheid, na alle de werkingen, na alle de wyzen, en in alle de omstandigheeden, onmiddelyk van hem afhangd.

Hier uit volgd: dat van het werk der verlossing God alleen de werker is: want

want om dat een schepzel alle zyn zaakelykheid, en alle betrekking tot de voorwerpen van God heeft, kan den mensch door de zonde geen onderwerp van een andere werker worden: Maar Gods schepzel blyvende, moet hy de zaakelykheid, of de betrekking die hem ontbreekt van God alleen ontfangen. Gelyk dit nu door reedeneering uit het kennelyke Gods onwrikbaar stand grypt, zo stelt het ook de H. Schrift zonder eenige inkrimping; want de doorluchtige woorden van Paulus, *uit hem, ende door hem, ende tot hem zyn alle dingen*, Rom. 11:36. worden van het werk der verlossinge uitgesprooken. Van gelyken, de woorden uit Eph: 1:11. en Openb. 4. 11. eeven te vooren bygebracht, schoon ze algemeen leggen, zyn nochtans in haar verband van de verlossing te verstaan: zo vast en ontwyffelbaar is het, dat God alleen de verlossing werkt.

Maar, hoe met deeze onwraakbaare betooging bestaan kan, dat God ons *in* en *door* Christus, als ons *Hooft*, *Borge*, en *Middelaar*, van de Zonde vry maakt, en met de zaaligheid begiftigd, gelyk wy dat in het voorgaande Hooft-deel toonden, zullen wy ter deezer plaatze

nootwendig moeten onderzoeken; om te doen blyken, dat het Heilige boek geen leeringe voordraagd, dan die met de ſtelling van een eeuwige Godheid naaukeurig overeenkomt.

Dat God ons *in* en *door* Chriſtus verloſt.

Dat God ons *in* en *door* Chriſtus verloſt, zal dan beteekenen, dat Chriſtus onze verloſſinge volſtrekt verdiend, en dat God de verloſſinge des zondaars als een verdiend loon en prys laat toekoomen. Ofte dat God door het geene dat Chriſtus gedaan heeft in ſtaat geſteld is, om de zondaars, behoudens zyn deuchden en volmaaktheeden, te konnen verloſſen. Ofte dat God door de daaden van Chriſtus daar toe bewoogen is. Ofte dat God de verloſſinge *in* en *door* Chriſtus daadelyk en zaakelyk werkt. De aanmerking van Chriſtus als zynde de eenige allerhoogſte God, komt hier niet ter ſneede, want men vraagd niet enkelyk hoe God ons verloſt, maar hoe God ons *in* en *door* Chriſtus verloſt? en dieshalven moet men Chriſtus van God die *in* en *door* hem de verloſſinge werkt, in dit opzicht onderſcheiden; want Chriſtus als een ſchepzel aangemerkt is de Godheid niet, en de allerheiligſte Drieeenheid mach men in geen drie werkers verdeelen. Tot de zaak dan.

God verlost ons niet om dat Christus de verlossinge volstrekt verdiend. Dit zal uit de beschryving van volstrekte verdienste blyken. Volstrekte verdienste is dat iemand zonder verplichtinge iet verricht, waar uit hem het recht gebooren word om een Arbeidsloon, met de innige waardigheid van het geene hy gedaan heeft gepastelyk over een koomende, te vorderen. Daar zodaanig een verdienste plaats heeft, brengd den verdiender iet toe aan den geene waar aan hy verdiend, en den Arbeids-loon geever heeft de waarde van het loon genooten, en is dieshalven volstrekt, schuldig den verdiender te betaalen. Maar deeze dingen zyn op Christus niet toepasselyk, want hy, een schepzel zynde, heeft niets zonder verplichtinge omtrent God konnen doen, nadien hy een gebod hebbende ontfangen, van *zyn leeven af te leggen*, daar door verplicht was; en op die daad niets te gemoed zag, dan het geene God na zyn welbehaagen daar aan verbonden had. Ook heeft Christus aan God niets toegebracht, waar door God verplicht zoude zyn, het geene hy van Christus geniet, met een gelyke waarde te vergelden: en dieshalven

Niet door volstrekte verdiensten.

God verloſt ons niet om dat Chriſtus de verloſſinge volſtrekt verdiend. In wat zin nochtans het woord *verdienſte*, hoewel buiten de H. Schrift, op de daaden van Chriſtus paſt, zal te zyner plaatze getoond worden.

Noch om dat God in ſtaat geſtelt is.

Wyders, Chriſtus heeft niets konnen doen om God in ſtaat te ſtellen, dat hy de zondaars, behoudens zyn deuchden en volmaaktheeden, zou konnen verloſſen. Want het ſtryd met Gods volſtrekt beſtaan, dat eenig ſchepzel hem in zyne werking zou te hulpe koomen, of dat eenig ſchepzel, voor af, iet zou moeten doen, om God tot het verloſſen des zondaars bekwaam te maaken. Zeeker men moet geen volmaaktheeden in God verdichten, die, op dat ze ter oeffening koomen, de bedryven der ſchepzelen vereiſchen. Het ſtryd daar en booven met zich zelven, want om dat God alles volſtrekt veroorzaakt, of werkt, zo moet alles wat men onderſteld dat Chriſtus in deeze geleegentheid doed, volſtrekt van God alleen veroozaakt, of gewerkt worden. En dieshalven, *God is door Chriſtus niet in ſtaat geſteld om de Zondaars te konnen verloſſen.* Hier in te brengen, dat Chriſtus voor af de recht-

vaar-

vaardigheid Gods, door het draagen van onze straffen, voldoen moest, heeft geen schik; want God zelf voldoed zijne rechtvaardigheid in ieder Zondaar, en dat in ieder stip des tyds, gelyk wy in het darde Hooft-deel toonden. Daar by, de voldoening van Christus aan Gods gerechtigheid in onze plaats, is niet iets voor af vereischt aan de zyde Gods, maar aan de zyde van Christus, op dat hy door lyden volmaakt zynde, een oorzaak van eeuwige zaaligheid worden zou.

Het kan ook niet zyn, dat God door de daaden van Christus zou bewoogen worden om de verlossinge aan de Zondaars te schenken: want die door de daad van een ander bewoogen word, is daar door met genoegen of met ongenoegen aangedaan, en dus aangezet, om de daader groote weldaaden te geeven, of hem zyn ongunst te doen gevoelen, het welke men van God, om dat het afhanging insluit, niet mach toelaaten. Ook kan God, om het geen hy zelf veroorzaakt, of werkt, en dat niet anders dan hy wil kan uitvallen, niet bewoogen worden tot het doen van daaden, die hy anders niet doen zou: dieshalven, *God is door de*

Noch om dat God bewoogen is.

daaden van Christus niet bewoogen om de Zondaars te verlossen.

Maar dat God de verlossing door Christus zaakelyk werkt.

Dewyle het dan op een van de drie voorgaande wyze niet kan geschieden, moet men bevestigen, dat God de verlossinge des Zondaars *in* en *door* Christus daadelyk en zaakelyk werkt. Dat is te zeggen, dat God de onberispelyke liefde in de zondige zielen, en de onsterffelykheid in de sterffelyke lichaamen, *door* en *in* de gemeenschap van zynen zoone Jezus Christus werkt. Dit getuigd de H. Schrift, op het allerklaarst, en in het voorgaande Hooftdeel zyn veele plaatzen aangehaald, die deeze stelling, teegen alle twyffeling, vast maaken; achte daarom niet noodig dezelve te herhaalen, maar genoeg een eenige, hier aan te hechten. *Gy lieden en zyt niet na den vleesche maar in den Geest, zo anders de Geest Gods in u woond. Maar zo iemand de Geest van Christus niet heeft, die komt hem niet toe. En indien Christus in u lieden is, zo is wel het lichaam dood om der zonden wille, maar de Geest is leeven om der gerechtigheid wille. Ende indien de Geest des geenen die Jesus uit den dooden opgewekt heeft, in u woond, zo zal hy die Christus uit den dooden opgewekt heeft, ook uwe sterf-*

sterffelyke lichchaamen leevendig maaken, door zynen Geest die in u woond. Rom. 8: 9:10:11.

Maar om de wyze deezer werking meerder in het licht te brengen, moet de aandacht op dit onderwep, als noch ingespannen blyven. Als wanneer men bevinden zal dat het moet geschieden *door* Christus als door een middel of werktuig. Ofte *in* Christus als in de Hooft-bron der afvloeijinge. Ofte *in* en *door* Christus met een eenzelvigheid der werkinge in Christus en in alle zyne leeden. Dat God *door* en *in* Christus werkt.

Het geschied niet *door* Christus als door een middel of werktuig, want een eigentlyk middel of werktuig, heeft in zich eenige bekwaamheid die den werker vind, en zonder welke hy zyn voorneemen zo wel niet zou konnen uitvoeren. Of men hier teegen inbrengt, dat een werker het werktuig zelf maaken kan, dat benaadeeld ons voorstel niet, om dat hy daar toe weer een ander werktuig behoeft: immers hy moet de stoffe vinden, daar hy zyn werktuig van maakt, en wanneer hy het werktuig tot gebruik brengd, moet het voor af bestaan. Maar God, die alles onmiddelyk veroorzaakt, vind niets, noch Niet als door een middel.

ſtof noch vorm: dat geene ook dat God na de onderſtelling, als een werktuig zou gebruiken, moet op die tyd ſtip, na alles wat het is, zo volſtrekt van God afhangen, als het geene daar door zou worden uitgewerkt. Men moet daarom het voorgaande niet aanzien als een middel of werktuig van het volgende, maar de ganſche verzaameling der gewrochten als een eindelooze keeten, waar aan God alleen alle de ſchaakels maakt. Hierom mach men in een eigentlyken zin niet toeſtaan, dat God ons *door* Chriſtus als door een middel verloſt, noch de woorden dat *God ons met hem zelven verzoend heeft door Jezus Chriſtus.* 2 Cor. 5: 18. daar toe misbruiken.

Noch als de Hooft-bron der afvloeijing.

Dat God ons *in* Chriſtus zou verloſſen als in de Hooft-bron der afvloeijinge, waar in alles wat tot onze verloſſinge behoord op die wyze opgeſlooten is, dat het van daar, als uit een algemeene vergaader plaats, tot ons afdaald, ſchynd de H. Schrift aan de hand te geeven, wanneer men leeſt, dat *het* (Gods) *welbehaagen geweeſt is, dat in hem* (Chriſtus) *alle de volheid woonen zoude.* Col. 1: 19. en, *uit zyne volheid hebben wy alle ontfangen, ook genaade voor genaade.* Joh: 1: 16. Men moet bekennen,

nen, dat indien de zaak door iet lichchaamelyks op te helderen is, hier in de meeste overeenkomst huisvest, nadien de geloovigen niets ontfangen of het is in Christus, en zy moeten het in hem genieten. Het kan echter niet bestaan, dat de gaaven Gods in Christus vergaadert, en ter bewaaringe weg gelegd, van hem tot de geloovigen afvloeijen; want God werkt niet op voorraad, noch staapeld zyne gaaven opeen, om ze ter geleegener tyd te verdeelen, dewyle dit met zyn enkele en onmiddelyke doening stryd. Het kan ook niet zyn, dat het geene Christus bezit van hem zou afgaan, om de geloovigen by te zetten, nadien Christus, als dan, door de genaade aan de geloovigen meede te deelen zou verminderen, daar hy in teegendeel daar door vermeerderd en in heerlykheid toeneemd; want *hy word verheerlykt in zyne heiligen.* 2 Tes: 1: 10. Waar uit volgd, dat God ons in Christus niet verlost als in de Hooft-bron der afvloeijinge.

Maar *in* en *door* Christus met een eenzelvige werking.

Alles wel overwoogen zynde, moet men nootzaakelyk, om de natuur van het onderwerp, en het geene de H. Schrift daar van zegd, genoeg te doen,

vast stellen, *dat God ons* in *en* door *Christus verlost, met een eenzelvige werkinge in Christus en in alle zyn leeden.* Zeeker, deeze vast stelling bestaat zonder eenige ongerymdheeden in te sluiten, en begrypt alles in zich wat van de verlossing te zeggen zy: nadien hier door openbaar is, dat God alleen de verlossing werkt; dat hy daar omtrent door geenig schepzel verplicht, geholpen, of bewoogen word, dat hy ook geenig schepzel als een eigentlyk middel, of schat-bewaarder gebruikt. Maar dat hy alles in het hooft, en in alle de byzondere leeden, met een ondeelige daad werkt: indiervoegen, dat de verdeelde onderwerpen, door de inwerking van deeze eenzelvige daad, tot een onschydelyk ondeelig vereend zyn. *Uit hem zyt ghy in Christus Jesus, die ons geworden is wysheid van Gode, ende rechtvaardigheid, ende heiligmaakinge, ende verlossinge. Op dat, gelyk geschreeven is, die roemd die roeme in den Heere.* 1 Cor. 1:30. *Gelyk het lichchaam een is, en veele leeden heeft, ende alle de leeden van dit een tichchaam, veele zynde een lichchaam zyn, alzo ook Christus.* 1 Cor: 12. 12. Zo dat het hooft met alle de leeden gezaamentlyk genoomen, de volkoo-

koomen Chriſtus, of den eene ondeelige nieuwen menſche is.

Niet tegenſtaande deeze vaſt ſtelling, met geen ongerymdheden belemmerd, en door klaare getuigeniſſen uit de H. Schrift bekrachtigd, voor voldongen, en bondig beweezen mach te boek ſtaan, om dat dit nochtans als het middel-ſtip van de gantſchen omtrek der God-geleerdheid is, en dat het menſchelyk verſtand niet door een beweezen ſtelling, maar door bevatting van de beweezen zaak kan voldaan worden, zal het dienſtig zyn de zaak in zyn eijnen weezen, zo veel geſchieden kan, voor het verſtand te brengen.

Om hier toe met een goede ſchikking te naaderen, moet men drie onderſcheidene leeden in opmerking neemen, en dezelve met eenige naaukeurigheid uitpluizen. Te weeten. Dat God ons *in* en *door* Chriſtus verloſt, 1. Om dat Chriſtus de eerſte vereenigde met God is, en dat alle de volgende, door hunne vereeniging met God, ook met Chriſtus in het byzonder vereenigd zyn. 2. Dat Chriſtus het voorbeeld der gelykvormige heerlykheid is, waar toe alle de volgende gebracht worden. 3. Dat de byzondere daad

van

van ſtervende in de liefde Gods te blyven, *in* en *van* Chriſtus verricht, aan alle de volgende, door de vereeniging, gemeen is. Indien men het geene in deeze onderſcheidene ſtukken opgeſlooten legd, door wettige gevolgen daar van afleid, ik twyffele niet, of het begeerde zal gevonden zyn.

Dat Chriſtus de eerſte vereenigde is.

Aangaande het eerſte. Chriſtus is in tyd en ordening de eerſte in de vereeniging met God, dienvolgende zyn de geloovigen, door hunne vereeniging met God, ook vereenigd met Chriſtus in God; want twee die met een darde over een koomen, koomen ook met elkander overeen. dieshalven, twee die met een darde vereenigd zyn, zyn ook, in die darde, vereenigd met elkander. Doch nadien hier uit maar ſchynd te volgen, dat alle de vereenigde in God met elkander vereenigd zyn, zonder dat het een byzondere vereeniging van alle de geloovigen met Chriſtus beſluit, moet men dit ſtuk van de eerſte grondveſt ophaalen: om te doen zien, hoe de eerſte in de vereeniging met God te zyn, meede brengd dat alle de volgende in de eerſte zyn, en dat de eerſte in alle de volgende is. Waar toe vereiſcht word, de eene onge-

gedeelde denking tot het voorwerp onzer bespiegeling te neemen. Wy zullen, om herhaaling te myden, eenige beknopte stellingen voor af zenden, en, als dan, de vraage voldoen.

1.

De denking is eenig en ondeelbaar: de byzondere geesten zyn wyzen in de ondeelige denking.

2.

Het verstand, of de denking lydelyk aangemerkt, de wil, of de denking werkelyk aangemerkt, de meewustheid, het oordeel, en de vrye wil, als zo veel byzondere opzichten tot de voorwerpen, behooren tot het weezen van de ondeelige denking: en zyn nochtans in ieder byzondere geest, om dat ieder byzondere geest de denking zelf, in dat byzonder opzicht, is.

3.

Gods denkbeeld is in de denking, niet in de wyzen als wyzen: ieder wyze, of byzondere geest nochtans, is daar van meewustig, met de meewustheid die tot de denking behoord: want een wyze van de denking zynde, moet ze van de denking meewustheid hebben, dewyle haar wyzig weezen in de denking bestandig is. Maar om datze als een wy-

wyze binnen de bepaling van haar wyzig weezen blyft, kend ze de denking voor zo veel zy zelf daar in bestaat, en ze kent de denking niet voor zo veel een andere wyze daar in bestaat : Zo dat de denking in alle byzondere Geesten en Zielen denkt, en van alle haare wyzen meewust is, of kennis heeft, maar de eene byzondere Geest heeft geen kennis van de andere, dan door een besluit, en waarschynlyk gevolg.

4.

Het denkbeeld Gods is dan in alle de byzondere geesten een en het zelfde in getal, nadien de byzondere Geesten daar van de meewustheid hebben voor zo veel zy denking zyn. Hierom zyn *alle byzondere Geesten met elkander onderwerpelyk vereenigd*, nademaal alle de byzondere geesten, gezaamentlyk genoomen, de eene ondeelige denking zyn, die in alle de byzondere wyzen, of omtrent zo veel byzondere voorwerpen, werkt.

5.

Gods weezendlyke liefde vervangd de denking in het stip der wording van ieder byzondere wyze, en dat alleen in opzicht van die wordende wyze. Dit nu geschied in de denking als verstand

en

en wil aangemerkt, en dieshalven in ordening, en misschien ook in tyd, voor de meewustheid en het oordeel der verkiezinge. Hier door *zyn alle byzondere geesten ook met elkander vereenigd*, doch niet onderwerpelyk, dewyle het inkomt door ontfanging van Gods weezendlyke liefde, die niet tot het weezen des onderwerps behoord. Niet na de werkelykheid in de byzondere wyzen; dewyle het voor de meewustheid en de verkiezing, en dus voor de kennelyken aanvang van de geschaapen werkdaad gegeeven word; maar alleen *in een darde*, buiten gewaarwording en toepassing van de geschaapen daadelykheid.

De voldoening van de vraage, over de byzondere vereeniging met Christus, en wat het geene de H. Schrift zegt zaakelyk beteekend: naamelyk, dat wy met Christus in God vereenigd zyn; dat wy alles van hem ontfangen; dat hy in ons is; dat wy in hem zyn; dat hy in ons, wy in hem, en gezaamentlyk in God blyven, zal uit deeze stellingen moeten afvloeijen.

De zoone van Gods liefde, het beeld des onziennelyke Gods, de eerstgebooren van alle schepzelen, is in ordening en tyd de eerste byzondere Geest, of

wyze in de denking: en dienvolgende met alle de nakoomelingen *vereenigd in het onderwerp*, en *vereenigd*, ten opzicht van Gods weezendlyke liefde, *in een darde.* Maar om dat de toepassing van de denking aan het eerste lichchaamelyk voorwerp, dat de eerste wyze in de denking stelde, voor de meewustheid en het oordeel, dat is, voor den kennelyken aanvang van des schepzels bedryf was, wierd de denking van Gods denkbeeld, en van de toepassing tot het eerste lichaamelyk voorwerp, te gelyk meewustig: waar door de denking, bevindende aan het eeuwige voorwerp, waar aan ze haar gantsche daadelykheid kan oeffenen, toegepast, en in haar eerste wyze tot dat zelve eeuwige voorwerp betrokken te zyn, deeze bevindende meewustheid onvermydelyk met goedkeurende verkiezing opvolgd, en aldus haar gantsche werkdaad in God voltrekt.

Dus was de denking in haar eerste wyze *met God vereenigd*, niet alleen om dat Gods weezendlyke liefde haar, in betrekking tot het eerste lichchaamelyk voorwerp, tot God bepaalde, maar voornaamelyk, *om dat de meewustheid en verkiezing van de denking*, met geen

voor

voor ingenoomen verkiezing verrukt, de innerlyke bepaaling op volgende, *eeniglyk in God voltrokken wierd.* Want de kennelyken aanvang van het geschaapen bedryf, door Gods denkbeeld en de bepaaling van Gods weezendlyke liefde, werkzaam wordende, oeffende haar daad met een onverbrooken inkeer na binnen tot Gods weezendlyke liefde: en dus was de werkdaad van de denking, gewyzigd in de eerstgebooren, van Gods weezendlyke liefde volstrekt bepaald, die, met de kennelyken aanvang van het geschaapen bedryf, of met de eigen daad des schepzels, binnewaards ingekeerd, en als ingeswolgen, eeniglyk en alleen daar door werkt.

Maar deeze inkeer van de werkdaad der denking tot Gods weezendlyke liefde, is een bedryf van de denking gewyzigd in de eerstgebooren; en dieshalven, deeze inkeer is de ongedeelde werking van de denking zelf, en de eigen byzondere daad van de eerstgebooren, om dat de denking in hem de inkeer ontfangd. Gelyk nu alle byzondere geesten, *vereenigd zynde in de ongedeelde denking, meewustheid hebben van het eene ongedeelde denkbeeld Gods, dat in de denking is,* en gelyk ze alle met

of zonder meewustheid, van Gods weezendlyke liefde zyn aangedaan, *tot vereeniging in een darde*, die ze alle deelachtig zyn, zo *zyn ook alle*, daar de inkeer tot Gods weezendlyke liefde in geschied, *in het byzonder vereenigd met de eerstgebooren* om dat die inkeer zyn eigen byzondere daad is.

Uit deeze reedenering volgd de voldoening op de voorgestelde vraage.

De inkeer tot Gods weezendlyke liefde, zynde een werking van de ongedeelde denking, die is, om dat ze in de eerstgebooren aangevangen en volbracht word, de eigen byzondere daad van de eerstgebooren. Die dan de inkeer ontfangd die kan niet anders ontfangen dan de daad van de denking, die in het byzonder de eigen daad van de eerstgebooren is: en dus zyn ze, door deelachtigheid aan die byzondere daad, vereenigd en een met de eerstgebooren, niet voor zo veel hy denking, maar voor zo veel hy de eerste wyze in de denking is. Gelyk dan de denking in alle byzondere geesten denkt, en dat daar door alle geesten onderwerpelyk vereenigd zyn, zo dat de denking in alle haare wyzen is, en alle de wyzen gezaamentlyk in de denking

king zyn: alzo werkt ook de denking voor zo veel zy de ziel van Christus is in alle geloovigen, en alle geloovigen zyn met hem vereenigd in het byzonder, zo dat hy in alle geloovigen is, en alle geloovigen in hem zyn.

Zie daar, een zaak geopend, welkers bevatting de zin en meening, van de plaatzen der H: Schrift die van Christus spreeken, verlichten kan; dewyl hier door klaarlyk blykt, hoe alle geloovigen vereenigd zyn met Christus in het byzonder, meer als met elkander. Want om dat de eene ongedeelde daad van de denking tot Gods weezendlyke liefde inkeerd, voor zo veel zy met haar eerste wyze gewyzigd is, zo volgd nootzaakelyk, dat deeze eerstgebooren van alle schepzelen, *de zoone van Gods liefde*, en *het beeld des onzienlyken Gods is.* Col. 1: 13. 15. Om dat de ondeelige daad van de denking in Christus de toekeer tot Gods weezendlyke liefde is, zo volgd, dat alle die de inkeer ontfangen, de eigen byzondere daad van Christus ontfangen, en door het leeven van Christus leeve. Hy heeft van den Vader ontfangen *het leeven te hebben in hem zelven.* Joh. 5. 26. *Hy leeft door den Vader*, en *wy leeven door hem.*

Joh: 6. 57. *Dit leeven is in den Zoone, die den Zoone heeft heeft het leeven, die de Zoone Gods niet heeft, heeft het leeven niet.* 1 Joh: 5:11: 12. Om dat het nochtans, ſchoon het de eigen byzondere daad van Chriſtus is, de ongedeelde daad van de denking blyſt, zo is Chriſtus in alle de geloovigen, en alle de geloovigen zyn in hem. *Die in my blyft, ende ik in hem, draagt veel vrugt.* Joh. 15: 5. Om dat de inkeer een werkdaadige vereeniging met God ſteld, in alle de byzondere daar de inkeer in geſchied, zo is de eerſte onmiddelyk op zich zelven, maar alle de anderen in en met de eerſte, vereenigd in God. *Ik hebbe haar de heerlykheid gegeeven, die gy my gegeeven hebt, op dat zy een zyn, gelyk als wy een zyn. Ik in haar, ende ghy in my, op dat zy volmaakt zyn in een.* Joh: 17:22:23. Dit zy genoeg van het eerſte lid.

Dat Chriſtus het voorbeeld van gelykvormigheid is.

Het tweede, dat Chriſtus het voorbeeld der gelykvormige heerlykheid is, waar toe alle de volgende gebracht worden, ſteld ook een naader vereeniging met Chriſtus: dewyl de inkeer tot Gods weezendlyke liefde die in ieder van de geloovigen werkt, weegens de enkelheid van de denking, niet van den

den een tot den ander, maar in alle byzondere van Chriſtus alleen afdaald. *Hy is voor alle dingen, en alle dingen beſtaan te ſaamen door hem: ende hy is het hooft des lichchaams der gemeinte, hy die het begin is, de eerſtgebooren uit den dooden, op dat hy in* allen *den eerſte zoude zyn.* Col. 1: 17: 18. Om dat de inkeer, als de eigen byzondere daad van Chriſtus in de geloovigen werkt, moet ieder geloovige tot de volkoomenheid der inkeeringe indringen; nadien de daad van Chriſtus, in alle de byzondere daar ze in werkt, zich zelven gelyk is. *Die hy te vooren gekend heeft, die heeft hy ook te vooren verordineerd den beelde zyns zoons gelykvormig te zyn.* Rom. 8: 29. *De tweede menſche is de Heere uit den Heemel...... hoedaanig de Heemelſche* (is) *zodaanig zyn ook de Heemelſche.* 1 Cor. 15: 47: 48. Nademaal de volkoomenheid in de liefde Gods, en de gelykſtelling van heerlykheid, niet inkomt, om dat de geloovigen onder elkander, maar om dat ze gezaamentlyk met Chriſtus in God vereenigd zyn, kan ook hier uit de naader vereeniging met Chriſtus klaarlyk gekend worden.

Dat Chriſtus ſtervende in de liefde Gods gebleeven is.

Maar het darde, dat de byzondere daad van ſtervende in de liefde Gods te

blyven, *in* en *van* Christus verricht, aan alle geloovigen, door de vereeniging, gemeen is, vertoond de naader vereeniging zo doorluchtig, dat'er, in de zaake van den inwendige mensche, niets eenzelviger, tot vereeniging van veele in een, te bedenken zy. De byzondere ziel van Christus, in de volheid des tyds met sterffelyk vleesch overtrokken, heeft in dien sterffelyken stand de inkeer tot Gods weezendlyke liefde onverbreekelyk geoeffend: tot zo verre, dat hy zyn leeven heeft uitgestort in de dood, het zelve *af leggende en weederom aanneemende*, volgens het *gebod dat hy van God ontfangen had.* Joh: 10: 18. Hy dan dit gebod volbrengende, is nootwendig, na uitblussing van het dierlyke leeven, op het gestorven vleesch werkzaam geworden, en heeft het zelve, binnen den omtrek van zyn onsterffelyk voorwerp inneemende, tot de onsterffelykheid doen overgaan: op dat hy, met het aangenoomen vleesch vermeerderd, daar in de heerlykheid zoude genieten, die hy te vooren, alleen in zyn onmiddelyk voorwerp, deelachtig was. Een ziel die volmaakt door Gods weezendlyke liefde werkt, voegd geen ander

dan

dan een onſterffelyk lichchaam, dat onveranderlyke, en onuitwiſſelyke verbeeldingen draagd. Wanneer dan de Heere Chriſtus volbracht hadde het werk dat hem gegeeven was om te doen, verwachten hy *verheerlykt te worden, met de Heerlykheid die hy by God hadde eer de Waereld was.* Joh: 17.5. en hy moeſt ſtervende tot de onſterffelykheid overgaan, *alzo het niet moogelyk was dat hy*, alles volbracht hebbende waar toe hy in het ſterffelyk vleeſch verſcheen, *van de zelve* (dood) *zoude gehouden worden.* Hand: 2.24.

Deeze overgang tot de onſterffelykheid was een nootzaakelyk gevolg van de daadelyke inkeer tot de weezendlyke liefde Gods, in het tyd-ſtip van de lichchaamelyke dood. De daad was de eigen byzondere daad van Chriſtus, blyvende echter de ondeelige daad van de denking, waar in de ziel van Chriſtus de eerſte wyze is. Hier uit volgd, dat de byzondere daad niet in de ziel van Chriſtus, noch de overgang tot de onſterffelykheid in het lichchaam van Chriſtus, bepaald bleef, maar in alle byzondere zielen, waar in de inkeer werkten, gemeen was, en in alle den geene, die in gevolg van tyd de inkeer

ontfangen, moet voortwerken: zo dat de overgang tot de onsterffelykheid, als een nootzaakelyk gevolg eener byzondere betrekking en verheffing van de inkeer tot Gods weezendlyke liefde, in het hooft en de leeden eenzelvig is. Dit bevestigd de H. Schrift met zo veel woorden. *Indien wy met hem een plante geworden zijn in de gelykmaakinge zyns doods, zo zullen wy het ook zyn* (in de gelykmaakinge zyner) *opstandinge.* Rom. 6:5. *De liefde van Christus dringt ons, als die dit oordeelen, dat indien een voor alle gestorven is, zy dan alle gestorven zyn.* 2 Cor. 5:14:15. *Ik ben met Christus gekruist. Ende ik leeve, niet meer ik, maar Christus leefd in my: ende het geene ik nu in het vleesch leeve, dat leeve ik door het geloove des zoons Gods, die my lief gehad heeft, ende hem zelven voor my overgegeeven heeft.* Gal. 2:20.

Om dat dan door de zaake zelf, en door de klaare woorden van de H. Schrift, de byzondere vereeniging van alle geloovigen met Christus, overtuigende vast is, behoeft men daar niet meer by te voegen. Maar wy moogen vryelyk invoeren, *dat alle geloovigen met Christus in het byzonder vereenigd zyn*, en dat ze *van* en *in* hem, *de*

vol-

volmaakte liefde Gods in hunne zielen, en de volslaagen onsterffelykheid des lichchaams moeten afwachten.

De byzondere vereeniging aller geloovigen met Christus, die wy dus verre verhandeld hebben, word, boo- **Van den H. Geest en de Geest van Christus.** ven het geene wy uit de H. Schrift toonden, oneigentlyk, door gemeenschap aan een zelven geest, afgemaald: en wy achten dienstig, op dat 'er aan dit gewichtige stuk niets ontbreeke, kortelyk te onderzoeken, wat men door *den heiligen Geest*, en *de Geest van Christus*, verstaan moet.

Nadien het woord *Geest* een blas, een wind, of iet dat gademd, of geblaazen word, en het woord *Heilig*, afgezonderd beteekend: zal de benaaming van Heiligen geest, zo veel zyn als *afgezonderde blaazing*. Dewyle dan de woorden *Geest* of *blaazing*, en *Heilig* of afgezonderd, beide van lichchaamelyke dingen ontleend zyn, moet men niet denken, dat de benaaming van *Heiligen Geest* altyd in een eigentlyken zin voorkomt. Het woord *Heilig*, beteekend niet bepaaldelyk de afzondering van ondeuchd: en het woord *Geest*, betekend niet bepaaldelyk een onlichchaamelyk weezen, veel minder be-

teekend het een ſtellige werking of denking. Maar hoe het woord *Geeſt*, of de benaaming van *Heiligen Geeſt*, eigentlyk of oneigentlyk te neemen zy, moet men uit de natuur van het onderwerp, daar het een of het ander van uitgeſprooken word, afneemen.

Eigentlyk beteekend het woord Geeſt een blaazing of de wind. *God deede een wind over de aarde doorgaan.* Gen. 8: 1. *De wind blaaſd waar heene hy wil.* Joh: 3: 8. Het leeven, dat door blaazing en ademhaaling te kennen is, verkrygd ook diergelyk een beſchryving. *Al wat een adem des Geeſtes des leevens in zyn neusgaaten hadde, van alles wat op het drooge was is geſtorven.* Gen: 7: 22. *Zo lange als mynen Adem in my zal zyn, en het geblaas Gods in mynë neuze.* Job. 27: 3.

Oneigentlyk word het woord Geeſt aan God toegeſchreeven, *God is een Geeſt.* Joh: 4: 24. welke toeſchryvinge niets ſtelligs van God beveſtigd, maar alleen de lichchaamelykheid van hem ontkend. God is een Geeſt die noch vleeſch noch been heeft, die niet voor de zinnen komt, en die niet plaatzelyk beſtaat; en daarom behoeven de men-

ſchen

schen de biddinge tot God op geen byzondere geheiligde plaats te verrichten, gelyk dat uit de woorden. God is een Geest, beslooten word.

Des menschen ziele draagd ook oneigentlyk de naam van Geest. *De Geest keerd weeder tot God die hem gegeven heeft.* Prediker. 12:7. en de Engelen zyn *gedienstige geesten.* Heb: 1:14. Dit past ontkennelyk op des menschen ziel, en op een Engel, voor zo veel ze geen lichchaam zyn: of stellig, ten opzicht hunner onmiddelyke voorwerpen, die snel en vlug van roerig als het vuur of de wind, uit reeden van overeenkomst, de benaaming van Geesten konnen voeren.

Ook worden de werken van de ziel, en de neigingen des gemoeds, oneigentlyk Geest genoemd. *Ghy weet niet van hoedaanigen Geest gy zijt.* Luc. 9: 55. Ziende op goede en deuchdzaame gemoeds neigingen, als, *de Geest in wien geen bedrog is.* Psalm 32.2. *De vaste, de vrymoedige, de gebrooken Geest.* Psalm. 51:12:14:19. *De verslaagen Geest die voor Gods woord beeft.* Jesajes 66. 1. en *den zachtmoedigen Geest.* Gal: 6: 1. Van gelyke ten opzicht van de kwaade neiginge. *De verkeerde Geest.* Jes: 19: 14.

De

De Geest des diepen slaaps. Jesa: 29: 10. *De Geest der hoererye.* Hosea. 4: 12. En *den Geest der waereld.* 1 Cor: 2: 12. De reeden waarom de werkingen van de ziel, en de neigingen des gemoeds, de naam van Geest voeren, spruit uit overeenkomst met de drift des winds, die alles wat ze heffen kan in beweeging brengd, en tot den weg schikt daar ze na toe dryfd: zo ook met de kennelyke werkingen van de ziel, wanneer die door oprechtigheid of verkeerdheid werkzaam zyn, verkrygen ze, de benaaming van *oprechten*, of *verkeerden Geest.* Zynde een gesteltheid, yver, of drift, die als een wind de ziel vervuld en gaande maakt, om oprecht *of* verkeerd te werken.

Maar laat ons de zaak naader koomen, om te verstaan wat de benaaming van de Geest Gods, of den Heiligen Geest, zeggen wil.

Aan God zelf vind men deeze benaaming toegeschreeven, *drie zynder die getuigen in den Heemel, de Vader, het Woord, ende de Heilige Geest: ende deeze drie zyn een.* 1 Joh. 5: 7. De oneindige Godheid is een volstrekte onafhankelyke werking, en dieshalven innerlyk in zyn weezen drie-eenig, zynde

zelf

zelf *het beginzel*, *het voorwerp*, of meewustheid, *en het einde van zyn doening*. Dit word van Johannes met Godgeleerde naamen, beteekenende wat de allerheiligste Drie-eenheid in den Heemel des vernieuwde gemoeds werkt, uitgedrukt. Dat God zyns zelfs einde is, noemd Johannes *den Heiligen Geest*: ten opzichte van God zelf kan het beteekenen, dat dit einde de Goddelyke daad volkoomen steld, en in zich zelfs rustende volstrekt gelukzaalig is. Het Goddelyk einde is *Heilig*, of *afgezonderd*, in de zaak zelf, om dat geenig weezen buiten God in zich zelf kan eindigen. Het is een *Geest* of *blaazing*, om dat, gelyk een blaazing alles vervuld en in beweeging houd wat ze bereiken kan, deeze rust van God in zich zelf, de aanbiddelyke Drie-eenheid vervullende, of by gleykenis doorblazende, de enkele werking, van de drie onderscheiden bestaanlykheeden in de eeuwige eenheid des weezens, de aller volstrekste werk-daad, en in zich zelven onuitspreekelyk gelukzaalig is.

Veel overvloediger, en doorgaans, beteekend de benaaming van *Heiligen Geest*, niet God zelf, maar *de werkinge Gods in de ree delyke schepzelen*. Hoe

Bezaleël vervuld was met *de geeſt Gods.* Exod. 31. 3. Hoe *Bileam des Almachtigen gezichte zag.* Num. 23: 16. en hoe *de Geeſt des Heeren vaardig wierd over Saul.* 1 Sam: 10: 10. Om dat zy werkzaam gemaakt wierden, omtrent dingen die betrekkelyk tot de Godsdienſt waaren; zullen wy ter deezer plaatze, als buiten onzen toeleg, niet uitbreiden. Maar ſtellen voordachtelyk, dat de zaakelykſte beteekenis van de benaaming *Heiligen Geeſt*, die meeſt voorkomt, op de *Goddelyke inwerking in de ziele van Chriſtus*, en *in de zielen der geloovigen tot hunne verloſſinge*, toegepaſt word. *Ghy lieden zyt niet in den vleeſche, maar in den geeſt, zo anders de Geeſt Gods in u woond.* Rom. 8: 9. Wy hebben ontfangen *de Geeſt die uit God is, op dat wy zoude weeten de dingen die ons van God geſchonken zijn.* 1 Cor: 2: 12. Weet ghy niet dat u lieder lichchaam *een Tempel is des Heiligen Geeſts, die in u is, die ghy van God hebt.* 1 Cor: 6: 19. Hier aan kennen wy dat hy in ons blyft, *uit den Geeſt die hy ons gegeeven heeft.* 1 Joh: 3: 24. Meer plaatzen aan te teekenen, ſchynd niet nootzaakelyk, dewyle het als van zelf blykt, dat de benaaming *Heiligen Geeſt*, doorgaans de Goddelyke

ke inwerking beteekend. Maar de oneigentlyke spreekwyze te ontknoopen, en te toonen waarom de Goddelyke inwerking die verbloemde naam draagd, eischt de waardye van het onderwerp.

By een Geest of wind word de inwerking vergeleeken, om dat ze de ziel werkzaam maakt, als in beroering brengd, en de werking tot het rechte voorwerp dryft; gelyk een wind het vuur aanblaasende de omleggende brand-stoffen in vlamme zet, en het waater beroerende uit zyn vergaaderplaats over de landen uit stort. Gods weezendlyke liefde in de ziel word vergeleeken by een vuur, en by een springader van leevend waater: de kennelyken aanvang van de daad in de ziel, by omleggende brand-stoffen, en omleggende landen: de verlichting tot meewustheid van zich zelven, dat is, het verwekken van de kennelyke aanvang der daadelykheid, by een wind die het vuur voortjaagd, en het waater uitstort. Want Gods weezendlyke liefde in de ziel werkzaam zynde, brengd de geschaapen daadelykheid tot de kennelyken aanvang: alzo de ziel meewust wordende van zich zelven, en van haar voorwerp, zo lang ze door geen

geen verſtooying verwilderd is, die innerlyke meewuſtheid aanhoudende inziet, en vervolgens goedkeurende verkieſt; wordende van Gods weezendlyke liefde als van een vuur ontfonkt, en als van leevend waater nat gemaakt, dewelke, om dat een onverſtrooide ziel geen teegenſtrydigheid om brand te vatten, noch opgeworpen hoogtens om de onderdompeling te beletten by zich heeft, de gantſche werkdaad van de ziel, als door een wind voortgedreeven, in vlamme zet, en overſtroomd. Dit is het te zeggen, *dat de Heere des menſchen Geeſt in zijn binnenſte formeerd.* Zach: 12: 1. want *de Geeſt die in de menſche is, ende de inblaazinge des Almachtige maakt haar lieden verſtandig.* Job: 32: 8. Om dat *de ziele des menſche is een lampe des Heere*, daar Gods weezendlyke liefde in brand, en door dat licht *onderzoekende alle de binnenkaameren des buiks.* Spreuke 20. 27. Deeze Geeſt is *Heilig*, om dat ze de geſchaapen werkdaad tot het afgezonderſte voorwerp, te weeten tot God zelfs dryft, en van alle ſchepzelen, als van onreine en gemeene dingen, afblaaſd.

Met deeze Heiligen Geeſt was de Hee-

Heere Christus oorspronkelyk aangedaan, want nooit hadde hy de allerminste strydigheid met Gods weezendlyke liefde; en heeft daarom den Heiligen Geest ontfangen *niet met maate.* Joh. 3:34. Hy wierd de Geest niet deelachtig in een zeeker opzicht, om by vervolg van tyd daar in toe te neemen, maar met een overvloeijende vervulling in de eerste stip van de kennelyken aanvang zyner werkdaad. Dewyl dan de geschaapen liefde van Christus onvermydelyk liefde tot God is, dat ze dat is door de aanblazing van den Heiligen Geest, en dat het een en het ander tot de beschryving van zyn weezen behoord, *zo is den Heiligen Geest, en de Geest van Christus een en het zelfde*; want Christus kan niet zyn zonder den Heiligen Geest, en den Heiligen Geest kan niet zyn zonder Christus, om dat Gods weezendlyke liefde de kennelyken aanvang van het geschaapen bedryf, aller eerst in Christus verwekte, en de gansche werkdaad zyner ziele vervulde, zo moet volgen, als blyvende de eene ondeelige daad van de denking, dat alle die in laater tyd den Heiligen Geest ontfangen de zelfde werking van de denkig deelachtig zyn, die in het by-

zonder de Geeſt van Chriſtus is.

Dat den Heiligen Geeſt de Geeſt van Chriſtus is, blykt duidelyk; want de Propheeten onderzochten op welke ofte hoedaanigen tyd, *de Geeſt van Chriſtus die in haar was, beduide en te vooren getuigde.* 1 Pet: 1: 11. Nu, de Heilige menſchen Gods *van den Heiligen Geeſt gedreeven zynde, hebben de Prophetien geſprooken.* 2 Pet: 1: 21. Dieshalven, den Heiligen Geeſt is de Geeſt van Chriſtus. Men kan het niet klaarder zeggen, als, *zo iemand de Geeſt van Chriſtus niet heeft, die komt hem niet toe.* Rom. 8: 9. En, *overmids ghy kinderen zyt, heeft God de Geeſt zynes Zoons uitgezonden in uwe harten.* Gal: 4: 6.

Alle de geloovigen zyn de Geeſt van Chriſtus deelachtig. Maar om dat de kennelyken aanvang van de werkdaad der denking in hunne zielen, niet volkoomen na binnen tot Gods weezendlyke liefde verzaameld, buitenwaards in de ſchepzelen verſtrooiden, zyn zy alleen na eenige maaten van den Geeſt aangeblaazen. De werkdaad hunner zielen, met onreinheeden bezoeteld, kan geen volle vlam vatten, en de opgeworpen hoogtens beletten de overſtrooming. Hierom is het noodig dat

de

de Geest van Christus, als een afgezonderde en een afzonderende blaazing, hunne zielen in beweeging brengd, om het inwendige vuur te ontfangen; en de opgeworpen hoogtens om te werpen, om van de uitvlietende beeke met leevend waater gereinigd te worden. En gelyk het vuur in de stoffe die het ontfonkt voortgang gewind, en het leevende waater den doorgang wyder en wyder maakt, zo zal ook de blaazing van den Geest het vuur geduurig aanblaazen, en het waater doen overstroomen, tot dat alle het omleggende in de vlamme staat, en gereinigd is.

Dit zy met eigentlyke woorden gezegd, dat de ziel in het inwendigste van haar zelven tot Gods weezendlyke liefde ingekeerd, en zich zelven aan God toegepast vindende, die betrekking goedkeurd; en, by gevolg, een genoegen en blydschap ontfangd, die, als eigen voedzel van de liefde, haar standvastig maakt, om met inziening, aanhoudende meewustheid, en herhaalende weederomslag, haar daad door verkiezing in God te eindigen. Een ziel die eenmaal tot Gods weezendlyke liefde met verkiezing inkeerd, en daar door een rust en voldoening der bezit-

ting geniet, die vorderd zonder ophouden, tot dat ze van alle toepassinge aan de schepzelen, en aan zich zelf ontslaagen, eeniglyk, in de genietinge Gods rust. Dan is ze vol van den Heiligen Geest. Dan heeft de afgezonderde blaazing alle haare krachten vervuld, in de vlam gezet, en overstroomt. Dan heeft het verborgen geflonker alle de schuilwinkelen van de ziel door tinteld, om met de voltrokken werkdaad, als een eeuwige vlamme van liefde in God te branden. Dan is de wezendlyke liefde Gods, die als waater in de vergaaderplaats van de ziel beslooten was, door de afgezonderde blaazing, over de gansche vlakte van de ziel uitgegooten. *De hoope beschaamd niet, om dat de liefde Gods in onze harten uitgestort is, door den Heiligen Geest, die ons gegeeven is.* Rom: 5: 5. *Het waater dat ik hem zal geeven, zal in hem worden een Fonteine van waater springende tot in het eeuwige leeven.* Joh. 4: 14. *Die in my geloofd ..... stroomen des leevende waaters zullen uit zyn buik vloeyen.* Joh. 7: 38.

Hier meede acht ik het middel-stip van de gansche God-geleerdheid te hebben aangeweezen; en onderscheidelyk doen zien, zo door eigentlyke be-

bewoordingen van het heilige boek, en onwraakbare reedeneering, als ook door de oneigentlyke zegging van gemeenschap aan een zelven Geest: dat God alles in allen werkt, en dat hy nochtans ons *in* en *door* Christus verlost, indiervoegen, dat Christus werkelyk in ons is, en wy ter bewerkinge in hem zyn.

ACHSTE HOOFT-DEEL.

Van het onderwerp der Verlossinge.

HEbbende dus verre de Rechtvaardigheid Gods, de nootzaakelykheid der voldoening, het middel der verlossinge, en de leere van de Middelaar, als leer-stukken die voor de daadelyke verlossing des mensche moeten verstaan worden, afgehandeld; zullen wy vervolgens aanwyzen, dat de genaade Gods in den Middelaar den Zondaar zaalig maakt, door zaakelyk in hem te werken: hoe die werking by trappen toeneemd, en hoe ze tot de volkoomenheid opklimt.

De werking der verlossing steld in

den Zondaar een inkeer tot Gods weezendlyke liefde. Alle den geenen dan, daar deeze inkeer in werkt, behooren tot het onderwerp dier genaade, die tot de gelukzaaligheid van de eeuwe der eeuwen voort gaat. Zo dat het onderwerp deezer genaade zich zo wyd uitſtrekt, als de Geeſt van Chriſtus genooten word: en het is loutere dwaasheid, dat men hier onder ook de zodaanige wil betrekken, waar in de inwerking niet geſchied. Want alles wat God doet is zaakelyk en daadelyk gedaan, en moet, na een God-geleerde wyze van aanmerken, gepaſtelyk na de Goddelyke verkiezing uitkoomen, nadien het een volſtrekte onmoochelykheid inſluit, dat een uitverkooren de zaaligheid miſſen, of dat een nietverkooren de zelve ontfangen zoude.

Zeeker het beuzelachtig voorwendzel, dat het ganſche menſchelyk geſlacht, ſchoon het de bezitting van de eeuwige gelukzaaligheid niet daadelyk bereikt, nochtans in Adam gevallen zynde, ook in Adams weeder oprichtinge, in de genaade Gods weederom aangenoomen is. Ofte dat Chriſtus door zyne daaden de genaade en verzoeninge voor het ganſche geſlagt ver-

wor-

worven heeft, zonder dat echter het ganſche geſlacht daar door Zaalig word, alzo het alleen tot eenige, die uit het ganſche geſlacht de verzoening met het geloof anneemen, inkrimt; verdiend niet dat men daar veel aanmerking over maakt. Alle menſchen die zich ter beſpiegeling van de eeuwige God toepasſen, en verſtaan dat hy onafhankelyk werkt, zyn 'er te wys toe, dan dat ze zich aan diergelyke opwerpzels vergaapen zoude. Waarom ik het genoeg achte, kortelyk de ongerymtheid aan te wyzen, en de bepaalde uitbreiding van het onderwerp vaſt te ſtellen.

Of men wil dat alles wat God tot des menſchen verloſſing doed, enkelyk beſtaat in den Zondaar met de gedreigde ſtraffen te verſchrikken, en met beloften van over groote belooningen tot een Godsdienſtig leeven aan te maanen. Ofte dat God in de weederaanneeming van Adam, het ganſche geſlacht uit den val opheft. Ofte dat de verzoeninge, die de geloovige alleen te nutte komt; voor het ganſche geſlacht verworven is. Het komt gezaamentlyk hier op uit, dat het geene God doed, aan het ſchepzel zonder gevolg kan zyn; om dat het ſchepzel,

het werk dat God wil doen voortgaan, kan af keeren en teegenſtaan, ja, gedaan zynde, kan af breeken. De valſcheid hier van aan te tonen, doed alle ſtellingen, die dat gevolg hebben, over hoop ſtorten.

Indien God op een van de onderſtelde wyzen den Zondaar verloſt, zal alles wat God daar ontrent werkt vruchteloos uitvallen, of den Zondaar moet van zyne zyde met een onafhankelyke daad, de werkinge Gods ontmoeten; nadien God, in het onderſtelde geval, alleen door dreigen en belooven den Zondaar poogt te overreeden, moetende de opvolging en volbrenging van den Zondaar voortkoomen. Wie ziet niet dat dit met Gods onafhankelykheid ſtryd, en dat het God van de menſchen doed af hangen: booven welke niets, dat ongereymder is, te bedenken zy.

Wil men hier by klampen, dat God niet alleen aanmaand met dreigementen en beloften, maar dat hy ook innerlyk, in des menſchen verſtand en wil, voorkoomende, en voor bereidende genaade werkt, en dat hy de menſchen in allerlye geleegenheeden brengt, die dienen konnen, om hen te overreeden de voorgeſtelde Goederen na te jaagen, en de voor bereidende genaade op te

volgen: dat zal het maar des te ongerymder maaken. Om dat, niet teegenstaande alle die werkelykheid Gods, het zelve noch aan den mensch staat, of hy de aandryving en noodiging wil op volgen, of alles wat God werkt overdwarssen, en vernietigen?

Noch slechter bevald het, wanneer men van een algemeene aanneeming in Adam, of van een verworven verzoening, die de meeste verwerpen, raaskald; want dan zoude God buiten de zondige onderwerpen tot hunne verlossing werken, en een verzoening voor allen laaten verwerven, dien hy wist dat aan allen niet zoude bestandig zyn: Zo dat God iet ter verlossinge zoude werken, zonder dat 'er in de Zondaars iet gewerkt wierd, en dat tot een einde strekkende, het geene hy wist niet te zullen bereikt worden: voegende dus, booven de ongereymdheid dat God van het schepzel zou afhangen, zoodaanige wanschikkelykheeden daar by, die men aan een verstandig mensch niet mach toeschryven. In der daad, alle die God kennen, weeten dat hy door zich bestaat en werkt, en dat het dieshalven loutere buitenspoorigheeden zyn, dat God buiten zich eenig onaf-

hankelyk onderwerp om op te werken vinden zou, of dat hy zyne ſchepzelen zou moeten aanporren door beweegreedenen, op dat ze met hem aanſpannen. Want de kenniſſe van God ſluit nootzaakelyk in, dat hy alles volſtrekt en onmiddelyk veroorzaakt. *Ghy hebt alle dingen geſchaapen, en door uwen wille zyn ze, en zyn ze geſchaapen.* Openb: 4:11. En ten aanzien der verloſſinge is het God alleen *die alles in allen werkt.* 1 Cor. 12:6. Die het goed believen des menſchen niet afwacht, maar in de geloovigen, die haar zelfs zaaligheid met vreezen en beeven moeten werken, *het willen ende het werken na* (zyn) *welbehaagen werkt.* Phil: 2: 13.

Toe te ſtaan dat God onafhankelyk is, en dat hy alle dingen volſtrekt en onmiddelyk had konnen werken: maar te dryven dat hy zulks niet heeft willen doen, om de vrye werking van des menſchen wille niet te verhinderen, of deuchd en ondeuchd, loon en ſtraffe, weg te neemen. Dat is aan de eene zyde een menſchelyke bevattinge van God; als of hy eigentlyk met zyne ſchepzelen in onderhandeling kwam, en op een zeedige wyze andere tot zyn oogmerk moeſt zoeken over

te haalen, dat niet anders als Gode betaamelyk mach verstaan worden. Aan de andere zyde is het zo teegenstrydig, als of men dreef, dat God de natuur der dingen wel had konnen scheppen, maar dat hy zulks, uit eenige inzichten, niet heeft willen doen, en daarom gewild heeft dat de natuur der dingen zyn zou, zonder dat hy ze veroorzaakteen. Dat zich zelf door volstrekte teegenzegging vernietig, behoeft men niet te weederleggen. En van wat gebruik het aanmaanen, en het voorschryven van plichten is, staat in het gevolg, als wy van de uiterlyke roeping spreeken, naader te onderzoeken.

Na de verwerping der uitspattingen, moet men het onderwerp der verlossing bepaalen, en vast stellen dat het zich gepastelyk zo wyd uitstrekt, als den aanleg van Gods werk meedebrengd: en dat in allen waar in het werk der genaade een aanvang genoomen heeft, het zelve onfeilbaar tot de volmaaktheid koomen moet. Want als God werkt, wie zal het keeren? en als hy de verlossing werkt, werkt hy ze onderwerpelyk in den Zondaar, en dieshalven is ze gewerkt. Zo dat de werkinge Gods ter verlossing, en de ingewerk-

te verlossing in den mensch; de verwerving van de verzoening, en den toepassing aan den Zondaar, niet zaakelyk, maar alleen in onze aanmerking verschillen. Om dat God alles door een enkele daad werkt, is den aanvang en de voltooijing der verlossing, aan de zyde Gods, een ondeelige daad, die geen achtervolging, noch afstand tusschen het begin en de voltrekking toelaat, dan die van het tydelyke onderwerp af hangd. Waar uit openbaar is, dat de aanbieding en de aanneeming, de verwerving en de toepassing, het geeven ende het ontfangen, zich eeven wyd uitstrekken: en dat de toepassing der verzoeninge aan allen geschied, waar voor ze verworven is.

Gelyk dit onverwaggelyk staat door de zaak zelf, zo word het ook duidelyk in de H. Schrift voorgedraagen. Niets klaarder kan men eischen, dan, *Indien door de misdaad van eene de dood geheerscht heeft door dien eenen, veel meer zullen de geene, die den overvloed der genaade, ende der gaave der Rechtvaardigheid ontfangen, in het leeven heerschen door dien eenen Jezus Christus*. Rom: 5:17. want gelyk de dood door Adams misdaad tot alle menschen, als geschikt om Adams

zon-

zonde door teeling uit hem deelachtig te worden, onderwerpelyk komt, en zy alle zeekerlyk moeten sterven: zo koomen ook allen, die tot genietinge van de werkinge Gods in Christus geschikt zyn, tot het *ontfangen van de overvloed der genaade, ende der gaave der rechtvaardigheid.* Het kan niet bestaan, dat de werkinge Gods ter verlossing een daad zou zyn buiten de Zondaars, en dat die zonder toeëigening aan de zondige onderwerpen zou konnen uitvallen; want hier is *een overvloed der genaade*, die ten minsten de afkeerigheid van de zondige wil moet overwinnen, of ze zou die naam niet voeren moogen. De daad Gods in Christus, die men in een zeekere opzicht als buiten ons geschied kan aanmerken, heeft een vaste voortgang tot in ons. *Want indien wy vyanden zynde met God verzoend zyn door de dood zyns zoons, veel meer zullen wy versoend zijnde behouden worden door zyn leeven.* Rom: 5: 10. Wanneer men, na mensch-gelykvormigheid den Almachtigen werker een einde en oogmerk toeschryft, moet men daar nootwendig byvoegen, dat geenig schepzel de bereiking van dat oogmerk kan vereydelen. Hy heeft ons uitverkoo-

ren in Christus, voor de grondlegging der waereld, *op dat wy zoude heilig en onberispelyk zyn voor hem in liefde.* Eph: 1:4. Waar van het onwrikbaar gevolg is, *dat wy in Christus hebben de verlossinge door zyn bloed, de vergeevinge der misdaaden, na den rykdom zyner genaade.* Christus heeft zich zelven voor ons gegeeven, *op dat hy ons zoude verlossen van alle ongerechtigheid, en hem zelven een eigen volk zoude reinigen, yverig in goede werken.* Titum. 2:14. Zynde dan, na deeze zeg-wyze, het oogmerk van God in Christus, de uitverkoorene, waar voor Christus zich zelven overgegeeven heeft, onberispelyk in liefde te stellen, vergeevinge van Zonden in het bloed van Christus te geeven, en van alle ongerechtigheid te reinigen; zo spreekt het zelf, dat de verwerving niet verder kan gaan dan de toe-êigening, en dat het geheele voorwerp der verwerving, nootzaakelyk het onderwerp van de toeêigening weezen moet. En dat dieshalven alle daar Christus voor gestorven is, ontwyffelbaar tot de opperste gelukzaaligheid koomen.

Omstandiger van het onderwerp der verlossing te handelen, acht ik geenzins nootwendig: om dat den

gee-

geene die met een vloed van woordelyke bewyzen, daar zin noch zaak in is, het voorwerp der verwerving wyder uitstrekken, dan het onderwerp der genieting, op dat ze uit hunne dooling koomen, een ander beleid des verstands noodig hebben. Ik wil hen aanbeveelen, zich zelven in de kennisse Gods te oeffenen, en, als ze aan God denken, alle harstochtelyke begrippen te verbannen. By aldien zy daar toe overgaan, zullen ze, om God niet ongerymds toe te schryven, diergelyke beuzelingen mannelyk verwerpen, en lichtelyk zien, dat de verlossing een daadelyke werkinge Gods in den Zondaar is, die geenig schepzel kan stuiten, of afbreeken.

NEEGENDE HOOFT-DEEL.

Van de zaakelyke voorbereiding der Verlossinge, en het toereekenen der gerechtigheid.

KOomende tot de deelachtigheid aan Christus, waar door het onderwerp daadelyk ter verlossinge bewerkt word, zy voor af vernieuwd, dat de gansche verlossing bestaat, 1. in de ontfanging van de volmaakte liefde tot God in de ziel, 2. in de verkryging van de volslaagen onsterffelykheid des lichaams. Dit alles genieten de uitverkoorne in Christus; want de inkeer tot Gods weezendlyke liefde, zyn eigen byzondere daad zynde, bekoomen de leeden in het hooft de wasdom des lichaams, tot haares zelfs opbouwing in de liefde. En om dat Christus, in zyn aangenoomen vleesch, stervende in de liefde Gods bleef, en daar door als een recht tot onsterffelykheid verkreeg, dat alle zyne leeden gemeen is, zo verwachten de leeden de volmaaking van hunne zaaligheid eeniglyk in hem, op dat haare sterffelyke lich-

lichchaamen leevendig gemaakt worde, door zyn Geest die in haar woond.

De stelling dat de verlossing alleen door leeren en overreeden geschied, is volstrekt valsch; om dat God eigentlyk niet zeedelyk maar zaakelyk werkt. De meining, dat Christus bequaam is, en door zyn dood verworven heeft, dat God ons heiligd in hem, neemen wy niet aan; om dat daar iet aan ontbreekt, en het recht tot de onsterffelykheid daar by koomen moet. De ongezoute taal, dat God ons toereekend de gerechtigheid van Christus die buiten ons is, en altyd buiten ons blyft, stemmen wy geenzins toe; om dat het maar een in beeldelyke bevryding, en verdichte gerustheid opleeverd. Maar wy stellen met Paulus, dat *de uitverkoorne uit God in Christus zyn, die ons geworden is wysheid van Gode, ende Rechtvaardigheid, ende heiligmaakinge, ende verlossinge.* 1 Cor. 1: 30.

Uit God zyn ze in Christus; want alle de dingen der verlossing *zijn uit God, die ons met hem zelven verzoend heeft door Jezus Christus.* 2 Cor. 5: 18. Ze zyn zodaanig uit God in Christus, dat God ons in Christus uitverkooren, en tot het voorrecht der kinderen Gods geschikt

heeft;

heeft. Niet dat God in tyd voor dat hy daadelyk werkten, een overleg en voorneemen had, van het geene hy daar na doen zou; want dat kan met zyn eeuwigheid niet bestaan. Maar de Zoone van Gods liefde, in welke de denking met inkeer tot Gods weezendlyke liefde gewyzigd, en in wiens voorwerp het gantsche naageslacht begreepen was, daar in zyn wy uitverkooren. Dat is te zeggen, de denking gewyzigd in de eerstgebooren, had zodaanig een verband met het nageslacht der voorwerpen, dat ze, in vervolg van tyd daar door gewyzigd, een bepaald getal menschelyke zielen zou uitleeveren, daar den inkeer tot Gods weezendlyke liefde in werkten.

Dit bepaald getal uitverkoorne, moest, wanneer de inkeer of de eigen byzondere daad van Christus daar in werkzaam wierd, van de liefde Gods geheel ingenoomen, en tot de eenzelvige volkoomenheid van de Zoone Gods gebracht worden; om dat de daad allezins zich zelven gelyk; alle de zielen die ze bewerkt, tot de eenheid des Zoons Gods opbouwd. Dus had de daadelyke toestand van de eerstgebooren dit nootwendig gevolgd, dat een

een bepaald getal menschelyke zielen door de inkeer zoude bewerkt worden, en dat die inkeer hen na ziel en lichchaam tot de volkoomenheid van de eerstgebooren brengen zou. Het eerste komt in de H. Schrift voor, onder de naam van *verkiezing*, het andere onder de naam van *verordineering tot kinderen.* Onderscheidelyk, na beiden de leeden, leezen wy dit by Paulus. *Gelijk hy ons uitverkooren heeft in hem, voor de grondlegginge der waareld, op dat wy zoude Heilig ende onberispelyk zyn, voor hem in de liefde: die ons te vooren verordineerd heeft tot aanneeminge tot kinderen; door Jezus Christus, in hem zelven, na het welbehaagen zyns willens.* Eph: 1:4:5. *Die hy te vooren gekend heeft, die heeft hy ook te vooren verordineerd den beelde zijns zoons gelijkformig te zyn, op dat hy de eerstgebooren zy onder veele broederen.* Rom: 8:29. Om dat de inkeer, die met een onverbreekelyk gevolg de uitverkoorne verlossen zou, voor de tyd-tellinge daadelyk in Christus werkten, zo was het leeven, dat in het woord was, in Christus reeds gewerkt tot het licht der menschen, en dieshalven, de werkinge tot genaade voor het bestaan der Zondaaren in Christus gegeeven. God

heeft ons zaalig gemaakt, ende geroepen met een heilige roepinge: niet na onze werken, maar na zyn eigen voorneemen, *ende genaade die ons gegeeven is in Christus Jezus voor de tyden der eeuwen.* 2 Tim: 1: 9.

Zie daar de zaakelyke voorbereiding van de verlossing. De inkeer werkten in het hooft en den stam-wortel der wasdom met een vast verband, om alle uitverkoorne daar door te redden. Christus was dan in staat om de uitverkoorne te konnen verlossen, en zy zouden zeekerlyk *in* en *door* hem verlost worden.

Indien men dit nu, hoewel buiten de H. Schrift, met de woorden van *achten* en *waardeeren*, of *reekenen* en *toereekenen*, wil uitspreeken, moet men zeggen, dat God Christus gehouden en gereekend heeft in staat te zyn, om in hem alle uitverkoorne te verlossen, en, gevolglyk, dat hy Christus met alle zyne goederen aan de uitverkoorne heeft toegereekend, of toegeschikt en voor verordineerd om *in* en *door* hem de verlossing te ontfangen: zynde de toereekening ten deezen opzichte, *dat alle de uitverkoorne door de verbintenis aan Christus, wanneer zy overnatuurlijk hem in-*

ingelyft worden, aan zijne werkinge deel krijgen. Het welke in de daad niet anders is, dan de voorschikking der uitverkoorne tot de gelykvormigheid van Christus, die in tyd voor de geloovigen, en als noch buiten hen, tot hunne verlossinge verordend, en hen toegereekend is. Waarom ook de toereekening na deeze wyze van aanmerken, niets in de onderwerpen steld, maar de grond en de wortel is, waar uit de deelachtigheid aan Christus voortvloeid.

De toereekening van de liefde waar meede Christus God lief heeft, en van zyne verworven gerechtigheid, is de rechtvaardiging des Zondaars niet, maar het voorgaande en het werk-beginzel, daar alle geestelyke zeegeningen in Christus aan verknocht zyn. Want om dat God aan de uitverkoorne Christus en alle zyne goederen toereekend, ontfangen zy, uit kracht van die toereekening, het geestelyke leeven, de Heiligmaaking, de Rechtvaardiging, de weeder geboorte, en alles wat tot de verlossinge behoord; dewyle de toereekening tot alle de weldaaden de zelve betrekking heeft.

Hoewel men dit denkbeeld van een

roereekening kan vormen, de zaak word echter door het woord voor-verordineering veel bequaamer uitgedrukt. Doch het toereekenen der gerechtigheid daar de H. Schrift van spreekt, is niet de voorbestemming van Christus en zyne goederen tot toekoomende verlossing, maar de daadelyke deelachtigheid van die werking zelfs, ofte een aanmerking van die werking tot het geene daar op volgd: want God houd en reekend den zondaar niet voor rechtvaardig, om een gerechtigheid die in een ander, en niet onderwerpelyk in den Zondaar zelfs is, dewyle dat een mis-reekening en een valsche schatting weezen zou. Het reekenen dat God doed, is *daadelyk geeven het geene dat hy toereekend.* Te weeten, wanneer de uitverkoorne in weezen koomen, ontstaan zy in deelachtigheid aan Christus, en worden van God, op dat zyn oordeel na waarheid zy, geacht, gehouden, of gereekend, zodaanig als ze in Christus zyn, en het geene van Christus in hen werkt, word hen toegereekend tot het geene daar op volgen moet. *Abram geloofde God ende het is hem tot rechtvaardigheid gerekend: ende hy is een vriend Gods genaamd geweest.* Jacob: 2: 23. Om dat hy geloovende

vende recht hadde, of zeekerlyk in dien ſtand zyn moeſt, dat hy een vriend Gods was. Wanneer de geloovigen in het nieuwe verbond, de voldoening van Chriſtus, en verworven gerechtigheid genieten, dan word hen dat Geloof der genietinge, gereekend tot gerechtigheid, om dat zy de vruchten van de voldoening ontfangen. *Die gelooft in hem die de Godloozen rechtvaardigd, word zyn geloove gereekend tot rechtvaardigheid.* Rom: 4: 5. En zy worden door de rechtvaardiging van alle beſchuldiginge ontlaſt. *Wie zal beſchuldinge inbrengen teegen de uitverkoorne Gods? God is het die rechtvaardig maakt. Wie is het die verdoemd? Chriſtus is het die geſtorven is.* Rom. 8: 33, 34.

Toereekenen van gerechtigheid, en toereekenen van zonde, koomen over een in de wyze van toereekenen. De zonde word ons toegereekend tot ſtraffe, niet voor zo veel ze in Adam was, maar voor zo veel de Zonde van Adam in ons is. De gerechtigheid word ons toegereekend, tot heerſching in het leeven, niet voor zo veel ze in Chriſtus is, maar voor zo veel de gerechtigheid van Chriſtus in ons is. Men vind wel geſchreeven dat de Zonden en

de gerechtigheid word toegereekend, maar niet, dat de zonden Adams, of de gerechtigheid van Christus word toegereekend aan anderen: ten blyke van de ydelheid dier voorwending, dat, in dit geval, iet dat buiten ons blyft, door toereekening, tot onzer schaade of voordeel dienen zou. Zeeker, niemand is gelukzaalig door een gerechtigheid die buiten hem blyft. Wy worden alleen bevryd door *Christus in ons*, en al wat hy buiten ons doed, geeft ons geen nuttigheid, zo lang het buiten ons blyft.

Kort om, de daadelyke toereekening der gerechtigheid, die in de tyd aan den Zondaar geschied, bestaat hier in, dat hy in de gemeenschap met Christus voortkoomende, door de inkeer tot Gods weezendlyke liefde, of de eigen byzondere daad van Christus, bewerkt word, waar doór hy, geestelyk leevende, de zaakelyke roepinge opvolgd, en door het inwendige geloof, als den kennelyken aanvang des geestelyken leevens, rechtvaardigheid doed; en dus rechtvaardig is. *Die de rechtvaardigheid doed, die is rechtvaardig, gelyk hy rechtvaardig is.* 1 Joh: 3:7. Daar by, dat den geloovigen Zondaar, zo

wan-

wanneer Christus het leeven en de onverderffelykheid aangebracht heeft, door zyn geloof de rechtvaardige daad van Christus, en het recht daar uit vloeijende, in Christus genietende, tot de onsterffelykheid voortgaat. Op het aller nadrukkelykst staat dit afgemaald by Paulus, alwaar hy zegd, *ik achte ook alle dingen schaade te zyn ..... op dat ik Christus mooge gewinnen, ende in hem gevonden worden, niet hebbende myne rechtvaardigheid die uit de wet is, maar die door het geloove Christi is, de rechtvaardigheid die uit God is, door het geloove: op dat ik hem kenne, ende de kracht zyner opstandinge, ende de gemeinschap zyns lijdens, zyne dood gelykvormig wordende: of ik eenigzins mooge koome tot de weeder opstandinge der dooden.* Philip: 3: 9: 10: 11.

TIENDE HOOT-DEEL.

Van den aanvang des Geestelyken leevens.

DE komste tot de weeder opstandige uit den doode, wyst aan de volmaaktheid der verlossing, nadien dit de eindelyke uitkomst is daar de verloste mensch

komt: en de gantſche verloſſing, daar van beſchreeven zynde, beſtaat in de genietinge van het eeuwige leeven. *De genaade gifte Gods is het eeuwige leeven, door Jezus Chriſtus onzen Heere.* Rom. 6:23. Dit leeven is een leeven na binnen, in den Geeſt des gemoeds, de verkiezende lief hebbing volſlaagen aan het eeuwige voorwerp toepaſſende, en opzicht tot een lichchaamlyk voorwerp hebbende, dat de oeffening des leevens, door gereegelde en blyvende verbeeldingen, geduurig geleegentheid opgeeſt, om met een onbelemmerde vryheid te werken. Dit leeven, van den vleeſchelyken ſtand verre afgeſcheiden, is louter Geeſtelyk en inwendig: en verſchild niet van de volſtrekte inkeer tot Gods weezendlyke liefde, waar in de gantſche werkdaad met de Geeſt des leevens overſtroomd word.

Het Geeſtelyke leeven, begrypende alles wat tot de verloſſing zaamenloopt, is *een gelykmaatigheid der werkinge in de ziel, waar door zy, alle haar denkbeelden in een geordend verband betrachtende, zich zelven, zonder eenige hindernis, aan God toegepaſt.* Deeze beſchryving bevat de volkoomen liefde tot God in de ziel, en de volſlaagen onſterffelykheid

heid des lichchaams, want, of men, de gewoonte volgende, de liefde tot God in de ziel, met onderscheiding van de onsterffelykheid des lichchaams, het geestelyk leeven noemd, de H. Schrift nochtans volgd de gewoonte niet, maar sluit de onsterffelykheid des lichchaams in de beschryving van het geestelyk leeven; het zy dat ze de volkoomenheid uitdrukt, als, *gelyk ze alle in Adam sterven, alzo zullen ze ook in Christus alle leevendig gemaakt worden.* 1 Cor. 15.22. Ofte dat ze de deelen der volkoomenheid daar in laat vloeyen: als, *ook doe wy dood waaren door de misdaaden, heeft* (God ons) *leevendig gemaakt met Christus* (*uit genaade zijt gy zaalig geworden.*) *Ende heeft* (ons) *meede opgewekt, ende heeft* (ons) *meede gezet in den Heemel in Christus Jezus* Eph: 2: 5,6. Maar om dat het geestelyke leeven, van kleene beginzelen, door opklimming van onderscheiden trappen; tot de uiterste hoogte opsteigerd, zal het dienstig zyn, voor dat wy de deelen in het byzonder onderzoeken, een korte schetze van het geheel te geeven.

Wanneer de uitverkoorne in de gemeenschap van Christus voortkoomen, ontfangen zy in hem de inkeer tot Gods

wee-

zendlyke liefde. Maar om dat de kennelyken aanvang in hunne zielen, niet ten eerften zonder uitfpatting tot de fchepzelen, tot God verzaamelen zal, worden zy, noch veelfins na buiten afkeerende, maar eeniger maaten aanvankelyk met de inkeer begiftigd: zullende nochtans zonder ophouden toeneemen, tot dat zy van alle fchepzelen, en van zich zelven afgerukt, eeniglyk in de genietinge Gods ruften.

Om dan de inkeer, in haar vordering tot de volkoomenheid, met ordening te achtervolgen, moet men niet denken, dat God veele onderfcheidene genaade aan de menfchen fchenkt: maar alleen, dat de inkeer na de verfcheiden opzichten van haar toeneeming, en ten aanzien der veranderingen die de menfchen daar door ondergaan, verfcheiden naamen ontfangd. De ziel, zodaanig toebereid dat ze met den kennelyken aanvang van haar werk-daad, eeniger maaten tot Gods weezendlyke liefde zal inkeeren; heeft *het begin des Geeftelyken leevens.* Wanneer de ziel tot de kennelyken aanvang van haar daad naaderd, word ze van Gods denkbeeld meewüftig of verlicht, en door de bepaaling van Gods weezendlyke liefde, tot voortgang

gang in haar werking aangezet en aangemaand; of *inwendig geroepen.* Als zy, de meewustheid opvolgd, en verkiest haar daad met Gods denkbeel te eevenaaren, dan doed zy daadelyk de inkeer, dewelke, om dat ze onvolkoomen is, nochtans onfeilbaar volkoomen moet worden, de naam van *Geloof* toekomt. En als zy in de verkiezing aanwind, met de zelve meer en meer, van de schepzelen afziende, tot God toe te brengen, dan neemd zy toe in de verzaameling, word gered uit de verstrooijing, en verbonden in het afgezonderde vertrek van haar eigen weezen, en dat noemd men *Heilig-maakinge.*

Deeze vier opzichten zyn zo veel trappen van voortgang, waar door het geestelyke leeven zich inwendig in de ziele oeffend met leevende werken te doen. Maar wanneer Christus door een verheffende werkinge des leevens, de lichchaamelyke dood ondergaan, en de onsterffelykheid verkreegen heeft, is die daad, met zyn gevolg gemeen aan alle de leeden: waar door zy de onsterffelykheid, als een by koo end goed, om in het geestelyk leeven zonder eenige hindernis voort te leeven, be-erven.

Als

Als dan de ziel, door gemeenſchap aan de dood en opſtandinge van Chriſtus, eenigzins tot de opſtandinge der dooden komt, dan word den menſch *gerechtvaardigd*: om dat de dood, als een ſchuld inkoomende, daar door ophoud, en den menſch als van een beſchuldiging vry geſprooken word. Ten opzichte dat den menſch, door de overgang tot onſterffelykheid, de beletzelen des geeſtelyken leevens te booven komt, heeft hy de *Weedergeboorte*: om dat hy na de ziel uit God gebooren zynde, ook na het lichchaam van booven gebooren word. De weedergeboorne van de beletzelen onſlaagen, genieten de vryheid des leevens, want niet alleen van zonde, maar ook van ſterffelykheid, of ſtraffe, ten deelen bevryd, gaan zy tot de vrye gemeenſchap Gods, als gewettigde erfgenaamen: het welke de naam draagd van *aanneeming tot Kinderen*. En als het geeſtelyke leeven tot de opperſte volkoomenheid opklimd, ſtellende de geheel oprechten Geeſt, Ziel en lichchaam onberiſpelyk, dan is den menſch *verheerlykt*.

Dit zyn de trappen langs welke het geeſtelyk leeven tot de volheid opwaſt; en

en wy zullen, om dezelve op te volgen, met onze aanmerking over den aanvang, beginnen.

Nadien den aanvang van het geestelyke leeven inkomt, om de ziel, die geestelyk dood is, leevendig te maaken, zal hier de vergelyking met een dood lichchaam niet ondienstig zyn. De lichaamelyke dood is geen vernietiging van het lichchaam, maar de berooving van een zeekere gelykmaatigheid der beweeging, daar de verstrooijing der deelen op volgd: Zo is ook de geestelyke dood geen vernietiging van de ziel, maar de berooving van een zeekere gelykmaatigheid der werkinge, daar de verstrooijing van de denkbeelden op volgd. Wanneer nu een dood lichchaam zal leeven, moeten de verstrooide deelen tot een vereischten stand en opzicht tot elkander gebracht, en een gelykmaatige beweeging daar in verwekt worden, waar door de leeden, elkander gepastelyk voortdryvende, gezaamentlyk tot een plaats of stand over gaan. Van gelyke, indien een zieldie geestelyk dood is zal leeven, moeten al de verstrooide denkbeelden van de ziel, als in het middelstip van haar eigen weezen verzaameld, daadelyk

lyk aan het eeuwige voorwerp toegepast worden.

Maar de toepassing geschied allengs, indiervoegen dat de denkbeelden niet plotzeling in haar verband tot de betrachtende toepassing koomen, nadien ze, in de schepzelen verwilderd, alleen na een zeekere maate tot het verband en de betrachtinge overgaan. Gods denkbeeld in de denking, en de bepaaling door Gods weezendlyke liefde, dat een byzondere wyze in de denking steld, voor de meewustheid en verkiezing van de denking, in de voortspruitende ziel werkzaam zynde, als een aannaaming en opwekking om de meewustheid en verkiezing in die byzondere ziel werkstellig te maaken, is het werk-beginzel van het geestelyke leeven: indien de ziel in het stip van haar wording ontfankelyk tot den inkeer is. Want indien de ziel voortspruit uit een ander, waar in de denking zich uitspreid, en in dat stip vol werkelyke beezigheid tot de schepzelen woeld, dan is die voortkoomende ziel niet in staat tot den inkeer, maar zal zich afkeeren na buiten, meer en meer in de schepzelen verstrooijen, en, zonder beginzel des leevens, geestelyk dood zyn.

In tegendeel, wanneer een ziel voortspruit uit een ander, waar in de denking door naarheid ingetrokken, en door een wroegend geweeten gepynigd, in dat stip eenige stremming in haar beezigheid tot de schepzelen heeft, dan is de voort komende ziel in staat tot den inkeer: nadien ze eeniger maate van beletzelen bevryd, de aanmaaning en opwekking van Gods denkbeeld, en der bepaalinge van Gods weezendlyke liefde zal opvolgen, na binnen keeren, en dus het geestelyke leeven deelachtig worden. *Cain was uit den boozen.* 1 Joh: 3:12. *Het ongeveinst geloove dat in u is, het welk eerst gewoond heeft in uwe groot moeder LOIS, ende uwe moeder EUNICE: ende ik ben verseekerd dat het ook in u woond.* 2 Tim: 1:5.

ELFDE HOOFT-DEEL.

Van de inwendige Roepinge.

DE werkende verlichtinge van Gods denkbeeld, en de aanmaaninge van Gods weezendlyke liefde, gegeeven zynde, in een ziel die eenigzins van

het woeden tot de schepzelen bevryd, en in haar zelven ingetrokken voortspruit, steld den *aanvang van het geestelyke leeven*: en wanneer de meewustheid van de denking, tot de kennelyken aanvang in de ziel inkomt, dan word de byzondere ziel meewust van het geene in haar werkt, en daar door verlicht en aangemaand, tot den inkeer *inwendig geroepen.*

Roepen beteekend met een verheffende stem iemand aan te spreeken, die door gebrek van gehoor, of door beletzel van andere beezigheid, de bezaadigde aanspraak niet zou konnen hooren. Roepen ondersteld dieshalven gehoor, doch traag, of na elders afgekeerd. Van dit uiterlyk gebruik word het woord overgebracht om zaaken te beteekenen: zo dat daar roepen eigentlyk met stemmen en woorden geschied, door roepinge ook verstaan word, het aanstellen en bekwaam maaken tot eenige verrichting. *Ziet ik hebbe met naame geroepen Bezaleël ...... om te bedenken vernuftigen arbeid, te werken in Goud, ende in Zilver, ende in Kooper.* Exod: 31: 1:4. *Niemand neemt hem zelven die eere aan, maar die van God geroepen word, gelykerwys als Aaron.* Heb: 5:4.

Wan-

Wanneer God de menschen inwendig roept, geschied het niet woordelyk, maar zaakelyk; want Gods spreeken is doen. *God zeide daar zy licht, ende daar werd licht.* Gen. 1: 3. De roepinge Gods is volstrekt, en al wat God roept zal onfeilbaar koomen, zonder dat het door iets in de onderwerpen, vruchteloos kan gemaakt worden; want de werkinge Gods, enkel zynde, kan wel in de onderwerpen, weegens hunne swakheid, allengs en by trappen van vordering genooten, maar niet gescheiden worden: Zo dat den aanvang zou konnen zyn, zonder dat de voltrekking volgden. God bestaat en werkt volstrekt onafhankelyk, *hy spreekt ende het is 'er, hy gebied ende het staat 'er.* Psalm 33: 9. *Hy maakt de dooden leevendig, en roept de dingen die niet zyn, als of ze waaren.* Rom: 4: 17. En het is onmoochelyk dat het geene God roept zou achterblyven, of weeder te rug loopen; *want de genaade giste en roepinge Gods zijn onberouwelyk.* Rom: 11: 29. Om dat God onafhankelyk werkt, moet het alleen van hem afdaalen, dat de geroepenen hooren; want God niets in de mensch vindende, en hem nochtans willende roepen, is het noot-

zaakelyk, op dat hy werkende iets verrichte, het inwendige gehoor voor af te fchenken.

De inwendige roepinge is dan de kennelyken aanvang van het geeftelyke leeven, de meewuftheid van de denking in een byzondere ziel die bereid tot den inkeer is: en dus het allereerfte kennelyke ftip dat, volgens de Goddelyke verkiezing, in een Zondaar gevonden word. Hierom komt de roepinge, in de optellinge van de onderfcheiden trappen van de uitvoering der verkiezing, onmiddelyk na de Goddelyke voorverordineering. *Die hy te vooren verordineerd heeft, deeze heeft hy ook geroepen.* Rom: 8: 30. De menfch word hier door, gelyk hy voor de grondlegginge der Waereld in Chriftus uitverkooren is, onderwerpelyk in de tyd tot een uit-verkooren gefteld, dewyl hy door de roepinge daadelyk onderfcheiden en uitgenoomen word van alle de anderen, waar aan de roepinge, weegens gebrek van gehoor, niet gefchied. *Gy ziet uwe Roepinge Broeders, dat niet veele wyze na den vleefche, niet veele machtige, niet veele Edele; maar het dwaaze der waereld heeft God uitverkooren, op dat hy de wyze befchaamen*

men zoude; ende het swakke der Waereld heeft God uitverkooren, op dat hy het sterke zoude beschaamen. Ende het onedele der Waereld, ende het verachte heeft God uitverkooren, ende het geene niet is, op dat hy het geene is te niete zoude maaken: op dat geen vleesch zoude roemen voor hem. 1 Cor: 1:26:27:28:29. De daadelyke verkiezing in de tyd, is in de roepinge ingesloten, en daar uit voort vloeijende: en het word vereischt dat allen den geene *die geroepen zyn tot heerlykheid, en tot deuchd*, zich allezins moeten *benaarstigen om hunne roepinge en verkiezinge vast te maaken.* 2 Pet: 1:10.

Maar de reeden waarom de kennelyken aanvang van het geestelyk leeven de naam van roeping draagd, word hier van afgenoomen, dat het geestelyk leeven, in den geene die God roept gegeeven zynde, de ziel in haar bedryf voortgaande, nootzaakelyk leevende werken moet uit leeveren: en dewyl den aanvang van het geestelyk leeven, hier in komt als het ondersteldc gehoor, en de kennelyken aanvang als de aandacht en de opmerking op het geroep, zo zal een geestelyk leevende zeekerlyk aandachtig zyn, en met opmerking acht geeven op de inwendige

verlichting, en het geene daar oneigentlyk geroepen word. Aan de andere zyde, den geene die het geestelyke leeven missen, die konnen niet hooren, en de roepinge gaat hen niet aan, want de doof geboorene toe te schreeuwen is enkel ydelheid. Dit vertoond zich in het werkelyke leeven, dat de geroepene ook vrucht trekken, van alles wat hen van de liefde tot God zelf uiterlyk verkondigd word: daar de ongeroepenen geen goed gebruik van maaken. *Wy prediken Christus den gekruisten, den Joden wel een ergernisse, ende den Grieken een dwaasheid, maar haar die geroepen zyn, beide Jooden en Grieken, Christus de kracht Gods, en de wysheid Gods.* 1 Cor: 1:24. *Een zeekere vrouwe met naame Lidia, een Purper verkoopster, van de Stad Thyatire, die God diende, hoorde: welker harte de Heere heeft geopend, dat zy acht nam op het geene van Paulus gesprooken wierd.* Hand: 16:14. De verlichting van Gods denkbeeld, en de aanmaaning van Gods weezendlyke liefde, verdiend de naam van roepinge, indien de ziel, daar van meewustig, aandachtig opmerkende, als het licht ziet, en het getuygenisse hoord: om datze, in dien toestand, tot de volle

in-

„ inkeer gelokt, aangezet, en genoodigd word, Kortom, *den aanvang van de inkeer is de roeping, om dat de ziel door den aanvang op te volgen, tot de volslaagen inkeer koomen zal.*

Ook word in een eigentlyke roeping iet uitgeroepen, en tot aanneeming of waarschouwinge voorgesteld, dat ook hier zyn overeenkomst heeft. Wanneer de ziel, in de meewustheid van haar zelven, Gods denkbeeld ontdekt, word ze door die *Lampe des Heeren* verlicht, en door *het geblaas des Amachtige verstandig gemaakt*; gelyk ze ook, om dat de Lampe des Heeren *alle de binnekaameren des buiks doorzoekt*, de meewustheid van haar neiging na buiten tot de schepzelen, verkrygd. Hier door bevind zich de ziel als in een dommeling van verwarde geluiden gesteld, zo dat ze het onderscheiden bericht van de Goddelyke onderwyzing beswaarlyk hooren kan, om dat ze nochtans met eenige ingetoogenheid voortspruit, staat ze als binnen den omtrek van de verborgen reeden, en onder het bereik van Gods spraakelooze stemme, die haar, terwyl de schepzelen haar poogen af te trekken, roept en noodigd om in te koomen. Hier door is de

ziel meewuſt van het onveranderlyk richtſnoer der volmaaktheid, en van het eeuwige voorwerp, waar omtrent ze haar daad met een vergenoegende ruſt voltrekken kan. Hier van word ze onophoudelyk beſtraald, en door de bepaaling van Gods weezendlyke liefde in haar ingetoogenheid ingedrongen, zo dat ze niet teegenſtaande haar uitſpreiding na buiten, van dit licht doortinteld, en van de bepaaling aangezet, de meewuſtheid niet kan uitwiſſen, noch het licht uitſmooren, noch de aandryvinge afwenden.

Dus moet men de inwendige verlichting, en de pooging tot voortgang, als een roeping bevatten, om dat ze, als met kracht teegen de raazende ydelheid geweldig aangedreeven, de ingetoogen aandacht van de ziel opwekt.

Dus word de ziel in haar wording, met de kennelyken aanvang des geeſtelyken leevens, van God geroepen. *Eer ik u in* (moeders) *buik formeerde, heb ik u gekend, ende eer dat ghy in de baarmoeder voortquam, heb ik u geheiligd.* Jer: 1: 5. *Hy zal met den Heiligen geeſt vervuld worden, ook van zyns moeders lyve aan,* Lucas 1: 15. *Wanneer het God behaagd heeft, die my van myns moederr lyve*

ve aan afgezonderd heeft, en de geroepen door zyne genaade, zynen zoone in my te openbaaren. Gal. 1:15:16.

TWAALFDE HOOFT-DEEL.

Van het Geloof.

WAnneer de ziel inwendig geroepen, met andachtige opmerking het voorgestelde in acht neemd, en verkiest haar daadelykheid met Gods volmaaktheid te eevenaaren, dan gaat ze voort van den aanvang tot de uitvoering, en keert daadelyk na binnen tot Gods weezendlyke liefde: welke inkeer, zo lang het gantsche bedryf des schepzels niet volkoomen in de Goddelyke liefde ingezonken, en daar van overstroomd is, op de toekoomende voltrekking ziet, en onder de naam van *Geloof* voorkomt.

Wat geloof is, in het gemeen.

Gelooven in het gemeen, is *toe te stemmen dat het geene een ander getuigd waarachtig is.* Geloof ziet dan op iet dat den Geloover zelf niet heeft, of niet heeft ondervonden. Maar nochtans, den Geloover moet het getuigenissen weeten, en daar van een bevatting

ting

ting vormen, of hy kan geen toestemming geeven, om dat 'er anderſins een toeſtemming zonder toegeſtemde weezen zou, dat zich zelf vernietigd. Het geloof eiſcht voor af een bevatting van het voorwerp, en gelyk 'er geen bevatting kan zyn zonder voorwerp, zo kan 'er geen geloof zyn zonder bevatting: want als de ziel geen bevatting van het voorwerp heeft, kan ze met geenige oeffening omtrent haar voorwerp verkeeren, en, dieshalven, ze kan zonder bevatting niet gelooven, of het geloof verder dan de bevatting uitſtrekken. Waar uit blykt, dat het geloove zich door de bevatting aan haar voorwerp hecht, dat het zonder de bevatting niet zyn kan, en dat nochtans de bevatting tot de weezendheid des Geloofs niet behoord.

Geloof, om het onverſchillige voor by te gaan, ziet op goed of kwaad voor den Geloover, want men kan, door geloof-waardigheid van de getuige, zo wel overreed worden, om het nadeelige als het voordeelige waarachtig te houden. Het geloove ſtrekt zich uit, niet tot het toekoomende, maar tot het teegenwoordige, te weeten, tot het getuigenis, welker beteekenis het ge-

geloof als een waarheid aanneemd. By aldien het getuygenis iets toekoomens voordraagd, dat betrekking op den geloover heeft, dan word hy, zo hy het voor zich goed oordeeld, met hoope, of, zo hy het kwaad oordeeld, met vreeze aangedaan: zynde de hoope en de vreeze gevolgen van het geloof.

Verschei-den beteekenisse van het Woord.

Het woord *Geloof*, word in de H. Schrift door naam-wisseling verscheidelyk genoomen. Als voor het middelige voorwerp des geloofs. *Eer het geloove kwam waaren wy onder de Wet in bewaaringe gesteld, tot op het geloove dat geopenbaard zoude worden.* Gal: 3: 23. De leere des geloofs. *De geene die ons eertyds vervolgden, verkondigd nu het Geloove.* Gal. 1:,23. De toestemming aan de Heilige geschiedenisse. *Gelooft gy ô Koning Agrippa de Propheeten? ik weet dat gy ze gelooft.* Hand: 26: 27. Als ook voor de uiterlyke belydenis van de leere, die geveinst kan zyn: of voor de overreeding dat 'er een wonderdaad geschieden zal: en wat diergelyke meer mochten gevonden worden. Wy zullen deeze dingen niet uitbreiden, nadien ons doel is, het inwendige geloof, waar door zich de ziel

ziel aan God opdraagd, uit de dingen die reeds gevonden zyn, na te ſpooren.

Beſchryving van het inwendig Geloof.

Als de genaade gifte en roepinge Gods in de ziele werkt, dan word ze aan haare zyde daar door ook werkzaam gemaakt, zo dat ze het aangebooden goed aanneemd, zich zelven daar aan overgeeft, en in die overgeeving beruſt: zynde *de werkſtellige liefde tot God in de kennelyk daad van de ziel.* Om dat de werkſtellige liefde niet in den eerſten ſtip volkoomen is, bevind zich de ziel door de teegenwoordige aanvaarding, in aannaadering tot toekoomende volmaaktheid: waarom ze niet volſtrektelyk de naam van *liefde*, die een geruſt genieten van de beminde zaak is, maar om dat ze het teegenwoordige aanneemd, als het eenige genoegzaame tot verkryging van de opperſte volkoomenheid, alleen de naam van *Geloof* voeren mach. En wanneer men het geloof aanmerkt, voor zo veel het zich tot de toekoomende voltooijing uitſtrekt, dan noemd men het de *hoope die niet beſchaamd.* Het Geloof is dan, *een toeſtemming aan Gods onbedrichelyk getuigenis, om door hem verloſt te worden van alle kwaad, en de opperſte gelukzaaligheid te genieten.* Dit is *het geloove der*

uit-

uitverkoorene Gods, ende de kenniſſe der waarheid die na de Godzaligheid is, in de hoope des eeuwigen leevens, welke God, die niet liegen kan, beloofd heeft voor de tyden der eeuwen. Titum. 1:1,2.

Het zal dienſtig zyn de leeden van de uitbeeldinge des geloofs te onderſcheiden. Men moet niet waanen, om dat het Geloof een toeſtemming aan Gods getuigenis is, dat God de ziel eigentlyk aanſpreekt, of met een verheffend geluit zyn getuigenis laat hooren; want dat zou noch met de natuure Gods, noch met de natuure van de ziel konnen beſtaan. Maar het getuigeniſſe Gods, dat het inwendige geloof toeſtemd, is zaakelyk in de ziel; beſtaande in de inwerkinge Gods, de zaakelyke roepinge, of de kennelyken aanvang des Geeſtelyken leevens. *Want drie zyn 'er die getuigen in den Heemel* (des gemoeds waar in onzen wandel is) *de Vader, het Woord, ende de Heiligen Geeſt: ende deeze drie zyn een. Ende drie zyn 'er die getuigen op de aarde* (daar onze leeden zyn die wy dooden moeten) *de Geeſt, ende het Waater, ende het bloed: ende deeze drie zyn tot een*: (om de áarde tot de eenheid der getuigen in den Heemel in te brengen.) Dit getuigeniſſe

Van de zaakelyke getuigeniſſe.

nisse God is, *dat God ons het eeuwige leeven gegeeven heeft: ende dit zelve leeven is in zynen Zoone.* Die in den Zoone gelooft *heeft het getuigenisse in hem zelven*; want die den Zoone heeft *die heeft het leeven*: En dit leeven aan ons gegeeven, is het getuigenisse Gods, 1 Joh: 5:7, 8, 9, 10, 11. Welke woorden het getuigenisse Gods, dat zonder stem of woord, zaakelyk in de ziel door geevinge des Geestelyken leevens geschied, zonne klaar aanwyzen. *De zelve Geest getuigd met onzen Geest dat wy Kinderen Gods zijn.* Rom. 8: 16. Het wyst zich zelven, dat men door het getuigenis van Gods Geest met onzen Geest, de meewustheid van zodanige werkinge van den Geest Gods in onzen Geest, die de kinderen Gods eigen zyn, verstaan moet; en dat dieshalven dit getuigenis niet woordelyk, maar zaakelyk geschied. Dit zaakelyk getuigenis, inwendig in den Geest des gemoeds zaakelyk toe te stemmen, is de weezendlyke daad van het inwendige Geloof.

Van de woordelyke getuigenisse.

In de tweede plaats moet men aanmerken het uiterlyke getuigenis des geloofs, dat door reedelyke schepzelen, die bevinding van de zaakelyke getui-

genisse inwendig genieten, door uiterlyk zin-tuigen word voortgebracht. *De Amen, de trouwe ende waarachtige getuigen, het begin der Scheppinge Gods.* Open: 3: 14. Die in de schoot des Vaders is, heeft aan ons *getuigd het geene hy gezien en gehoord heeft.* Joh: 3: 32. Deeze oorspronkelyke getuigen heeft het getuigenis in andere Heiligen doen voortspruiten: *want het getuigenisse van Jezus is de Geest der Prophetien.* Openb: 19: 10. Achtervolgens deezen Geest, *getuigden Joannes van hem, en heeft geroepen, zeggende, deeze was het van welke ik zeide, die na my komt, is voor my geworden, want hy was eer dan ik: ende uit zyne volheid hebben wy ontfangen, ook genaade voor genaade.* Joh. 1: 15: 16. Dit woordelyk getuigenis uitwendig te hooren, en met de weezendlyke daad des geloofs omtrent het voorgestelde te verkeeren, is een bykoomende, of toevallige daad des geloofs, waar door de geloovige ziel toeneemd en vorderd in klaarheid der bevattinge, ten aanzien van de wyzen en omstandigheeden, die God tot de volmaaking der zaligheid geordend heeft.

Wie geloovige, zyn en wie ongeloovig is.

De geloovigen stemmen Gods getuigenisse toe, *om door hem verlost te worden*

van alle kwaad, en de opperste gelukzaalig-heyd te genieten. Waar uit volgd dat het geloove der uitverkoorne Gods, zo als de H. Schrift daar van spreekt, niet goed of kwaad, maar alleenlyk goed voor den geloover is: want de toestemminge van het geene men niet heeft, en nadeelig zal zyn als het komt, voegd niet zoo zeer de naam van geloof, als wel van vreeze, en verschrikkinge. *Want zo wy willens zondigen, na dat wy de kennisse der waarheid ontfangen hebben, zo blyft daar geen slacht-offer meer over voor de zonde: maar een schrikkelijke verwachtinge des oordeels.* Heb. 10:26:27. Maar de toestemminge van het geene men niet heeft, en voordeelig zal zyn als het komt, voegd eygendlyk, de naam van Geloof, vertrouwen, en hoope. Abraham *heeft aan de beloftenisse Gods niet getwyffeld door ongeloove, maar is gesterkt geweest in het geloove, geevende God de eere.* Rom: 4: 20. *Het geloove is een vaste grond der dingen die men hoopt, een bewys der zaaken die men niet ziet.* Heb: 11:1. *Indien wy hoope het geene wy niet zien, zo verwachten wy het met lydsaamheyd.* Rom: 8:25. Wie geloovig, en wie ongeloovig is, kan men nu lichtelyk bepaalen. *Geloovige* zyn deeze, die

iet

iet tot hun wel weezen in zich zelven bezitten, waar op zy het geene zy noch niet ontfangen hebben, met verlangen te gemoet zien. *Wy zelve die de eerstelingen des Geests hebben, wy ook zelve zuchten in ons zelven, verwachtende de aanneeminge tot kinderen, de verlossinge onzes lichaams.* Rom: 8: 23. *Ongeloovige* zyn deeze, die iet tot hun ramp in zich zelf bevinden, waar op zy het geene zy noch niet deelachtig zyn met schrik te gemoet zien. *Die twistgierig zyn, en die der waarheid ongehoorzaam, doch de ongerechtigheid gehoorzaam zyn.* (zal) *verbolgenheid en toorn* (vergolden worden.) *verdrukkinge ende benaautheid over alle ziele des menschen, die het kwaad werkt.* Rom. 2: 8, 9.

Genoeg over de uit beelding des geloofs gezegd hebbende, moeten wy de byzonderheid van de daad des geloofs wat nader beschouwen: en om daar toe te koomen, den oorspronk, ende het voorwerp des Geloofs voor af stellen. De oorspronk of geever des Geloofs, volstrekt genoomen, is God, *den Vader der lichten, van wien alle goede gaave, en volmaakte gifte afkoomen.* Jac. 1: 17. Maar de genaade in haar verband aangemerkt, en in die betrekkinge

Van de oorspronk des Geloofs.

waar in God den nieuwen mensche opbouwd, moet men seggen dat God ons het Geloove geeft in de gemeenschap met Christus: want de inkeer tot Gods weezendlyke liefde, die de eigen byzondere daad van Christus is, is in ons, wanneer wy die ontfangen, weegens onze zwakheid, het Geloof. De daad van inkeer in ons, is daarom onze inkeer in Christus tot God, en het inwendige geloof, het Geloof in Christus. Niet nochtans in Christus, als in het uiterste voorwerp, daar het Geloof in eindigd, maar, na het verband waar door in hem alle de volheid woond, als in het werk-beginzel daar het Geloof in gevormd word, en de uitvoerende kracht, waar door het Geloof ter volkoomenheid opgeklommen, de onberispelyke liefde weezen zal. *Wy zijn uit God in Christus*, zegt Paulus, 1 Cor. 1: 30. En men kan het Geloof niet uitmonsteren, uit de algemeenheid der zeegeningen, waar meede *de God ons in Christus gezeegend heeft.* Eph: 1: 2. Want God betoond aan de Geloovigen, *de uitneemende grootheid zyner kracht, na de werkinge der sterkte zyner macht, die hy gewrocht heeft in Christus, als hy hem uit den dooden heeft op-*

ge-

gewekt. Eph. 1: 19: 20. Zynde Christus *de overste Leidsman, en voleinder des Geloofs.* Heb. 12: 2. *in welke wy ook*, die te vooren verordineerd waaren, na het voorneemen des geenen die alle dingen werkt na de raad zyns willens; *een erfdeel geworden zyn.* Eph. 1: 11. En dieshalven het inwendige Geloof is het Geloof in Christus, en buiten Christus word geen Geloof gegeeven. *Hy is voor alle dingen, en alle dingen bestaan te zaamen door hem.* Col: 1 17.

Van het voorwerp des Geloof.

Maar het uiterste voorwerp, daar het geloof in eindigd, is de allerheiligste Drie-eenheid. Want God alleen is het eeuwige voorwerp, waar omtrent de geschaapen liefde haar gansche daad kan oeffenen, en in de genietinge verzaadigd zyn. Dewyle nu het Geloof niet anders, dan de daadelyke inkeer, of de liefde tot God is, kan het geenig ander voorwerp hebben: en zo nootzaakelyk het is dat de gansche werkdaad der liefde na God gericht moet zyn, zonder iets voor de schepzelen over te houden, zo nootzaakelyk is het ook, dat God het eenige voorwerp des geloofs zy. God is ook het eenige goed, dat den geloo-

vigen Zondaar kan redden, en, by gevolg, het eenige voorwerp om te gelooven voorgesteld. *Die tot God komt moet geloove dat hy is, ende een belooner der geene die hem zoeken.* Heb: 11:6.

Na den oorspronk, en het voorwerp, koomen wy tot de byzonderheid van de daad des Geloofs, dewelke drie onderscheiden opzichten tot het voorwerp heeft. 1. De meewustheid of kennis van het voorgestelde goed, als iet het Geloof voorgaande. 2 De toestemming en aanneeming van het voorgestelde goed, als de vorm en het weezen des geloofs. 3 Het vast vertrouwen van door het aangenoomen goed te zullen behouden worden, als een vrucht die op het Geloof volgd.

Van de kennisse.

Voor af eischt het Geloof de kennisse van het voorwerp; want indien de ziel daar van geen bevatting heeft, kan zy daar aan geen toestemming geeven, of eenige verwachting hebben; zonder welke nochtans het Geloof niet kan bestaan. Doch het geloof heeft geen kennis van een woordelyk getuigenis noodig, want het begind niet van een zeedige aanraading aan het verstand,

noch

noch van overtuigende bewys-reeden daar het verstand meede te raaken is: maar van een gryping in de wil, waar door God zich zelven in de ziel aanbied, en doed de ziel meewustig worden, van het geene in haar werkt. Niemand kend de zin des Heere, dan *die de zin van Christus heeft*: en God heeft ons zynen geest gegeeven, *op dat wy zouden weeten de dingen die ons van God geschonken zyn.* 1 Cor. 2:12. Men moet dan niet meinen, dat het Geloof de toestemming aan een uiterlyk getuigenis is, op dat wy daar door, of daar om, den aanvang van Gods genaade zouden ontfangen. In teegendeel, het is zelfs een gaave. Niet iets dat vereischt word om de genaade te verkrygen, maar iets dat uit de genaade, die de ziel reeds heeft, voort vloeid: en dus niet de eerste stip der genaade, maar de eerste daad van de ziel die uit de genaade volgd. De kennis dan die het Geloof voorgaat, is niet uiterlyk noch woordelyk, maar inwendigen zaakelyk, ze is geen aanbieding buiten de ziel, maar een aanbieding in de ziel: ze word niet verwekt door menschelyke bemiddeling, maar onmiddelyk

door God zelfs; bestaande in de meewustheid der innerlyke roepinge, die de ziel, door dieper inziening, onderwysd van het geene ze aanbied, en waar in de geloovigen na maate hunner vordering, geduurig meer en meer van God onmiddelyk onderweezen worden. *Op dat de God onzes Heeren Jezu Christi, de vader der heerlykheid, u geeve de Geest der Wysheid, ende der openbaaringe in zyne kennisse; verlichte oogen uwes verstands, op dat gy moogd weeten, welke zy de hoope van zyne roepinge, en welke de rijkdom zy der heerlijkheid van zyne erffenisse in de heilige.* Eph. 1: 17, 18.

De kennisse tot het geloof noodig word door de roepinge gebooren, wanneer de ziel gewaar word, dat haar pooging tot verkiezen na binnen tot God, en na buiten tot de schepzelen verdeeld is. Als dan vind ze zig met een wroegende gewisse gepynigd, om dat ze, tot God moetende inkeeren, tot de schepzelen geneigd blyft. Doch zich zelven met bezaadigheid inziende, bevind ze dat'er iet anders dan de begeerlykheid in werkt, en dat haar verkiezing eeniger maate tot God getrokken word. Wanneer ze vervolgens deeze innerlyke

ke meewuſtheid dieper in ziet, zich in die gewaar-wording oeffend, en met een geduurige weeromſlag in zich zelven keerd, dan kend ze, door dit overleg en herhaalde inziening, het zaakelyke en onfeilbaare getuigeniſſe Gods: ze verſtaat de hoope van Gods roepinge, dat zy, door het geene in haar werkt, tot een volſtrekte afſtand aller ſchepzelen koomen kan, en, door den aanvang des geeſtelyken leevens opgewekt, *het getuigeniſſe in haar zelven heeft.* Deeze kenniſſe is het, die de H. Schrift met het eeuwige leeven te zaamen voegd, en die in alle de geloovigen, na de trappen van voortgang, altyd den inkeer voorgaat. *Dit is het eeuwige leeven dat ze u kennen den eenigen waarachtigen God, ende Jezus Chriſtus die gy gezonden hebt.* Joh. 17:3. De geloovigen hebben den nieuwen menſche aangedaan, *die vernieuwd word tot kenniſſe.* Col: 3: 10. Dat op het aller nadrukkelykſte word uitgebreid in het gebed dat Paulus doed, zeggende, *Ik buige myn knien tot de Vader van onzen Heere Jezus Chriſtus ..... op dat hy u geeve, na den rijkdom zijner heerlykheid, met kracht verſterkt te worden door zynen Geeſt in den inwendigen menſche: op dat Chriſtus door het*

het geloove in uwe harte woone, ende gy in de liefde geworteld, ende gegrondet zijt: op dat gy ten vollen kondet begrypen met alle de heiligen, welke de breedte, ende lengte, ende diepte, ende hoogte zy, ende bekennen de liefde van Christus, die de kennisse te booven gaat, op dat gy vervuld word met alle de volheid Gods. Alle deeze groote zaaken, die de Geloovigen tot de volkoomenheid opvoeren, en hen door te kennen dat de kennisse te booven gaat, met alle de volheid Gods zal vervullen, hebben haare vaastigheid, om dat God machtig is, meer als overvloedig te doen booven al dat wy bidden of denken, *na de kracht die in ons werkt.* Eph. 3: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20. Zie daar de kennisse des Geloofs, het is een kennisse die de kennisse te booven gaat. Een kennisse van de kracht die in ons werkt, en waar toe wy inwendig in den Geest des gemoeds moeten vernieuwd worden. Die deeze kennisse heeft, die geloofd ten eeuwigen leeven: en die deeze kennisse niet heeft, of niet door inziening meewust is dat God in hem werkt, die kan niet gelooven.

Van de toestemming.

Op de kennisse volgd de toestemming, die niet bestaat in blootelyk te be-

bekennen dat het voorgeſtelde waarachtig is, maar in het voorgeſtelde goed te keuren, zich zelven daar aan over te geeven, en in het voorneemen van alle daadelykheid met dat voorſchrift te evenaaren: want zo verre moet de toeſtemming voortgaan, om dat, waar de grondſlag van deeze bedryven ontbreekt, noch kenniſſe, noch toeſtemminge, gebooren word, dewyl de ziel zich, als dan, na buiten afkeerd, het licht niet zien, en de roeping niet hooren wil. *Een iegelyk die kwaad doed, haat het licht, ende komt tot het licht niet, op dat zyne werken niet beſtraft worden.* Joh. 3:20. Maar den geene, welkers verkiezing eenigſins tot God getrokken, geneigd zyn om Gods wil te doen, die koomen tot het inwendige licht, op dat hunne werken openbaar worden, *dat ze in God gedaan zyn.* Zy neemen het getuigeniſſe aan, en *verzegelen* in zich zelven, *dat God* in hunne zielen, *waarachtig is.* Deeze zyn in ſtaat, om te bekennen dat de leere van Jezus Chriſtus uit God is, om de waarheid te verſtaan, en door de waarheid vrygemaakt te worden.

Als de ziel van de roepinge meewuſt is, en eenigzins tot God getrokken

word, dan geeft ze zich aan God over, en ſtemd het zaakelyke getuygenis toe, om dat ze, reeds van de Goddelyke liefde bewerkt, in de getuigde zaak vind het geene dat zy zoekt; en dus uit beweging van liefde het voorgeſtelde aanneemd. Want de toeſtemminge des Geloofs is geen afgewrongen bekentenis, maar een werk van liefde, of een toeſtemming van het getuigenis, uit liefde tot de getuige: waar door de toeſtemmer voorneemd alles te doen en te lyden wat God, ten zynen opzichte behaagd, en waar door hy het eeuwige leeven verkieſd, en daar na grypt, alleen om dat het eeuwige leeven beſtaat, in God volmaakt lief te hebben. *Zo veele hem aangenoomen hebben, die heeft hy macht gegeeven kinderen Gods te worden, die in zynen naame gelooven: welke niet uit den bloede, noch uit de wille des vleeſches, noch uit de wille des mans, maar uit God gebooren zijn.* Joh. 3:12, 13. Deeze toeſtemming is de vorm en de eigen weezendheid des Geloofs, want hier door ſtemd men toe, dat God het eenige richtſnoer van onze betrachtinge moet zyn, en dat wy in de volkoomenheid van de betrachtinge alleen konnen ruſten: wy keuren het goed,

en

en geeven ons daar aan over. Waar uit blykt, dat het geloof, na verſcheiden aanmerkingen, de komſte tot de hoope der roepinge Gods, de volbrenging van de kennelyke daad in de ziel, de liefdę der verkiezing, of de daadelyke inkeer tot Gods weezendlyke liefde is.

Het eigen dat de toeſtemming byzonder heeft, is dat de geloovige ziel haar gantſche belang op God laat aankoomen, en zich zelven met God als waagd; dewyl ze in God alleen de eenige grondveſt van alle verwachtinge ſteld. Hierom is de toeſtemming zelf een zoort van vertrouwen, niet nochtans van de eindelyke uitkomſt, maar van de teegenwoordige vaſtigheid; want de ziel ſteund door de toeſtemming op God alleen, om, het ga hoe het wil, hem nooit af te gaan, of na andere ſteunzelen om te zien. *Gy zyt mijn verwachtinge Heerę Heere, myn vertrouwen van myner jeugd aan. Op u heb ik geſteund van de buik aan, van mijn Moeders ingewand aan zijt gy myn uithelper: myn lof is geduuriglyk van u.* Pſalm. 71: 5, 6. *Wien heb ik in den Heemel? neffens u luſt my ook niet op der aarde: beſwykt myn vleeſch ende myn harte, zo is God de rotſteen myns harten, ende myn deel in eeuwigheid.*

heid. Pſalm 73:25,26. Door het geloove hebben wy *toeleidinge tot de genaade in welke wy ſtaan.* Rom: 5:2. En gaan toe met een waarachtig harte, *in volle verzeekerdheid des Geloofs.* Heb. 10:22.

De volle verzeekertheid des Geloofs, ſchoon ze, by den geene die rechtmaatig beproeven of ze in het geloove zyn, altyd kan gevonden worden, ſchynd nochtans doorgaans te ontbreeken: om dat de ſtille en ſwakke toegang, die de ziel tot God doed, wanneer den onderzoeker die al aantreft, niet zo zeer tot vertrooſting, en verzeekering van toekoomende verloſſing, als wel tot een licht diend, om de raazende en geweldige verwildering in de ſchepzelen te ontdekken; waar door het komt te gebeuren, dat den angſtige onderzoeker, die na ruſt en vertrooſtig jaagd, niets vinden kan. Men moet in teegendeel vaſt ſtellen, dat het Geloof op de teegenwoordige aanvaarding ruſt, en, als zodaanig, zich tot de toekoomende verkryging niet uitſtrekt, maar, het toekoomende aan de eeuwige voorzienigheid beveelende, acht dat Gods genaade genoeg is, en dat zyn kracht in onze zwakheid volbracht word; ook dan, als wy in dorheid

heid ter needer gedrukt, geenige verheffinge tot God konnen opspooren.

Van het vertrouwen.

Maar die volle verzeekertheid, die men een vast vertrouwen van de toekoomende verlossing noemd, die op het weezendlyk vertrouwen of de toestemming des Geloofs volgd: is niet de daad des geloofs, maar des zelfs uitstrekking tot het toekoomende, bekend met de naam van *hoope*, daar *het geloove de vaste grond van is.* Heb 11:1. Misschien is *de onwankelbaare belydenis der hoope.* Heb. 10: 23. Met dit vast vertrouwen de zelve zaak. Het zy, hoe het zy, men kan niet bevestigen, dat dit vaste vertrouwen, en verzeekerde hoope, de geloovigen altyd verzeld; want het is niet waarschynlyk, ten aanzien van de kleene maate des Geloofs, dat het aan veele in lange duurzaamheid gegeeven word, nadien het eer te achten zy, dat het Geloof in dit leeven, meer overeenkomst met *honger en dorst na de gerechtigheid*, dan met de *verzaading* heeft. Echter kan het zyn dat de geloovigen zich verzeekerd vinden, en zeggen konnen. *Ik zal u aangezichte in gerechtigheid aanschouwen, ik zal verzaadigd worden met u beeld, als ik zal opwaaken.* Psalm. 17: 15. *Ik hebbe den*

den goede stryd gestreeden, ik hebbe den loop geeindigd, ik hebbe het geloove behouden: voorts is my weg gelegd de kroone der rechtvaardigheid, die my de Heere de rechtvaardige rechter, in dien dach geeven zal. 2 Tim: 4: 7, 8. Maar wanneer de leevendigheid des Geloofs, door uitbarsting van schepzel liefde, en vleeschelyke begeerlykheid, zich niet vertoond, zal men die vrucht des geloofs niet genieten, en zich te vergeefs door het geheugen willen vertroosten, dewyl de geestelyke daad des Geloofs geen spooren in de harssenen drukt, en niet van de her inbeelding afhangd.

Het Geloof, zo als wy het dus verre verhandeld hebben, hecht de ziel aan God door inwendige genietinge, zonder eenige uitwendigheeden daar toe te vereischen, God is het voorwerp van haar oeffening, onder het algemeene begrip van het eeuwige weezen, en de stichter der zaaligheid, en de ziel neemd dat zaakelyke getuigenis aan, met de volbrenging van haar kennelyke daad, waar door zy, in haar wording, zonder woord of verbeelding, tot Gods weezendlyke liefde inkeerd. Het is echter Geloof in Christus, om dat de inkeer, die in haar werkt, de

eigen byzondere daad van Christus is: en de ziel dus in Christus, als in het werk-beginzel, en de uitvoerende kracht, aan God gelooft. Hier uit, naamelyk, dat het Geloof in de eerste volbrachte daad van de ziel reeds bestaat, volgd, dat het Geloof het voorgaande, en als het beginzel is, daar alles wat de Geloovigen in het vervolg deuchdelyks doen meede zaamenhangd, en uit voortspruit. *Zonder Geloof is het onmoochelyk* (Gode) *te behaagen.* Heb. 11: 6. Het is ook als een middel, waar door de geloovigen alle weldaaden ontfangen, om dat, indien het geloove niet in de ziel is, geen ontfankelykheid gevonden word. Ook volgd, uit de vroege tyd-stip des Geloofs, dat het Geloof in de ongebooren kinderen is, en in de beijaarden, die de uiterlyke bekend-maaking missen, weezen kan.

Hoe Christus het voorwerp des Geloofs is.

Doch dewyl het geloof niet de volkoomen, maar alleen de aanvankelyke liefde tot God is, blyven de geloovigen met schepzel liefde, en eigen belang belemmerd; en nadien het God behaagd de geloovige langzaam te vorderen, zo worden zy ook ontmoet, na de armhartigheid hunner harstochtelyke bevattingen, met hen te doen verstaan

ſtaan, dat zy door het geloof, voor zich zelven, grooter goederen zullen verkrygen, als ze zoude konnen wenſchen. Een wyze van doen, die geen gebruik zou vinden, indien den menſch in de volmaakte liefde beſtond, om dat hy, als dan, met het teegenwoordige ten vollen vernoegd, niet na het toekoomende zou verlangen; maar alles wat God hem toeſchikt, met de zelven effenheid des gemoeds ontfangen, en tyds genoeg weeten, wanneer hy het door de uitkomſte ondervind. Gelyk het ook buiten gebruik zou zyn, indien God de geloovigen voor hunne geboorte, of binnen den omtrek van de kindſche jaaren, als de zin-tuigen noch geen bekwaamheid hebben om door uiterlyke berichten onderweezen te worden, tot de voleindiging des geloofs overbracht.

Maar ten aanzien van de beijaarden; die in de woeleryen der zinnen geſteld, door de eigen liefde, en het leevensbelang met allerlye hartſtochten geſlingerd worden, is het van groot gebruik, dat, hunne verbeeldinge vervuld met leer-ſtukken des geloofs, en aan de uitwendige gebeurteniſſe van de uitvoering der verloſſing toegepaſt,

zy daar in altyd ſtoffe voor de overdenkingen hebben. Want daar door verkrygen zy geleegentheid om omtrent de uitwendige ſchetze van de innerlyke genaade te verkeeren, en de neiging, tot het tydelyk belang geſcharpt, te verſtompen; dat onder de uiterlyke dingen, het aller uitneemenſte hulpmiddel is. Hier toe is de H. Schrift beſchreeven, en daar in vermeld dat Chriſtus in het vleeſch geleeden heeft, en dat de Geloovigen eindelyk de volle verloſſinge zullen genieten. En alhoewel alles wat de H. Schrift voorſteld gelooft moet worden, om dat het nochtans alles in Chriſtus als te zaamen komt, zo kan men het alles onder het Geloof in Chriſtus begrypen.

Chriſtus dan, als de Middelaar Gods ende der menſchen, is het voorwerp des Geloofs. Doch niet het uiterſte daar het Geloof in eindigd, maar het middelyke waar door wy in God gelooven: want de geſchiedenis van Chriſtus word ons bekend gemaakt en voor zegd, op dat wy, ons daar meede beezig houdende, te minder van de vernieuwinge in den Geeſt des gemoeds verwyderen zoude. *Gy hebt Chriſtus alzo niet geleerd: indien gy maar hem gehoord*

hebt, ende door hem geleerd zyt, gelyk de waarheid in Jesus is, Dat ghy zoudet afleggen, aangaande de voorige wandelingen, den ouden mensche die verdorven word door de begeerlykheeden der verleidinge: ende dat gy zoudet vernieuwd worden in den Geest uwes gemoeds, en den nieuwen mensche aandoen, die na God geschaapen is, in rechtvaardigheid ende Heiligheid. Eph: 4:20, 21; 22, 23, 24.

Dat Christus het middellyke voorwerp des Geloofis, waar door het geloof in God eindigt, leezen wy duidelyk by Petrus. *Die gy door hem geloost in God, welke hem opgewekt heeft uit den dooden, op dat u geloove en hoope op God zyn zoude.* 1 Pet. 1: 21. En Paulus zegd, *zodaanig een vertrouwen hebben wy door Christus by God.* 2 Cor. 3:4. De Heere Christus zelf heeft dit afgevorderd. *U harte,* zegd hy, *worde niet ontroerd: gy lieden geloofd in God, geloofd ook in my. In het huis myns Vaders zijn veele wooningen, anderzins zo zoude ik het u gezegd hebben: ik ga heenen om u plaatze te bereiden.* Joh: 14: 1, 2. Wanneer de byzonderheeden van Christus geopenbaard zyn, zullen zy, die de wortel der zaake in zich bevinden; daar een goed gebruik van maaken, en veel ge-

geleegenheid hebben om na binnen te keeren, en het zaakelyke geloove, *waar door Christus in onze harten woond*, inwendig in de ziel te oeffenen: maar als het niet bekend gemaakt is, kan het geloof omtrent die geschied-kundige dingen niet beezig zyn. Men kan niet geloove dat Christus gekoomen is, voor de zonden geofferd heeft, en ten andere maale zonder zonden zal gezien worden, van de geene die hem verwachten tot zaaligheid; ten zy men daar van kennis hebbe: en men kan die kennis niet bekoomen, dan door het bywoonen van die gevallen, of door het verhaal, en voorzegginge; want het zyn geen zaaken van bevinding in den Geest, maar van onderwyzing door de zinnen.

Van dit geloove geld den spreuk, *zo is dan het geloove uit het gehoor, ende het gehoor door het woord Gods.* Rom. 10: 17. Want het ziet op zaaken die men zonder verkondiging niet kan weeten, die tot de tydelyke geschiedenis behooren, en van Gods vry bestel af hangen. *Hoe zullen zy dan aanroepen in welke zy niet geloofd hebben? ende hoe zullen zy gelooven, van welken zy niet gehoord en hebben? ende hoe zullen zy hooren, zonder die* (haar) *pre-*

diken, ende hoe zullen zy prediken, indien zy niet gezonden worden? Dat alles op de tydelyke geſchiedenis van Jezus Chriſtus moet toegepaſt worden: dat hy naamelyk, gebooren, geſtorven, en verheerlykt is, en dat in zyne naame zal gepredikt worden bekeeringe en vergeevinge van zonden, aan allen zonder onderſcheid, het zy Joden of Heidenen. Dit blykt zonneklaar uit de getuigeniſſen aldaar bygebracht. *Hoe lieffelyk zyn de voeten der geene die vreede verkondigen, der geene die het goede verkondigen*: Oogende op de roepinge der Heidenen, wanneer men wiſt de zaake die geſchied is, hoe God Jezus gezalfd heeft met den Heiligen Geeſt, en met kracht, en gebooden den volke te prediken, ende te betuigen dat hy is de geene die van God verordineerd is, tot een rechter van leevende en dooden: en op die tyd wanneer veele, haar ſtootende aan de ſteen des aanſtoots, de blyde boodſchap niet zoude gehoorzaamen, volgens het woord van Jeſajas, *Heere wie heeft onze predikinge geloofd?* Op deeze dingen, van de uitvoering der verloſſing, die aan de geloovigen, tot behulp in de voortgang des geloofs, verleend worden, heeft het plaats, *dat het geloove uit het gehoor is.*

Zon-

Zonder nochtans de werkinge Gods aan die uitwendige vertoogzelen te binden, of den geenen die het waarachtige Geloof inwendig oeffenen, om de onkunde van de tydelyke voorvallen, van de zaaligheid uit te sluiten: want *het onderwerp werd niet vernietigd, door af zyn van een toeval*, en *de smaak blyft, al weet den eeter niet hoe de spyse toebereid is.*

DARTIENDE HOOFT-DEEL,
Van de Heiligmaaking.

HEt Geloof als de daadelyke inkeer van de ziel tot het binnenste van haar eigen weezen, daar ze zich zelven aan God overgeeft, tot meerder vordering aanwassende, brengd de verkiezing meer en meer onder haar gehoorzaamheid, met de zelve van de schepzelen af te rukken, en aan God toe te passen. Waar door de ziel inwendig verbeeterd, en tot zich zelven ingetrokken, van de geschaapen voorwerpen, waar in ze verstrooid is, geduurig afgezonderd, dat is, geheiligd word. Zynde de voortgang des geloofs, het geene men de *Heiligmaaking* noemd.

Heiligen of Heiligmaaking, is zo veel als afzonderen uit den gemeenen

hoop tot een byzonder einde of gebruik. Heiligen gefchied oneigentlyk of eigentlyk. *Oneigentlyk heiligen* is een zaak die door zyn natuur heilig, en van alle andere dingen afgezonderd is, als zodaanig te erkennen. Op deeze wyze word God geheiligd. *Heiligd God den Heere in uwe harten.* 1 Petr. 31: 15. *Uwen naam werd geheiligd.* Mat. 6: 11. *Eigentlyk heiligen*, is het geene met anderen in gemeenfchap beftaat, van die gemeenfchap af te zonderen, en tot andere eindens op te leiden. Dit gefchied, *zonder verandering* der dingen, alleen door uiterlyke fchikking of gebruik. *Gedenkt des Sabbat-dags, dat gy dien heiligd.* Exod. 20: 8. Ofte het gefchied *door daadelyke verandering* der dingen zelf. Chriftus heeft hem zelven voor de gemeinten overgegeeven, *op dat hy ze Heiligen zoude.* Eph. 5: 26.

Uitbeelding van de Heilig-maaking.

De Heiligmaaking, daar wy van fpreeken, is een eigentlyke heiliging, waar door de zaak die geheiligd word daadelyk veranderd: waar van wy dusdaanig een befchryving geeven. *De Heilig-maaking is een verandering in de innerlyke toeftand van de menfchelyke ziel, waar door zy, met aanhoudende duurzaamheid, de verkiezing van de fchep-*

ſchepzelen aftrekt, *en aan God toepaſt.* Volgens deeze beſchryving verſchild de Heiligmaaking van het geloof, niet zaakelyk, maar alleen in onze aanmerking : verſtaande door het geloof de daadelyke inkeer, en door de Heilig-maaking de aanhoudende vordering. Dat de Heilig-maaking een verandering in de innerlyke toeſtand van de menſchelyke ziel is, blykt, want wy moeten vernieuwd worden, *in den Geeſt des gemoeds*, *en den nieuwen menſche aandoen die na God geſchaapen is*, *in rechtvaardigheid ende Heiligheid.* Eph. 4: 23, 24. Het is een verandering met aanhoudende duurzaamheid. *Laat ons ons zelven reinigen van alle beſmettingen des vleeſch ende des Geeſts*, *voleindigende de Heilig-maakinge in de vreeze Gods.* 2 Cor. 7: 1. Eindelyk, het is een aftrekking van de ſchepzelen, en een toepaſſing aan God. *Word deezer waereld niet gelykformig*, *maar word veranderd door de vernieuwinge uwes gemoeds*, *op dat gy moogd beproevon welke de goede*, *ende welbehaagende*, *ende volmaakte wille Gods zy.* Rom 12: 2. Hier door word den menſch aangezet en gaande gemaakt, om het pad der gerechtigheid te bewandelen, en de

Waereld niet lief te hebben, maar, blyvende in de liefde Gods, te jaagen na Heilig-maakinge, na gerechtigheid, Godzaaligheid, geloove, liefde, lydzaamheid, en zachtmoedigheid: Strydende den goeden ſtryd des geloofs, grypt hy na het eeuwige leeven, waar toe hy geroepen is.

Richtſnoer en voorbeeld.

Nademaal de verkiezing, van God af gekeerd, door de Heilig-maaking tot God naaderd, en daar door in zyne liefde opwaſſende, geduurig in de over eenkomſte met hem toeneemt, zo is God zelf het voorſchrift en de reeden van de Heiligheid. *Weeſt dan gy lieden volmaakt, gelyk u Vader die in de Heemelen is, volmaakt is.* Matt. 5: 48. *Gelyk hy die u geroepen heeft Heilig is, word ook gy lieden Heilig in al* (uwen) *wandel, daarom dat'er geſchreeven is, zyt Heilig, want ik ben Heilig.* 1 Petr. 1: 15, 16. De Heere Chriſtus, die door den aanvang van zyn weezen in de gelykheid Gods beſtaat, en altyd doed het geene God behaagchelyk is, verſtrekt het voorbeeld van de maate der Heiligheid in hem te genieten: om deeze reeden word hy ons ter navolging voorgeſteld. *Hier toe zyt gy geroepen, dewyle Chriſtus voor ons ge-*

geleeden heeft, ons een exempel na laatende, op dat gy zyne voet ſtappen zoudet navolgen; die geen zonden gedaan heeft, noch daar is geen bedrog in zynen mond gevonden; die als hy geſcholden wierd niet weeder ſchold, en als hy leed niet dreigden. 1 Petr. 2: 1, 2, 3. *Leerd van my, dat ik zachtmoedig ben, ende needrig van harten.* Mat. 11: 29. Na dit voorbeeld moeten wy vernieuwd en veranderd worden, tot dat wy in hem, het verderf dat in de Waereld is door de begeerlykheid ontvlooden, en der Goddelyke natuur deelachtig zynde, de heerlykheid en deuchd, zullen verkreegen hebben.

Maar de Heiligmaaking is als noch ganſch onvolkoomen, nadien de ziel maar eenigzins van de ſchepzelen ontſlaagen, tot God ingaat: waarom de H. Schrift dit afmaald, als of den menſch door twee ſtrydige beginzelen bewerkt wierd. *Ik hebbe een vermaak in de wet Gods, na den inwendige menſche: maar ik zie een andere wet in myn leeden, welke ſtryd teegen de wet myns gemoeds, en my gevangen neemd onder de wet der zonden.* Rom. 7: 23. *Indien gy na den vleeſche leefd, zo zult gy ſterven: maar indien gy door den Geeſt de wer-* **Onvolkoomenheid.**

werkingen des lichchaams doodet, zo zult gy leeven. Rom. 8: 13. Men moet echter dit, dat de ziel aan de schepzelen hangen blyft, niet verstaan, als of ze door een stellige werking daar aan toegepast was, maar alleenlyk, dat ze door het stellige beginzel van de Goddelyke liefde niet zo krachtig is ingedronken, dat ze, door alle schepzelen, de liefde tot God oeffend.

De ontbeering van de liefde tot God, geeft een wanstal aan alle de daaden; want om dat de Ziel die liefde ontbeerd, kan ze, weegens haar enkelheid, geen een daad, die proef houd, uit leeveren. Dat de Ziel gezegd word ten deelen geheiligd te zyn, moet ons niet verwarren, als of dit te verstaan was na eigentlyk genaamde deelen, waar van eenige Heilig, en andere onheilig zyn, want dat kan met de enkelheid van de Ziel niet bestaan. Ook niet na achtervolgende tyd-deelen, als of de ziel in verschil van tyd, met verwisseling van volkoomen en onvolkoomen daaden werkten; om dat geen volkoomen daad van een onvolkoomen Ziel kan voortkoomen, en dat de volkoomenheid van de ziel in een eenig tyd-

tyd-ſtip gegeeven zynde, tot in eindelooze eeuwen daar in volharden zou. Maar men moet het genaamde *ten deelen*, verſtaan voor *eeniger maaten*, dat, naamelyk, de ziel aan God en aan het ſchepzel toegepaſt, maar eenigzins, en als maar door een ſtip des ſchepzels tot God gaat: daar het, indien de ziel volmaakt in de Heiligmaaking was, door alles, wat in het ſchpezel haar voorwerp is, geſchieden zou.

Zeeker, dat de Heiligmaaking, in dit leeven, aan eenige menſchen de volkoomenheid zou toereiken, hoe wel het, op zich zelven aangemerkt, niet voor onmoogchelyk te boek ſtaat, brengd nochtans, om dat een volmaakte ziel met een hartstochtelyk lichchaam weinig zaamenſtemming heeft, niet veel waarſchynlykheid aan. En de H. Schrift, het leeven der geloovigen beſchryvende, neemt genoegzaam alles weg, wat tot beveſtiging van een volkoomen Heilig-maaking, in dit leeven zou moeten dienen. *Wie kan zeggen, ik hebbe myn harte gezuiverd, en ik ben rein van myne zonden?* Spreuken 20: 9. Niemand ſchynd door de werkinge der genaade zo verre te koomen, dat hy in dit leeven, van alle

le zonden aflaatende, voor God onberispelyk in Heiligheid bestaat : *Want daar is geen mensch Rechtvaardig op aarde, die goed doed, en niet zondigd.* Prediker 7: 20. Dit gaat zo algemeen, dat Joannes bevestigd, *indien wy zeggen, dat wy geen zonden hebben, zo verleiden wy ons zelven, ende de waarheid is in ons niet.* 1 Joan. 1: 8. In dit leeven blyft waarachtig, *het vleesch begeerd teegen den Geest, ende de Geest teegen het vleesch, ende deeze staan teegen malkanderen, alzo dat gy niet doed, het geene gy wild.* Gal. 5: 17. Het welke zo lang zal duuren, tot God onze harten versterke *om onberispelyk te zyn in de Heilig-maakinge, voor onze God ende Vader, in de toekomste van onzen Heere Jesus Christus, met alle zyne Heiligen.* 1 Thes. 3: 13.

Waar uit de onvolkoomen Heilig-maaking duidelyk blykt : die ook uit het verband der werkinge Gods kan besloten worden. Want, alle genaade komt van Christus tot de byzonderen leeden, en een volkoomen Heilige ziel voegd een volslaagen onsterffelyk lichchaam : indien dan, voor dat Christus de eerstgebooren uit den dooden was, een geloovige volkoo-

men

men geheiligd is geweest, zo bleef hy van het eigen byvoeg zyner volkoomenheid versteeken, of hy wierd dat buiten Christus deelachtig; maar het eene heeft gansch geen waarschynlykheid, en het andere stryd tegen de H. Schrift. Aangaande onze leevens tyd, om dat wy daar in geen menschen zonder gebreeken, noch met onsterffelyke lichchaamen ontmoeten, behoeven wy na geen andere ken-teekenen te zoeken: maar veilig besluiten, dat alle den geene die de volkoomenheid bereiken, hunne loop op aarde volbracht hebben, en tot een ander gewest van het Heel-al overgaan.

VEERTIENDE HOOFT-DEEL.

Van het onderscheid tusschen de Zaakelyke werking der genaade, en de Zeedelyke wyze van toe dienen.

TOt hier toe hebben wy de daad des geloofs, die God zaakelyk in de ziel werkt, in zyn aanvang, uitvoering, en voortgang, beschoud; want den aller

ler eerſten aanvang, voor de kennelyk-heid van het geſchaapen bedryf, dat de ziel in ſtaat ſteld om den inkeer te zullen ontfangen, is den aanvang van het *Geeſtelyke leeven.* Als de ziel tot den kennelyken aanvang naaderd, en van God meewuſt is, dan word ze *inwendig geroepen*: als ze op de roeping, haar daad uitvoerende, daadelyk in-keerd, dan *Geloofd* ze: en, in het geloof voortgaande, is ze de *Heilig-maaking* deelachtig. Nu zou volgen, indien wy bepaaldelyk by dit onderwerp bleeven, te handelen van de be-vryding der ſtraffen, door de dood van Chriſtus: maar om dat de Heilig-maaking langzaam vorderd, en dat het God behaagd heeft, dat Chriſtus eerſt in de voleindinge der eeuwen de zonden zoude te niete doen, zyn 'er veele dingen in die tuſſchen tyd te overweegen; en daarom moeten wy onzen draad eenig-zins anders aan hechten.

Dit Hooft-deel zal het onderſcheid, tuſſchen de Zaakelyke werking en de Zeedelyke wyze van toedienen, aan toonen. Een onderſcheid, voorwaar, van groot gebruik, en zonder welke niets, dat verſtandig is, uit de Heilige Schrift voortgebracht word; want het

het geene dat God is, en het geene dat God werkt, verschild zeer veel, van het geene de menschen daar doorgaans van denken, nadien zy hunne weetenschap niet uit Gods denkbeeld, maar van de zinnen afleiden. De menschen verstaan niet dat Gods weezentlykheid, en zyn Drie-eenig bestaan, uit zyn denkbeeld volgd; en dat de H. Schrift, deeze waarheeden onderstellende, ons in de werken van den Drieeenigen God onderwyst. Van deeze onkunde komt hervoort dat men een verlossing invoerd, die noch met Gods natuur, noch met de natuur van de te verlossene mensch, bestaan kan; en waar door men de onafhankelykheid Gods, de zaakelyke zin van de H. Schrift, en de gezonden reeden, te kort doed.

Om dan ons zelven voor die misval te wachten, moeten wy het een en het ander behoorlyk schiften, de oneigen spreek-wyzen Gode betaamelyk verstaan, en de zaakelyke werking niet verwarren, met de zeedelyke bediening: voor al dat wy de hoedaanigheid van het geene dat God werkt, niet uit de bloote letter-klank, noch uit de zinnelyke ondervinding, maar door

toetze

toetze aan het kennelyke Gods, trachten te achterhaalen. En wy achten daar in zeeker te gaan; indien wy de gedachten, met de volgende voorſtellen, doen over een koomen.

1.

God is volſtrekt oorzaak van alle ſchepzelen, en de ſchepzelen zyn, na haar gantſche weezendheid, enkelyk niet anders dan gewrochten.

2.

Van God als oneindig konnen wy geen eevenmaatige bevatting vormen, maar wy ſpreeken van hem door afweeringe van alle onvolmaaktheid.

3.

Van veroorzaaken hebben wy geen ſtellige bevatting: maar dat God veroorzaakt blykt aan de gewrochten, en de kennis die wy daar van hebben beſtaat in de ontkenning van alles, wat teegen de natuur van God, en teegen de natuur van de ſchepzelen ſtryd.

4.

God is de oorſpronkelyke eigen werker van de genaade, en de menſchen zyn, in een zeekeren zin, Gods werktuigen en onderwerpen, waar door, en waar in God werkende, de geſchaapen liefde werkdaadig tot het eeuwige voorwerp bepaald.

5.

Die van God met de werking der genaade bewerkt word, weet daar zo veel van, als hy in zich zelven ondervind: en hy geloofd daar zo veel van, als hy daadelyk betracht.

6.

De naamen van *oorzaak* en *oorſpronkelyke eigen Werker*, die de volſtrekte afhanging van het gewrocht onderſtellen, en dat God alleen het willen en het werken werkt, zyn eigentlyk van God te verſtaan.

7.

De naamen van *Heer* en *Wet-geever*, die in haar eigen beteekenis iets onafhankelyks onderſtellen, dat door heerſchappye van de Heer bedwongen, en door bepaaling van de wetten geordend word, *zijn oneigentlyk* aan God toe te paſſen.

8.

Wy ſpreeken van God en zyne werken na onze bevatting: om dat wy ſchepzelen zyn die een bepaald verſtand hebben, en om dat wy zondaars zyn die van de onbeſwachtelde waarheid af keeren.

Indien wy dan over eenkoomende met deeze voorſtellen, de zaakelyke Van de zaakelyke werking.

werking der genaade te recht willen bevatten, moeten wy de voorwerpen van de ziel overweegen. God is het zuivere voorwerp van de ziel zonder eenige gelykenis, verbeelding, woord of naam: koomende in de bevattinge van God niets, dat lichchaamelyk is, te pas. Het lichchaam is het voorwerp van de ziel, niet na de zelfſtandigheid als een uitbreiding, maar met hoedaanigheeden aangedaan, en dus door bezinning, en door indrukken van ſpooren in de verbeelding; waar door de her-inbeelding geſchied. De kennis nu die de ziel van God heeft, en de werkinge der genaade zelf die in de ziel geſchied, is louter geeſtelyk: en de ziel kend die werking door innerlyke meewuſtheid, zonder dat ze een ſpoor in de verbeelding drukt, of, als ze afweezig is, door woord of naam kan herdacht worden. Maar als den menſch door teegenwoordigheid des geeſtelyken leevens van de werking meewuſt is, kan hy eenige woorden en naamen beezigen, die den geene verſtaan die van gelyken de werking door meewuſtheid kennen; het kan ook zyn dat den woorden-ſpreeker zelf niet weet wat hy zegd, daar, onder-

wy-

wylen, een hoorder hem verstaat.

Als God de genaade in de ziel werkt, gebruikt hy noch woorden, noch verbeeldingen, maar hy geeft zyne genaade zaakelyk in de ziel; en de ziel, van God bewerkt zynde, word daar door in haar zelfs ingetrokken, van de verwarring der lichchaamelyke zin-tuigen afgerukt, en, in de inwendige stilte van een verslaagen Geest, tot de onmiddelyke beschouwing van het eeuwige licht aangevoerd. Hier word zy onderweezen van haar betrekking tot de eeuwige oorzaak, dat zy zich zelven, met een afzien van alle schepzelen, aan God moet overgeeven, niets begeeren, dan dat God geeft, niet vreezen, om dat ze geen andere gelukzaaligheid dan onderwerping onder Gods wil mach najaagen, en niet na beeter verlangen, om dat ze vergenoegd moet zyn met het teegenwoordige. Indien nu de ziel in staat was dit onderwys op te volgen, zou ze volkoomen tot God inkeeren, haar werkdaad met vergenoeging in God voltrekken, en dus, in zich zelven voldaan, volstrekt gelukzaalig zyn: zonder dat ze eenige weetenschap, dan die uit Gods denkbeeld en de geduurige be-

vinding spruit, zoude behoeven; en zonder dat de oneigentlyke benaamingen eenig gebruik zouden vinden. Want die de zaaken kend zo als ze zyn, zal daar van denken en spreeken, zo als hier voor in de *ses eerste voorstellen* is uitgedrukt.

Van de zeedelyke toediening.

De zeedelyke wyze van toedienen, is alleen een aanmerking van de zyde des menschen inkoomende: want alles wat God werkt is zaakelyk, en alle de gewrochten van Gods daad worden zaakelyk, of als zaakelyke gewrochten tot God de oorzaak betrokken; zynde de betrekking een zelvig in alle de schepzelen, het zy reedelyke of onreedelyke. Maar men kan de reedelyke, booven de algemeene betrekking, noch onder een reedelyk opzicht bevatten, dewelke, uit hunne byzondere gesteldheid voortvloeijende, tweeleedig is; de *eerste* om dat zy reedelyke schepzelen zyn, en de *tweede* om dat zy zondige schepzelen zyn.

Om dat ze reedelyke schepzelen zyn, kan men hen onder een reedelyke opzicht bevatten, nadien zy, van hun bestaan meewust, met genoegen of ongenoegen voort leeven. Alle de reedelyke schepzelen hebben een onderscheiden, of

of een ingewikkelde kennis van de voorwerpen, waar toe ze betrokken worden: en dewyl 'er niet anders, dan God en het ſchepzel te kennen is, zo is God het hoogſte voorwerp, en het ſchepzel het middelyke voorwerp van hunne beezigheid. Wyders, om dat de reedelyke ſchepzelen, als zy hunne daaden met het kennelyke Gods evenaaren, ruſt, en als hunne daaden daar van afwyken, onruſt hebben, zo verkrygd het kennelyke Gods, uit kracht van dit gevolg, in de menſchelyke aanmerking, de gedaanten van een reegel-maat of voorſchrift, waar meede zy over een koomende gelukkig, of, daar van verſchillende, ongelukkig zyn. En men bevat hen op een zeedelyke wyze van God af te hangen, en beſtierd te worden, om dat God het richtſnoer van hunne daaden is.

Zo lang een reedelyk ſchepzel onzondig is, is het met een waarachtige bevatting van de voorwerpen meewuſt; want het zy dat een menſch de ſtellige natuur van God en van de ſchepzelen verſtaat, of dat hy ze kend door afweering van de toeéigeningen die niet tot hen behooren, of dat hy zyn weetenſchap door eenige gelykeniſſe poogd

op te helderen, het zal echter een waarachtige bevatting blyven, indien hy zich maar wacht, van de ontleende gelykeniſſe in een eigentlyken zin aan zyn voorwerp toe te paſſen. Volgens deeze aanmerking, dat een reedelyk ſchepzel, na de bepaaldheid van een geſchaapen verſtand, de voorwerpen door een waarachtig denkbeeld, en het kennelyke Gods als richt-ſnoer zyner volkoomenheid kend, is zelf een onzondige onder de zeedelyke beſtiering, en het geene hem onder de zeedelyke beſtiering brengd, behoord tot de byzondere zaakelykheid van zyn weezen.

Maar de zeedelyke beſtiering, die men van de zaakelyke werking naaukeurig moet onderſcheiden, vloeid voord, *om dat de reedelyke ſchepzelen zondig zyn.* De Zondaars vallen onder een zeedelyke beſtiering, door een beroovof van die zaakelykheid die de vorm van de deuchd ſteld, nadien zy, de vergenoeging in God miſſende, zoekers van eigen belang geworden zyn. Welke zoeking en eigen-liefde, uit de natuurlyke neiging van de ziel volgd, want het weezen van de ziel ſluit een pooging in, om in werking te volharden: wanneer zy dan, van het eeuwige

ge voorwerp verwyderd, met ongerustheid en knaaging belemmerd word, tracht zy, door de natuurlyke nyging, haar werk-daad onverhinderd te oeffenen, en, weegens de berooving van de deuchd, afkeerig van het kennelyke Gods, haar vergenoeging te zoeken, in de uitstorting van haar zelven tot de geschaapen voorwerpen. Indien ook den Zondaar door het geloof tot God inkeerd, en bevind dat hy een Belooner is der geenen die hem zoeken, dan is ook die aanvankelyke liefde tot God, met eigen-liefde verzeld: en den Zondaar merkt de liefde tot God aan als den weg, en het middel, om zyn eigen geluk te bevorderen, en dat hy, met de deuchd te beleeven, God tot hem geneegen maakende, met alle wenschelyke goederen zal beschonken worden.

Om den zondigen mensch in de weg van de deuchd, na de armhartigheid zyner hartstochtelyke begrippen, met struikelen en hinken, te doen voortgaan, word hy ontmoet na zyne vatbaarheid; en de onafhankelyke God aan hem afgemaald, als een Kooning, Wetgeever, en Rechter, die zyne Onderdaanen Wetten en Wille-keuren voor-

ſchryft, op dat zy, door bedreiginge van ſtraffe, van wederſpannigheid afgeſchrikt, en door beloften van belooning tot zyn dienſt bewoogen, als gehoorzaame onderdaanen in zyn Koninkryk leeven, en vergelding voor hune dienſten ontfangen zouden.

Dit is de grondveſt der oneigentlyke benaamingen, die men aan de oneindige Godheid toepaſt, en die in haar eigen beteekenis met de Goddelyke natuur geenſins zaamenſtemmen, dewyl een oorzaak en werker ſijne gewrochten voortbrengd en bewerkt, bepaaldelyk zo als hy wil dat ze zullen zyn, zonder dat het nootzaakelyk of moogchelyk zy, dezelve, in een eigentlyken zin, door het voorſchryven van wetten, beloften, en dreigementen, tot gehoorzaamheid te verplichten. Maar op dat de Aardsgezinde en ſtoffelyke denkers, door deeze krukken onderſchoord, en door die laffe ſpyze aan het eeten geraakt, in vervolg van vordering een vaſten gang aanwinnen, en vaſte ſpyze nuttigen mochten, 'is het tot een betaamelyk en goed gebruik, dat de H. Schrift melk voor de kinderen, en vaſte ſpyze voor de volmaakte voordiend.

Men moet het zeekerlyk voor een on-

oneigen zegging, en een melk ſpyze voor kinderen opneemen, dat God ingevoerd word, als of hy belang aan de menſchelyke bedryven had, of zy iets tot zyn genoegen konden toebrengen, en als of zy hem reeden tot verwyt en bittere klachten konden geeven. Nochtans vind men diergelyke uitſpraaken. *Ik hebbe myn handen uitgebreid den ganſchen dach tot een weederſtreevig volk, die wandelen op een weg die niet goed is, na zyne* (eigene) *gegedachten: een volk my geduurig tergende in myn aangezichte ..... ende die my ſmaatheid aangedaan hebben op de heuvelen, daarom zal ik haar voorig werkloon in haaren boezem weeder toemeeten* Eſay. 65: 2, 3, 7. *Och dat myn volk na myn gehoord hadde! dat Iſrael in myne weegen gewandeld hadde! in korten zoude ik haare vyanden gedempt hebben.* Pſalm 81: 14. Zeeker, die het kennelyke Gods weet op te volgen, en de voorſpelling van de inwendige reeden inzien wil, zal lichtelyk zien, dat men dit, menſch-gelykvormig uitgeſprooken, Gode betaamelyk verſtaan moet.

Maar men vind ook de onbeſwachtelde waarheid, zo duidelyk en krachtig voorgeſteld, dat hier uit de wys-

heid van de H. Schrift, en de dwaasheid dier menſchen die God in menſchelyke hartſtochten inwikkelen, blyken kan. Wie kan ſtrenger en eigentlyker ſpreeken, als, *uit hem, ende door hem, ende tot hem zyn alle dingen.* Rom. 11:36. *De Heere heeft alles gewrocht om zyns zelfs wille: ja ook de Godlooze tot den dach des kwaads.* Spreuke 16:4. *Zo ontfermt hy hem dan diens hy wil, ende verhard dien hy wil.* Rom. 9: 18. Deeze dingen, met elkanderen vergeleeken, wyzen aan, dat de H. Schrift voor doordringende verſtanden, die groote bevinding van de Goddelyke liefde hebben, de zaakelyke werking der genaade eigentlyk uitdrukt: en dat ze voor ſwakke verſtanden, die, noch te veel in de hartſtochten gedompeld, geen genoegen in afgetrokken beſchouwing vinden, oneigentlyk en menſch-gelykvormig handeld. En dit laatſte bevat de zeedelyke wyze van toedienen, die men met de zaakelyke werking niet moet verwarren, op dat men de H. Schrift niet onwyſlyk uitlegge, of Gode iet onbetaamelyks toeſchryve.

Wy zullen in het vervolg onzer ſtoffe voordachtelyk daar op toeleggen, dat wy het eene van het ander behoorlyk

lyk ſchiften ; en alles wat om de verbyſterde toeſtand van de Zondaars inkomt, voor een zeedelyke toediening, die ganſch oneigentlyk is, opvatten, volgens het geene hier voor in de *twee laatſte* voorſtellen uitgedrukt ſtaat.

VYFTIENDE HOOT-DEEL.

Van de bedeelinge der Genaade in verſcheiden tyden.

DE werkinge der genaade, door voortgang in de Heiligmaaking, na de volkoomenheid aantreedende, word, aan de zyde van het tydelyke ſchepzel, in achtervolging en verſchil van tyd ontfangen; in welke tyd de geloovigen van den aanvang tot een byzondere vordering aanwinnen, om, in het bereiken van den onberiſpelyken ſtand, de voltrekking van haar begin deelachtig te worden.

In de H. Schrift vind men de verdeelinge van de werkinge Gods, ten aanzien van het ontfangende onderwerp, door onderſcheidinge van tyden, waar in God zyn werk tot volmaaktheid brengd,

brengd, uitgedrukt. Paulus beſchryſt het door verſcheiden ruſtdaagen, *hy heeft ergens van den zeevende* (dach) *aldus geſprooken, ende God heeft in den zeevenden dach van alle zyne werken geruſt. Ende in deeze* (plaatze) *weederom, indien zy in myne ruſte zullen ingaan. Dewyle dan blyft, dat zommige in dezelve ingaan, ende de geene die het Evangelium eerſt verkondigd was, niet ingegaan zyn van weegen de ongehoorzaamheid, zo bepaald hy weederom eenen zeekeren dach,* (naamelyk) *heeden door David*, zeggende, *zo langen tyd daar na* (*gelykerwys gezegd is*) *heeden indien gy zyne ſtemme hooret, zo verhard uwe harten niet.* Heb. 4: 4, 5, 6, 7. Al waar de eerſte zeevende dach de rechten ſtaat des menſche, de ruſte in Cana het voorbeeld der waare ruſte, en heeden, het ingaan in de weezendlyke ruſte aanwyſd. Men leeſd ook van een volheid des tyds, dat is die bepaalden tyd als alles vervuld en vol was, wat voor de openbaaringe van God in het vleeſch geſchieden moeſt. *Wanneer de volheid des tyds gekoomen is, heeft God zynen zoone uitgezonden, geworden uit een vrouwe, geworden onder de Wet: op dat hy de geene die onder de Wet waaren verloſſen zoude.*

de. Gal. 4:4, 5. Maar wanneer de zone Gods de zonde heeft te niet gedaan, is het de bedeeling van de volheid der tyden : om dat de meede-deeling van de genaade, die in de voorgaande tyden geen plaats konde hebben, als dan daadelyk geſchied. *Ons bekend gemaakt hebbende de verborgentheid zyns willens na zyn welbehaagen, het welk hy voorgenoomen hadde in hem zelven: om in de bedeelinge van de volheid der tyden weederom alles tot een te vergaaderen in Chriſtus, beide dat in den Heemel is, ende dat op de Aarde is.* Eph: 3:9, 10.

Het woord *bedeeling* beteekend een beſchikking en reegeling, waar door een huis-bezorger, alle de nootwendigheeden van zyn huis en gezin, zodaanig ſchikt, dat alles door behoorlyke wyze van doen uitgevoerd, en zyn gezin gevoed word. Hier van daan het woord *huis-houdinge*; dat men nu als eigen aan de uitdeeling van Gods genaade, in verſcheidenheid van tyden toepaſt. Maar, laat ons, voorby ſtappende het geene van veele te letterlyk en te uiterlyk van de bedeelinge der tyden is uit geſlaagen, tot de zaake zelf overgaan.

De bedeelinge van Gods genaade is twee- Van de bedeeliuge der genaade.

tweederlye, 1. Der zaake zelf, 2. Der uiterlyke bediening: aan beide voegd de naam van bedeelinge der tyden, om dat de onderſcheidingen in verſchil van tyd voorvallen. Die der zaak word afgeleid, van den *aanvang*, van een *byzondere vordering*, en van de *voltrekking* der genaade: hebbende alle tot hunne grondſlag, de verkiezing der genaade, en de voor-verordineering tot kinderen. Wy worden de zaaligheid deelachtig door vereeniging met Chriſtus in God. Door deeze vereeniging worden wy van de ondeuchd tot de deuchd overgevoerd, en, de dood en opſtanding van Chriſtus tuſſchen beide koomende, tot de onſterffelykheid gebracht, die ter voltooijing komt in de opſtandinge der dooden.

Hier uit volgd een driederlye bedeelinge der tyden ten aanzien van de zaak. De vereeniging met Chriſtus in God, ſteld den *aanvang van het geeſtelyke leeven*, dat met zich inſluit, de *Roepinge*, het *Geloof*, en de *Heiligmaaking*. De *byzondere vordering* geſchied door de dood en opſtanding van Chriſtus, wanneer die, in de geloovige werkende, de gedreigde ſtraffe overwind; want dat is de *Rechtvaardigmaaking*,

king, waar onder behoord de *Weedergeboorte*, en de *aanneeming tot Kinderen.* De *voltrekking* volgd op de dooding van den ouden en uitwendige menſche, en op de verſlindinge van het ſterffelyke door het leeven, zynde de *heerlykheid* der kinderen Gods. In deeze ordening word de bedeeling van Gods genaade in de H. Schrift aan een geſchaakeld. *Die hy te vooren gekend heeft, die heeft hy ook te vooren verordinerd den beelde zyns zoons gelykvormig te zyn, op dat hy de eerſtgebooren zy onder veele broederen. Ende die hy te vooren verordineerd heeft, deeze heeft hy ook geroepen: ende die hy geroepen heeft, deeze heeft hy ook gerechtvaardigd: ende die hy gerechtvaardichd heeft, deeze heeft hy ook verheerlykt.* Rom: 8: 29, 30. Het welke zo duidelyk en klaar onze verdeeling beveſtigd, dat wy hier niets behoeven by te voegen.

Zeeker, dit is een bedeeling die in de zaak legd op geſlooten, die niet door eigen zinne-keur uitgedacht is, en dieshalven niet beſtaat in het verſchil van uiterlyke toeſtand hier op Aarde, als of die grooten zaaken van erfgenaamen en kinderen Gods te zyn, in een ontſlag van uitwendige dienſten te vinden was. Maar de zaakelyke be-

bedeeling ſteld een onderſcheid in de onderwerpen, nadien ze hier door daadelyk toeneemen en veranderen in den inwendigen menſche, en dat na verloop van tyd de dingen die in den Heemel zyn verzoend wierden, en Gode gekocht door het bloed van Chriſtus. Dit gaat zo verre door, dat de zaaligheid van de afgeſtorven zielen, overeenkomt met de bedeeling waar in ze zyn, zo dat een ziel van de vleeſchklomp afſcheidende in de bedeeling van den *aanvang*, daar in, tot de tyd van de *byzondere vordering*, die door de opſtanding van Chriſtus eerſt inkwam, heeft moeten verblyven; en die in de bedeeling van de byzondere vordering ter ziele vaard, moet daar in volharden, tot dat het *verderffelijke het onverderffelyke zal aandoen*, en tot dat de vryheid van de heerlykheid der kinderen Gods zal geopenbaard worden.

Van de bedeeling de uiterlyke bediening.

Maar de bedeeling der uiterlyke bediening verſchild van de bedeeling der zaak, als de zeedelyke wyze van toedienen verſchild van de zaakelyke werking, en als de toevallen van het weezend. De bedeeling der uiterlyke bediening begrypt het onderſcheid, in het uiterlyk gedrag dier menſchen die

met

met de liefde God zyn aangedaan, het welke deeze onderscheidinge toelaat. 1. Een gedrag dat voortvloeid en over een komt met de inwendige Godsdienst, bestaande in Gods naam te beleiden voor de menschen, zyn naasten geen kwaad toe te brengen om lichchaamelyk belang, en zich zelven onbesmet te bewaaren van de Waereld. *De zuivere en onbevlekte Godsdienst voor God ende den Vader is deeze, Weezen en Wednwen bezoeken in haare verdrukkinge*, (ende) *hem selven onbesmet bewaaren van de Waereld.* Jac. 1: 27. Ten anderen, een gedrag dat voortvloeid en over een komt, met de hartstochtelyke zinlykheid dier menschen, die, van de waarachtige bevattingen afgedwaald, zich aanstellen, als of zy als knechts hunne meester, en als Ouderdaanen hunnen Kooning dienden: om door die braave daaden in zyn gunst te koomen, en zyn mild-daadigheid te genieten. *Het zal geschieden, indien gy de stemme des Heeren uwes Gods vlytiglyk zult gehoorzaamen, waarneemende te doen alle zyne gebooden die ik u heeden gebiede, zo zal de Heere uwe God u hoog zetten, booven alle volkeren der Aarde.* Deut. 28: 1.

Achtervolgens deeze aanmerking; verdeelen wy de bedeeling der uiterlyke bediening, in vier onderſcheiden tyd-deelen. 1. Een *tyd der bevinding*, waar in de menſchen, zonder beloften of verbond, de Goddelyke inwerking, door innerlyke meewuſtheid, gewaar wierden, en God, als den oorſprong hunner zaaligheid aankleefden. *Die tot God komt moet gelooven dat hy is, ende een belooner der geenen die hem zoeken.* Heb. 11:6. Deeze omtrek des tyds ſtrekt zich uit van Adam tot Abraham. 2. Een *tyd der beloften* ende *des verbonds*, waar in de menſchen, te veel van het inwendige na buiten gekeerd, noodig hadden, op een zinnelyke wyze geleid en aangeſprooken te worden. *Nu zo zyn de belofteniſſe tot Abraham en zynen zaade geſprooken: hy zegd niet, ende den zaaden, als van veele, maar als van eene, ende uwen zaade, welke is Chriſtus. Ende dit zegge ik, het verbond dat te vooren van God beveſtigd is op Chriſtus, word door de wet, die na vier honderd en dartig jaaren gekoomen is, niet krachteloos gemaakt.* Gal. 3:16, 17. Dit tyd-deel loopt van Abraham tot de uittocht van Jacobs nageſlacht uit Egipten. 3 Een *tyd des Wets* en des *voorbeeldende verbonds*, waar in

in de Aardsgezinde Hebreen het voorbeeld en de schaaduwe der beetere dingen dienden. *Welke was een afbeeldinge voor dien teegenwoordigen tyd.* Het waareldlyke Heiligdom bleef in stand tot de bedeeling van de volheid der tyden, toen Christus als den Hoogen Priester der toekoomende goederen, door zyn volmaakte gehoorzaamheid, het swakke en onprofytelyke gebod vernietigde. 4. Een *tyd der vervullinge*, waar in de menschen, door de Geest van Christus bewerkt, tot de *byzondere vordering* koomen: en, by de liefde tot God in de ziel, de onsterffelykheid des lichaams aanwinnen. *Indien wy met hem eene plante geworden zyn in de gelykmaaking zynes doods, zo zullen wy het ook zyn* (in de gelykmaakinge zyner) *opstandinge.* Rom. 6: 5. Loopende deeze laatste tyd, tot dat Christus ten andere maale zonder zonde zal gezien worden, van de geene die hem verwachten tot zaaligheid.

Men heeft echter niet te denken, dat deeze vier tyden van de uiterlyke bediening, zo wyd van den ander verschillen, dat het geene in de eene gevonden word, daarom van de volgende zou uitgeslooten zyn. In teegendeel,

de bevindig, die tot de eerste tyd-ordening behoord, gaat door alle tyden heen, gelyk ook de beloften en het verbond, onder de wet blyven: maar de tyd der vervulling fluit de wet uit, en zal de bevindig zo volkoomen maaken, dat ook de beloften en het verbond buigebruik zyn; want, als de vervulling door de bevinding genooten word, vervald alles wat buiten het weezen van de zaak is.

Wy hebben den aanvang van de bedeelinge der genaade, ten aanzien van de zaake zelf, bestaande in den aanvang des geestelyken leevens, de Roepinge, het Geloof, en de Heiligmaaking, reeds te vooren verhandeld. Om dat nu de *byzondere vordering* niet voor de volheid van de bedeelinge der tyden kon inkoomen, zo eischt de schikking, dat wy, voor de verhandeling van de Rechtvaardigmaaking, Weedergeboorte, en aanneeming tot kinderen, eerst spreeken van het onderscheid in de bedeeling der uiterlyke bediening: en om dat de meeste onderscheidingen, voor de *byzondere vordering*, voorgevallen zyn, zullen wy dezelve, in de volgende Hooft-deelen, tot aan de volheid des tyds, met eenige naaukeurigheid onderzoeken. ZES-

ZESTIENDE HOOFTDEEL.

Van de bevinding der zaakelyke werking, en dat Gods genaade geen uiterlyke verkondiging, noch geschiedkundige weetenschap noodig heeft.

AAnvangende de bedeeling van de uiterlyke bediening te ontleeden, en het leevensbeleid dier menschen, die de Goddelyke liefde betrachten, te overweegen, moet men het uiterlyk gedrag als een gevolg en ken-teeken van de innerlyke gesteldheid, en als een uitwendige beleeving van de inwendige Godsdienst aanmerken. Na maate dan dat de ziel in de innigheid van haar weezen de waarachtigen Godsdienst betracht, zal zich het uiterlyk gedrag schikken, en moeten veranderen, na dat de ziel meerder of minder tot God inkeerd: want van de verscheidenheid des inkeers hangd de gansche bedeeling der uiterlyke bediening af, om dat, indien de ziel volkoomen tot God ingekeerd was, het uiterlyk gedrag de zuiverheid van de inwendigen

ſtand uitdrukken; den betrachter, omtrent alles wat hem uiterlyk bejeegende, onverſchillig ſtellen; en dus de bedeeling der uiterlyke bediening vervallen zou. Om dat nu deeze bedeeling niet anders, dan een uiterlyke beleeving van de innerlyke Godsdienſt is, en dat de innerlyke Gods-dienſt alleen inwendig, door bevindende meewuſtheid, kan gekend worden: *Want wie van de menſchen weet het geene des menſchen is, dan de Geeſt des menſchen die in hem is?* 1 Cor. 2: 11. Zal het niet zonder gebruik zyn, de kenniſſe die van de bevinding afvloeid, kortelyk te ſchetzen.

Zaaken van bevinding zyn door geen woorden uit te drukken, dan alleen aan den geene die in de zelfde bevinding leeven: want de woorden zyn, door het believen der menſchen, aan byzondere verbeeldingen gekoppeld, en konnen daarom alleen verſtaan worden, van hoorders die de gewoonten weeten, en die de byzondere verbeeldingen, daar de geſprooken of geſchreeven woorden meede verbonden zyn, in hunne harzenen hebben gevormd. Is dit waarachtig in de dingen die van de inbeelding afhangen, veel meer zal men het moe-

moeten toeſtaan, van de inwendige Godsdienſt, die de ziel zonder eenig lichchaamlyk behulp, in de afgetrokkenheid van haar eigen weezen oeffend. Dit is niet uit te ſpreeken, hier zyn geen klanken aan verknocht, en niemand weet daar iets van, dan door de bevinding alleen. Maar, tot de zaak.

Bevinding van de ziel.

Onze ziel heeft niet blootelyk het denkbeeld van eenig weezen, als of zy, buiten haar zelven uit ziende, konde ontdekken wat in de natuur der dingen was: Maar de meewuſtheid der ken-teekenen van eenig weezen, die zy in haar bevind, geeft geleegentheid om door een reedeneerend gevolg het denkbeeld te vormen, van dat weezen, daar de ken-teekenen, die in haar zyn, van af hangen. Door de bevinding van deeze ken-teekenen word de ziel zich zelven gewaar, en weet dat ze weezendlyk is;; en om dat ze van zich zelven meewuſt word, door beezigheid omtrent de ken-teekenen, of omtrent de voorwerpen daar de ken-teekenen van af hangen, zo volgd, dat ze werkſaam is voor dat ze haar eigen weeſendlykheid kend, en dat de daadelykheid van de wil, voor de bevattinge van het verſtand inkomt. Of men

de

de ziel, die, zelf door een oorzaak beſtaande, haar eigen voorwerpen niet ſteld, daarom lydelyk aanmerkt, en verſtand noemd, dat zal nochtans het verſtand, niet weezendlyk in de ziel, maar alleen door een goed dunkende wyze van ſchikken, voor de wil brengen. Want de wil is de werkelykheid van de ziel, van die werkelykheid kan men iets ontkennen, maar men moet eerſt de werking ſtellen, eer men des zelfs gebrek weet. Daar by, dat ſtellig iets is, kan gekend worden, de werkelykheid of wil is ſtellig iet in de ziel, maar de lydelykheid of verſtand alleen een ontkenning: en dieshalven, de ziel is werkelyk, of heeft een wil, maar ze heeft geen verſtand, nadien het, in deeze beteekenis, alleen een ontkenning uitdrukt, die niet zaakelyks is.

De verſcheiden opzichten die de ongedeelde Ziel tot haar voorwerpen heeft, in de natuurlyke ordening te beſchouwen, zal van zelfs doen volgen, dat wy onze ziel, en alles wat daar in om gaat, alleen door bevinding kennen.

De ziel is een geſchaapen werkzaamheid: om dat ze geſchaapen is, hangd ze van een oorzaak af, en ontfangd de voor-

voorwerpen of des zelfs ken-teekenen van buiten haar weezen. In dit opzicht is de ziel lydelyk, of *lydelyk verstand.* Maar voor zo veel zy de voorwerpen of ken-teekenen ontfangd in dat geene dat ze ſtellig, is te weeten, een werkelykheid, is ze *werkende wil.* Als ze van de werking omtrent haar voorwerp de meewuſtheid verkrygd, dan is ze verſtaan, kennen en denken, of *werkelyk verſtand.* Als ze de meewuſtheid door inziening, en geduurige herhaaling achtervolgd, dan oeffend ze het overleg, het beraad, het oordeel, de eigen verkiezing, of *kennelyke wil.* Wanneer ze uit verſcheiden voorwerpen eenige verkieſd, dan oeffend ze de *vrye wil.* Wanneer ze de meewuſtheid achtervolgd, van voorwerpen die ze niet tot klaare en onderſcheiden denkbeelden kan brengen, dan beſtaat ze in niet verkiezing, in onverſchillenheid, of *opſchortinge des oordeels.* Eindelyk, wanneer ze, zonder klaare denkbeelden te vormen, daadelyk verkieſd, dan volgd ze de meewuſtheid van een ontaarde neiging, misbruikt haar vryheid, en zondigd, en dat is de *onverſchillige wil*: om dat ze daadelyk verkieſd, daar ze, ten opzicht van de

verwarde voorwerpen, onverſchillig, zonder verkiezing, en in de opſchorting des oordeels blyven moeſt.

Hier uit volgd, dat de ziel zich zelven, en alles wat ze doed, enkelyk door meewuſtheid kend. Het zelfde moet ook ſtand grypen, omtrent de kennis der weezens die van haar onderſcheiden zyn: want ze kan niet buiten haar eigen weezen uitſpringen, om die weetenſchap zaamen te raapen, maar ze moet alles, door de kenteekens die in haar zyn, opmaaken.

Bevinding van de kenniſſe Gods.

Buiten de ziel zyn geen andere voorwerpen van kennis, dan God, en de lichchaamen. Als de Ziel God kend, kend ze hem niet door woordelyke openbaaring, noch door een bloot denkbeeld van buiten ingekoomen, maar door gewaarwording van de kenteekenen die God in haar werkt. Want de Ziel bevind dat ze werkelyk aan een voorwerp toegepaſt is, hier door word ze meewuſtig van haar zelven, en de bevinding van haar toepaſſing naader inziende, vormd ze het denkbeeld van een weeſen, waar omtrent zy kan oeffenen alles wat ze is. Zodaanig een weezen, waar van men alles wat ontkenning inſluit moet afzonderen, is

God

God alleen, waar van de Ziel het denkbeeld vind, om dat haar weezen bestaat in werking omtrent haar voorwerp, of in een geduurige pooging tot het weezen dat enkel zaakelyk is. Waar door blykt, dat God het eerste voorwerp van de Ziel is; dat de Ziel hier door haar zelfs ontdekt; en door meewustheid van haar voorwerp Gods denkbeeld vormd: en dat dieshalven de kennisse van God enkelyk uit een innerlyke meewustheid voortspruit.

Bevinding van de kennisse der lichchaamen.

Als de Ziel het lichchaam kend, kend ze het niet, door een bloot afgetrokken denkbeeld, als een enkele uitbreiding; maar ze bevind zich bewerkt en aangedaan met bezinningen, en vormd uit die meewustheid, om dat noch God, noch zy zelf, het onderwerp dier bezinningen zyn kan, het denkbeeld van de natuure des lichchaams. Zo dat de Ziel God, zich zelven, en de lichchaamen, eeniglyk door bevinding in zich zelven kend, en als ze zonder innerlyke bevinding is, kan ze niet het allerminste denkbeeld vormen: want daar geen beginsel gegeeven word, moet de uitvoering ontbreeken.

Indien men de bevinding naspoord,

zal

zal men klaarlyk doorzien, dat des zelfs werking na de volkoomenheid opleid: want een onbesmette Ziel, door haar natuur aan God toegepast, is van die werking meewust, en als ze, die meewustheid opvolgende, gewaar word dat ze weezendlyk is, en dat ze, omtrent het eeuwige voorwerp, haar gansche werk-daad werkstellig kan maaken, dan zoekt ze geen ander voorwerp, maar blyft daar ze is, betrachtende de liefde tot God, onder een algemeen denkbeeld van het eeuwige weezen, dat ze uit de eerste meewustheid heeft gevormd. Maar als ze de eerste meewustheid door inziening achtervolgd; ontdekt ze de Heilige Drie-eenheid, en oeffend haar liefde aan den Drie-eenigen God. Wanneer de bevinding der bezinningen daar by komt, verkrygd ze de kennis van andere schepzelen. Hoe ze meer schepzelen kend, hoe ze meer geleegenheid heeft om de liefde tot God, met een byzondere toepassing, te oeffenen; en zich in de wonderen van de eeuwige oorzaak te verblyden: zynde de liefde daar in volmaakt, dat de ziel alles wat ze kend eeniglyk tot de liefde Gods gebruikt, tot zo verre, dat

dat ze niets voor zich zelven najaagd, noch zich in iets, als haar eigen goed, komt te verblyden.

Van de bevinding der genaade.

Hebbende de bevinding in het algemeen afgeſchetſt, en doen zien, dat de natuur van de Ziel inſluit, alles door bevinding te kennen, zal de bevindelyke genaade des te klaarder te verſtaan zyn: die wy, van de eerſte beginzelen af, zo veel geſchieden kan, zullen trachten te ontwerpen.

Wanneer den eerſten menſch, de enkele meewuſtheid van het eeuwige voorwerp niet opvolgende, zich ophield met de vergenoeging die hy zelf in die liefhebbing deelachtig was, wierd hy aan zich zelven gehecht, en de liefde tot God, die zuiver en ongekreukt moet zyn, verwaarlooſd. Dus is de eigen liefde ingekoomen, en den menſch, hier door verwilderd, holden toomeloos in de Woeſtyne zyner driften; het dacht hem, die van de innerlyke meewuſtheid verwyderde, niet goed God in erkentenis te houden, maar ſtorten zich uit in een verkeerden zin, doende dingen die niet betaamen, met zich zelven in plaatze van God op te werpen, als waare hy het einde van het ſchepzel. Op deeze wyze beſtond

Adam

Adam in den luſt-hof, daar hy, alles tot zich zelf richtende, dommeling voort leefden; en, met van de eene begeerlykheid tot den ander over te ſlaan, zich zo ſchendelyk heeft konnen bedriegen, dat hy waanden, in een Hof van welluſten, daar alles vol op was, door meenigerlye verwiſſeling van valſche goederen, die de zinne-keur opſtookten, de werkdaad van zyn Ziel te voeden, en de geduurige pooging tot het weezen dat enkel zaakelyk is, met Zinne-poppen te voeden, en met lokaaſen der begeerlykheid te verzaaden.

Uit deeze woeſtheid kan den Zondaar tot ſtilſtand koomen, indien hem de zinnelyke dingen ontvallen, en hy der zelver onbekwaamheid om tot voedzel voor het gemoed te verſtrekken, komt te ontdekken; want als dan verkrygd hy geleegentheid om na binnen te keeren, en de inziening der meewuſtheid te hervatten. De voorbereiding tot de inziening geſchied, na de ſtand van de hartstochtelyke, en zich zelf liefhebbende Zondaars, door hen met het ingebeelde goed te ſlaan, en de ondraagelyke laſt, van dat geene waar in zy hunne welſtand zoeken, te doen gevoelen. In Adam wierd het ver-

verricht op een wettiſche wyze, met hem de ongemakken van de ſchepzelen, als een ſtraffe van ongehoorzaamheid, op den hals te werpen, waar door hy, tot zich zelven gebracht, de inwendige achteloosheid van zyn gemoed ontdekten, en geleegentheid had om weederom tot de innerlyke inziening aan te naaderen.

De Zondaars, die als reedelyke weezens door alle ſchepzelen tot God moeſten door gaan, zyn tot de ſchepzelen overgeſlaagen], en hebben zich zelven daar zo vaſt aangeklonken, dat ze daar door meer en meer van God verwyderen. Door welk toeval de ſchepzelen geen bekwaame weegen zyn, om tot God te genaaken, maar de zaak eiſcht, dat den Zondaar, van alle geſchaapen lok-aaſen afgetrokken, door een zuivere of enkele inkeer tot God gelouterd, en daar door bekwaam gemaakt word, om de ſchepzelen eeniglyk tot de liefde Gods te gebruiken. De oogen te ſluiten, de ooren te ſtoppen, alle Zinnen te verſtompen, en van alles wat geſchaapen is af te zien, om, met een afgetrokken Ziel, in de zuivere en enkele meewuſtheid in te zinken; dat baand de weg tot een knaagend geweeten, en

tot

tot die dorheid waar in de Ziel, van het beſtandige goed verſteeken, en van de ſchepzelen afgekeerd, in zich zelven verbrooken, en als weg-geſmolten, ontfankelyk der Goddelyke genaade is. Dat is te zeggen, dat de Ziel door aanhoudende meewuſtheid in zich zelf getrokken, in het diepſte geheim van de ſtille reeden, zonder eenig woord of verbeelding, de liefde tot God in zich zelven ontdekt, en de algenoegzaamheid van het eeuwige voorwerp kend; waar door zy, met een werking van liefde zich zelven aan God overgeeft. Deeze overgeeving is de innerlyke daad des Geloofs, die op de enkele meewuſtheid volgd, waar door de geloovige het zaakelyke getuigenis aanneemd, en in zich zelven verzeegeld dat God waarachtig, en het eenige beſtandige weezen tot haar vervulling is.

Zo kleefd een verbryzelde Zondaar aan God door het Geloof, dat op de enkele meewuſtheid van God en zich zelve volgd: een geloof dat men zuiver en bloot noemen mach, om dat'er geen eigen-belang onder ſpeeld, nadien de geloovige, in deeſe ſtip van de daad, noch tot ſo verre in de meewuſtheid

heid van zich zelven niet voortgaat, dat hy weet, hoe goed het voor hem is na by God te zyn. Dit zuivere en bloote geloof, trekt hem af van alle harzen-beelden en zinnelyke begrippen. Het vereischt noch verkondiging van het letterlyke woord, noch onderschraaging door zinne-poppige verbonds-teekenen: maar de geloovige, vervreemd van alle uitwendigheeden, wandeld in den Geest met God, en ontfangd aldaar het zaakelyk getuigenis, dat hy God behaagd: en God zal hem in die verheeven wandeling doen toeneemen, tot dat hy hem wegneemd, van alles dat voor de zinnen komt, van alle neiging tot eigen-belang, en van alles dat God niet is, op dat hy niet zy, dan alleen in God die hem weg neemd. *Henoch*, die grooten man in de eerste tyd-eeuwe, verstrekke tot een voorbeeld van de hooge vlucht, uit alle vergankelyke dingen. *Henoch wandelde met God ..... drie honderd jaar ..... Henoch dan wandelde met God, ende hy was niet, want God nam hem weg.* Gen. 5:22:24.

Dat de bevinding geen zinnelyk woord noodig heeft.

Op de vraage, of het inwendige bevindelyke geloof in de Ziel kan zyn zonder woordelyke getuigenissen, en zonder be-

R

bekendmaaking aan de zinnen, van het geene men te gelooven heeft? Zy tot antwoord: dat, in een eigentlyken zin, God alleen het voorwerp van dit geloof is, die niet door de zinnen, maar inwendig in den Geest, door de bevinding, gekend word, en dieshalven geen woordelyke verkondiging vereischt. Het is echter zeeker, dat de weetenschap van de wyze op welke, en het verband met welke, God ons doed gelooven, van de openbaaring af hangd, en dat de Geloovigen, een denkbeeld van de geopenbaarde dingen gevormd hebbende, met een byzondere toepassinge des Geloofs, omtrent die middelyke voorwerpen verkeeren. Maar indien men onderstelden, dat 'er geen openbaaring van de bysonderheeden geschied was, dat zou de weezendheid des Geloofs niet wegneemen: nadien een openbaaring aan de zinnen, geen weezens der zaaken, maar alleen eenige veranderingen of byzondere voorvallen kan bekend maaken; moetende den geenen daar de openbaaring aan geschied, van de weezens der zaaken, daar de veranderingen in voorvallen, door bevinding in zich zelven, en door gevormde denkbeelden kundig

zyn,

zyn, of alle woord was hem een ydel geluid, zonder eenige zin of beteekenis. Waar uit volgd, dat het geloof aan het weesen der zaak kan toegepast zyn, schoon het zich, by gebrek van weetenschap, niet kan oeffenen in eenige byzonderheeden.

Daar by, alle openbaaring aan de zinnen, drukt een spoor in de harzenen, en om dat de Ziel geen andere vereeniging met het lichchaam heeft, dan dat ze het onder bezinning en verbeelding, als haar voorwerp kend, waare het zeer wanschikkelyk, te willen, dat het inwendige geestelyke geloof, dat niets lichchaamelyks, maar God alleen ten voorwerp heeft, niet in de Ziel zou konnen zyn, ten zy voor af eenige lichchaamelyke spooren in het brein gedrukt wierden. Maar als het Geloof zich met een byzondere toepassing oetfend, omtrent de tydelyke voorvallen, die tot de verlossing opzicht hebben, als de geschiedenis van de geboorte, het leeven, de dood, en de opstanding van de Heere Christus, dan zyn de openbaaringen en harzen-spooren, van een nootzaakelyk gebruik: zonder dat nochtans hier uit volgd, dat de werking van de dood en opstanding niet zou konnen zyn,

in zodaanige geloovigen, die de geſchiedenis niet weeten.

Naader verklaaring.

Wy moeten dit ſtuk naader inzien. In een volmaakte liefhebbing kan de kennis van de ſchepzelen, van de wyze der Goddelyke werking, en van het geene in de toekoomende tyd geſchieden zal, tot een groot gebruik dienen: dewyl de volmaakte liefhebber Gods, in allen deezen, de oneindigheid van het eeuwige weezen aanmerkt, en geduurig, als met een vernieuwde hervatting, in de God-geheime aanbidding opſtygd. Door deeze geſchied het, dat de Heemelen Gods eer vertellen, en de onzienelyke kracht Gods, en zyne Goddelykheid uit de ſchepzelen verſtaan en doorzien word. Zo dat de kennis van ſchepzelen, en van byzondere verſchynzelen, de liefde tot God geenzins teegen, maar in teegendeel zeer dienſtig is.

Maar het geen aan de volmaakte liefde voegd, kan de liefde in haar aanvang, zo als ze de naam van geloof draagd, niet uitvoeren, nadien ze doorgaans niet kracht genoeg heeft, om zich met aftrekking van de ſchepzelen, aan God alleen te bepaalen: veel minder kan ze, met aanmerking van de ſchepzelen, in de

de liefde Gods blyven. Hierom kan de kennis van de wyze der werking, of van de vordering in de toekoomende tyd, aan de klein geloovigen geen dienst doen, maar ze zou hen konnen hinderlyk zyn: om dat een ziel zich tot die dingen keerende, met minder weer omslag, na binnen met God leeft, en die uitweiding de Geest verspreid; de versterking met kracht door Gods Geest in den inwendigen mensche hinderd; en de verborgen mensche des harten, de stille en zachtmoedigen geest die kostelyk is voor God, met ongestaadige beweeginge aanvald, waar door het innerlyke gebod beroerd, en de verhooring afgekeerd word. Zo dat de kennis van schepzelen en byzondere verschynzelen, de liefde tot God, die eerst aanvangd, niet dienstig is.

Nochtans zal de zelfde krachteloosheid, de kennis van schepzelen, en van byzondere verschynzelen vereischen; doch niet om dat ze daar door in krachten kan toeneemen, maar om dat ze daar door iet kan ontgaan, dat voor haar ondraagelyk weezen zou. Want de kleene kracht, en onze swakheid in de genaade, maakt de aftrekking van het tydelyke, en de naakten stand in

de teegenwoordigheid God te ondraagelyk, en de zonden die ons bylegd, eeniglyk in eigen liefde bestaande, maaken een scheidinge tusschen God en ons: wy keeren ons tot de schepzelen, om van het licht niet bestraft te worden, en niet onophoudelyk by een verteerend vuur te woonen. Dewyle nu die afscheidinge van God, en verstrooijing in de schepzelen, de geestelyke dood is, zo verkrygd het aazen op de schepzelen de gelykenis van een vergift der ziele: waar door het noodwendig word, na maate dier verbysteering, het vergift van het waarachtige voedsel, door eenige ken-teekenen te onderscheiden, niet zo zeer als bekwaame middelen tot genieting van de waarachtige spyze, als wel ter waarschouwinge om het doodelyk lok-aas te myden.

Om zich van vergift te onthouden, konnen tweederlye ken-teekenen gegeeven worden. De enkelvoudigste en zeekerste is de zaak zelf. Wanneer naamelyk het vergift een lastige smaak heeft, en den proever daar door alleen te rug gedreeven, en van het eeten afgeschrikt word. Maar indien, door kwaade gewoonte, de smaak ontaard

aard zynde, het vergift tot krenking des leevens vraatig word ingeswolgen, dan moet de vergift eeter van andere teekenen onderweezen worden, op dat hy van een spyze, die hem door de smaak bedriegd, nalaat te eeten, en alzo zyn leeven en gezondheid bewaaren mocht. Dit slag van kenteekenen huis vesten in de uiterlykheeden van het vergift zelf, als de gestalte, de kleur, de reuk, en diergelyke: ofte ze hangen af van andere omstandigheeden, als de grond waar in het groeid, de toebereider, de voorbeelden hoe kwaalyk de eeters daar by vaaren, en wat zulks meer is. Wanneer dan de uiterlykheeden, en omstandigheeden, van het goede voedzel daar teegen over gesteld zyn, heeft den eeter genoegzaam onderwys om het nuttigste te verkiezen.

Laat ons dit op het onderwerp toepassen. In de jongen stand der menschelyke dingen, wanneer Adam, door het eeten van de spyse des doods, aan zich zelven ontdekt was geworden, en dat alle de schepzelen, waar toe hy uitgespreid was, hem, in plaats ven sussing aan zyn wroegende geweeten, lastig en verdietig wierden; dat ze hem

Toepassing op het onderwerp.

hem geduurig weederwaardigheid schaften, en dat der zelver onbekwaamheid, om de werkdaad van de ziel te voldoen, van hem door bevinding klaarlyk gekend wierd, toen hadde hy ken-teekens genoeg aan de smaak zelf, en, om tot zich zelven in te keeren, niet anders noodig. Want God hadde alle de uitwendige dingen in die stand gebracht, dat ze Adam drukten, en, daar hy te vooren in den Hof zich verspreiden, van het eene lok-aas op het ander, bedriegende zich zelven met de waan dat hy in de sinnen zou vinden, het geen hy in de Geest misten, daar was nu alles vervloekt, en tot zyner smarte en bitterheid toebereid: en hy dus, van de valsche goederen, die hy onbesuisdelyk naijaagden, gepynigd en geslaagen, konde daar niet in berusten, noch dezelven als zyn goed omhelschen. Hy wierd in teegendeel daar door gewaar, dat hy het weezendlyke goed ontbeerden, en dat in de tydelyke gevallen, als in een voortgedreeven zee, geen vastigheid te vinden was. Hier door had hy geleegenheid, om, na binnen keerende, de verwytinge van een wroegend gemoed te ondergaan, dat de walging en af-

afkeer van de tydelyke dingen grooter maakten, en hem tot een zeekere wanhoop bracht, waar door hy in zich zelven als vernietigd, alles dryven liet; geen pooging, geen betrachting, noch eenige beezigheid aanwendende, om tot eenige vertroosting te koomen: maar in een lydelyke leedigheid, daar koome van wat wil, met een bloot en blind geloof, zich zelven aan God overgaf.

Tot zodaanig een leeven heeft Adam de aanleiding gehad, nadien hy in omstandigheeden gesteld was, die hem na binnen konde indringen. De geschiedenis van de eersten tyd, en de byzonderheid in de gevallen daar aan geteekend, leeveren geen andere blyken, dan die op de nietigheid der schepzelen, en het gevoel der rampen, die de geloovigen drukken, uit koomen: en daarom allerwaarschynlykst, dat Adam dit ingetrokken leevens-beleid gevolgd, en andere, die de wortel der zaake in zich hadde, zo veel in hem was, langs die weg ingeleid heeft.

Het was daarom niet nootzaakelyk voor de menschen van de eersten tyd, dat aan hen een woordelyke bekendmaaking van de wyze der verlossing gedaan

daan wierd; want zy moeſten van de innerlykheid niet verwyderen, om in de zinnen te ſpeelen. Ook konde een vertrooſting, uit woordelyke aankondiging voortvloeijende, tot het weezen van de zaak niets toebrengen, maar alleen een verbeeldelyke verkwikking geeven, die hen, door zinnelyke kitteling, konden verydelen: tot dat ze, gevoelloos in het gemoed wordende, de knaaging van het geweeten, door uitwendige beelden doofden. De zaak zo zynde, ziet men klaarlyk, dat zo lang de menſchen na binnen ingetrokken; de ſmarte van een beſchuldigend geweeten, en de walging van de tydelyke dingen, by zich bevinden, de woordelyke bekendmaakingen hen, in de Heilig-maaking, niet dienſtig, maar hinderlyk zyn: om dat ze daar door van de vernieuwing in den Geeſt des gemoeds, en van de inwendige beproevinge, welke de goede, welhaagende, en volmaakte wille Gods zy, na buiten tot de zinnelyke verbeeldingen worden afgetrokken.

De menſchen van de eerſte tyd-eeuwe, waaren dan met Chriſtus vereenigd in God, indiervoegen dat ze alles wat ze genooten, in en door Chriſtus deel-

deelachtig wierden. Zy hadden een bevindelyke kennis van de werkinge Gods in hunne Zielen: maar het was niet nootwendig dat ze een denkbeeld vormden, van de wyze der werking, nadien zy de genietinge Gods, en dat hunne liefhebbing tot God bepaald was, konde ondervinden, al wisten zy niet dat God dit in en door Christus doed, want die weetenschap is in de bevinding van de Goddelyke genaade niet ingeslooten. En om dat de Heilig-maaking maar in zo kleine maate meede gedeeld word, dat ze ganschelyk vereischt word, en noch te kort komt, om eeniglyk de genietinge Gods op te volgen, zo zoude het zeekerlyk een afwending en stuiting in de voortgang van de Heiligmaaking zyn, indien zy bepaald wierden om zich beezig te houden, met de wyze van werking zo als ze in Christus geschied.

Noch grooter beletsel zou het voor die bevindelyke beleevers geweest zyn, indien zy zich met de geschied-kundige weetenschap, van het geene dat Christus te zyner tyd in het sterffelyk vleesch doen zou, hadde moeten bekommeren: dewyle zy, na maate dat ze omtrent de geopenbaarde dingen ver-

keeren, van de inwendige verſaameling verſtrooijen. Waar uit ik beſluit, dat de eerſte genieters der Goddelyke genaade, daar van geen andere kennis hebben gehad, dan die uit de innerlyke bevinding voortſproot: en dat de Geloovigen inde eerſte tyd-deeling, van Adam tot Abraham, zonder uiterlyke bekendmaaking van de wyze der verloſſing, alleen door bevinding opgeleid zyn.

Maar hoe het in gevolg van tyd, nootzaakelyk is geworden, niet alleen de wyze, maar ook veele omſtandigheeden te openbaaren, om de geloovigen daar omtrent beezig te houden, zullen wy in het volgende vertoonen. Onderwylen zal het niet kwaalyk voegen, het geene wy van de bevinding zeggen, en van de uitwendige openbaaring noch zeggen zullen, door een voorbeeld eenig licht by te zetten: en alzo van de innerlyke bevinding tot de uiterlyke en zeedelyke toediening, met een bekwaame ordening overgaan.

Voorbeelt. Een menſch die brood eet, zal alleen door het eeten de ſmaak van brood kennen, en door het gegeeten brood gevoed worden, al wiſt hy niet dat het

het brood van gebrooken koorn, met vocht doorkneed, by het vuur toebereid is. En indien men in den eeter een ſwakheid onderſteld, waar door hy al zyn tyd en krachten enkelyk om te eeten van nooden heeft, dan zou het hem zeer nadeelig zyn, dat hy zich met het onderzoek over de wyze van de toebereiding des broods beeſig hield; dewyle die weetenſchap, niet tot de kennis van de ſmaak, noch tot de voeding behoord. Noch grooter nadeel zou het aanbrengen, indien de ſwakken eeter, die noch tyd noch krachten over heeft, met naaukeurigheid onderzocht, waar het koorn gewaſſen is; hoe lang het te gemoet gezien wierd; wanneer het gemaalen is; en wat het alles te zaamen gekoſt heeft. Want hy zou, dus doende, het eeten moeten verzuimen, en in krachten afneemen, om een weetenſchap te verkrygen, die voor een eeter, die het brood voor niet ontfangd, en meer voor gelegd word dan hy kan nuttigen, geenige nuttigheid geeven zou. Maar wanneer den eeter door ontaarde eet-luſt het brood verwerpt, en met een domme drift, vergiftige kruiden, die het ſwakke leeven zeekerlyk zou-

de

de uitbluſſchen, wil inſlingeren, dan word het nootzaakelyk hem te onderwyzen in de uiterlyke ken-teekenen, waar door het brood verſchild van het vergift: en indien den eeter, met een raazende dommeling bezeeten, de onderſcheidingen niet kan onderkennen, dan moet men eenige vrywillige teekenen uit denken, het zy het brood met een byzonder teeken te merken; of door een bekend man te doen toebereiden; of den eeter zelf tot eenige plechtelyke beezigheid in het eeten te verbinden; en wat diergelyke meer zou moogen zyn: alle daar toe ſtrekkende om den eeter van het vergift eeten af te wenden.

Hoe nu de byzonderheeden van dit voorbeeld, op de onderſcheidene tyddeeling te pas koomen, kan ten aanzien van de bevindelyke kennis uit dit Hooftdeel blyken: en zal zich, ten aanzien van de geopenbaarde leering, in het vervolg van zelf vertoonen.

ZEE-

ZEEVENTIENDE HOOFT-DEEL.

Van de uiterlyke Roepinge.

HOe de uitwendige bekendmaaking van de wyze der verlossing, en van andere vrywillige omstandigheden, tot een nuttig gebruik dienen, zal men lichtelyk konnen verstaan, indien men zich te binnen brengd, dat de menschen, in de zinnen gesmoord leggende, daar door, als geweldig aangestooten, geleegenheid verkrygen om te ontwaaken: en, wakker wordende, te zien, hoe wyd zy van hunne vastigheid zyn uitgevallen, en dat ze, om niet wyder te verstrooijen, zich zelven tot die uitwendige verkondiging moeten toepassen.

In het elfde Hooft-deel spraaken wy van de inwendige roepinge, zynde geen woordelyke aaanspraak, maar de kennelyken aanvang van het geestelyke leeven. Van deeze inwendige roepinge Gods kan de benaaming, tot minder beteekenis geboogen, tot andere bewerking overgebracht worden, beteekenende, als dan, alles waar door den mensch in de kennisse Gods toeneemd,

neemd, en geleegenheid tot inkeer verkrygd: gelyk de ſchepping des menſchen uit eenen bloede, en de bepaaling van hunne wooninge, daar toe gericht is, *op dat de menſchen den Heere zoeken zoude.* Hand. 17: 27. Maar in het byzonder gaat de benaaming over, tot de woordelyke voorſtelling, van het geene dat God door de inwendige roeping in de ziele werkt.

Uitbeelding.

De uiterlyke Roeping *is een voorſtelling met woorden van de genaade die God innerlyk in de ziel werkt; om daar door de Geloovigen in de ſwakheid van hun geloof te onderſchraagen, en met een zinnelyke ſtem uit de ſlaap der zinnen op te wekken, op dat zy die traag zyn in het benaarſtigen, vuurig van Geeſt worden.* Deeze beſchryving behelſd twee deelen, die wy met eenige aandacht moeten nadenken. 1. Dat de uiterlyke roepinge alleen aan de geloovigen geſchied. 2. Dat door de traagheid der geloovigen de uiterlyke roepinge van gebruik geworden is.

Dat de ongeloovigen niet geroepen worden.

Het eerſte, om dat het zich zelf wyſd, behoorden buiten alle geſchil te zyn. God kan den geenen die hy de zaaligheid van de eeuwe der eeuwen niet wil geeven, ook niet roepen,

op

op dat ze die zouden ontfangen; want aanbieden en weigeren zyn recht ſtrydig. Het kan ook niet zyn, dat God eenige menſchen tot de Zaaligheid zoude roepen, en dat zy, door hunne weederſtreevigheid, de zelve niet zoude verkrygen: want het menſchelyk gedrag kan de toeleg van de Goddelyke doening niet afwenden. Dat God de onbekeerlyke zou roepen, om hen hunne plicht te doen weeten, en buiten verontſchuldiging te ſtellen, dat heeft weinig klem, om dat dit oneigentlyke, en menſchelyke ſpreekwyzen zyn, die men niet behoord in te brengen, als men onderzoek doed na de onbeſwachtelde waarheid. En de zaak word zonder woordelyke roeping tot de zaaligheid volbracht, door het aanſchouwen van de ſchepzelen Gods. *Want zyne onzienelyke dingen worden van de ſcheppinge der Waereld aan, uit de ſchepzelen verſtaan en doorzien, beide zyn eeuwige kracht en Goddelykheid, op dat zy niet te verontſchuldigen zouden zyn.* Rom. 1: 20.

Als Chriſtus zegd, *veele zyn geroepen, maar weinig uitverkooren.* Math. 20: 16. en 22: 10. Dan leerd hy niet dat 'er veele uitwendig, tot de zaaligheid geroe-

pen zyn, die God daar toe niet uitverkooren heeft: maar dat 'er, daar het ganſche geſlacht van Jacob, tot het voorbeeld van de zaaligheid uitverkooren en geroepen was, alleen weinig, tot de zaaligheid uitverkooren waaren. Want de geroepene tot het voorbeeld, zyn *de kinderen* des Kooninkryks, waar van veele *uitgeworpen zullen worden.* Math. 8: 12. En de weinig uitverkoorene, behooren tot het overblyfzel van de verkiezing der genaade.

Men leeſd ook wel dat God een menſch roept tot eenige verrichtinge, en die roeping verkrygd zeekerlyk zyn gevolg. Zo was *Cores* geroepen om aan Iſrael vryheid te geeven, *op dat gy moogd weeten, dat ik de Heere ben die* (u) *by uwe naame roept, de God Iſraels: om Jacob mynes knechts wille, en Iſraels mynes uitverkoorene, ja ik riep u by uwe naame.* Jeſa. 45: 3. Maar dat God menſchen tot de Zaaligheid zoude roepen, zonder dat de geroepene de Zaaligheid deelachtig worden, dat kan in de H: Schrift niet invloeijen, om dat het voorwendzel in zich zelven valſch is, en met de natuur van de zaak ſtryd.

Volgens de natuur van de zaak geſchied de roeping alleen aan den geene

ne die konnen hooren, want aan een doode of doove, roept men te vergeefs.

De uiterlyke verkondiging met woorden, konnen de ongeloovigen, of geestelyke dooven, met de ooren hooren, die in haar verband, en opzicht, tot eenige lichchaamelyke dingen, met de inbeelding bevatten, en, gelyk zy het hooren, napraaten: maar nochtans, om dat de inwendige roeping, die de wortel der zaake is, hen ontbreekt, verstaan zy niet wat de woordelyke verkondiging voordraagd; de zaaken daar door beteekend, zyn hen vreemd en onbekend, en zy worden daar toe niet geroepen. De Heere Christus zegd, *Komt herwaarts tot my alle die vermoeit en belast zyt, en ik zal u ruste geeven: neemd myn jok op u, ende leerd van my, dat ik zachtmoedig ben, ende needrig van harten: en gy zult ruste vinden voor u zielen.* Mat. 11: 28, 29. Deeze woorden konden, van geloovigen en ongeloovigen, met de lichchaamelyke ooren gehoord worden, maar de beteekenis van de woorden, of de noodiging om tot Christus te koomen, raakten de ongeloovigen niet: zy waaren niet vermoeid en belast, zy wiste niet wat te ruste voor

Dat de geloovigen alleen geroepen worden.

hunne Zielen zeggen wilden, of wat het was, zachtmoedig te zyn, en needrig van harten. Gelyk nu de noodiging om tot Christus te koomen, alleen den geene betreft, die met de vereischte hoedaanigheid aangedaan zyn, zo richt zich ook de woordelyke verkondiging, alleen tot den geene, die inwendig geroepen zyn; want de woordelyke verkondiging, kan alleen de naam voeren van een uiterlyke roeping, tot de zaaligheid, om dat het voor de inwendig geroepene, een prediking *van Christus, de kracht en de wysheid Gods is.* 1 Cor: 14. En *een kracht Gods tot de zaaligheid een iegelyk die geloofd.* Rom. 1:16.

De Apostelen schreeven hunne brieven aan *de geliefde Gods, en de geroepen Heiligen.* Rom. 1:17. Aan *de uitverkoorne na de voorkennisse Gods des Vaders.* 1 Pet: 1:2. en aan, *de geroepene die door God den Vader geheiligd zyn.* Jude 1. Wanneer zy hunne brieven aan de uitverkoorne, de geheiligde, en de geroepene, toe zonden, blykt het door de zaak zelf, dat zy ze schikten aan de geloovigen, die onder den geene, voor wiens ooren de brieven geleezen wierden, vermengd waaren. Aan *alle de Hei-*

Heiligen in Christus Jezus die te Philippis zyn. Col. 1: 1. Aan *de Heiligen ende geloovige Broederen in Christus die te Colossen zyn.* Col. 1: 1. En aan *de Heiligen die te Ephezen zyn, en de geloovigen in Christus Jezus* Eph. 11: 1. Men moet dieshalven deeze benaamingen, om de woordelyke verkondiging, tot de gansche meenigte der uiterlyke belyders niet overbrengen, maar laaten ze bepaald blyven aan het beste deel, dat zich onder de meenichte bevind.

Maar om dat de Apostelen niet ontwyffelbaar wisten, dat onder de grooten hoop uiterlyke belyders, die hunne brieven in handen kreegen, eenige geloovigen waaren, zou men konnen vraagen, indien, tot een voorbeeld, onder alle de uiterlyke beleiders te Ephezen, niet een geloovige gevonden wierd, of dan den brief, met het opschrift aan hen toegeschikt, vruchteloos en zonder gebruik was? dan of men de naam van de Heiligen en geloovigen aan hen, om dat zy daar van belydenis deeden, en zich daar voor uit gaaven, moet toeëigenen? Maar men zou, in het onderstelde geval, noch tot het een, noch tot het ander, behoeven te koomen: want die zich uit-

geeft voor het geen hy niet is, word alleen uit onkunde onder die naam begroet, en het vervald van zelf, zo haaft men de veinzerye befpeurd. Den inhoud van de brief, die de ongeloovigen leezen, gaat hen niet aan, en zy konnen de waare zin van de woorden niet uitvinden, om dat zy daar geenig deel aan hebben. De ongeloovigen weeten niet wat het is, *na de rykdom van Gods heerlykheid, met kracht verfterkt te worden door zynen Geeft, in den inwendige menfche.* Eph. 3: 16. En dieshalven zou, volgens de onderftelling, de brief, door des Schryvers onkunde, in verkeerde handen geraakt zyn. Maar nochtans, indien de brief openbaar word, zullen de Heiligen en geloovigen de zin verftaan, en de vrucht van de brief genieten: want den inhoud van den brief, betreft de geloovigen, indien 'er dan, teegen vermoeden, te Ephezen geen geloovigen woonden, was ze alleen uit onkunde verkeerd befteld, en behoorden aan de geloovigen waar ze ook woonden, gelyk dien brief als noch by alle geloovige leezers het gebruik verkrygd, waar toe ze gefchreeven is. Het blyft dan vaft, dat alleen de Geloovigen tot de

zaaligheid uiterlyk geroepen worden, om dat zy de inwendige roepinge deelachtig zyn.

Het ganſche beſlag der uiterlyke roepinge, is niet noodwendig uit de natuur van de zaak, maar door toeval van de eigen liefde, en verbyſtering in de zinnen; waar door de Geloovigen, te veel op de tydelyke dingen verſlingerd, door de uiterlyke roepinge voor de zinnen, moeten gewaarſchouwd worden, weegens het gevaar dat daar in is. En om dat zy, niet genoeg in den Geeſt des gemoeds vernieuwd zynde, door uitſpreiding in de tydelyke voorwerpen, niet te wyd zouden afdwaalen, wierd het dienſtig aan hen zinnelyke bezigheeden te geeven, die niet tot de woeleryen in het tydelyke, maar tot het eeuwige opzicht hadden: op dat zy, die met poppen der zinnen wilde ſpeelen, ook daar in geleegenheid mochte vinden, om van de weegen des verderfs af te wyken. Hierom worden zy uiterlyk met woorden, en door eenige lichchaamelyke afbeeldingen, en bedryven, van de kracht die in hen werkt onderweezen; de volkoomenheid die zy te wachten hebben, voorzegd; wat

Waar toe de uiterlyke roeping noodig is.

Christus daar toe doen zou of gedaan heeft, aangekondigd; en aan hen geleeraard dat zy Christus moeten deelachtig zyn, en zyn needrigheid en Armoede navolgen.

In de eerste tyd-eeuwe hadden de Geloovigen geen uiterlyke roepinge van nooden, om dat zy, in de bevinding noch niet verdoofd, met aftrekking van de zinnen, na binnen leefden: en daar door met geduurige droefheid, en knaaging des geweetens, na God zochten. Maar de Aards-gezindheid, de wellusten, en de strydige belangens van de menschen onder elkanderen meer en meer de overhand neemende, wierden zelf de geloovigen vereideld, en met zo grooten belang tot aardsche goederen gedreeven, dat ze ten laasten *op een strydige wyze tot de inkeer na binnen moesten toebereid worden.*

Langs verscheiden trappen zyn de geloovigen van de innerlyke verzaameling, tot de verstrooijing in de uitwendige schepzelen overgestapt. De tweederlye afdaaling van het geslachte Adams, door *Cain* en *Seth*, leeverd een zeer onderscheiden leevens wyze; dat echter ten laatsten, byna geheel, tot

tot het slimste deel oversloeg. De zeevende in ieders geslacht-lyst bereikten een uitsteekende hoogten, in de weg die ze volgden. *Lamech*, de zeevende van *Adam* door *Cain*, vertoond in zyn beleid en huis-gezin, het volle beslag der Godloosheid, en der verzaaking van het inwendige leeven. Maar *Henoch*, de zeevende van *Adam* door *Seth*, was in teegendeel zo hoog opgeklommen, in het verborgen leeven, dat hy alle het geschaapen afging, alle de zinne-keur verbanden, en alle lichchaamelyk belang zo volkoomen verwaarloosden, dat God hem weg nam.

Dat de geslacht-lyst van de Cainiten alleen tot Lemech voortgaat, schynd, naa den toeleg van Moises, aan te wyzen, dat men van der Godloozen voort-teeling, niet anders behoefd te weeten, dan dat betrekkelyk op de geloovigen is: en daarom was het genoeg tot Lamech te koomen, dewyl in hem en zyne kinderen, het zaamenstel der boosheid volgroeid is. *Lamech nam zich twee Wyven, de naam van de eerste was Ada, ende de naam van de andere Zilla. Ende Ada baarde Jabal: deeze is geweest een Vader der geenen*

 die

die tenten bewoonen, ende vee. Ende de naam zyns broeders was Jubal: deeze was een Vader van alle die Harpen en Orgelen handelen. Deeze twee eerſte kinderen van Lamech zochten na aardſche goederen, en beminden het zinnelyk vermaak; want een vader van tente bewoonders, en vee, beteekend meer als ſchaap-harder, dat Abel lang te vooren was: maar een vader is een bezorger van tenten, en vee, om die in meenichte te doen toeneemen, en dus een eigendom of ſchat op aarden te hebben. Een vader van alle die Harpen en Orgelen handelen, wyſd aan den toeleg om de zinnen te ſtreelen, en met ſnaaren-ſpel en wind-tuigen, de ydele blydſchap aan te kweeken: op dat ze de Aardſche goederen met dartele vermaakelykheeden ruymſchootiger gebruiken mochten.

En Zilla die baarden ook Tubalkain, eene Leermeeſter van alle werken in Kooper, ende Yſer: ende de zuſter van Tubalkain was Naëma. Deeze twee kinderen vertoonen het geweld en de onkuisheid daar de Cainiten toe vervallen waaren; want de Kooper-werker en de Smit, maaken werktuigen tot dwingend geweld, en tot vernielende

Oor-

Oorloogen. *Naëma* is genaamd van *ſchoon*, ten blyke dat de vleeſchelyke wellust de overhand genoomen had, en door aanlokzelen van ſchoonheid onbandig uitſpatten. Dus heeft den opgeblaazen *Lamech*, die zich twee wyven nam, in zyn vier kinderen, het afbeeldzel der Godloosheid voltrokken: want daar het zaamenhoopen van tydelyke goederen, het dartel vermaak, de vervloekten Oorlog, en de onkuiſche wellusten, te zaamen koomen, daar is het alles, wat tot het bedenken van aardſche dingen behoord.

Moiſes vernoegd zich het geſlacht van Cain tot aan Lamech op te tellen, om dat hy hier meede zyn oogmerk bereikten, dat, naamentlyk, *Lamech* de zeevende van *Adam* door *Cain*, en *Henoch* de zeevende van *Adam* door *Seth*, ieder in de leevens-weg van hun ſtamhuis, tot een uitſteekenheid toegenoomen zynde, de Sethiten eindelyk met de zorgeloosheid van Lamechs kinkeren bezoeteld wierden. *Het geſchieden als de menſchen op den Aardboodem begonnen te vermeenichvuldigen, ende hen Dochters gebooren werden, dat Godes zoonen de Dochteren der menſchen aanzaagen, dat zy ſchoon waaren, ende zy naamen hen wy-*

wyven uit alle, die zy verkooren hadde. Gen. 6: 1, 2. Dat hier door Gods zoonen, de kinderen der Setithen, en door dochteren der menschen, de kinderen der Cainiten, te verstaan zyn, acht ik klaar. Als dan de jongelingen uit het geslacht van Seth, de dochters van Cains geslacht aanzaagen, bevonden zy haar *schoon*, gelyk *Naëma* de dochter van *Lamech* by *Zilla* schoon was, door 't aanschouwen van de dochters, wierden de jongelingen verrukt, en zyn tot de vleeschelyke wellusten overgeslaagen: tot zo verre dat ze zich daar meede vermengden, en zich kinderen wonnen, en dat door die in een-smelting de godloosheid algemeen doordrong. *De Heere zag dat de boosheid des menschen meenigvuldig was op der Aarde, ende al het gedichtzel der gedachten zynes hartten ten allen daagen alleenlyk boos.* Gen. 6: 5.

Wanneer de menschen dus verre in de zinnelyke lusten verwilderde; was het inwendige leeven, en de wandeling met God, een onbekende en bespottelyke zaak geworden, *want al het vleesch hadde zynen weg verdorven op der Aarde*: en de menschen waaren zodaanig in de schepzel liefde verwoest, dat hun

hun ganſche bedryf tot de uiterlyke dingen uitſtorten, *zy aaten, zy dronken, zy naamen ten houwelyke, zy wierden ten houwelyken gegeeven*, zonder dat zy het goede deeden, of na God zochten. *Noach* alleen *vond genaade in de oogen des Heeren..... Noach was een rechtvaardig en oprecht man in zyn geſlachte: Noach wandelde met God.* Hy wandelde met God, maar kwam niet tot de hoogte van Henoch. *Henoch was niet, want God nam hem weg*: maar Noach bleef noch iets voor zich zelven, en konde van alle het eigen niet afſtappen, nadien hy, van de dingen die noch niet gezien wierden, door Goddelyke aanſpraake vermaand wordende, *bevreeſd geworden is.*

Zynde dan het verderf zo algemeen, wilde God nochtans niet, dat allen zoude geoordeeld worden na den menſche in het vleeſch, op dat alle die den Geeſt van Chriſtus hadden, *zouden leeven na God in den Geeſt*: maar het behaagden hem, Noach met zyn huisgezin te bewaaren, tot een nieuwe bevolking van de aarde. *Daarom zeide God tot Noach, alle vleeſches einde is voor myn aangezichte gekoomen, want de aarde is door hen vervuld met wreevel:*

ende

ende ziet ik zal ze met de aarde verderven..... maar met u zal ik myn verbond oprechten, ende gy zult in de Arke gaan enz. Gen. 6: 13. 18.

De waater-vloed die de gantſche Aarde overſtroomden, vernielden alles daar de Aards-gezinde menſchen hun betrouwen in ſtelden: en gelyk Adam met de goederen daar hy op aasden geſlaagen wierd, tot dat hy, weegens hunne bitterheid, daar van afwendende, tot de Geeſt des gemoeds inkeerden: zo komt de waatervloed, als een tweede vervloeking van het Aard-ryk, om aan Noach de proef te hervatten, en hem, door ontneeming van de aardſche bekoorlykheeden, tot de aanſchouwing van het eeuwige dat men niet ziet, over te brengen, en de Gods-dienſt in het inwendige te beleeven.

Maar het menſchelyke geſlacht was zo wyd van de innigheid verwyderd, dat zelf Noach, dien *prediker der gerechtigheid*, en *erfgenaam van de rechtvaardigheid die na den geloove is*, wanneer hy van de waater-vloed behouden was, noch zo weinig tot den verborgen menſche inkeerden, dat hy waande de eeuwige Godheid, met het dooden

den en verbranden zyner ſchepzelen te behaagen: want *hy bouwde den Heere eenen Altaar, ende hy nam van al het rein vee, en van al het rein gevoogelte, ende offerde brand-offeren op dien Altaar.* Gen. 8:20. Hier uit bleek, dat de menſchen, met hen in de ſchyn-goederen te ſlaan, niet meer bekwaam waaren, om ter onbeneevelde beſchouwing van het waarachtige weezen in te dringen; en dat dieshalven, om zo te ſpreeken, de hervatte proef, vruchteloos kwam uit te vallen. Want de reeden waarom alle vleeſch door de Waater-vloed verdelgd wierd, was, om dat *al het gedichzel der gedachten zynes harten, ten allen daagen alleenlyk boos was.* Gen. 6:5. En als Noach geofferd hadde, komt het zelfde tot een reeden, waarom God niet meer al het leevende zal ſlaan. *Ende de Heere rook dien lieffelyken reuk, ende de Heere zeide in zyn harte: ik zal voortaan den Aardboodem niet meer vervloeken om des menſchen wille, want het gedichſel van des menſchen harte is boos van zyner Jeugd aan.* Als of God zeide, ik hebbe voor de tweede maal het Aardryk vervloekt, om des menſchen wil, dewyle *het gedichſel zynes harten boos was*, maar nu zie ik dat zelf Noach,

de

de beſte, en de keurling van de geheele meenichte, hier door de vereiſchte vrucht niet voortbrengd, nadien hy, door de offerhanden, doed blyken, dat *het gedichſel zynes harten boos is, van zyner jeugd aan*: het is dan voortaan vruchteloos, de menſchen zodaanig te behandelen, en ik zal niet meer al het leevende ſlaan, gelyk als ik gedaan hebbe. *Waar toe zoud gy meer geſlaagen worden? gy zoud des afvals des te meer maaken.* Jeſa. 1:5.

Het is dan niet overeenkomſtig met de waarachtige Godsdienſt, dat de menſchen de beeſten dooden en verbranden, als of de onafhankelyke God ſtieren vleeſch at, of door het bloed te verzoenen was. Men hoeft ook niet te denken, dat de Heilige geſchiedenis dusdaanig een gevoelen voorſtaat; want de woorden, *ende de Heere rook dien lieffelyken Reuk*, beteekenen niet door zich dat God de offerhande goed-keurden: maar dat het een reuk was van lieffelyke en reine beeſten, die God wonder-daadig in de Arke hadde bewaard, en nu van Noach achteloos genoeg gedood wierden; want de benaaming van *lieffelyken reuk*, ziet ook wel op het geofferde, gelyk God zegd,

dat

dat de Israëliten *haar lieffelyke reuk zettede in alle dicht geboomte*: Ezeh. 20: 28. Ende haar dreigd, dat hy *haare lieffelyke reuk niet rieken zal*. Levit. 26: 31. Ook kan men zeggen, *De Heere rook een reuk van berustingen*, waar in, naamelyk, Noach berusten, als of hy zich wel gekweeten, en de waaren Gods-dienst geoeffend had: daar hy onderwyle in lichchaamelyke oeffening een nutteloozе beezigheid maakten. Ofte, indien de lieffelyke reuk een goed-keuringe Gods aanwysd, kan het zien op het zuivere oogmerk van Noach, waar door hy voor had de gedoode beesten, niet ter eere van eenigen Af-god, maar aan de waare God op te draagen: wordende alzo gepreezen, het innigste dat in die ont-aarde daad was, te weeten, de gestalte des gemoeds, en het oogmerk van Noach.

Zo verre was het menschelyk gemoed verkankerd, dat de uitwendige slaagen niet behoorlyk gevoeld wierden, en van tyd tot tyd, meer reedenen tot een andere leiding in kwaamen; want de nakoomelingen van Noach bleeven niet alleen hangen aan uitwendige beezigheeden, als konden zy daar God een dienst meede doen,

maar ze zyn schielyk genoeg den weg Cains gevolgd. Wanneer *Cain als uitging van het aangezichte des Heeren, bouwden hy een stad, ende hy noemde de naam der zelver stad, na de naame zyns Zoons Hanoch.* Gen. 4: 16, 17. Hy zocht een blyvende plaats op de Aarde, trachten andere menschen na zyn hooft te dwingen, en tot voldoening van zyn Heerzucht, en gierigheid, als een overheer te gebieden. Deeze weg zyn Noachs kinderen naagetreeden. *Nimrod begon geweldig te zyn op aarde, hy was een geweldig Jaager voor het aangezichte des Heeren.* Gen. 10: 8, 9. Hy begon geweld te gebruiken, en over zyn meede-mensch, die zo veel recht had als hy, te gebieden, om dat hy hen met loosheid onder de knie wist te krygen, om zyn begeertens te volbrengen, en na zyn verkiezing te leeeven. Zo was hy *een geweldich Jaager voor het aangezichte des Heeren*, om dat hy menschen die van God alleen moeten afhangen, aan zyn gehoorzaamheid onderwierp: heerschende over den geene daar hy geen recht toe hadde, en, om in de gelykenis te blyven, hy jaagden Gods veld af. Hier moest nootwendig op volgen, dat de andere

re menſchen, die van deezen Jaager noch niet gevangen waaren, hunne vryheid zochten te behouden; dat ook niet anders kon uitkoomen, als dat de wyſte en dapperſte, of de ſtoutſte en boos-aardigſte, die met raad en daad hunne medgezellen teegen Nimrod beſchermden, ieder op zyne wyze, en na dat hy kans zag, ook geweldige Jaagers wierden.

Door dit toeval achten de menſchen zich genootzaakt, om zich teegen Dieven en Moordenaars te beveiligen, na Aardſche eigendommen te trachten, en hunne nootwendigheeden by een te ſchraapen: wordende dus, onder de gedaante van nootzaakelykheid, met de zorgvuldigheid van dit leeven, en het beyveren van eigen-belang, zo diep ingedronken, dat alles daar na buigen moeſt. Ja, de Gods-dienſt is de menſchen niet aangenaam, of zy moeten zich konnen verbeelden, dat 'er voordeel van te wachten is, en dat ze met God te dienen, hun eigen-belang grootelyks verbeeteren zullen. Dewyl nu het eigen-belang lyn recht met de Gods-dienſt ſtryd, en dat nochtans de Godsdienſtige, voortreffelyker goederen bezitten, dan een menſch

uit eigen-belang zou konnen begeeren, zo komt het in gebruik, dat den mensch, de vruchten van de liefde Gods, als goed voor hem voorgesteld worden: op dat hy, op die krukken voorthinkende, niet ten eenemaal van God vervreemde.

Zie daar, de voortgang van het verval, dat de uiterlyke roepinge nootwendig maakten, en waarom de geloovigen, op *een strydige wyze tot den inkeer na binnen moesten toebereid*, en tot het geene dat alle eigen-belang uitsluit, door beweeg-reedenen van eigen-belang gelokt worden. Daar komt by, dat de Af-gooden-dienst begon voortgang te winnen, die, met eigen-belang gepaard, alle waarachtige Gods-dienst verwoesten zou; en zynde reeds in het huisgezin van Abram, wiens *vader Thera andere Goden gediend heeft.* Jozua 24: 2. Voortgekroopen, was het de rechten tyd om de uiterlyke roepinge tot de zaaligheid, als tot een goed voor den betrachter, met Abram te beginnen, op dat hy daar door, grooter goederen zou te gemoed zien, dan hy zich van eenige Af-god belooven kon, en dus, van de Af-Gooden afgewend, allengs de waarachtige Gods-dienst,

na

na haar waare eigenſchap, zonder eenig eigen-belang, koomen te betrachten.

ACHTIENDE HOOFT-DEEL.

Van de Beloften.

NU koomen wy tot de tweede tyd-deeling, genaamd *de tyd der beloften, en des verbonds*, die met de roepinge van Abraham begind, en tot de uit tocht van Jacobs kinderen, uitgeſtrekt word.

De menſchen zo verre uitſpattende, dat ze hun goed in de zinnelyke voorwerpen zochten, en alles na het tydelyk belang richten, zyn door ſtrydende driften teegen elkander verdeeld: zoekende ieder zyn eigen-belang, met zyn teegenſtreever te dwars-boomen. Om dat nu de verkryging van tydelyke goederen geen verzaadiging, maar gierigheid aanbrengd, zyn ze gevallen *in verzoekingen, in den ſtrik, en in veele dwaaze en ſchaadelyke begeerlykheeden, welke de menſchen doen verzinken in verderf en ondergang*: Zy, hun leevens-beleid aanſtellende na de verderffelyken

reegel, *dat het vast gestelde einde, alle middelen onverschillig maakt*, zyn tot ontrouw en bedrog overgeslaagen, en niet te bedwingen geweest dan door vreeze, van schanden of straffen. Hier om moesten de toezeggingen en verbintenisse, aan de menschelyken aard niet toe te betrouwen, zodaanige gedaantens aan neemen, dat de verbreekers schanden of straffen te vreezen hadden.

Onder de algemeene vervreemding van zich zelven, zyn ook den geene, die tot de rust in God aannaaderen, gedompeld geworden, zo verre dat ze God, *die niet verre is van een iegelyk van ons*, in de verwildering van haar eigen gemoed moeste zoeken. Dat niet alleen, maar om dat de zondige ziel, de volmaakte liefde, die de vreeze buiten sluit, noch niet bereikt, *zoekt zy God als een belooner*; en moet daar door zo lang gekweekt worden, tot dat ze, in de overheemelsche genaade dieper ingedrongen, haaren wandel in het Heemelsche gemoed, afgescheiden van alle geschaapen goederen, en van de zucht tot eigen welstand, met God alleen voltrekt.

Maar het was met de menſchen zo verre verloopen, dat Henochs wandelweg hen te ſmal en te ſteil was. *God te zoeken als een belooner*, door het zuivere en bloote geloof, ſteunende alleen op innerlyke bevinding, en zaakelyke verwachting, is, voor de verbyſterde in de zinnen, al te afgetrokken; de dorheid van Geeſt, en knaaging des geweetens, daar de bloote geloovers nootwendig in vallen, en van waar zy tot het verheeven vertrek, daar God woond opklimmen, is den uitwendigen menſche onaangenaam. Wat een beloften is.

Van deeze verbyſterde ſtand behaagd het God, de menſchen, die hy zaaligen wil, allengs en met kleene ſchreeden op te leiden: doed hen daarom toeſpreeken door menſchen, of door bezinnelyke verſchynzelen, op een menſchelyke en bezinnelyke wyze. Hier door worden zy, die van het inwendige verwyderd hun heil buiten zoeken, ook van buiten voor de zinnen ontmoet, en met uiterlyke woorden voorgeſteld, het geene zy innerlyk en zaakelyk in hunne zielen moeten vinden; en om hunne wan-trouw te onderſcheppen, verkrygd de woordelyke en zinnelyke voorſtelling de

gedaante eener beloften, waar door hen de toekoomende genaade, als een goed tot hun voordeel, word toegezegd, op dat zy, die hun eigen belang na jaagen, zouden onderkennen, dat zulks alleen uit de liefde tot God voortſpruit: want, *beloften is eigentlyk een bekendmaaking van iets te zullen doen tot des anders voordeel.* En op dat de menſchen hier in verſterkt mochte zyn, is daar aan gehecht het geene by den ontrouwen menſch het einde van alle teegenſpreeking is. *God willende de erfgenaamen der belofteniſſe, overvloedelyker bewyzen, de onveranderlykheid zynes raads, is met een eed daar tuſſchen gekoomen, op dat wy door twee onveranderlyke dingen, in welke het onmoogchelyk is dat God liege, een ſtarke vertrooſtinge zouden hebben.* Heb: 6: 17.

Van het zaad der Vrouwen.

Of'er woordelyke beloften van Chriſtus, en van de zaaligheid door hem te verkrygen, voor de tyden Abrams, aan de menſchen gedaan zyn, zal men uit het verhaal van Moiſes moeten opſpeuren. De woorden die God tot de Slange ſprak, zeggende, *ik zal vyandſchap zetten tuſſchen u, en tuſſchen deeze vrouwe, ende tuſſchen uwen zaade, ende tuſſchen haaren zaade, dat zelve zal u den kop vermorzelen, ende gy zult het de ver-*

verzenen vermorzelen. Gen. 3:15. Hebben veele uitleggers voor een woordelyke beloften van Christus opgenoomen. Maar dat dit zo klaar niet is, kan men lichtelyk zien.

Men kan voorwenden dat aan de Voor-ouders een woordelyke of bezinnelyke openbaaring, van Christus, en van de zaaligheid door hem te verkrygen, nootwendig was, om dat zy anderzins niet hebben konnen gelooven. Maar hoewel wy toestaan, dat men zonder openbaaring, het geloof omtrent die byzonderheeden niet kan oeffenen: daar uit volgd nochtans niet, dat het inwendige geloof in de ziel, door uitwendige en bezinnelyke dingen gebooren word, ofte dat het weezen des geloofs, zonder beezigheid omtrent de middelyke voorwerpen en tydelyke geschiedenissen, niet in de ziel zou konnen zyn. En daarom kan men de nootzaakelykheid van een woordelyke beloften, voor de menschen van de eersten tyd, uit die dorre onderstelling niet inbrengen.

De woorden zelf, *Dat het zaad der vrouwe de Slange de kop vermorselen zal*, zegge niet dat het zaad een ondeelige zyn zal: ook niet, dat de vermorzeling van de kop der Slange, door het

ganſche zaad, in de vereeniging met een hooft en Overſte Leidsman te geſchieden ſtond: maar onbepaaldelyk dat het zaad zulks doen zou, zonder de wyze daar by te melden. Waar uit blykt, dat in deeze woorden van Chriſtus niet geſprooken word. Of men zegd, dat Chriſtus gedaan heeft, dat, volgens deeze woorden, het zaad der vrouwen doen zou, en dat daarom Chriſtus hier door het woord *zaad* beteekend word, dat zal niets overhaalen, om dat de woorden, waar meede een zaak in het eerſt word voorgeſteld, niet nootwendig alle byzonderheeden beteekenen, die in de uitvoering van de zaak zaamen-koomen. Dit blykt in deeze woorden zelf, want hoewel in de uitvoering, Chriſtus, uit het geſlachten Abrahams en Davids, in de ſtad Bethlehem gebooren is, zo zullen nochtans den geene, die hier Chriſtus willen vinden, niet dryven, dat de woorden ook zyn byzonderen afkomſt, en geboorten - plaats aanwyzen.

Niet alleen ontbreekt hier de belofte van Chriſtus, maar daar zyn ook geen reeden om iets in deeze woorden voor belofte op te neemen: want de woorden zyn dreigende teegen de Slange,

en

en niet toezeggende aan de vrouwe, te zaamen gesteld. Wil men, dat de menschen daar teegenwoordig waaren, en het dreigement teegen de slange hebben gehoord, waar uit zy het voordeel, dat daar voor hen uitvolgden, konde besluiten: dat zal een aanneeming uit bloote liefde tot de onderstelling zyn, waar aan men niet veel eerbiedigheid schuldig is. Moises beschryft het als een aanzegginge van straffe, en doed God als rechter, aan de schuldigen niet anders, dan ramp-spoed voordraagen, spreekende teegen de slange, teegen de vrouwe, en teegen Adam, enkelyk van hun naakend ongeluk, zonder van voordeel of genaade het allerminste te gewagen: het komt daarom met de gelykenis, waar in Moises God doed spreeken, niet wel over een, dat de menschen, het geene God hen niet wilde zeggen, als van ter zyde zoude beluistert hebben.

Indien het ook een belofte was, zoude het de eerste, en, gelyk men het noemd, de moeder-belofte moeten zyn, waar van alle de volgende beloften afdaaalden. Maar hier van is niet een stip waarschynlykheid, nadien in de gansche H. Schrift niet gevonden word, dat de geloovige beleevers ooit

om deeze woorden dachten, of dat de H. Schryvers daar uit eenige bewyzen neemen, of het geen zy van Gods beloften zeggen, tot deeze woorden betrekken.

Eindelyk, daar zyn geen genoegzaame reeden, om vaſt te ſtellen, dat men dit eigentlyk. als een woordelykelyke uitſpraak eenes rechters, in teegenwoordigheid van de gedaagden, moet opvatten: want alles wat de Slange, de Vrouwe, en de Man, te wachten hadden, zou hen door bevinding bekend worden, en daarom ſchynd de woordelyke verkondiging niet nootwendig. Maar het komt waarſchynlyk voor, dat dit zeggen Gods te verſtaan is, als de zeegeningen der viſſen en voogelen. *God zeegendeze, zeggende, zyt vruchtbaar, ende vermeenigvuldiget, ende vervullet de waateren in de Zeen, ende het gevoogelte vermeenigvuldigen op de Aarde.* Gen. 1:22. Zo dat als Moiſes zegd dat God ſpreekt, en de viſſchen zeegende, zeggende, dat ze zouden vermeenigvuldigen, alleen beteekend, dat God de viſſen in dien toeſtand voortbracht, dat ze door voorteeling de waateren vervullen zoude. De woorden, op diergelyk een wy-

wyze opgevat, beteekenen dan, dat na het eeten van de boom vyandſchap kwam, tuſſchen de Slange en de vrouwe, dat de vyandſchap tuſſchen het zaad van weederzyden zou voort kruipen, dat het zaad der vrouwe, de ſlang de kop zou vermorzelen, en dat het vermoogen van de Slange niet verder koomen zou, dan tot het vermorzelen der verzenen, van het zaad der vrouwe. Uit alle deeze reedenen beſluit ik, dat hier geen woordelyke beloften zyn uitgeſprooken.

Heva moeder aller leevende.

Zeer getrokken en verre gezocht is het, dat men uit de woorden, *voorts noemden Adam de naame zynes wyfs Heva, om dat zy een moeder aller leevendigen is.* Gen. 30: 20. Wil voortbrengen, dat Adam daar meede, op het geſprooken woord der genaade, zou ge-oogd hebben: en beteekend, dat zyn wyf, uit kracht van dat woord, een moeder is van allen, die geeſtelyk en eeuwig leevend zouden worden, en dat zo wel van het zaad dat leevend maakt, als van het zaad dat door den verloſſer, en het geloove in hem, het leeven ontfangen zoude. Want indien dit uit de woorden volgden, zou men haar door de zelfde reeden,

ook

ook een moeder aller dooden konnen noemen, en de benaaming van moeder aller leevende zou zonder nadruk zyn, en dus den toeleg eener nieuwe benaaming verydelen. Indien ook deeze benaaming op het geestelyk leeven zag, wierd Heva hier door gesteld tot een moeder van alle geloovigen: maar om dat de H. Schrift haar nooit met die naam begroet, noch haar uitmuntenheid elders bybrengd, blyft dit buiten alle waarschynlykheid.

Maar de eigentlyke zin der benaaming is licht te ontdekken. Het menschelyk geslacht stond door de aankoomende dood niet te gronde te gaan, maar door de voorteeling in weezen te blyven. Wanneer nu het eerste paar menschen tot de voort-teeling zoude koomen, noemt Adam zyn wyf, die eerst uit reeden van haar afkomst, de naam van *Manninne* droeg, *om dat ze uit de man genoomen is*. Gen. 2: 23. Op het nieuws met de naam van *Heva*, om dat zy, die zelf uit Adam gebooren was, de moeder zou zyn, van het gansche na geslagt, dewyle uit Adam niemand meer zou gebooren worden. Zy wierd *Manninne* genoemd, om dat zy, zonder moeder, Adams doch-

dochter was: en *Heva*, om dat zy de moeder zou zyn van alle de andere kinderen Adams.

Kain, een man van den Heere.

De eerste die uit de vrouwe gebooren wierd, was *Kain*; want *Adam bekende Heva zyn Huisvrouwe, ende zy werd swanger, ende baarde Kain, ende zeide, ik hebbe een man van den Heere verkreegen.* Gen. 4: 1. Uit deeze woorden van Heva, tracht men te trekken, dat zy reeds gedachten maakten van de beloofde verlosser verkreegen te hebben, leezende de woorden tot dat oogmerk, niet *een man van den Heere*, of *een man voor den Heere*, of *een man met den Heere*, maar *een man den Heere*.

Doch het geen Heva niet heeft konnen weeten, heeft zy ook met haar woorden niet konnen beteekenen: de woorden van het zaad der vrouwe spreeken van Christus niet, en al was het dat men niet anders leezen mocht, dan *een man den Heere*, noch zou het niet machtig zyn, om Heva, in dit geval, iet te doen zeggen dat zy niet wist, noch weeten konde.

Om de waare zin der woorden uit te vinden, heeft men alleen te overdenken, de geleegenheid daar de spreekster in was. Heva zou met vermee-

meenigvuldigde ſmarten kinderen baaren, dit was het eerſt dat zy de ſmarten onderging, en dat haar eerſtgebooren zoone kermende te voorſchyn kwam, waar teegen zy zich zelven trooſten, en na de geleeden ſmarten, door het aanſchouwen van haar zoon, verkwikten: dewyle het, niet teegenſtaande de vloek daar aan verknocht, een gunſte Gods was, dat hy het menſchelyk geſlacht door de voortteeling beſtandig maakten. Zo had zy *een man van den Heere verkreegen*, waar door zy haar geleeden ſmarte vergeeten kon. *Een vrouwe wanneer zy baard, heeft droefheid, dewyle haar uure gekoomen is: maar wanneer zy het kindeken gebaard heeft, zo gedenkt zy de benaautheid niet meer, om de blydſchap dat een menſche ter waereld gebooren is.* Joh: 16:21.

Habels offer. *Habel*, de tweede zoon van *Heva*, was rechtvaardig, en *hy bracht van de eerſtgeboorene zijner ſchaapen, ende van haar vet, ende de Heere zag Habel ende zijn offer aan.* Gen. 4:4. Dit breid Paulus uit, zeggende, *door het geloove heeft Abel een meerder offerhande Gode geofferd dan Cain, door welke hy getuigenis bekoomen heeft, dat hy rechtvaardig was, al-*

alzo God over zyne gaaven getuigenisse gaf: en door het zelve spreekt hy noch na dat hy gestorven is. Heb. 11:4. Het is dan klaar dat Habel geofferd heeft door het geloof: maar dat hy zyn geloof oeffende ontrent middelyke voorwerpen, of woordelyke beloften, en niet alleen omtrent God als een belooner der geenen die hem zoeken, kan nergens uit blyken.

Dat men ten tyde van *Enos*, *de naame des Heeren begon aan te roepen.* Gen. 4:26. konde wel geschieden zonder geschied-kundige kennis van Christus, en zonder woordelyke belofte van de zaaligheid. Maar hier uit schynd te volgen, dat men in die tyd tot eenige uitwendigheeden gekoomen is: dat de menschen doorgaans te swak, om in de eenzaamheid van het inwendige leeven, tot dat ze weg genoomen worden, met God te wandelen, ook eenige lichchaamelyke beezigheeden aanvingen, waar door zy elkander trachten op te schranderen, om in beleeving van de deuchd aan te winnen. Maar gelyk de menschelyke vindingen, tot hoe goede eindens ook uitgedacht, niet zonder menschelykheid werkstellig worden, zo schynd het ook met Enos.

deeze eerſt opkoomende, zo genaamde, uiterlyke Gods-dienſt toegegaan te zyn: te weeten, dat eenige Godsdienſtige, tot uiterlyke gebruiken uitgaande, zich, tot onderſcheiding van de Aards-gezinde, en van den geene die met hen niet wilde aanſpannen, *begonnen te noemen na de naame des Heeren*, en dus, van het inwendige eenigſins afgedwaald, hebben zy *de naame des Heeren*, in de uiterlyke weg, *beginnen te ontheiligen.*

Noach. Van *Noach* leeſd men, dat hy was *een rechtvaardig oprecht man in zyne geſlachte, Noach wandelde met God.* Gen. 6:9. Hy heeft *door het geloove, door Goddelyke aanſpraake vermaand zynde van de dingen die noch niet geſien wierden, bevreeſd geworden zynde, de Arke toebereid tot zyns huisgezins behoudeniſſe: door welke hy de waereld heeft veroordeeld, ende is geworden een erfgenaam van de rechtvaardigheid, die na den geloove is.* Heb. 11:7. In alles wat hier voorkomt, ontmoet niets, waar toe aan Noach een woordelyke belofte van de zaaligheid noodig was: nadien het alles met een geloovige, die van God niet weg genoomen, en van de aanſtaande watervloed onderweezen, bevreeſd geworden

den was, zonder eenige andere openbaaringen konde voorvallen. En die de woorden van *Gods verbond met Noach*, verder trekken als tot de vastigheid der belofte, van Noachs behoudenis uit de waater-vloed, die hebben niets tot bewys van hun voorgeeven, en vertoonen alleen met wat onderstellingen zy voor ingenoomen zyn; want het word uitdrukkelyk tot zyn lichchaamelyke behoudenis bepaald. *Maar met u zal ik myn verbond oprichten, ende gy sult in de Arke gaan, gy, ende uwe Zoonen, ende uwe Huisvrouwe, ende de Wyven uwer Zoonen met u.* Gen. 6:18.

De geslacht-lyst der Geloovigen, van Noach afdaalende, word van Moises gebracht op *Abraham*, de zoone van *Therah*. Abraham die groote man, zo zeer beroemd weegens zyn onwankelbaar geloof, wist wel, dat zyn goed in de vastigheid van den Geest, in de ruste van een stil gemoed, en in de inwooninge Gods te vinden was: *want hy verwachte de Stad die fondamenten heeft, welkers Konstenaar en Bouw-meester God is.* Heb. 11:10. Nochtans was hy van de zinnelyke bekoorlykheeden, en het tydelyk belang, zo weinig afgetrokken, dat hy noodig hadde op een zin-

Aan Abraham de eerste beloften gedaan.

nelyke wyze behandeld, door verschyningen onderweezen, en door woordelyke belofte onderschraagd te worden. Deeze Abraham is de eerste geweest, waar aan het God behaagden, de wyze der verlosinge door Christus, als een belofte, met woorden voor te stellen.

Abraham met het inwendige Geloof begiftigd, wierd uiterlyk geroepen: en het was een werking des geloofs, dat hy *geroepen zynde, gehoorsaam geweest is, om uit te gaan, na de plaatse die hy tot een erfdeel ontfangen zoude: ende hy is uitgegaan, niet weetende waar hy koomen zoude.* Heb. 11:8. Door deeze roepinge wierd Abraham afgetrokken van de aardsche eigendommen, en geleerd dat hy in de Goddelyke bestelling rusten moest. Maar om dat hy, noch te weinig van het eigen-belang en de Aardsche schatten los gemaakt, God niet konde volgen met een geloof dat, ten aanzien van den uitslag, volkoomen onverschillig was, wierd hem de bewerking der genaade in Christus, als een goed tot zy voordeel, toezeggende aangekondigd. Dat niet alleen, maar om hem te doen zien, dat in de wandeling voor Gods aangezichte, geen

verlies was, wierden de tydelyke gevallen van zyn nakoomelingen, als een toezegging daar meede verknocht.

Belofften van tydelyke en eeuwige goederen, zyn aan Abraham gedaan, wanneer God hem riep. *De Heere nu hadde tot Abraham gezeid, gaat uit u land, ende uit uwe maagschap, ende uit uwes vaders huis, na het land dat ik u wyzen zal. Ende ik zal u tot een groot volk maaken, ende u zeegenen, ende uwe naame groot maaken; ende weest een zeegen. Ende ik zal zeegenen, die u zeegenen, ende vervloeken die u vervloekt: ende in u zullen alle geslagten des Aardryks geseegend worden.* Gen. 12: 1, 2, 3. Dat in Abraham alle geslachten des Aardryks zouden gezeegend worden, zag op de eeuwige goederen, want *de Schrift te vooren ziende, dat God de Heidenen uit den gelooven zoude rechtvaardigen, heeft te vooren aan Abraham het Euangelium verkondigd*: het verkondigde Euangelium bestond hier in, dat God gezegd hadde, *in u zullen alle de volkeren geseegend worden*: waar nit dit besluit volgd, *Zo dan die uit den gelooven zyn, worden gezeegend met den geloovigen Abraham.* Gal. 3: 8, 9. De belofte was echter zeer algemeen, zo dat ze

niet zonder ingeſpannen aandacht onderſcheidelyk verſtaan konde worden: waarom ook dezelve belofte, door een herhaaling, naader bepaald is geworden, indiervoegen dat alle volkeren de zeegeningen niet eigentlyk in Abraham noch in zyn ganſche na geſlacht, maar in een eenig ondeelig van zynen zaade zoude genieten. *U zaad zal de Poorten zyner vyanden erfſelyk bezitten: ende in uwen zaade zullen gezeegend worden alle volkeren der aarde.* Gen. 22: 18. Hier onderſcheid zich de belofte klaarlyk in twee deelen; want dat Abrahams zaad de poorten zyner vyanden bezitten zoude, drukt uit, dat het in een groot getal zou toeneemen, en dat andere volkeren zouden gevloekt, en hen onderworpen zyn: maar als alle volkeren in Abrams zaad, de zeegeninge zoude ontfangen, moeſt het die volkeren niet bevechten, en de groote uitbreiding van het zaad, was daar toe niet nootwendig, nadien het van een ondeelige kon voortſpruiten. *De belofteniſſe zyn tot Abraham en zynen zaade geſprooken, hy zegd niet, ende den zaade als van veele, maar als van eene, ende uwen zaade, welke is Chriſtus.* Gal. 3. 16.

Zie daar de belofte van Christus, en hoe ze eerst aan Abraham geschied is. Alles wat de H. Schrift van beloften meld, moet in de belofte aan Abraham gedaan, zyn grond-slag vinden: dewyl 'er nooit iets, van Gods genaadige toezeggingen tot een vroeger tyd gebracht word. *Aan Abraham deede God de belofte.* Heb. 6: 13. En alles wat men met woorden van Gods genaade kan uitspreeken, daald af van die belofte: zo verre, dat alles wat Christus aan de Geloovigen toebrengd, daar in vervangen is. *Indien gy Christi zyt, zo zyt gy dan Abrahams zaad, ende na de beloftenisse erfgenaamen.* Gal. 3: 29. Indien de beloften al geschied waaren aan *Heva*, dan zou den geenen die in Christus gelooven, in dien opzichte, niet Abrahams zaad, maar het zaad der vrouwe, genoemd worden: doch dat is nergens te vinden.

Als de verlossing van de zonden en straffen; volgens de Goddelyke toezegginge tot troost en onderwyzing der geloovigen, worden aangedrongen, dan geschied het door opleiding tot de belofte aan Abraham. *Als God Abraham de belofte deede, dewyl hy by niemand die meerder was hadde te sweeren, zo*

ſwoer hy by hem zelven..... op dat wy door twee onveranderlyke dingen.....een ſtarke vertrooſting zouden hebben. Heb. 6: 13: 18. De onderwyzing van de Goddelyke genaade, en van des zelfs uitbreiding, beſtaat in een vertooning, dat de belofte en zeegeninge Abrahams, aan andere worden meede gedeeld. De erffeniſſe van de eeuwige goederen, is *uit den geloove*, op dat *ze zy na genaade, ten einde de belofte vaſt zy alle den zaade, niet allen dat uit de wet is, maar ook dat uit den geloove Abrahams is.* Rom. 4: 16. Chriſtus is een vloek voor ons geworden, *op dat de zeegeningen Abrahams tot de Heidenen koomen zouden.* Gal: 3: 14. Indien de beloften al geſchied waaren aan Heva, dan zoude de opleiding niet tot de belofte aan Abraham, maar tot de belofte aan Heva voortgaan: doch dewyle het zo hoog niet opklimd, moet het in Abrahams belofte eindigen. Indien het ook aan Heva geſchied was, zou onze gelukzaaligheid in de gemeenſchap met haar zeegeningen voorgeſteld worden; doch dat geſchied nimmermeer.

Abraham aan wien de eerſte belofte gedaan zyn, draagd ten dien opzichte de naam van Vader, van alle den

den geenen die met hem de genaade genieten: hy is *een Vader van alle die gelooven in de voorhuid zynde, ten einde ook haar de rechtvaardigheid toegereekend werde: ende een vader der besnydenisse,* den *geene die niet alleen uit de besnydenisse zyn, maar ook wandelen in de voetstappen des geloofs onzes vaders Abrahams.* Rom. 4: 11, 12. Indien de belofte al geschied waare aan Heva, dan zoude niet Abraham de vader, maar Heva de moeder der geloovige zyn; dat teegen en buiten de H. Schrift is.

Zo dat alles in Abraham te zaamen komt, wat tot de ontfanger van de eerste belofte behoord. Abraham *is een vriend Gods genaamd geweest.* Jac. 2: 23. Aan Abraham is te vooren *het Euangelium verkondigd.* Gal. 3: 8. De *belostenisse zyn tot Abraham en zynen zaade gesprooken.* God heeft de erffenisse aan *Abraham door de beloftenisse genaadelyk gegeeven.* Alle geloovige moeten hoopen op zeegeninge Abrahams, want *die uit den geloove zyn, zyn Abrahams kinderen.* Uit welke dingen klaarlyk volgd, dat de eerste woordelyke belofte van Gods genaade, aan Abraham is uitgesprooken: want daar alles in Abraham gevonden word, wat

tot de ontfanging van de eerste belofte noodig is, en daar voor zyn tyd geenige beloften van Christus voorkoomen, noch elders iet ontmoet, dat tot een vroeger woordelyke belofte te brengen zy; acht ik dat men wettelyk besluit, *dat de eerste woordelyke belofte van Gods genaade in Christus, aan Abraham gedaan is*: en *dat de tweede tyd-deeling*, die wy de tyd der beloften en des verbonds noemen, *met Abraham aanvangd.*

Neegentiende Hooftdeel.

Van het verbond der Genaade.

HEt geloof, waar door de ziel aan God overgegeeven, en zyne liefde genietende, de volmaaking van die liefde te gemoet ziet, is het zaakelyke van de woordelyke beloften: en indien den mensch door het inwendige geloof in God konde berusten, zouden de woordelyke beloften, of de verbond-maaking over de beloften, niet konnen inkoomen. Maar de innigheid ontbreekende, gaat de beloften tot de gedaan-

ste eenes verbonds over: waar door den mensch tot het volbrengen van eenige voorwaarden verplicht wordende, by zich zelven een vastigheid en grond heeft, om het beloofde goed te verwachten. Tot zo verre vervallen de harts-tochtelyke denkers, dat ze waanen met de eeuwige oorzaak, en onderhandeling, van beding en weeder-beding, te konnen aangaan, en dat zy van hunne zyde, tot de weederzydze verbintenis, iet konnen toebrengen, waar door God gehouden is, het geen op het volbrengen van de voorwaarde beloofd was; te verleenen. Maar laat ons onderzoeken wat van de zaak zy.

Een verbond tusschen menschen en menschen, is een onderling verdrag, om vreede en vriendschap te onderhouden, waar in van weeder zyde eenige voorwaarden volbracht en waargenoomen moeten worden. Zodaanig een verbond maakten *Abimelech* met *Izaak* Gen. 26: 28. en de *Gibioniten* met *Josua* Josua. 9: 25. Wat een verbond is.

Maar een verbond, waar in van weeder zyde iet toegebracht word, tusschen God en de menschen te stellen, kan, zonder verwaarloozing van het

het kennelyke Gods, niet geſchieden. God is de volſtrekte oorzaak van de menſch: indien dan de menſch een eigentlyk verbond met God ingaat, of van zyne zyde, tot uitvoering van dat verbond, iet toebrengd, dat waare het zelfde, als of het gewrocht met de oorzaak in onderhandeling kwam, of dat het de oorzaak by ſprong, op dat hy in het veroorzaaken niet geſtuit zoude worden. Die niet kan zien dat dit loutere teegenzeggingen zyn, moet noch leeren wat een oorzaak is. Zeeker, niemand kan de ſtelling, dat God met zyn ſchepzel een iegentlyk verbond maakt, toeſtemmen, ten zy hy met een tot die lompe beuzeling, dat 'er in de ſchepzelen iet onafhankelyk is, koome te vervallen; want als dan brengd de eene dwaasheid de ander in, om dat een genaamde God, die iet, dat niet van hem afhangd, buiten zich vind, dat onafhankelyke, door groote beloften, tot zyn belang kan overhaalen. Maar die Gods denkbeeld raad vraagd, ziet lichtelyk de ydelheid van zodaanige uitwerpzels.

War het verbond Gods is.

Dewyl 'er dan geen eigentlyk verbond tuſſchen God en den menſch weezen

zen

zen kan, en de H. Schrift nochtans van een verbond ſpreekt, zal het niet anders konnen zyn, dan *een byzondere aanmerking, of een byzondere voorſtelling van de beloften*; waar door het geen God alleen werkt in die gedaante voorkomt, dat den menſch, om de volmaaktheid te verkrygen, met het werkend beginzel; als met een voorwaarde, moet aangedaan zyn. Het verbond Gods met de menſchen, is dan een wyze van doen, waar door God den menſch, die te weinig na binnen leefd, en van de ſtille gelaatenheid afdwaald, in de zinnen te hulpe komt, om de ſwakheid zyner krachten te onderſchraagen, en de teederheid des geloofs op te kweeken. Dit verbond Gods met de menſchen verſchild van een verbond tuſſchen menſchen en menſchen, want de menſchen maaken verbonden van weederzydze weldaaden, maar God van de zyne alleen: daarom *is het verbond* dat God met de menſchen maakt, niet anders, dan *een Goddelyke bekend-maaking, van de wyze, op welke de menſchen de liefde Gods erlangen, ende de vereeniging en gemeenſchap met hem genieten konnen.* Indien men by deeze beſchryving van Gods ver-

verbond gebleven waar, dan zoude verſcheiden wanſchaapen gevoelens, de geleegentheid, om gebooren te worden, niet gehad hebben.

Alle Chriſtenen ſtellen vaſt, dat God den menſch in een verbond der genaade geſteld en aangenoomen heeft: maar men heeft deeze waarheid met vreemde byvoegzelen bedorven, en veelzins ten onbruik gemaakt. Tot allen tyden zyn 'er menſchen gevonden, die menſchelyk genoeg van dit verbond ſpraaken, als of God belang in de menſchelyke bedryven had, en dat hy door bidden, belooven, en dreigen, het daar toe poogden te brengen, dat des menſchen onafhankelyke daaden, zo als hy dat liefſt hadde, mochten uitvallen: doch die raaskallers verdienen niet, dat men eenige achtinge voor hen hebbe. Anderen, die van de vaſte beginzelen die ze toeſtemmen, te achteloos afdwaalen, hebben, een geruimen tyd na de uitgang uit de Roomſche gemeenſchap, beginnen te beuzelen van een verdrag, innerlyk in het Goddelyke weezen, tuſſchen de onderſcheiden beſtaanelykheeden, willen-

lende dat dit verdrag innerlyk in God, de grondſlag van het verbond der genaade, met de menſchen is: maar nadien zodaanig een verdrag, buiten de H. Schrift, door eigenzinnelykheid uitgevonden, met de Goddelyke natuur ſtryd, moet men het als valſch verwerpen. Men heeft daar eindelyk by verdicht een verbond der werken, dat voor de zonde plaats hadde; het welke zo onvoorzichtig, by de meeſte is overgenoomen, dat men de zaamenſtelling van de Gods-geleerheid na dat verdichtzel opmaakt. Waar uit men zien kan werwaards een valſche onderſtelling, zelf ſchrandere vernuften afrukt; want het opgeraapte verbond der werken, ſtryd met het denkbeeld van een onzondig menſch, het is in de H. Schrift niet bekend, en de vyf verſcheiden trappen tot afſchaffing van dat verbond, zyn vyf onaardige naamen.

Nooit kan 'er tuſſchen God en den menſch een verhandeling voorvallen, die na verbond maaken ſweemd, of den menſch moet een Zondaar zyn, en alles, wat God met hem doed, tot zyn eigen voordeel willen overbuigen; want een ſchepzel dat volmaakt

maakt in de liefde tot God leefd, is stil en gelaaten onder het Goddelyk beleid, zoekt niets voor zich zelven, en zal dieshalven de Goddelyke wil, omtrent het toekoomendel, niet aanmerken als een belofte, of als een goed des verbonds: maar in teegendeel, in alles, ten opzichte van zich zelven, onverschillig zynde, een goedkeurend genoegen neemen, enkelyk om dat God het wil. Een verbond Gods met de menschen, dewyl het de zonden ondersteld, is nootwendig een verbond der genaade: het zy een weezendlyk verbond, waar door de eeuwige goederen aangebracht worden, of een toevallig byvoegzel, waar door een uiterlyk voorbeeld, gegeeven is.

Van het verbond der genaade.

Het weezendlyke verbond der genaade is *een Goddelyke bekentmaking, dat hy de zondaars* in *en* door *de Borge en Middelaar des verbonds, langs den weg van geloof en bekeering, zodaanig zal bewerken, dat ze heilig en onberispelyk zyn voor hem in de liefde.* Alles wat deeze beschryving zaakelyk in heeft, vind men met de grootste nadruk in de H. Schrift voorgesteld. *Dit is het verbond, dat ik na die daagen met den huise Israëls maaken zal, spreekt de Heere, ik zal myne wet in haar bin-*

binnenste geeven, ende zal die in haar harten schryven, ende ik zal hen tot eene God zyn, ende zy zullen myn tot een volk zyn. Ende zy zullen niet meer een iegelyk zynen naasten, ende een iegelyk zynen broeder leeren, zeggende, kennet den Heere: want zy zullen my allen kennen van haaren kleinste af tot de grooften toe, spreekt de Heere, want ik zal haar ongerechtigheid vergeeven, ende haare Zonden niet meer gedenken. Jer. 31: 33. 34. Achtervolgens deeze beschryving is het genaade verbond een-zydig, en by gevolg geen eigentlyk verbond: om dat echter de H. Schrift, in eenige plaatzen het genaade verbond voorsteld, als twee-zydig, en als of God en den mensch, als weederzydsche bondgenooten, ieder het zyne tot uitvoering van het verbond moesten aanbrengen, moet men dit behoorlyk schiften, en onderscheidelyk trachten te verstaan, hoe dit, ten opzichte van het weezendlyke verbond der genaade, en hoe ten opzichte van het toevallige byvoegzel, te bevatten zy.

Om dat God oorzaak van de menschen is, en zy bepaaldelyk zodaanig zyn als God hen maakt, stryd het met zich zelven, dat de oorzaak van zyn

gewrocht iet zoude bedingen, ofte, dat hy zyn gewrocht anders zou willen hebben, dan hy het ſteld. Maar de daaden en beloften Gods, draagen de naam van verbond, door leenſpreuk en overdracht van de menſchelyke handelingen: dewyl 'er onder de menſchen geen zeekerder toezeggingen gevonden worden, dan die op de wyze van een verbond ingeſteld zyn, want *eens menſchen verbond dat beveſtigd is doed niemant te niet.* Gal: 3:15. Zo verkrygen de daaden en beloften Gods, door reeden van overeenkomſt, weegens hunne onkreukbaare vaſtigheid, de benaaminge van verbond. *Ik richte myn verbond op met u, dat niet meer alle vleeſch van de waateren des vloeds zal worden uitgeroeid, en dat 'er geen vloed meer zyn zal, om de Aarde te bederven.* Gen. 9:11. *Alſo zeid de Heere, indien gy lieden myn verbond van den dach, en myn verbond van den nacht kond vernietigen; zo dat dach en nacht niet zyn op haaren tyd. Zo zal ook vernietigd konnen worden myn verbond met myn knecht David.* Jer. 33:21, 22. Het is klaar dat het verbond Gods, in deeze plaatzen, niet anders beteekend, dan de vaſtigheid van de werken Gods. In den

zelfden zin koomen Gods beloften als een verbond voor. *My aangaande, dit is myn verbond met haar, zeid de Heere, myn Geest die op u is, ende myne woorden die ik in uwe mond gelegd hebbe, die zullen van uwen monde niet afwyken, noch van de monde uwes zaads, noch van de monde des zaads uwes zaads, zeid de Heere, van nu aan tot in eeuwigheid toe.* Jesa. 59:21.

Dat nu het weezendlyke genaade verbond, waar door de eeuwige goederen aangebracht worden, enkel eenzydig is, en in beloften bestaat, die om hunne vastigheid de naam van verbond draagen, behalven dat het niet anders weezen kan, staat zo duidelyk by Jeremias uitgedrukt, dat hier over geen geschil behoorden te zyn: want het verbond bestaat hier in, *dat God zyn wet in haar binnenste zal geeven, en in haare harten schryven.* Daar het geene men voorwaarde noemd, niet van de zyde des betrachters, maar van de belooning-geever afdaald, daar is geen eigentlyk verbond, maar volstrekte beloften alleen.

Echter heeft het God behaagd, op dat de erfgenaamen zyner beloften een starke vertroosting zouden hebben, zy-

ne geloovigen op een wyze te doen behandelen; die men de vorm des genaade verbonds noemen mach, bestaande hier in, dat God de genaade die hy volstrektelyk in de zielen werkt, door de uiterlyke voorstelling, in twee deelen onderscheid: te weeten; het *beginsel* en de *voltrekking*. Het beginzel, als een voorwaarde, en de voltrekking, als een belofte op de volbrachte voorwaarde, voorgesteld wordende, verschynen onder de gedaante of gelykenis van een verbond. Hier toe behooren dusdaanige voorstellingen. *Ik ben God de Almachtige, wandeld voor myn aangezicht, ende zyt oprecht.* Gen. 17:2. *Hooret na myn stemme, zo zal ik u tot eenen God zyn, ende gy zult my tot een volk zyn: ende wandeld in alle den weg die ik u gebieden zal, op dat het u wel ga.* Jer. 7: 23. *Die in den Zoone geloofd, die heeft het eeuwige leeven.* Joan. 3: 36. In welke voorstellingen, het wandelen voor Gods aangesicht, en het geloof, niet ge-eischt word, als voorwaarden die de menschen van hunne zyde toebrengen, nadien God zelf dit geest. *Uit genaade zyt gy zaalig geworden door het geloove, ende dat niet uit u, het is Gods gaave.* Eph. 2:8. *Het is God die*

die in u werkt, beide het willen ende het werken, na (zyn) *welbehaagen.* Philip: 2. 13. Maar het is een aanwyzing van ordening in de voortgang: dat, naamelyk, den geene, die met het beginzel begaafd zyn, op de voltrekking te hoopen hebben. De ſtoffe van het weezendlyke genaade verbond beſtaat dieshalven, in *belofte van volſtrekte genaade*, en de vorm in een *gevoorwaardigde voorſtelling van de volſtrekte genaade*: koomende hier op uit, dat het verbond der genaade niet anders is, dan *een byzondere aanmerking*, of *byzondere voorſtellinge van de beloften.*

Door deeze wyze van de volſtrekte genaade na de wyze van een verbond voor te ſtellen, worden de geloovigen, in den weg die ten leeven leid, onderweezen: op dat zy, die niet inwendig in den Geeſt des gemoeds kunnen beruſten, door die uiterlyke voorſtelling, hunne verbeelding zoude vervullen, met de dingen, die tot de Heiligmaaking betrekkelyk zynde, aan hen geleegentheid konnen geeven, de toepaſſing aan de ſchepzelen af te breeken, en tot de bewooninge van het huis Gods in den Geeſt in te dringen. Voornaamentlyk dient het tot verzeekering der geloovigen, dat zy

die het beginzel, als de voorwaarde in zich bevinden, zeekerlyk de voltrekking, als een belofte op de volbrachte voorwaarde, verkrygen zullen: want het vertrouwen word daar op gegrondvest, *dat God die in de heiligen een goed werk begonnen heeft, volëindigen zal tot op den dach van Jezus Christus.* Philip. 1:6. en dat God aan den geene die hy de roepinge waardig acht, *vervulle alle het welbehaagen* (zyner) *goedigheid, ende het werk des Geloofs met kracht.* 2 Thess. 1:11.

Van het toevallig byvoegzel.

Maar om de menschen die noch te bezinnelyk zyn, dan dat ze zich hier meede zouden vergenoegen, eeniger maaten te onderscheppen, is 'er een toevallig byvoegzel aan gehegt; waar door God de hartstochtelyke geloovigen met een wyze van doen ontmoet, die meer overeenkomst met een eigentlyk verbond, en met beding en weeder-beding, heeft. Door welk byvoegzel de eeuwige goederen niet toegebracht, noch eenige tydelyke als een goed voor de geloovigen gegeeven zyn: maar alleen is 'er eenige bezitting en gebruik van het tydelyke ingevoerd, om daar meede de Aardsgezindheid der geloovigen te bepaalen,

len, en te doen bekennen, dat God wat beeters bereid heeft, voor alle die hem lief hebben.

Abraham heeft de beloften ontfangen, niet allen van het weezendlyke verbond, maar ook van het toevallig byvoegzel; het welke weegens de Aardsch-gezindheid van Abraham, als een eigentlyk verbond, met beding en weeder-beding bevestigd wierd. *Het woord des Heeren geschieden tot Abraham in een gezichte, zeggende, ik ben u een schild, u loon zeer groot.* Abraham, Aards-gezind als hy was, scheen niet te konnen verstaan, hoe God hem een schild en grooten loon kon zyn, dewyle hy, veele tydelyke goederen verkreegen hebbende, geen erfgenaamen had. *Doe zeide Abram Heere Heere, wat zult gy my geeven, daar ik zonder kinderen heene ga?* Als wilde hy zeggen, wat zult gy geeven, dat voor my ontfangens waardig is, daar ik kinderloos zynde, een vreemde tot erfgenaam myner rykdomme zal moeten aanstellen? Armhartig voorwaar! Hier op ontfangd hy belofte van een groot nageslachte. *Het woord des Heere was tot hem, zeggende, deeze zal u erfgenaam niet zyn, maar die uit uwen lyve voort-*

koomen zal die zal u erfgenaam zijn. Doe leide hy hem buiten, ende zeide; ziet nu op na den Heemel, ende teld de ſtarren, indien gy ze tellen kond: ende hy ſeide tot hem, zo ſal u Zaad ſyn. Dit was het dat Abraham wenſchten, wanneer hy hier in niet afgeweezen wierd, bevond hy dat God tot hem niet zeide, *diend my te vergeefs*, en hy dus getrokken, *geloofden in den Heere, ende hy reekende het hem* (tot) *gerechtigheid.*

Het bleef daar niet by, maar God de belofte aan Abraham noch aangenaamer maakende, zegd hem dat zyn zaad een groote bezitting te wachten hadde. *Ik ben de Heere die u uitgeleid hebbe uit Ur der Caldeen, om u dit land te geeven, om dat erffelyk te bezitten.* Hier moeſt nu de vorm van een verbond, en alle zeekerheid, die de menſchelyke wantrouw heeft konnen uitvinden, tuſſchen beiden koomen, want het land erffelyk te bezitten, ſcheen hem te groot, om dat op zo een bloot zeggen te gelooven; hy vraagd dan, *Heere Heere, waar by zal ik weeten, dat ik het erffelyk bezitten zal?* Hy eiſchte waarteekenen en vaſte blyken, van een toezegging waar by hy zo grootelyks zyn belang reekende: hy verkrygd daar op be-

bewysstukken, met al den toestel van een plechtelyke verbond-maaking. *Ende hy zeide tot hem, neemd my een driejaarige geite, ende een driejaarigen ram, ende eene torelduive, ende eene jonge duive: ende hy bracht hem alle deeze, ende hy verdeeldense midden door, ende hy leide elks deel teegen het ander over, maar het gevoogelte deelde hy niet. Ende het wild gevoogelte kwam needer op het aas, maar Abram joeg het weg.* Deeze voorbereidzelen gemaakt zynde, word aan Abraham geopenbaard wat zyn zaad overkoomen zal, eer dat het de erffenisse van het land verkrygen zoude: en daar op volgden het verschynzel van eigentlyke verbondmaaking. *Het geschiede dat de Zonne onderging, ende het duister wierd, ende ziet, daar was een rookenden ooven, ende vuurige fakkel, die tusschen die stukken doorging. Ten dien zelven daage maakten de Heere een verbond met Abram, zeggende, uwen zaade zal ik dit land geeven,* Gen. 15.

Van ouds her was de gewoonten onder de menschen, dat ze hun verbonden met die plechtigheid, van tusschen gedeelde beesten door te gaan, bevestigden. Als *Nahas* de Ammoniter, Jabes in Giliad beleegerd hadde, *nam*

Saul een paar runderen, en hieuw ze in stukken, en hy zondze in alle land-paalen Israel door de hand der booden, zeggende, die niet zelfs uit trekt achter Saul, en achter Samuel, alzo zal men zyne runderen doen. 1 Sam. 11: 7. God zelf verwyt het volk dat ze het plechtelyk verbond verbrooken hadden. *Ik zal de mannen overgeeven, die myn verbonds hebben overgetreeden, die niet bevestigd hebben de woorden des verbond, dat zy voor myn aangezichte gemaakt hadden, met het kalf dat zy in twee hadden gehouwen, en waare tusschen zyne stukken door gegaan. De Vorsten van Juda, ende de Vorsten van Jeruzalem, de kaamerlingen, en de Priesteren, en al het volk des lands, die door de stukken des kalfs zyn doorgegaan.* Jer. 34: 18: 19. Tot zo verre is de begeerte van Abraham opgevolgd, dat de belofte van Aardsche bezittinge, aan hem op de wyze van een plechtelyk verbond bekrachtigd zyn. Het welke, alleen door gebrek van onverschillendheid omtrent de Goddelyke bestelling ingekoomen, Gode betaamelyk te bevatten zy.

Alhoewel nu Abraham de belofte van her erf-land ontfangen heeft, en dat die belofte aan hem verbonds-wyze

ze beveſtigd is, hy nochtans, was noch erfgenaam noch bezitter; want hy was *een inwoonder in het land der beloften, als in een vreemd land.* Heb. 11: 9. Want *God gaf hem geen erfdeel in het zelve, ook niet een voet-ſtap.* Hand. 7: 5. Hy was dieshalven de wet der werken, die de daaders tot het bezit wettigden, niet onderworpen; maar hy leefden in de vryheid van het weezendlyke verbond der genaade, waar in den geene die niet werkt, zyn geloof tot gerechtigheid gereekend word.

Stephanus zegd, dat God aan Abraham *het verbond der beſnydeniſſe, gaf.* Hand. 7: 8. En Paulus, dat hy *het teeken der beſnydeniſſe ontfangen heeft* (tot) *een zeegel der rechvaardigheid des geloofs, die* (hem) *in de voorhuid* (was toegereekend) *op dat hy zoude zyn een vader van alle die gelooven, in de voorhuid zynde, ten einde ook haar de rechtvaardigheid toegereekend worde: ende een vader der beſnydeniſſe, den geene die niet alleen uit de beſnydeniſſe zyn, maar die ook wandelen in de voetſtappen des geloofs onzes Vaders Abrahams, het welke in de voorhuid was.* Rom. 4: 11: 12. Vergelyk hier meede de inſtelling zelve, en als dan zal blyken, wat verſchil

tuſ-

tusschen de besnydenis van Abraham, die behoudens de vrye rechtvaardigheid bestaan kon, en tusschen de besnydenis van Moises, waar door de besneedene *een schuldenaar wierd de geheele wet te doen.* Gal: 5: 3. moet waargenoomen worden. God zeide tot Abraham, *gy nu zult myn verbond houden, gy en u zaad na u, in haare geslachte. Dit is myn verbond, das gy lieden houden zult, tusschen my ende tusschen u, ende tusschen uwen zaade na u, dat al wat mannelyk is, u besneeden worde..... De ingeboorene uwes huizes, ende de gekochte met u gelde, zal zeekerlyk besneeden worden, ende myn verbond zal zyn in u lieder vleesch, ten eeuwigen verbonde.* Gen: 17: 9, 10, 13. Dit was het verbond der besnydenisse zo als God het aan Abraham gaf, tot een zeegel van de rechtvaardigheid des geloofs: hier toe behoorden alle die uit hem gebooren wierden, niet alleen Izaak, maar ook Ismael, de kinderen by Ketura, en de gekochte: gelyk ook van zyns zoons zoonen, niet alleen Jacob, maar ook Esau. Dewyle nu Abraham de rechtvaardigheid des geloofs niet verkreeg door de besnydenis, was het daar aan niet gebonden: en alle Ismaeliten, Edomiten, en vor-

dere afkoomelingen van de kinderen by Ketura, of van de gekochten, hadden het teeken der besnydenisse, indien zy geloofden, tot een zeegel van de rechtvaardigheid des geloofs. Op deeze wyze *is de besnydenis uit de Vaderen.* Joh. 7: 22. Maar Moises heeft ze de kinderen van Jacob gegeeven, en voor zo veel de besnydenis van Moises Wet afhangd, is ze geen zeegel van de rechtvaardigheid des geloofs, maar van de rechtvaardigheid die uit de wet is. Waar van hier na breeder.

Hier uit volgd nu, dat de tweede tyd-deeling, *der beloften ende des verbonds*, met Abraham een begin genoomen, en met den uittocht uit Egipten, daar de bedieninge van Moises begon, zyn voleindiging verkreegen heeft.

Twintigste Hooft-deel.

Van het Oude verbond.

De darde tyd-deeling, is *de tyd des wets en des voorbeeldende, verbonds*: waar in het toevallig byvoegzel, aan Abraham beloofd, met alle den omſlag daar toe behoorende, by het weezendlyke genaade-verbond gevoegd is. Het toevallig byvoegzel, met het weezendlyke genaade verbond, te zaamen genoomen, is *het verbond der genaade, zo als het na de geleegenheid van die tyd uiterlyk bediend wierd.* Maar het byvoegzel, en de wyze van uiterlyke bediening, toevallig zynde, koomen, op zich zelven aangemerkt, in teegenſtelling met het weezendlyke genaade-verbond; draagende het byvoegzel de naam van *het eerſte* en *het oude verbond*, om dat de vergankelyke goederen, daar uit te verwachten, met het verbond zelve, verouderen en verdwynen moeſten: en de uiterlyke bediening door het byvoegzel, met meenigvuldige gebooden onder ſwaare bedreigingen aangedrongen, verkrygd de naam

naam van *de Wet door Moiſes gegeeven*, de *bedieninge des doods in letteren beſtaande*, het *gebod dat arm*, *ſwak*, *en onprofytelyk was*, dat het weezendlyke verbond der genaade bedekten en belemmerde, maar nochtans niet kon wegneemen. *Het verbond dat te vooren van God beveſtigd is op Chriſtus*, *word door de wet*, *die na vier honderd ende dartig jaaren gekoomen is*, *niet krachteloos gemaakt*, *om de belofteniſſe te niete te doen.* Gal. 3: 17. Het weezendlyke verbond der genaade, gaf aan de geloovigen de gerechtigheid des geloofs, beſtaande in geeſtelyke goederen. Het byvoegzel, met de uiterlyke bediening, gaf aan de onderhouders, het zy geloovig of ongeloovig, de rechtvaardigheid die uit de Wet is, met alle de uiterlyke voordeelen, die daar aan vaſt waaren. Deeze onderſcheidinge wel waar te neemen, zal het volgende buiten verwarring houden.

Van het oude verbond kan men drie onderſcheiden aanmerkingen neemen, en daar in alles bevatten, wat men daar van in het gemeen behoeft te weeten; want indien men overweegd 1. De eigen aard van dit verbond. 2. De tyd van zyn aanvang. 3. Het gebruik:

zal

zal alles, wat tot ons oogmerk diend, genoegzaam bekend zyn.

De natuur van het O. verbond.

Aangaande de eigen aard van het oude verbond, moet men zeggen, dat het niet een-zydig was, noch enkelyk in beloften bestond, maar dat het met een eigentlyk verbond, groote overeenkomst heeft, dewyle daar beding en weeder-beding plaats hadde; want het komt voor, als *een onderhandeling van God met de verlosten uit Egipten, waar in God, door bemiddeling van Moises, aanbied, hen tot een eigendom te maaken, uit allen volken, op voorwaarde dat ze hem zullen gehoorzaamen: welke voorwaarde het volk aanneemd, en beloofd te volbrengen.* Hier uit blykt, aan de eene zyde, degelykenis van een eigentlyk verbond, en, aan de andere zyde, dat die wyze van doen, na de Aardschgezindheid van de dwaase Israëliten, die dom genoeg waaren om te waanen dat zy God een dienst konde doen, geschikt was. De vol-leedenheid van deeze plechtelyke verbond maaking leesd men onderscheidelyk, God bied zyn gifte aan, onder beding van gehoorzaamheid. *Gy lieden hebt gezien, wat ik den Egiptenaaren gedaan hebbe: hoe ik u op vleugelen der Arenden, gedraa-*

gen, en u tot myn gebracht hebbe. Nu dan; indien gy naarstelyk myne stemme zult gehoorzaamen, ende myn verbond houden, zo zult gy mijn eigendom zyn, uit alle volkeren, want de gantsche Aarde is myne. Ende gy zult my een Priesterlyk Koninkryk ende een heilig volk zijn: dit zyn de woorden die gy tot de kinderen Israels spreeken zult. Moises brengd de aanbiedinge van God aan het volk over, want hy *kwam en riep de Oudste des volks, ende stelde voor haar aangesichten alle deeze woorden, die de Heere hem gebooden hadde.* Waar op alle het volk de voorwaarde aanneemd, en belooft God in alles te zullen gehoorzaamen. *Doe antwoorden al het volk gelykelyk, ende zeide, al wat de Heere gesprooken heeft, zullen wy doen.* Welke aanneeming Moises weederom aan de Heere brengd. Exod. 19:4, 5, 6, 7, 8. Zie daar, alles wat in een eigentlyke verbond-maaking, dat door een tusschen-spreeker of Middelaar opgerecht word, voorvald: gelyk ook na deeze plechtigheid, de voorstelling van den eisch Gods, als wetten en gebooden, met beloften en dreigementen bekrachtigd, opentlyk afgekondigd wierd.

Dit plechtelyk opgerecht verbond,

welkers voorwaarde de wet der werken was, is het weezendlyke verbond der genaade zelf niet, maar alleen een zeekere wyze, om het zelve aan het na geslachte van Jacob uiterlyk te bedienen. Het was geen verbond op zich zelven, om dat het, nadien 'er geen twee onderscheiden verbonden der genaade konnen gegeeven worden, als dan een verbond der werken weezen zou: maar een verbond der werken is in de H. Schrift niet bekend, en het stryd met de natuur van de zaak, dat God, om der werken wil, des Werkers God zou zyn. Indien dit ook een verbond op zich zelven was, zouden de bondgenooten van het verbond der genaade, noch in een ander verbond, dat de genaade uitsluit, aangenoomen zyn: en die onder het volk tot het genaade verbond niet behoorden, zouden echter, uit kracht van dit verbond, de benaaming van Gods bondgenooten toekoomen, maar deeze dingen zyn ongerymd. Gods *gunst-genooten maaken zyn verbond met offerhande*, maar de Godloozen, schoon zy Gods *inzettingen vertellen, en zyn verbond in hunne monden neemen*, hebben nooit in Gods verbond geweest, maar wel onder de wet der werken, en onder den vloek; dewijl

zy versteeken van het weezendlyke verbond der genaade in de uiterlyke bediening hunne welstand zochten, en een regtvaardigheid uit de werken der Wet oprechten wilden, waar door zy gebleeven zyn de besnydenis die met handen geschied, en het Israel na den vleesche, dat zich gestooten heeft aan den steen des aanstoots. Waar nit blykt, dat deeze wyze van plechtelyk verbond maaken, alleen een uiterlyke bediening was, die, van de geloovigen tot bevestiging van het weezendlyke verbond toegepast, van de Godloozen, die buiten Gods verbond zyn, tot ydelheid en hoovaardye misbruikt wierd.

Voor zo veel de uiterlyke bediening, als een wet, by het verbond gekoomen is, heeft het de geestelyke en blyvende goederen niet aangebracht; want God heeft de genaade in Christus gegeeven, niet als een goed des ouden verbonds; *want indien de erffenisse uit de wet is, zo is ze niet meer uit de beloftenisse, maar God heeft ze Abraham door de beloftenisse genaadelyk gegeeven.* Gal 3:18, Het oude verbond verschild dieshalven van het nieuwe, of toevallig, of na het weezen. Het verschild toevallig, om dat, in het zaamengegroeide ge-

noomen, het oude verbond, het weezendlyk verbond der genaade is, zo als het door het toevallig byvoegzel uiterlyk bediend wierd: en het nieuwe, is het weezendlyk verbond, zo als het, van dat byvoegzel ontdaan zonder eenige uiterlyke bediening in den Geest des gemoeds, de blyvende goederen in de geloovigen vestigd. Maar het oude verbond op zich zelven, in vergelyking of teegenstelling met het weezendlyke verbond, gelyk de Apostelen daar van spreeken, verschild na het weezen zelf, om dat het, moetende verouderen en verdwynen, alleen tydelyke en lichchaamelyke beloften had; want het bestond alleen in de verbeeldinge van het nieuwe verbond, nadien het God behaagde, de Aardschgezinde menschen door lichchaamelyke giften tot hem te doen naderen, of liever van de Afgooden dienst af te rukken: en in het algemeen, een verbeelding in te voeren, doende Jacobs kinderen in een afgezonderd land, onder byzondere wetten en diensten alleen woonen, waar door, ten tyde als de Hoogenpriester der toekoomende goederen zou gekoomen zyn, blyken zou, dat *Christus zo veel*

uit-

uitneemender bediening gekreegen heeft, als hy ook eenes beteeren verbonds Middelaar is, het welke in beeter beloftenisse bevestigd is. Heb. 8:6.

Om nu de tydelyke beloften van het oude verbond, alle vastigheid te geeven, die de hartstochtelyke menschen kon gerust stellen, is 'er een omstandigheid by gekoomen, waar door het, na de gelykenis van een uiterste wil, met de dood bevestigd, onherroepelyk gemaakt werd: en dus, in zyn uitvoering, de gedaante van een testament aannam, dat door de dood en het bloed van de offer-beesten bevestigd is geworden. *Een testament is vast in de doode, dewyle het noch geen kracht heeft wanneer de testament maaker leefd: waarom ook het eerste niet zonder bloed is ingewyd. Want als alle de gebooden na de wet van Moises, tot alle het volk uitgesprooken waaren, nam hy het bloed der kalveren ende bokken, met waater, ende Purpere Wolle, ende Hysope, ende besprengde beide het boek zelve, ende alle het volk, zeggende, dit is het bloed des testaments, het welke God aan u lieden heeft gebooden.* Heb. 9:17:18, 19, 10. Het O. Testament.

Uit kracht van deeze inweyinge door bloed, verkrygd het beloofde goed des De erffenisse.

des verbonds, de benaaming van erffenisse eenes testaments: achtervolgens de belofte aan Abraham gedaan, dat hy het land *erffelyk bezitten zoude*, gelyk dat in de uitvoeringe weeder in gedachten gebracht word. *Ik hebbe dat land gegeeven voor u aangezichte: gaat daar in, en bezittet erffelyk dat land dat de Heere uwe vaderen, Abraham, Izaak, en Jacob gesworen heeft, dat hy het hen, ende hunne zaade na hen geeven zoude.* Deut. 1:8. Dit was het erf-land, daar God van zeide. *Ten zelven daagen hief ik myne hand tot hen op, op dat ik ze uit Egipten land uitvoeren zoud, in een land, dat ik voor hen uitgespeurd hadde, vloeijende van melk en honich, het welk de cieraad is van alle landen.* Hierom word het genoemd *des Heeren land*. Hosea. 9:3. En de onwaardige bezitters word verweeten, dat ze des *Heeren land verontreinigden*, ende zyn *erffenisse tot een grouwel stelden.* Jer. 2:7.

Israel verwachte uit de onderhouding van de wet der werken, de erffenisse van het land Canaan. *Nu dan Israel, hoord na de inzettingen ende na de rechten, die ik u lieden leeren te doen, op dat gy leevet, ende heene inkoomet, ende ervet dat land, dat u de Heere uwer vaderen*

Vaderen God, geeft. Deut. 4: 1. Hier door waaren zy van alle volkeren, en zelfs van de voor Vaderen onderſcheiden. *De Heere onze God heeft een verbond met ons gemaakt aan Horeb: met onze vaderen heeft de Heere dit verbond niet gemaakt, maar met ons, wy, die wy hier heeden leevendig zyn.* Deut. 5: 2: 3. Dit gansche verbond had zyn opzicht tot het erf-land. *Neemt dan waar*, zegd Moiſes; *dat gy doed, gelyk de Heere uwen God u gebooden heeft, en wykt niet af ter rechter noch ter ſlinker hand. In al den weg, die den Heere uwen God u gebied, zult gy gaan, op dat gy leevet, ende dat het u wel ga, ende dat gy de daagen verlengd in het land dat gy erven zult.* Deut. 5: 32; 33. Het was een teſtament en een erffeniſſe, eigen aan den geenen die uit Egipten op trokken. Dewyl zy nu heene gingen, om Canaan in erffelyke bezitting te neemen, en dus afgezonderd, onder byzondere wetten en dienſten, alleen te woonen, zo is het klaar genoeg, dat haar byzonder erf-goed, dat de vaders niet hebben gehad, en dat de Chriſtenen niet moogen zoeken, een aardſche bezitting, uit kragt van een beveſtigd teſtament in het land Canaan geweeſt

is; want de genieting van geeste-lyke goederen, vloeijende uit het weezendlyk verbond der genaade, is de vaderen, en de Christenen, met de geloovigen onder de Wet, gemeen.

Het begin des Oude Testament.

Met den aanvang des ouden testaments, mach men niet tot Adams leef-tyd voor uit springen: want daar was geen erffenisse gegeeven, die door de komst van beter goederen vernietigd is. Ja, daar was in die vroeg-tyd, noch beloften, noch verbond, noch testament noodig, nadien de geloovigen, door innerlyke bevinding met God wandelende, alle die zinnelyke steunzelen missen konden. En nadien het oude Testament een bestelling over tydelyke besitting was, kan het voor de belofte van Canaan geen aanvang gehad hebben: om dat, voor die tyd niemant een Goddelyke toezegging van byzondere eigendom, op der aarde verleend is: en om dat, gelyk wy te vooren toonden, Abraham de eerste belofte, en het verbond ontfangen heeft.

By Abraham moet men de eerste melding van het Oude erf-goed zoeken. Hy zelve heeft het niet bezeeten, en

is

is, by gevolg, de Wet der werken, die de voorwaarde der bezittinge was, niet onderworpen geweest. Maar aan Abraham is de oude erffenisse voor zyn zaad beloofd. *Uwen zaade zal ik dit land geeven.* Gen. 15:18. Doch zyn zaad, zullende de beloofde erffenis, daadelyk aanvaarden, kwam onder de voorwaarden van alle de Wetten en inzettingen, waar door het tot de bezittinge gewettigd was: en daarom neemd het oude testament zyn aanvang na de uittocht uit Egipten. Dit leerd de zaak zelfs, en de H. Schrift met uitgedrukte woorden. *Niet na het verbond, dat ik met haare vaderen gemaakt hebbe, ten daage als ik haare hand aangreep, om haar uit Egipten land uit te voeren.* Jer. 31:32. En Paulus bepaald het aan den berg Sina, zeggende, *deeze zyn de twee verbonden: het eene van den Berg Sina, tot dienstbaarheid baarende.* Gal. 4:24. Het zal niet noodig zyn hier langer op te staan, want een zaak van zo veel klaarheid kan niemand teegenspreeken, dan die met verwarde bevattingen voor ingenoomen is.

Het gebruik van het Oude Testament voor de geloovigen, was om hunne aardsch-gezindheid uit te putten, *Het gebruik des Oude Testaments.*

ten, en door de genietinge zelfte doen ondervinden, dat een blyvende ſtad op Aarde, met al den toeſtel van de wet des vleeſchelyken gebods, aan die toezegging, *dat God haar God zoude zyn*, geenzins konde voldoen: maar dat zy de ſchepping van een nieuw harte, en de vernieuwinge van een vaſten geeſt noodig hadden. Dit gebruik was 'er in, voor geloovigen die inwendig konden leeven, en het aangeſichte Gods in gerechtigheid aanſchouwen. Maar om dat zeer weinige in de afgetrokken ſtand konnen volharden, dienden de Wet tot onderwerping van het volk aan de dienſtbaarheid, op dat zy, in de waarneeminge van de vermeenigvuldigde gebooden, zinnelyke beezigheeden zouden hebben, die tot God en zyn dienſt betrekkelyk waaren: waar door zy, als door een tucht-meeſter bedwongen, van het uitſpatten tot euveldaaden afgeſchrikt wierden.

De dienſtbaarheid waar aan zy onderworpen waaren, draagd de gelykenis van onmondige, en machteloo-ze kinderen, die, onbekwaam om haar eigen zaaken te handhaavenen, door het gezag van voogden en bezor-

gers bestierd worden: *Zo langen tyd als de erfgenaam een kind is, zo verschild hy niets van een dienst-knecht, hoewel hy een Heere is van alles: maar hy is onder voogden en verzorgers, tot de tyd van de Vader te vooren gesteld. Alzo wy ook, doe wy kinderen waaren, zo waaren wy dienstbaar gemaakt onder de eerste beginzelen der Waereld.* Gal: 4:1,2,3. Hier door waaren zy verplicht, onder de bediening van het waereldlyke heiligdom, de genaamde Goden, en gezag voerende leeraars, met alle eerbied te gehoorzaamen. *Over alle zaake van onrecht, over eene osse, over eenen ezel, over klein vee, over kleedinge, over al het verloorene, het welke iemand zeid dat het zyne is: beider zaake zal voor de Goden koomen, welken de Goden verwyzen, die zal het zynen naasten dobbel weeder geeven.* Exod: 22: 9. Maar wanneer zaaken van groot belang, en waar van de rechte geschaapenheid niet lichtelyk bleek, kwaamen voor te vallen, dan moesten zy zich vervoegen tot een uitspraak, waar van geen beroep tot hooger gegeeven wierd. *Wanneer een zaake aan het gerichte voor u te swaar zal zyn, tusschen rechts handel, ende rechts-handel, tusschen plaage ende plaage, zynde twist-*

zaa-

zaaken in uwe poorten: zo zult ghy u opmaaken, ende opgaan na de plaatze, die de Heere uwen God verkiezen zal: ende gy zult koomen tot de Levitische Priesteren, ende tot den rechter die in die daagen zyn zal, ende gy zult ondervraagen, ende zy zullen u de zaake des rechts aan zeggen.... De man nu, die trotzelyk handelen zal, dat hy niet hoore na de priester, dewelke staat om aldaar den Heere uwen God te dienen, ofte na den rechter: de zelve man zal sterven, ende gy zult het booze uit Israel weg doen. Dat alle het volk hoore ende vreeze, ende niet meer trotzelyk handele. Deut: 17:8, 9, 12, 13.

Wat groot aanzien de Levitische Priester in die tyd hadde, word afgemaald, als God, spreekende ingevoerd, dus zegd. *Myn verbond met hem* (Levi) *was, het leeven, ende de vreede, ende ik gaf hem die tot een vreeze, ende hy werd om mynes naams wille verschrikt. De Wet der waarheid was in zynen monde, en daar werd geen onrecht in zyn lippen gevonden: hy wandelde met my in vreede, ende in rechtmaatigheid, ende hy bekeerde veele van ongerechtigheid. Want de lippen des priesters zullen de weetenschap bewaaren, ende men zal uit zynen mond de wet zoeken, want hy is een engel des Hee-*

ren

ren der heirschaaren. Maleach: 1: 5,6,7. De Heere Christus heeft 'er zyn zeegel aangehangen en door zyn uitspraak getoond, wat gezag deeze voogden hadden, en hoe verre dat het volk gegehoorzaamen moest. *De schriftgeleerden en de Pharizeen*, zegd hy, *zyn gezeeten op de stoel Moises: daarom al wat zy u zeggen dat gy houden zult: houd en doed. Maar doet niet na haare werken, want zij zeggen het, en doen het niet.* Mat. 23.2,3, Hier uit blykt klaar, dat men deeze bewints-mannen niet moest navolgen in de beleeving, noch in de bevatting die zy van de Gods-dienst hadden; want dan zou men, om haar zeggens wil, Christus hebben moeten verwerpen: maar men moest doen, omtrent het uiterlyk gedrach, en de onderhouding van de plechtelyke Wet, al wat zy kwaamen te zeggen, schoon zy zelfs, Godloos zynde, die dingen verwaarloosden. Dus was het verbond van den Berg Sina *tot dienstbaarheid baarende.*

Een geduurige vreeze verzelde deeze dienstbaarheid, want de gebooden en inzettingen waaren zo meenigvuldig, dat ze lichtelyk in overtreedinge, en onder straffen konden vervallen, om

dat *het woord door de Engelen gesprooken vast is geweest , ende alle overtreedinge ende ongehoorzaamheid , rechtvaardige vergeldinge ontfangen heeft.* Heb: 2: 2. zelf tot dood straffe over dingen die niet bepaald waaren, die eer uit achteloosheid, dan uit verachting scheenen voor te spruiten, en waar van onbekend was, of het tot de verboode werken behoorden. *Als nu de kinderen Israels in de Woestyne waaren, zo vonden zy eenen man, hout leezend op den Sabbath: ende die hem vonden hout leezeende, brachten hem tot Mose, ende tot Aaron, ende tot de gansche vergaaderinge; ende zy stelden hem in bewaaringe, want het was niet verklaard wat hem gedaan zoude worden. Zo zeide de Heere tot Mose, die man zal zeekerlyk gedood worden, de gansche vergaadering zal hem met steenen steenigen.* Num: 15: 32, 33, 34, 35. Dat niet alleen, maar ook daaden die na allen schyn, uit teederhartigheid, en eerbied voor de Heilige gedenk-teekenen gedaan wierden, om dat de behoorlyke omzichtigheid, door de schielykheid des voorvals, niet wel konde waargenoomen worden, hadde de dood tot uitkomst. *Als zy nu kwaamen tot aan Nachons*

chons dorſch-vloer, *zo ſtrekte Uſa* (zyne hand) *uit aan de Arke Godes*, *ende hielt ze*, *want de runderen ſtruikelden. Doe ontſtak de toorn des Heeren teegen Uza*, *ende God ſloeg hem aldaar*, *om deeze onbedachtzaamheid*, *ende hy ſterf aldaar by de Arke Gods.* 2 Sam: 6: 6: 7.

By deeze vreeze voorſtraffen, over weetende of onwetende overtredingen kwam noch, dat ze vreesden de Aardſche dingen door de dood te ontruimen: zynde zo weinig met kracht verſtrekt, door Gods geeſt na den inwendigen menſche, dat ze de lichchaamelyke dood als naadeelig aanziende, wel tot die zwakheid vervallen zyn, daar veel Armhartige Godsdienſtigen als noch aan kwynen, van woordelyke gebeeden te doen teegen het lichchaamelyk ſterven. Als of de eere Gods ende zaaligheid zyner gunſtgenooten, aan de lichchaamelyke vleeſch-klomp gebonden was. Zo zegd den Pſalm dichter, dat hy was als een afgezonderde *onder de dooden*, *gelijk de verſlaagene*, *die in het graf leggen*, *die God niet meer gedenkt.* En vraagd voord. *Zult gy wonder doen aan de dooden? ofte zullen de overleedenen opſtaan? zullen zeu looven? Sela!*

Zal

Zal u goedertierenheid in het graf verteld worden? u getrouwheid in het verderf. Zullen uwe wonderen bekend worden in de duisterniſſe? ende uwe gerechtigheid in het land der vergeetenheid? Pſal, 88: 11, 12, 13. En hoe de oude bezitting-zoekers, aan de aardſche dingen gehegd, en met wraak teegen hunne vyanden ingenoomen waaren, daar van leeverd den 139. Pſalm een volkoomen afteekening; en dat zy, by gevolg, zeer vreesden voor tydelyk verlies wyſd zich zelven. Uit welke dingen, te zaamen genoomen, de omzichtigheid, en ſchroomvallige vreeze; waar in zy gehouden wierden, en waar meede zy door al haar leeven de dienſtbaarheid onderworpen waaren, genoegzaam af te meeten is.

Een-en-twintigste Hooft-deel.

Van de Wet-geeving.

Het algemeen ontwerp des eersten Testaments, en des Wets, booven het weezendlyke verbond der genaade ingekoomen, in het voorgaande Hooftdeel gegeeven, is niet genoegzaam om te voldoen, aan alle de byzonderheeden die daar toe behooren: waarom het nootzaakelyk zal zyn, op dat men zou moogen verstaan, wat al tot de Wet des Ouden verbonds te zaamen loopt, en wat de rechtvaardigheid uit de Wet is, die daar uit volgd, dat wy des zelfs deelen met meer onderscheiding verhandelen. En om dat na de plechtelyke verbondmaaking Exod. 19. de voorstelling van de Goddelyken eisch, als Wetten en gebooden, met beloften en bedreigingen bekragtigd, opentlyk voor alle het volk afgekondigd wierd, zal de goede schikking ons derwaards heene leiden, dat wy van de wetgeeving beginnen.

Een Wet is *de uitgedrukte wil van*

een gebieder, bepaalende ieders eigendom na gelykmaatigheid. Maar om dat God eigentlyk oorzaak, en geen gebieder is, en dat een reedelyk schepzel, volgens zyn beginzel in de deuchd volhardende, geenige eigentlyk genoemde wet behoefd, want *de rechtvaardige is de wet niet gezet:* 1 Tim. 1:9. En *de wet is om der overtreedingen wille daar by gesteld:* Gal. 3;19. Daarom word de eeuwige Godheid, alleen door toeval van de hartstochtelyke begrippen der zondaaren, als een gebieder en Wet-geever aangemerkt. Men moet dieshalven, om het beleid Gods omtrent de zondaars wel te verstaan, niet zo zeer onderzoeken, wat een wet onder de menschen is, als wel, hoe de H. Schrift van de wet Gods spreekt.

Beteekenis van het woord Wet.

De beteekenis van het woord wet, is zo veel als een leere en onderwyzing: of een voorschrift van den weg die men te bewandelen heeft. *De Heere is goed ende recht, daarom zal hy de zondaars onderwyzen in den weg.* Psalm: 25: 8. De toepassing van deeze beteekenis geschied onderscheidelyk. I. Algemeen, van alle woord Gods, als een onderwyzing aangemerkt. *Zyn*

lust

lust is in des Heeren wet, ende hy overdenkt zyn wet dag ende nacht. Psalm. 1: 2. *Welgelukzaalig zijn de oprechte van wandel, die in de wet des Heeren gaan.* Psalm. 119: 1. 2. Byzonderlyk, van eenig gedeelte der woorden Gods. Als de boeken van Moises. *Zegget my gy die onder de Wet wild zyn hoord gy de wet niet.* Gal. 3: 21. De Psalmen, *is 'er niet geschreeven in uwe wet.* Ioh: 10: 34. *De wet des Brand-offers.* Lev. 6: 9. En diergelyken. Aanwyzende dat de menschen, weegens hunne verstrooijing na buiten, door de uitwendige bekend-maaking word voorgehouden, het geene zy inwendig verwaarloozen. 3. Het word ook oneigentlyk gebruikt, niet voor het gebod, maar voor de gebooden deuchd, niet voor de verbintenis onder belosten en bedreiging, maar voor de weezendlyke verbintenis van het reedelyk schepzel tot het eeuwige voorwerp. *Ik hebbe lust o myn God, om uwelbehaagen te doen; ende uwe Wet is in het midden myns ingewands.* Psalm 40:9. *Ik zal myn wet in haar binnenste geeven, ende zal die in haare herte schryven.* Jer. 31:33. Hier door doed men zonder de Wet de dingen die des Wets

zyn. 4. Eindelyk word het genoomen, in den ſtrengſten zin, voor de eigentlyk genoemde Wet, in teegenſtelling met de oneigentlyke: want den geene die het geboodene doen, en de weezendlyke betrekking tot het eeuwige voorwerp betragten, zyn onder wet noch gebod. Om dat nu den omſlag van de ganſche Wet, onder de bediening van Moiſes vol-leedig was, draagd die bediening de naam van Wet, als iet eigens in teegenſtelling van de voorgaande tyden der bevinding en beloften, en van de volgende tyd der vervulling door Chriſtus. Daar was een tyd *voor de Wet*, de Jooden zyn geweeſt *onder de Wet*, de Heidenen *zonder de Wet*, die in Chriſtus gelooven, het zy Jooden of Heidenen, *bevryd van de Wet*: en dus komt *de Wet der werken* in teegenſtelling met *de wet des geloofs*. Rom. 3:29. *Want de Wet is door Moiſes gegeeven, de genaa ende de waarheid is door Jezus Chriſtus geworden*. Joan. 1:17.

Men kan de byzondere gebooden, uit de wet van Moiſes opgezaameld, bekwaamlyk verdelen in drie ordeningen. 1. In gebooden die de weezendlyke deuchd voorſchryven, waar toe de reedelyke ſchepzelen eigentlyk verbonden zyn,

zyn, niet door het opper-gezag van een wet-geever, maar door de betrekking van de ziel tot God. 2. In gebooden die de byzondere en plegtelyke gebaarden van de uiterlyke en verbeeldende Gods-dienſt bepaalden. 3. In gebooden die op het burger-beſtier van het gemeene-beſt der Hebreen betrekkelyk waaren. Maar echter, men moet deeze ordeningen niet opvatten, voor drie onderſcheiden Wetten, dewyl ze alle tot de wet van Moiſes behooren, en een byzonder opzicht op de kinderen Iſraels hadden: waarom dit geheele lichchaam van Wetten, uit drie ordeningen, als zo veel leeden, beſtaande, gezaamentlyk genoomen, een eigen volk-Wet voor dat byzondere geſlacht was: waar in God als hun Kooning en Wet-geever, hunne zeeden reegelden, hunne plechtigheeden bepaalden, en hunne gerichts-handelingen vaſt ſtelden.

Dat de wet, die de beloften en de toegebrachte genaade teegen geſteld word, de ganſche bedieninge van Moiſes is, en dat men de drie deelen, of drie aanmerkingen van die wet, niet moet van een ſplyten, kan men lichtelyk zien, om dat doorgaans de drie-

derlye gebooden, zonder ze in byzondere schokken te schikken, door elkander gemengd, als behoorende tot een en dezelfde Wet, voorkoomen. De wettische uitspraaken van leeven en vloek, zyn niet gehecht aan een afzonderlyk deel, maar aan de geheele wet, bestaande in alle de gebooden, zonder een uyt te zonderen. *Voorder sprak de Heere tot Mose, zeggende, spreekt tot de kinderen Israels, ende zegd tot hen: ik ben de Heere uwen God. Gy zult niet doen na de werken des lands, daar in gy gewoond hebt: nochte na de werken des lands Canaan, daar heene ik u brenge, zult gy niet doen, ende zult in haare inzettingen niet wandelen. Myne rechten zult gy doen, ende myne inzettingen zult gy houden, om in die te wandelen, ik ben de Heere uwe God. Ja myne inzettingen, ende myne rechten zult gy houden, welke mensche dezelve zal doen, die zal door de zelve leeven: ik ben de Heere.* Lev. 18: 1, 2, 3, 4, 5. Dat hier het leeven beloofd word op de onderhouding van alle de gebooden Gods, blykt uit de bloote leezing: en die deeze beloften aan de tien woorden, of aan de gebooden, die de weezendlyke deugd voorschryven, in het byzonder willen vast maa-

maaken, begaan een achteloosheid die onverschoonelyk is, dewyl daar toe noch geleegentheid, noch de minste schyn gevonden word, want deeze belofte staat, wyd van de tien woorden, in het midden van offer-wetten en huuwlyks-wetten. Het zelfde moet men ook van de vloek bevestigen. *Vervloekt zy, die de woorden deezer wet niet zal bevestigen, doende de zelve.* Deut. 27:26. Dat deezen vloek tot de geheele wet behoord, zegd Paulus duidelyk, als hy dezelve bybrengd. *Daar is geschreeven, vervloekt is een iegelyk die niet blyft in alle het geene dat geschreeven is in het boek der wet, om dat te doen.* Gal. 3:10.

Klaar is het dan, dat de wet, als het teegen gestelde van genaaden en waarheid, de gantsche bedieninge van Moises is. *De wet hebbende een schaduwe der toekomende goederen, niet het beeld zelve der zaake.* Heb. 10:1. Was niet alleen de wet van de uiterlyke dienst, bestaande, *alleen in spyzen ende dranken, ende verscheidene wasschingen, ende rechtvaardigmaakingen des vleesches, tot op de tyd der verbeetering opgelegd.* Heb. 9:10. Maar ook de tien woorden, want de bedieninge des doods, die te niete gedaan moest worden, was de wet *in stee-*

nen ingedrukt. en die in nieuwigheid van de Geeſt dienen, zyn vrygemaakt van de wet, die zegd, *gy zult niet begeeren.* Rom. 7: 7. Dewyle deeze beſchryvingen alleen op de tien woorden paſſen, kan men ze van de Wet, die te niete gedaan is, niet uytzonderen.

Om deeze reedenen verſtaan wy door de Wet, alles wat God door Moiſes gebooden en verbooden, of bepaald en toegelaaten, beloofd en gedreigd heeft; als zynde den eiſch van het oude verbond, of het toevallig byvoegzel, dat, booven het weezendlyk genaade-verbond ingekoomen, door Chriſtus afgeſchaft en vernietigd is. Hier uit volgd dat de nakoomelingen van Jacob, voor zo veel zy onder een byzonder ſtaats-beſtier leefden, en alle de vreemden, die zich in hun gemeenſchap deeden inlyven, de gebooden en de Wet door Moiſes gegeeven onderworpen zyn geweeſt: maar dat voor af na de tyd dier bediening, of buyten het rechtsgebied van dat gemeene-beſt, of voor den geene die, van all uitwendigheeden afgetrokken, inwendig God in den Geeſt dienden, de Wet van Moi-
ſes

ſes, als zodanig, van geenige verpligtinge was. Echter nochtans, hoewel de Wet als Wet, en het gebod als door Moiſes gegeeven, niet verbind, het geboodene blyſt, voor zo veel het beſtaat in de weezendlyke deugd, en uit de betrekking van het reedelyk ſchepzel tot God volgd, van een onveranderlyke duurzaamheid: en de verbintenis om te doen de dingen die des Wets zyn, hangd niet af van het gebod Gods door Moiſes gegeeven, maar blyft nootzaakelyk, om dat het in zich zelven deugd is, en om dat de gelukzaaligheid in die oeffening beſtaat.

In de Wet-geeving zelfs, komt in aanmerking, 1. De uitwendige omſtandigheeden, 2. De uit-ſpreeker, 3. Den aanvang van de Wet, of de tien woorden. Van de Wet-geeving.

Van de uiterlyke omſtandigheeden teekenen wy alleen aan, dat ze zeer ſchrikkelyk en verbaaſt-maakende geweeſt zy. *Het geſcheiden ten darden daage, doe het morgen was, dat'er op den Berg donderen en blixemen waaren, ende een ſwaare wolke, ende het geluit eener zeer ſtarke bazuine; zo dat al het volk verſchrikten dat in het leeger was. En-* De omſtandigheeden.

de Moises leide het volk uit het leeger Gode tegemoete, ende zy stonden aan het onderste des bergs. Ende de gansche berg Sinai rookten, om dat de Heere op dezelve needer kwam in vuur, ende zyn rook ging op, als de rook van een oven, ende den ganschen berg beefden zeer. Exod. 19:16, 17, 18. Deeze teekenen, geschieden op den tastelyken berg, om door alle de geweldige verschyningen aan de zinnen, die zinnelyke en hartstochtelyke denkers, in vreeze en ontzag te brengen, op dat zy aan Moises, als aan een getrouw dienaar in Gods huis, gelooven zoude. *De Heere zeide tot Moises, ziet ik zal tot u koomen in een dikke wolke, op dat het volk hoore, als ik met u spreeke, en dat zy ook eeuwiglyk aan u gelooven.* Exod. 19: 9. Als meede, om hen te overreeden, dat ze hunne Gods-dienstige eerbied, zonder zich met afgoden te bezondigen, aan God alleen opdraagen zoude. *Vreesd niet, want God is gekoomen, op dat hy u verzochte, ende op dat zyne vreeze voor u aangezichte zoude zyn, dat gy niet en zondigd.*

De spreeker is God zelfs. *Doe het geluit der bazuine gaande was, ende zeer stark wierd, sprak Moises, ende God* ant-

antwoorden hem met een ſtemme. Exo. 19:19. *Doe ſprak God alle deeze woorden.* 20:1. Maar dewyl het eeuwige weezen onlichchaamelyk is, kan men hem, in die afgetrokken bevatting, geen eigentlyke ſpraak toeſchryven, nadien alle geluid, door beweeging van lichchaams deelen, in de werk-tuigen des gehoors gevormd word: waarom als God zal ſpreeken, of een onmiddelyke beroering in de lucht, of de ſpraakleeden van eenig ſchepzel, daar toe te beezigen zyn. Hoewel men nu klaarlyk kan bevatten, dat God door een bloote en onmiddelyke beroering in de lucht, de ſtemme in het gehoor kan vormen, en daar door in de eerſte perzoon kan zeggen, *ik ben God*, zonder dat de beteekenis, op de beroerde lucht paſt: het is echter het aller eigentlykſt, dat God zich zelven eigen ſpraakleeden toebereid, en alzo met zyn ygen mond en tonge ſpreekt. Hierom is het op de aller eigentlykſte wyze, op welke het van een onſtoffelyk weezen geſcheiden kan, dat God met de ſpraakleeden van de eerſtgebooren aller ſchepzelen geſprooken, en geſegd heeft *ik ben God*: want om dat hy eigentlyk met het weezen Gods vereenigd,

De ſpreeker.

nigd, door die weezendlyke vereeniging Gods eigen werktuig, en zyn ſtem, Gods eigen ſtem is, heeft den Engel des Heeren regt uit konnen zeggen, *Ik ben de God uwes vaders, de God Abrahams, de God Izaaks, ende de God Jacobs.* Exod. 3:6. Deeze was het die met Moiſes *ſprak op den Berg Zina.* Hand. 7:38. En die tot de ganſche vergaadering uitriep, *ik ben de Heere uwe God.* Exod. 20:2.

Den aanvang.

Het geene dat God met zyn eigen ſpraak-leeden, tot het ganſche volk geſprooken heeft, was de geheele Wet niet, maar alleen de *tien woorden*, als een aanvang van de geheele wet, die in het vervolg van Moiſes, en niet aan de geheele vergadering, verkondigd wierd. Dit aanvankelyk uitroepen bereikten het oogmerk, van vreeze en ontzag het volk in te prenten. Maar het was dienſtig dat de ſpreekende God zyne woorden ſtaakten, nadien het volk, te aardſch-gezind, en te onbekwaam, om op een afgetrokken wyze die hen alle hartſtochtelyke begrippen vernietigden, God langer te hooren ſpreeken, poppen en verbeeldingen noodig hadden: op dat zy langs trappen, na de maate hunner krachten

ten, tot de hoogte van waarachtige kenniſſe en dienſt Gods, mochten opklimmen. Dat dit zo is, word te kennen gegeeven, wanneer het volk verbaaſd en ter needer geſlaagen door de ſtemme Gods, verzoekt dat God niet zal voort vaaren met hen te ſpreeken, dat zy dat niet konden uitſtaan, en liever door de mond van Moiſes wilde verſtaan wat hen te doen ſtond. *Als het volk zag de donderen, ende de Blixemen, ende het geluid der bazuine, ende den rookenden berg: doe het volk zulks zag, weeken zy af, ende ſtonden van verre. En zy zeide tot Moiſes, ſpreekt gy met ons, ende wy zullen hooren, ende dat God met ons niet ſpreeke, op dat wy niet ſterven.* Exod. 20: 18, 19. Als meede, om dat God, over hunne onbekwaamheid als wenſchende dat ze in beeter ſtaat waaren, hun verzoek inwilligd. *Als nu de Heere de ſtemme uwer woorden hoorde, doe gy tot my ſpraakt, zo zeide de Heere tot my, ik hebbe gehoord de ſtemme der woorden deezes volks, die zy tot u geſprooken hebben, het is al te maal goed, dat zy geſprooken hebben. Och dat zy een zulk harte hadden, om my te vreezen, en alle myne gebooden ten allen daagen te onderhouden: op dat het haar, en haare kinderen wel*

ginge in eeuwigheid! Gaat zegd hen: keerd weeder tot uwe tenten. Maar gy, ſtaat hier by my, dat ik tot u ſpreeke alle de gebooden, ende inzettingen, ende rechten, die gy hen leeren zult. Deut. 6: 28: 29, 30, 31.

Zie daar de reeden waarom God niet voortgevaaren is, de ganſche wet, uit het midden des vuurs, voor de ooren van al het volk uit te ſpreeken: en waarom de meeſte gebooden, in het vervolg tot Moiſes geſprooken, bezinnelyker, en van minder kracht, dan de tien woorden, geweeſt zyn. De omſtandigheeden waaren hen te verſchrikkelyk, en, het geene aanvankelyk geſprooken wierd, te verheeven. De weezendlyke deuchd, waar door de ziel tot de ſtille ruſt in God aan naaderd, op een afgetrokken wyze, zonder de zinnen te ſtreelen voorgeſteld, konde dit dwaas en hartnekkig volk niet bekooren: zy willen met God zelf niet langer te doen hebben, maar liever door Moiſes handelen, op dat zy, langs dien weg, taſtelyke bezigheeden mochte verkrygen. Waarom ook de verder uitbreiding van de Wet, in vermeenigvuldigde gebooden beſtaande, in waardye zo veel van

de

de tien woorden verſchilden, dat ze, ook in teegenſtelling, de naam van *arm*, *ſwak*, en *onprofytelyk* voeren moogen: nadien de meeſten, niet om het geboodene, maar door het gebod, de kindſche geloovigen, op dat zy niet wyder zouden uitſtorten, in de uiterlyke dingen beezig hielden.

Zeeker, de tien woorden zyn zeer voortreffelyk. Alles wat in zich zelven deuchd is, en dat, tot in de eindelooze eenwen, de betrachtinge van de gelukzaaligen zal zyn, vind men aldaar kort, krachtig, en wel verbonden, van het weezendlyke grond-ſtip afgeleid: indiervoegen, dat de liefde tot God en tot de naaſten, in byzonder ſchokken onderſcheiden, nooit volmaakter kan voorgeſteld worden. Op de vraage, *welk is het groot gebod in de Wet?* Antwoord de Heere Chriſtus: *gy zult lief hebben den Heere uwen God met geheel u harte, ende met geheel uwe ziele, en met geheel u verſtand. Dit is het eerſte, ende het grooſte gebod. En het tweede deezen gelyk, gy zult uwen naaſten lief-hebben als u zelven. Aan deeze twee gebooden hangd de ganſche wet, ende de propheeten.* Mat: 22: 36: 37: 38: 39: 40. Dit antwoord is zo algemeen, dat men nootwendig daar

door

door verstaan moet, dat alles wat Moses, in het gansche lichaam van zyn wet-boek, aangaande de weezendlyke deuchd, de byzondere plechtigheeden van den ouden dienst; en de rechten van het gemeene best, gebooden of verbooden, bepaald of toegelaaten, beloofd of gedreigd heeft: als meede, alles wat de volgende Propheeten, tot verklaaring van de wet, ofte tot uitvoering van hunne byzondere last, verkondigd hebben, in die twee gebooden te zaamen komt: en dat alles wat van Gods weegen ooit gesprooken kan worden, tot dat eynde moet uit loopen. *Van alles dat gehoord is, is het eynde van de zaake, vreesd God, ende houd zyne gebooden.* Predik: 12: 13.

Echter nochtans, het geboodene verschild van elkander. Het geene dat enkelyk, uit het opzicht der reedelyke schepzelen tot de eeuwige oorzaak afgeleid word, komt rechter, en als langs korter weg, de liefde tot God en tot de naasten te bereiken, dan het geene dat, door tusschenkomst van menschelyke hartstochten, en eygenbelang zoekende overleggingen, met hinken en uitweegen, traagelyk vorderd. En daarom, het geene Christus

ſtus van de ganſche Wet zegd, dat word in den aanvang van de Wet, of in de tien woorden, zeer nadrukkelyk gevonden; nadien hier de weezendlyke deuchd op een enkeler wyze, en met minder verbintenis aan nutteloozebeezigheid, dan doorgaans in de Wet geſchied, voorgeſteld word.

Indien de Hebriers vaſter van Geeſt, en minder uitwendig geweeſt waaren, ze zouden geen andere gebooden, dan die in de tien woorden begrepen zyn, noodig gehad hebben. De weezendlyke deuchd is hier op een wettiſche wyze voorgedraagen, hebbende betrekking op dat volk in het byzonder, dat van God, door Moiſes uit Egipten verloſt, na het land aan Abraham beloofd opgevoerd wierd: gelyk ook een aanwyzende beduiding, door de ruſte van den zeevenden dach, dat het volk Gods eenmaal hunne eigen werken zouden nalaaten, en in Gods ruſte ingaan, doende de dingen die des Wets zyn, niet om des Wets wil, maar om dat het geboodene in zich zelven deuchd, en door den Geeſt des leevendigen Gods in de zielen opgewekt is. Dus vervatten de tien woorden alle de deelen, die tot een Wet, of Wettiſche

voorſtelling van Gods genaade, na de geleegentheid van die tyd, te zaamen loopen: en het is alleen door de onbuigzaamheid van het volk ingekoomen, dat de Wet tot een grooter beſlag uitgedyd is.

TWEE-EN-TWINTIGSTE HOOFT-DEEL.

Van den oorſpronk, en bepaaling der offerhanden.

DEwyle de opperſte gelukzaaligheid eigentlyk in de liefde tot God beſtaat, zo kan het niet anders dan van groot gebruik zyn, de grondveſten van de deuchd, die onder den drang der vooroordeelen, en lompe blokken van hartstochtelyke verbeeldingen, in de menſchelyke ziel als verſtikt leggen, uiterlyk voor de zinnen in ruimer lucht te brengen, en als een Wet voor te ſtellen: op dat den menſch, die de inwendige overtuiging verdoofd, daar door geleegentheid verkryge, zich zelven van de dommeling der zinnen te ontrekken, en tot de liefde van het eenige beminnens waardige in te keeren.

ren. Niet alleen heeft God aan de de verlosten uit Egipten, de weezendlyke deuchd voor hunne ooren uitgesprooken: maar hy heeft hen ook, wanneer zy, te vleeschelyk gezind, en te onbekwaam tot het inwendige leeven, geduurig verwilderden, en teegen het Goddelyk beleid morden, bedwongen en bepaald, door meenigvuldige inzettingen en wille-keuren, die, in zich zelven nutteloos, hen met een beezigheid belasten, die van zo wyden uitstrekking was, dat ze, tot het pleegen van hunne gewoone buiten spoorigheeden, als geen tyd konden uit vinden. Gelyk de ouders hunne kwaadaardige kinderen tot beezigheeden verplichten, die niet behoeven gedaan te worden, dan alleen, om de kinderen tyd en geleegentheid tot kwaad-doen te beneemen.

Na de tien woorden, moeten wy handelen van de wyder uitzettinge van de Wet: en in de eerste plaaze van de rechten des diensts, en het waareldlyke Heiligdom, bestaande in uitwendige plechtigheeden, die het volk in het byzonder, in het openbaar, en in de oeffening van de uiterlyke Godsdienst, moesten waarneemen; dewelke zo

overvloedig veel waaren, dat ze by na niets konden doen, of daar was een Wet, en bepaaling van de wyze op welke het geſchieden moeſt. Wy denken ons niet in te laaten, om alle de byzonderheeden van dien toegetaakelden dienſt breedſpraakelyk te overweegen; want om dat wy de tyd der verbeetering beleeven; waar in die dingen niet moeten waargenoomen worden, *zullen wy van deeze dingen van ſtuk tot ſtuk niet zeggen.* Heb. 9: 5. Maar de vraage vald, *om wat reeden deezen dienſt is ingevoerd?* En om dat den ganſchen omtrek, zo van den Hoogenprieſter, de Prieſters en Leviten; de Eerſtelingen, de Tienden, en de Schattingen; de Tabernaakel of Tempel, de kooperen Altaar, het Waſvat, de gouden Altaar, de kandelaar, de Taafel met de Toonbrooden, en de Arke des verbonds met het verzoendekzel; en wat 'er meer van de heilige dingen, plaatzen of tyden, voorkomt, genoegzaam tot de dienſt der Offerhanden te zaamen loopt, zullen wy, na de beknoptheid van onzen toeleg, het onderzoek voornaamelyk op de offerhanden aanleggen: dewyle, na het geene men hier

Om wat reeden de vermeerdering van de Wet ingekoomen is.

van

van ontdekt, alle den aanhang moet geoordeeld worden.

Om dan de eigen reeden der invoering te vinden, kan men voor af aanmerken, dat de vermeerderingen van de Wet, de Offerhanden daar onder begreepen, niet zyn ingesteld om dat God die diensten noodig hadde: want *hy word van menschen handen niet gedient iets behoevende, alzo hy zelve allen het leeven, ende den Adem, ende alle dingen geeft.* Hand. 17:25. Zelf kan men de eenwige Godheid met de oeffeningen van de deuchd niets toebrengen, of een eigentlyk genaamde dienst doen. *Een man kan God niet profytelyk zyn*, en dat iemand rechtvaardig is, *is voor den Almachtige geen nuttigheid*: veel minder kan dit van lichchaamelyke oeffeningen gezegd worden.

Niet tot nuttigheid voor God.

De reeden zal ook niet gevonden worden, by de betrachters, als waare dit een verrichting die de Geest vaster maakten, en in Heilig-maaking deede toeneemen; want de lichchaamelyke oeffeningen zyn van die nuttigheid niet. De ziel van de uitwendigheeden afgetrokken, hebbende de byzondere denkbeelden van haar daad met een geordend verband tot God

Noch tot heilig-maaking voor de menschen.

vergaaderd, geniet in die innige werking vordering in de heilig-maaking, en heeft zich, om daar toe te geraaken, tot geen uiterlyke bedryven uit te laaten, dewyl die hinderlyk zyn, en de ingeſpannen aandacht afwenden. Maar de verborgen menſche des harte, de ſtille en zagtmoedigen Geeſt, die koſtelyk is voor God, beſtaat in haar eigen wooning; daar ze zich met geen doode werken van beeſten te dooden, of andere dorre werken, maar met zich zelven, in de naadering tot God, aan God opdraagende, werkzaam bevindende, zaakelyk weet dat God haar God is, en dat zy met Gods beeld zal verzaadigd worden.

Noch tot onderwijs van de toekoomende verloſſing.

Maar, dat de reeden van de inſtelling niet daar van afdaald, dat die uitwendige beezigheeden groote bekwaamheid hadden, om den geene die onder den dienſt waaren, van de toekoomende verloſſing door Chriſtus te onderwyzen, vertoond zich door verſcheiden aanmerkingen; want, vaſt geſteld zynde dat 'er een beduidenis op Chriſtus in opgeſlooten lag, dien grooten toeſtel was het bekwaamſte onderwys-middel niet: dat uit de volgende reeden kan blyken.

In-

Indien den toeleg voornaamelyk daar op gedoeld had, om het volk door alle die lichchamelyke oeffeningen te onderwyzen, van de toekoomende verlossing die door en in Christus stond te geschieden, daar toe waaren zo meenigvuldige inzettingen niet noodig geweest; om dat het groote getal hen eer verbysteren zoude. Zy waaren met zo grooten menichte belast, dat ze in het openbaar en in het byzonder, binnen en buiten hunne wooningen, als omtuint met wetten en geboođen, van *Gaaven*, *Slacht-offeren*, *Spyze en Dranken*, *Wasschingen en Reynigmaakinge des vleesch*, *Feesten*, *nieuwe maanen*, *Sabbathen*, &c. Dat de waarneeming van alle die dingen, onder strenge bedreigingen aangedrongen, hunne aandacht af-sloofde: en hen, in die zinnelyke uitwerkingen, zo werkzaam hielden, dat ze niet lichtelyk op de beduidenis konden star-oogen, of, onder alle die woeleryen, tot de inwendige stilte van een afgespeenden geest toegang gewinnen; dewyle den geene die meer uitwendige werken, dan zy konnen volbrengen, te verrichten hebben, niet in staat zyn, om met diepe bedenkingen, de verborgen beduidenis uit te pluizen.

Te minder kon dat geſchieden, om dat de wettiſche belaſtingen niet van die ſtand-ſchikking waaren, dat ze een klaare beduiden, is van het geene Chriſtus doen en verwerven zou, konden uitleeveren. Den opgetooiden Hoogen-prieſter, met zyn *witte en goude kleederen*, zyn *mantel met ſchellekens en granaat-appelen*, zyn *ſchouder-kleed*, de *borſt-lap*, de *mutze met de goude plaat.* &c. Dit tooizel, zeg ik, was door de aanſchouwing alleen niet bekwaam, om een meenichte, welkers verſtand door de geduurigen arbeid in Egipten ſtomp geworden was, van de hoedaanigheid des perzoons van Chriſtus duidelyk beſcheid te geeven: noch het dooden en verbranden van Beeſten, om hen op de dood van Chriſtus te doen denken: noch den ingang van de Hoogen-prieſter in het aller afgezonderſte vertrek des tabernakels, om hen te doen verſtaan dat Chriſtus in de zielen der geloovigen, die werking, daar de onſterffelykheyd des lichchaams op volgd, werken zou. Zeeker, alle deeze dingen, vereiſchen meer aanleiding, en meer bekwaamheid, dan men aan de Tabernakel dienaars mach toeſchryven.

Zou ook het wettiſche gebruik, voor

die

die onder de wet waaren, een afbeeldende leering van Christus en zyne weldaaden zyn, dan was 'er een aanwyzing van de beteekenis noodig geweest, gelyk als Christus by de instelling, en het gebruik, des Avond-maals gedaan heeft: zeggende niet alleen, *neemet eetet*, maar ook, *dat is myn lichaam het welk voor u gegeeven word, doed dat tot myner gedachtenisse.* Maar diergelyk is nooit in de wet geschied. Daar worden de gebooden voorgeschreeven, en met bedreygingen bekrachtigd, zonder in het minst te gewaagen dat ze beduidenis op Christus hebben, veel minder, hoe ze de byzonderheeden van de verlossing afbeelden: en dieshalven hebben die uitwendige gebruiken, beroofd van beduidende verklaaring, aan het volk geen duidelyk onderwys van Christus en zyn weldaaden konnen toe reiken. Men vind ook niet dat iemand die den dienst pleegden, zulks met opzicht op de toekoomende verlossing door Christus gedaan heeft: maar wel dat, in teegenstelling van het uiterlyk offeren, *een gebrooken geest* by God aangenaam was: ten blyke, dat den geene die na binnen leefden, van de uiterlyke offer-diensten

konde afzien, zonder nochtans de verborgen beduiding uit te vinden. Het is aller waarſchynelykſt, dat, ten aanzien van den groote hoop die met de wet omtuind wierden, het eynde des werks, en het eynde des werkers, een zelvig was: naamelyk, niet om hen van Chriſtus te onderwyzen, maar om hen, buiten hun weeten, ter beduidinge van geeſtelyke dingen te ſtellen. *Moiſes leyde een dekzel op zyn aangezichte, op dat de kinderen Iſraëls niet zouden ſtark zien, op het eynde des geenen dat te niete gedaan word.* 2 Cor: 3: 13.

Eyndelyk, indien het volk van de toekoomende Chriſtus moeſt onderweezen worden, dat konde met weynig woorden veel bekwaamer geſchieden, dan door zo veel omweegen. Een plaats van Jeſajas, heeft haar meer konnen leeren, dan de geheelen dienſt des wets. *Hy is om onze overtreedingen verwondet, om onze ougerechtigheden is hy verbryzeld, de ſtraffe die ons de vreede aan brengd was op hem, ende door zyne ſtriemen is ons geneezinge geworden.* Jeſ: 53: 5. Dit zyn woorden die van Chriſtus ſpreeken, Hier uit hadden ze van hem kenniſſe konnen verkrygen. Maar in

in plaatze dat het wet bedryf daar toe zoude dienen, zyn zy, door het aanhangen aan de wet zoodanig verblind, dat ze de allerklaarste woorden niet hebben verstaan. *Zo* zeeker is het, *dat Moises*, tot getuyging van de dingen die daar na gesprooken zoude worden, een getrouw dienaar in God huis. *een dekzel op zyn aangezicht leyde:* en dat de reeden van de instelling der vermeenigvuldigde gebooden, en offer-diensten, niet geweest is, om het volk van de wyze der verlossing door Chrisus te onderwyzen.

Daar moet dan een andere geleegenheyd of reeden van deeze dingen gegeeven worden. Het schynt my toe, indien men niet voor ingenoomen was, om de tabernakel dienaars te vooren die klaarheyd van bevatting en toepassing toe te schryven, die na de dood en opstanding van Christus, door de Apostelen eerst aangeweezen is, dat hier in weynig moejelykheid zou te vinden zyn. Het wysd genoegzaam zich zelven, als men zal naspooren wat gebruik de wettelingen van de wet maakten, dat men zulks niet van achteren, als de beeter goederen gekoomen, en de

de aanwyzende toepaſſingen geſchied zyn, maar van te vooren, eer de beduidenis verklaard was, onderneemen moet. Want dewyle het dekzel op Moiſes aangezicht hen belette, om ſtark te zien op het eynde van de wet, kan men hen de verlichting, die een gevolg van de ontdekking is, niet toeſchryven: maar men moet van hen, na den inhóud der beſchryvinge van hunne leef-tyd, oordeeleu.

De eyge reede van de vermeerderde Wet.

Het verhaal van hunnen inborſt, verwytende uitgeſprooken, zal onzen weg-wyzer zyn. *Ten daage als ik Iſraël verkoos, zo hief ik myne hand op tot het zaad van het huis Jacobs, en maakten my zelven hen in Egipten lande bekend .... Ende ik zeide tot hen, een ieder werpe de verfoeizelen zyner oogen weg, ende verontreiniget u lieden niet met de drek goden van egipten: ik de Heere ben uwe God. Maar zy waaren weederſpannig teegen my, ende wilde na my niet hooren, niemant wierp de verfoeizelen zyner oogen weg, noch verliet de drek goden van egipten niet.* Ezech: 20: 5: 7: 8. God voerd dit volk, dus geneigd tot de dienſt der afgoden, uit egipten, en bracht ze in de woeſtyne: maakende hen bekend zyne inzettingen, zyne rechten, en

zyne Sabbathen; op dat zy die onderhouden, en de afgoderye verwerpen zouden. Maar zy waaren zo vaſt aan hunne ydelheden, dat ze Gods rechten verwierpen, in zyne inzettingen niet wandelden, en zyne Sabbathen ontheyligden: *Want hare harte wandelde haare drek-goden na.* vers: 16. Dit ingewortelde kwaad had zich zo vaſt gezet, dat het van de Ouders tot de kinderen voortging: want of God tot de kinderen van den afgodiſchen hoop zeide, *wandeld niet in de inzettingen uwer vaderen, ende onderhoud haare rechten niet, ende verontreinigd u niet met haare drek-goden.* vers: 18. Zo volgden nochtans de kinderen in de voet-ſtappen hunnes vaders, en *waaren God wederſpannig.* vers: 21. Ja, zy waaren van den afgoden-dienſt zodaanig verkankerd, dat wanneer God haar in het beloofde land gebracht hadde, *zo zaagen zy na allen hoogen heuvel, ende alle dicht geboomte, ende offerde daar haare offeren, en gaaven daar haare tergende offerhanden, ende daar zetten zy haaren lieffelyken reuk, ende daar offerde zy haare drank-offeren.* vers: 28. Zie daar, wat van den aard deezes volks

was:

was: onbekwaam zynde tot de innerlyke Gods-dienst, konde ze ook door de uitwendigheeden die God hen gaf, van het afgodisch offeren en beelden diensten niet afgetrokken worden.

Uit dit afbeeldzel van des volks neygingen, zal de reeden van de vermeerdering der wet, en der offer-diensten, te vinden zyn; want zy waaren zoodanig verzot op uitwendigheeden, en beuzelingen tot de afgoden-dienst en bygeloovigheid behoorende, dat ze tot den dienst van de waaren God niet te overreeden geweest zouden zyn, indien zy daar in, zonder eenige uitwendigheeden en zinnelyke verbeeldingen, hadden moeten leeven.

Om de neyging des volks te bepaalen.

De eygen reeden waarom de vermeerdering van de wet ten grooten deelen tot de offer-diensten zaamenloopende, ingekoomen is, was om de verwilderde gewoonten des volks te beteugelen, op dat zy, de afgoden-dienst nalaatende, door hunne beezigheeden tot den eenigen God wennen zoude. Zo *dat de offer-diensten*, om zo te spreeken, *geen uitvinding Gods tot onderwys van de toekoomende*

mende goederen, maar oude gebruiken die. door kinderachtige bevattingen aan de hand gehouden, *van God bepaald wierden, geweest zyn.* God gebied door Moises dat het volk de offerhanden, die ze doch wilden doen, niet aan de Egiptische of Canaanitische afgoden, maar hem zouden toebrengen: en dat op zodaanigen wyze als hy hen door Móises voorschreef.

Wanneer God met een duidelyke en hoorbaare stemme de tien woorden uitsprak, vertoonden hy hen geen gelykenisse, noch beval hen eenige offerhanden, noch iet dat daar van afhangd: maar hy sprak met hen aangezichte tot aangezichte, om hen van alle verbeeldingen af te trekken. En zy hadden hier door moeten leeren alle offerdiensten na te laaten, en God met een reedelyke Gods-dienst te dienen. *Ik hebbe* zegd God, *met uwe vaderen, ten daage als ik ze uit egipten uitvoerden, niet gesprooken, noch hen gebooden van zaaken des brand-offers ofte slacht-offers. Maar deeze zaake hebbe ik hen gebooden, zeggende, hooret na myne stemme, zo zal ik u tot eenen God zyn, op dat het u wel ga.* Jer: 7: 22, 23. Het geene dat God gebooden heeft is het teegen gestelde

van

ven Brand-offer en ſlagt-offer: maar het volk geneigd om te offeren, en tot hunne brand-offeren te doen hunne ſlacht-offeren, hadden geen behaagen in de Woorden Gods, maar het was hen teegen de borſt. *Zy hebben na God niet gehoord, noch haar ooren geneigd, maar gewandeld in de raadſlaagen, en in het goed-dunken haares boozen harten: ende zyn agterwaarts gekeerd, ende niet voorwaards.* vers. 24: Deeze raadſlagen hunnes harten openbaarden zich aanſtonds. *Al het volk zag de donderen, ende de blixemen, ende het geluit der Bazuine. ende den rookenden bergh: doe het volk zulks zag, weeken zy af, ende ſtonden van verre. Ende zy zeide tot Moiſes, ſpreekt gy met ons, ende wy zullen hooren, ende dat God met ons niet ſpreeke, op dat wy niet ſterve.* Exod: 20: 18: 19. God des volks raad-ſlag inwilligende, geeft door Moiſes wetten en gebooden, om hunne bygeloovige en kinderachtige bedryven, van de afgodiſche poppen af te trekken.

Als het volk van verre ſtónd, en Moiſes naaderden tot de donkerheid alwaar God was, doe zeide de Heere tot Moiſes, *aldus zult gy tot de kinderen Iſraëls zeggen: gy hebt gezien, dat ik met*

u lie-

u lieden van den Heemel gesprooken hebbe. Gy zult neevens my niet maaken zilvere Goden, en goudene Goden zult gy u niet maaken. Exod: 20: 22: 23. Als of God zeide, ik zal u neiging dulden, alleenlyk dat gy ze niet richt tot de afgoden der volkeren, maar te werk steld, met zodaanige omstandigheeden als ik u gebieden zal. Hierom was het eerste dat God door Moises tot het volk zeid, *dat ze neevens hem geen zilvere of goude Goden zouden hebben*: en daar op, hunne offer-gebruiken een maat zettende, zegd God. *Maakt my eenen altaar van Aarde, ende offerd daar op u brand-offeren, ende uwe dank-offeren, uwe schaapen, ende uwe runderen: aan alle plaatzen daar ik mynes naams gedachtenisse stichten zal, zal ik tot u koomen, en zal u zeegenen. Maar indien gy my eenen steenen altaar zult maaken, zo zult gy die niet bouwen van gehouwen steen: zy gy uw houw-yzer daar over verheft, zo zult gy hem ontheiligen. Gy zult ook niet met trappen tot mynen altaar opklimmen, op dat uwe schaamte voor hem niet ontdekt worde.* vers: 24: 22: 26.

Het geen deeze woorden voorschryven, is eygentlyk geen verplichting om te moeten offeren: maar een bepaa-

ling, dat zy de offerhanden, waar van ze niet af te trekken waaren, aan den eenigen God moesten opdraagen. Het eerste blykt uit de benaaminge van *uwe brand-offeren, uwe dank-offeren.* &c. Aanwyzende dat ze zich die gebruiken aangewend en eygen gemaakt hadden. Het andere, uit de noeming der plaatzen daar het geschieden moest, *op een Altaar van Aarde*, en *aan alle plaatzen daar God zyns naams gedachtenisse stichten zou*, als zynde daar door gericht tot de waare God, tot welkers gedachtenisse die plaatzen verkooren wierden. Ook blykt het uit de woorden van den steenen altaar, dat de offerwet geen wet van invoering, maar van bepaaling was. *Indien gy my eenen steenen Altaar zult maaken.* &c. Niet gy zult my eenen steenen altaar maaken, maar *indien gy ze maakt*, zult gy ze niet bouwen van gehouwen steen.

Hoe noodig het was, dit ontaarde volk in de woestheid van hunne neyginge te breidelen, openbaarde zich schielyk genoeg. Want als Moises, na dat hy hen al veele wetten gegeeven, en plechtelyke offerhande gedaan hadde. Exod: 24: 4: 5. Veertig daagen en

en veertig nachten op den bergh was, en hen in die tyd niet kon beezig houden, met inzettingen en rechten te verkondigen, wierden zy ongeduldig, en, Moises zo lang missende, wilde zy wat anders hebben, om zich met popperyen te verkwikken. Zy roepen dan als toomelooze dwaazen, tot Aaron, *staat op, maakt ons Goden, die voor ons aangezichte gaan, want deeze Moises, dien man, die ons uit Egiptenland uitgevoerd heeft, wy weeten niet wat hem geschied zy.* Exod. 32:1. En zo maakten zy een kalf in die daagen, en brachten offerhanden tot den afgod.

Na het voorschryven van veele offerhanden, leesd men een besluit, daar de eygen gestalten van de zaake der offerhanden uitgedrukt word. *Dit is de wet des brand-offers, des spys-offers, ende des zond-offers, ende des schuld-offers, ende des vul-offers, ende des Dank-offers: die de Heere Moises op den bergh Sinai gebooden heeft; ten daage als hy de kinderen Israëls gebood, dat ze haare offerhanden den Heere in de woestyne Sinai zouden offeren.* Levit: 7:37. Zo dat hier weederom blykt, dat de wet der offerhanden niet geweest is een gebod om te

offeren, maar een gebod om *haare offerhande*, met tegenſtelling van de afgoden der volkeren, aan den Heere toe te brengen. Want hen wierd bevoolen, *niet meer haare ſlacht-offeren den duivelen, dewelke zy na hoereerden, te offeren.* Levit. 17: 7. Maar ten blyke dat zy het den Heere toebrachten, moeſt het geſchieden ter aangeweezen plaatzen. *Een ieder van den huize Iſraëls, ende van de vreemdelingen, die in het midden van hen als vreemdelingen verkeeren: die een brand-offer, of ſlacht-offer zal offeren, en dat tot de deure van de tente der zaamen komſt niet zal brengen, om het zelve den Heere te bereiden, die zelve man zal uit zyne volken uitgeroeid worden.* vers: 8: 9.

De miſdaad van Iſraël in de woeſtyne, beſtond niet daar in, dat ze niet of te weynig geofferd hadden, maar dat ze haare offerhanden aan de afgoden toepaſten. *Hebbet gy my veertig jaar in de woeſtyne ſlacht-offeren en ſpys-offeren toegebracht, o huis Iſraëls? Ja gy draaget de tente van uwen Melech, ende den Kuyn, uwe beelden: de Sterre uwes Gods, die gy u zelven haddet gemaakt.* Amos: 5. 25: 6. Hier over zyn ook de ſwaarſte bedreigingen gedaan, tot

zo verre dat, indien zy haar door teegenspoeden niet lieten tuchtigen om van de afgoden af te wyken, alle geleegenheid om te offeren, het zy aan de waare God; of aan de afgooden, te zaamen zoude te gronde gaan. *Ik zal uwe hoogten verderven, en uwe zonne-beelden uitroejen, en zal uwe doode lichchaamen op de doode lichaamen uwer drek-goden werpen: ende myne ziele zal aan u walgen. Ende ik zal uwe steeden eene woestyne maaken, ende uwe heyligdommen verwoesten: ende ik zal uwen lieffelyken reuk niet rieken.* Levit: 26: 30: 31.

Op de vraage, indien de offerhanden van God niet gebooden maar alleen gereegeld zyn, of het de Israeliten vry stond te offeren, of het offeren na te laaten? zy tot antwoord, dat zy, offerende, onder bedreiging van swaare straffen aan God moesten offeren: maar dat, indien zy, in betrachting van onbeneevelde Gods-dienst gevorderd, zonder zinne poppen met God konde wandelen, het nalaaten der offerhanden geen zonden was.

Want het gansche gebruik van de offerhanden komt hier op uit, dat God ze aanneemd, als ze met een geloovige ziel aan hem worden opgedraagen:

ziende die ſwakheid voor by, om dat de ſwak-geloovigen, door die ſwakke en onprofytelyke uitwendigheeden, nochtans als een verbond met God maaken, en van de Goddelyke gunſte niet uitvallen. *Verzaameld my myne gunſt-genooten, die myn verbond maaken met offerhanden.... Hoord myn volk ende ik zal ſpreeken: Iſrael, en ik zal onder u betuigen: ik God ben uwe God. Om uwe offerhanden zal ik u niet ſtraffen: want uwe brand-offeren zyn ſteeds voor my.* De zin is, dat den geene die in den geloove hunne offerhanden aan God opdraagen, Gods gunſt-genooten zyn, en dat ze daar mede als een verbond met God maaken, zonder dat God hen om het uitſpatten van de innige Godsdienſt, in het offeren ingeſlooten, uit zyn gunſte verſtooten, of ſtraffen zal: waar van tot verzeekering verſtrekt, de toelaating dat hunne brand-offeren ſteeds voor hem zyn. Men kan niet denken dat het offeren hier een goedkeuring verkrygd, als of den offeraar door het offeren Gods gunſt-genoot was, en van de ſtraffe bevryd wierd; want dat ſtryd teegen het vervolg, daar God de nutteloosheid van het offeren aanwysd. *Ik zal uit u huis geenen*

varre neemen, noch bokken uit uwe kooyen.... Zoude ik ſtieren vleeſch eeten of bokken bloed drinken? Niet tegenſtaande de offeraars Gods gunſt-genooten bleeven, zy moeſten daarom niet denken, dat het offeren een Gode betaamelyken dienſt was, maar alleen dat God het hen toelaat, tot dat zy, vaſter van gemoed wordende, zaakelyker oeffeningen doen: Gelyk God tot een ſlot zyner betuiging aan zyn volk, bekend maakt, waar in dat de oeffening die hy goed-keurd, of de Gods-dienſtigen beeter maakt, geleegen is. *Offerd Gode dank, ende betaald den alderhoogſten uwe geloften. Ende roept my aan in den dach der benaaudheid, ik zal der u uit helpen, ende gy zult my eeren.* Pſalm. 50.

Maar als zy hunne offerhanden tot den afgod brachten, of zonder Gods-dienſtig gemoed in het uiterlyke hangen bleeven, wierden ze niet toegelaaten, om dat 'er, als dan, alles, wat de offerhanden duldelyk maakten, aan ontbrak: en het was zonde dat ze hunne offerhanden den Heere niet bereiden. Aan dit kwaad vergreepen zy zich in de woeſtyne: waarom het verwerpen van de offerhanden een ſtraf-

ſe was. *Veertig jaar heb ik verdrict gehad aan* (dit) *geſlachte, ende hebbe gezeid, zy zyn een volk dwaalende van harten. en zy kennen myne weegen niet.* Pſalm. 95:10. In het land Canaan gekoomen zynde, ging het niet beeter, nadien zy haare tergende offerhanden offerden, aan allen hoogen heuvel, en aan alle dicht geboomte: en dat ze zonder Gods dienſtig gemoed de uiterlyke dingen pleegden, en daarom verworpen wierden. *Wanneer gy lieden voor myn aangezichte komt te verſchyneu, wie heeft zulks van uwe handen ge-eyſcht, dat gy myne voorhooven betreeden zoud, brengd niet meer vergeefſchen offer.* &c. Jeſa: 1: 12:13. Dus is het verwerpen van de offerhanden een ſtraffe, en de toelaating een bewys van Gods gunſte geweeſt.

Van de eerſte offeraars,

Het geſchil, of de offer-gebruiken van de Egiptenaars ontleend zyn, moet men met onderſchied inzien. Het ſchynd zeeker genoeg, dat de Iſraëliten, voor de Wet-geeving, de Egiptiſche wyze volgden; want zy wierden daar van afgemaand. *Een ieder werpe de verfoeizelen zyner oogen weg, en verontreinigd u lieden niet met de drekgoden van Egipten*: Ezech: 20:7. Maar dat zal geenzins inbrengen dat de offer-

dienſt,

dienſt, zo als ze door de wet geordend is, een nabootſing van egipten was. Het kan niets overhaalen, dat de Egiptenaars, in laater tyd, eenige over een komſten met de zeeden van Moiſes hadden: dewyle daar wel uit blykt dat ze het elkanderen hebben af geſien, maar niet wie in tyd de voorrang toekomt. En om dat men niet kan vinden dat de Egiptenaars, voor Moiſes wet, zodaanige dingen onderhielden, is 'er niet het allerminſten bewys, dat de gewoontens in Egipten, die met de wet over een koomen, van zo grooten ouderdom, of de ſchetze van de wet geweeſt zyn, maar aller waarſchynelykſt, dat de Egiptenaars eenige dingen van de wet hebben na gevolgd.

Immer, dewyle men de voor-rang der Egiptenaars, uit geen Heidenſche geſchied-boeken kan aan toonen, blyft men verplicht, het geene Moiſes daar van geboekt heeft, toe te ſtemmen. Deeze nu zegd uitdrukkelyk, dat de wet gegeeven is, om het volk van de Egiptiſche en andere afgodiſche gewoontens af te trekken. *Ik ben de Heere uwe God. Gy zult niet doen na de werken des Egiptiſchen lands, daar in gy ge-*

woond hebt: nochte na de werken des lands Canaan, daar heene ik u brenge, zult gy niet doen, ende zult in haare inzettingen niet wandelen. Myne rechten zult gy doen, ende myne inzettingen zult gy houden, om in die te wandelen: ik ben de Heere uwe God. Levit: 18. 3: 4. Waar uit klaar volgd, dat de wet met de Egiptiſche en Canaanitiſche gewoontens ſtrydig was, en dat de over een komſt na de wet-geeving moet ingekoomen zyn.

Klaar genoeg doed het zich op, dat het eerſte gebruik van brand-offer en ſlacht-offer, by menſchen die den waaren God dienden te vinden is: en dat men dieshalven geen afgodendienaars, tot het invoeren van deeze dingen, behoefd op te zoeken. Als alle vleeſch, voor de vloed, zynen weg verdorven had op de Aarde, waaren de menſchen verwoeſt door Godloosheid des leevens: en nadien geenige merken van afgodendienſt, van de menſchen in die tyd, konnen voortgebracht worden, ſchynen zy alle Gods-dienſtige oeffeningen, zó wel aan valſche Goden als aan den waaren God, verwaarloosd te hebben. Maar dat de Gods-dienſtigen, niet afvallende van den waaren God, ont-

ontaard zyn van een Gode betaamelyk gedrag, willende de eeuwige God, met het vernielen zyner schepzelen, een dienst doen: daar van vind men de overblyfzelen in Noach, die, van de vloed ontkoomen, den Heere heeft geofferd. *Noach bouden den Heere eenen Altaar, ende hy nam van alle het rein vee, ende van al het rein gevoogelte, ende offerden brand-offeren op dien altaar:* Gen: 8:20. Doch het schynd dat den dienst der afgoden, schielyk genoeg, tot deeze overblyfzelen toegeslaagen is; want *de vader van Abraham heeft andere Goden gediend.* Jozua: 24:2. Hierom wierd het dienstig een schiftinge te maaken, en een onderscheid te stellen, tusschen den dienst aan de waare God, en tusschen den dienst aan de afgoden: en Abraham was de eerste die God afzonderden, hem roepende uit zyn land, en uit zyn vaders huis, om te woonen in een vreemd land; en de waaren God alleen te dienen. Hy heeft ook de overleevering van Noach, zonder die met afgoderye te besmetten, opgevolgd: koomende te Ai *bouden hy daar den Heere eenen Altaar, ende riep de naame des Heeren aan.* Gen: 12:8. Dat achter volgd wierd van *Izaak*: Gen: 26:25. En van *Jacob.* Gen: 35:7. Onder-

Onderwylen kan men niet twyffelen, of het Altaar bouwen, offeren, en poppen maaken, is buiten de geſlagtlyſt van Izaak, met Afgooderyen bezoeteld gebleeven: want *Laban*, heeft *Teraphim* gehad, die hy *zyne Gooden* noemden, Gen. 31: 30. veel meer moet men die afgodiſche woeleryen, van de andere volkeren, die van Abrahams roepinge geen kenniſſe hadden, vaſt ſtellen. Ieder volk nu, zal het offeren, met alles wat daar aanhangd, gericht hebben, tot dat geene zy voor Goden eerden: en gelyk de Egiptenaars andere volkeren in by-geloof overtroffen, zullen zy ook in een groote maate tot afgoderye zyn uitgeborſten. In welke toeſtand het niet wel heeft konnen miſſen, of de Iſraëliten, in Egipten gebooren, moeſten de bygeloovigheid van die land-aard inzuigen.

Uit alle het voorgaande achten wy klaarblykelyk te volgen, *dat de Offerwet*, door Moiſes gegeeven, *een verbod van de Heidenſche afgoderye, en een naader bepaaling*, niet van de Offerdienſten in Egipten, maar *van de algemeene gewoonte*, die, van Noach tot de nakoomelingen voortgeſprooten, en in Egipten ten uitterſten verdorven was, *geweeſt is.*

DRIE-

Drie-en-twintigste Hooft-deel.

Van de ſchaduwen en voorbeelden tot op Chriſtus.

De Wet des vleeſchelyken gebods, niet nut zynde, dan alleen om de Tabernakel dienaars van kwaad doen af te wennen, moeſt nochtans, zo wanneer de tyd verſcheenen was, en de poppen uitgediend ſouden hebben, met reedenen van kracht de Chriſtenen ontraaden worden. Hier toe heeft God de zeeden van Moiſes, en wel byzonderlyk de offerhanden, die als een ſchaaduwe, en donkerheid, over de weezendlyke deuchd en innerlyke Godsdienſt, waaren opgedampt, zodaanig geſchikt en geordend, dat ze een afbeelding vertoonden, waar van Chriſtus her teegen-beeld is: en waar door, het een met het ander in teegenſtelling gebracht, de uitmuntenheid van Chriſtus des te doorluchtiger glans geeft. De Schryvers van het N. verbond hebben daarom, de vernietiging van de Wet, met twee reedenen aangedrongen: de eerſte genoomen van des Wets

onprofytelykheid, en de andere van de uitmuntenheid van Christus, die het einde der Wet is.

Hoe de Wet een schaduwe is.

Een schaduwe word de Wet toegeschreeven. *De Wet hebbende een schaduwe der toekoomende goederen, niet het beeld zelve der zaake.* Heb. 10: 1. De Priesters die na de Wet gaaven offerden, dienden *het voorbeeld en de schaduwe der Heemelscher dingen.* Heb. 8: 5. De spys en drank, de Feesten, de nieuwe Maanen, en de Sabbathen, *zyn een schaduwe der toekoomende dingen.* Col. 2: 17. Nu staat te onderzoeken, in wat zin het woord schaaduwe op de Wet past.

Door het woord schaduwe kan men te kennen geeven, een ruuw ontwerp, of eerste schetze, waar meede de schilders, door flaauwe streepen, en als in donker, een beeltenis afteekenen, op dat ze dat daar na aanvullen, en tot de vereischte volmaaktheid uithaalen. Maar dat de Wet, in deeze beteekenis, geen schaduwe van Christus is, laat zich lichtelyk zien: want Christus is geen voltooide afbeelding, of volmaaking van de Wettische teekening, maar het einde, en het teegen-beeld.

Eigentlyk is een schaduwe de donker-

kerheid, die een dicht lichchaam, dat aan eene zyde van het licht bescheenen word, aan de andere zyde, door gebrek van licht, als afteekend. Gelyk een menschelyk lichchaam, gaande op de middach van het Zuiden na het Noorden, om dat het licht van de Zon het lichaam niet kan doorstraalen, van een donkerheid, die een ruwe schetze van het lichaam is, voorgegaan word. Deeze schaaduwe, om dat ze voor uitgaat, kan men eer zien dan het lichchaam. Deeze schaduwe is de gelykenis van het lichaam, en als men deeze schaaduwe ziet, is men verzeekerd dat het lichchaam naaderd. Maar in deezen zin kan men ook het Woord schaduwe op de Wet niet toepassen. Want de Wet is geen donkerheid die daar van afhangd, dat Christus het licht belet: en de afteekening van Christus kan men niet stellen, eeniglyk in de donkerheid, en in het gebrek van licht, te bestaan; want Christus is het licht, en niet des zelfs beletzel, en dat hem zal afteekenen moet geen donkerheid maar licht zyn.

Aller eigentlykst is een schaaduwe, de donkerheid aan die zyde daar het lichaam niet bescheenen word: en dat niet

niet voor zo veel de uiterste afpaaling van de donkerheid een afbeelding vertoond van het lichchaam, maar alleen voor zo veel het lichchaam het licht belet, en dat men in die donkerheid niet zo ondescheidelyk zien kan. Zo leeven de menschen in de schaduwe van de Aarde, op het half-rond dat van de Zon afgekeerd is: ziende de naam van schaduwe, *niet op de uitterste bepaaling van de donkerheid*, die het licht belettende lichaam afbeeld, *maar op de donkerheid zelf*, waar door men verhinderd is, en niet onderscheidelyk zien kan. In deezen zin past het woord schaaduwe op de Wet. Want de weezendlyke deuchd, of Christus, als de eerstgebooren, waar in het licht, dat in het woord was, tot verlichting van een iegelyk mensch huisvest, is het licht: het welke door tusschen stellinge van de afkeer na buiten, als door een dicht lichaam belet door te straalen, met een schaduwe en donkerheid van hartstochtelyke begrippen beswalkt wierd: die, hoewel door de Wet bepaald, nochtans het waarachtige licht verduisterden, en te minder kenbaar maakten. *In het zelve was het leeven, ende het leeven was het licht der menschen.*

Ende

Ende het licht ſcheind in de duiſterniſſe, ende de duiſterniſſe heeft het zelve niet begreepen. Joan. 1:4, 5.

De ſchaaduwen zyn ook afbeeldingen, niet van het licht, want de donkerheid kan men geen teekening of gelykenis van het licht noemen: maar een ſchaaduwe is een afbeelding van het lichaam dat het licht in de weg ſtaat, of een afparking van de plaats, daar het licht, door beletzel van het tuſſchen geſtelde lichaam, niet koomen kan. Gelyk nu de ſchaaduwe met het licht teegenſtellig is, zo kan 'er ook een teegenſtelling door toeval by koomen, te weeten, zo wanneer het tuſſchen geſtelde lichchaam in geſtalte van het licht verſchild: zo komt de ſchaduwe die achter een driekantig lichaam vald, ten aanzien van de geſtalte, in teegenſtelling met de Zon, die wy als een rond licht zien. De Wet des vleeſchelyken gebods, komt overeen met een ſchaduwe die een dubbelde wyze van teegenſtelling heeft. Want de afwyking van de menſchelyke ziel, waar door zy het waarachtige inwendige licht als de rug toekeerd, dompeld de ziel in de ſchaduwe van haar eigen weezen, en in de donkerheid van

Hoe de Wet een afbeelding is.

hartſtochtelyke en eigen-belang zoekende begrippen: wordende door de afwending zodaanig verblind, dat ze de duiſterniſſe liever heeft dan het licht, en met luſt in de duiſterniſſe wandeld, die teegen ſtellig met het licht is. Daar kwam by, dat het God behaagden, de ſchaaduwen en donkerheeden bepaalde geſtaltens te geeven, die met het waarachtige licht, en met Jezus Chriſtus, in wien alle de verloſten verlicht worden, ſtrydig en teegenſtellig waaren, om, nu Chriſtus gekoomen is, door die dubbele teegenſtelling, met kracht te doen blyken, dat de Wet ophoud, en de ſchaduwe vernietigd zyn. *De vernietiging des voorgaande gebods geſchied om des zelfs ſwakheids en onprofytelykheids wille: want de Wet heeft geen ding volmaakt, maar de aanleidinge tot een beeter hoope, door welke wy tot God genaaken.* Heb. 7:18:19:

Aanmerkelyk is het, dat de Apoſtelen doorgaans beezig geweeſt zyn, niet om de over eenkomſt der ſchaduwen met Chriſtus te toonen, als of het afteekeningen en ſchilderyen van Chriſtus, en van de verloſſinge in hem, geweeſt hadden: maar om aan te dringen de ſtryd en teegenſtelling tuſſchen

bei-

beiden, en uit dat verschil te besluiten, dat de Christenen de arme en swakke beginzelen der Waereld verwerpen moeten. De Brief aan de Hebreen, die voordachtelyk van de schaduwen handeld, vertoond dit zonneklaar, dewyle daar een doorgaande teegenstelling gemaakt word. Wy achten niet nootwendig een omstandige aanwyzing te doen, nadien het genoeg zal zyn iet daar van aan te wyzen, raakende de offerhanden, om, uit dat voornaame gedeelte, van het geheel een bevatting te vormen.

Dat de Wet teegenstellig met Christus is.

In de Wet waaren menschelyke en zondige Priesters, maar Christus, de zoone van Gods liefde, is in der eeuwigheid geheiligd. *De wet steld tot Hooge-priesters menschen die swakheid hebben, maar het woord der eed-sweeringe, die na de Wet is* (gevolgd steld) *den zoone, die in der eeuwigheid geheiligd is.* Heb. 7:28. De Wettische Priesters waaren aangesteld na de ordening van Aaron, door de Wet der inzettingen, maar Christus is Priester na de kracht des onvergankelyken leevens. *Indien dan nu de volkoomenheid door het Levitische Priesterschap waare (want onder het zelven heeft het volk de Wet ontfangen) wat noot*

was het noch, dat een ander Priester na de ordening Melchizedeks zoude opstaan, ende die niet zouden gezegt worden te zyn na de ordeninge Aarons. Heb. 7: 11. Zo dat Christus, niet tot naavolging, noch tot vervulling van het Levitische Priesterschap: maar tot teegenstelling Priester geworden is. *Want hy op wien deeze dingen gezegd worden, behoord tot een andere stamme, van welke niemand hem tot den Altaar begeeven heeft. Want het is openbaar, dat onze Heere uit Juda gesprooten is: op welke stamme Moises niet gesprooken heeft van het Priesterschap. Ende* (dit) *is noch veel meer openbaar, zo daar na de gelykenisse van Melchizedek een ander Priester opstaat.* Heb. 7. 13, 14, 15.

Omtrent de offerhande van de Priesters, vind men ook de grootste teegenstelling. Want de Levitische Priesters offerden beesten en vreemd bloed, maar Christus heeft zich zelven aan God opgedraagen. Want de Tabernaakel was een afbeelding voor dien teegenwoordigen tyd, *in welke gaaven en slacht-offeren geofferd wierden.... Maar Christus de Hoogenpriester der toekoomende goederen gekoomen zynde, is door den meerderen en volmaakteren Tabernakel niet met handen gemaakt, dat is, niet vat dit* *maak-*

maakzel. Noch door het bloed der bokken ende kalveren, maar door zyn eigen bloed, eenmaal ingegaan in het heiligdom. Heb. 9:9: 11, 12.

Maar de vrucht, ende het gevolg der offerhanden, zyn volstrekt teegenstellig geweest: Nadien den geenen die na de Wet den dienst pleegden, daar door niet konde gereinigd worden, noch eenige nuttigheid ontfangen, na den inwendige mensche; daar Christus in teegendeel, de zonden heeft weggenoomen, en zyn volk volkoomen zaalig maakt. Waarom die der Wet, niet tot afteekening van Christus, maar in teegen-stand worden ingevoerd. *Indien het bloed der stieren en bokken, ende de Asche der jonge koe besprengende de onreine, heiligd tot reinigheid des vleesch: hoe veel te meer zal het bloed van Christus, die door den eeuwigen geest hem zelven Gode onstraffelyk op geofferd heeft, uwe Conscientie reinigen van doode werken, om den leevenden God te dienen.* Heb. 9: 13: 14. En dit zy genoeg, om de stryd en teegenstelling, van de Wet met Christus aan te toonen.

Onderwylen blyft het zeeker, dat men, tusschen de schaduwen van de Wet, en de genaade in Christus, veele

vergelykende teegenſtellingen kan maaken, die niet onaardig zyn, gelyk van de plechtigheid op den grooten verzoen-dag, en andere voornaame gebruiken. Maar, om dat den Apoſtel zig vernoegd, met de teegenſtelling aan te wyzen, vertoonende alleen zonder eenige toepaſſing van de overeenkomſt te maaken, de ſtryd en het groote verſchil van den ingang in het Heiligdom: *want Chriſtus is niet ingegaan in het Heiligdom, dat met handen gemaakt is*, het welk is een teegenbeeld des waaren, *maar in den Heemel zelve, om nu te verſchynen voor het aangeſigte Gods voor ons. Noch ook op dat hy hem zelven dikmaale zoude opofferen, gelyk de Hoogepriëſter alle jaar in het Heiligdom ingaot met vreemd bloed.* Heb. 9: 24: 26. Zo moogen wy ons ook billik daar meede vergenoegen. Wy achten geenzins nootwendig, met veel omhaalens een meenichte van overeenkomſten uit te denken, daar noch Chriſtus, noch zyne Apoſtelen hunne zeegels aan zetten: en die, by gevolg, altyd twyffelachtig blyven, hoe verzeekerd de toepaſſers daar ook van ſpreeken. Veilig zeggen wy, dat het eerſte verbond *had rechten*

des

des dienstts, en het waareldlyk heiligdom. Want de Tabernaakel was toebereid: de eerste, in welke was de kandelaar, ende de Taafel, ende de Toon-brooden, welke genaamd word het Heilige: maar achter het tweede voorhangzel was de Tabernaakel genaamd het Heilige der Heilige, hebbende een goude Wierook-vat, ende de Arke des verbonds alom met Goud overdekt, in welke was de Goude kruike, daar het Manna in was, en de staf Aarons die gebloeid hadde, ende de taaffelen des verbonds. Ende booven over deeze (Arke) *waaren de Cerubinen der Heerlykheid: die het verzoendekzel overschaduwden.* Maar in plaatze van den Tabernakel met alle de gereetschappen te ontleeden, en na keur-zinnelykheid op Christus toe te passen, berusten wy in deeze woorden, *van welke dingen wy nu van stuk tot stuk niet zullen zeggen.* Heb: 9: 1, 2, 3, 4, 5

Dat de geheele wet van het zelfde gebruik is.

Maar de geheele wet; en alle het beslag van de offer-diensten, was van een aard en gebruik, zynde alle schaduwen en afbeeldingen voor dien teegenwoordigen tyd. Hierom hadden alle de plechtigheeden teegenstellige afbeeldingen: en van alles wat tot de wet behoord, moet men toestemmen, dat het een teegenstelling van genaade

en waarheid is. Gelyk ook Christus in teegenstelling van alle die dingen, de weezendlyke en waarachtige zaak is. *Dat u dan niemand oordeele in spyze of in drank, ofte in het stuk des feestes, ofte der nieuwe Maane, ofte der Sabbathen: welke zy een schaduwe der toekoomende dingen, maar het lichaam is Christus.* Col: 2: 16: 17. Dus hebben zelf de byzonderheeden van de wet, een teegenstellend opzicht tot Christus gehad. De reeden is openbaar, want het was een wet des vleeschelyken gebods, die onder de wet waaren wierden door die bezigheeden verzoend, gereinigd, en gerechtvaardigd, doch alles na den vleesche, en niet na de Conscientie; ziende de verzoening alleen om de offer-pleegers, na de lichchaamelyken stand, tot de byzondere voor rechten van het gemeene-best der Hebreen toe te laaten.

Voor alle zonden en overtreedingen, dieniet streeden met den uiterlyken toestand, waaren offerhanden of eenige andere bedryven tot reyniging ingesteld, welke alle het teegen gestelde opzicht op Christus hadden: want niet alleen van de offerhanden op den grooten verzoen-dach, maar ook van andere byzonde-

zondere word dit aangeteekend. *Een iegelyk prieſter ſtond wel alle daagen dienende, ende de zelve ſlacht-offeren dikmaal offerende, die de zonden nimmermeer konde weg neemen. Maar deeze een ſlacht-offer voor de zonden geofferd hebbende, is in eeuwigheid gezeeten aan de rechter* (hand) *Gods* Heb: 10: 11: 12. Gelyk dit hier gezegd word van de offerhanden die alle daagen geſchieden, zo is ook de *aſſche van de jonge koe*, die niet tot den grooten verzoen-dach behoorden, een teegenſtelling van *het bloed van Chriſtus* Heb: 9: 14. Het is ook algemeenlyk waar, dat de wettiſche reyniging de teegenſtellige betrekking tót Chriſtus gehad hebben. Want *alle dingen worden by na door bleed gereynigd na de wet, en zonder bloedſtortinge geſchied geen vergeeving. Zo was het dan nootzaake dat wel de voorbeeldingen der dingen die in de Heemelen zyn, door deeze dingen gereinigd wierden: maar de Heemelſche dingen zelve door beeter offerhande dan deeze.* Heb: 9: 22: 23.

Ook waaren de offerhanden tot verzoeninge van ſwaare zonden, als, dat men het goed van zynen naaſten met geweld onthoud, en valſchelyk daar over ſweerd. *Als een menſche gezondigd,*

digd, en teegens den Heere door overtreedingen overtreeden zal hebben, dat hy aan zyn naasten zal geloogen hebben..... Ofte dat hy het verlooren gevonden en daar over geloogen, ende met valscheid geswooren zal hebben... Dan zal de Priester voor hem verzoeninge doen, voor het aangezichte des Heeren. Levit. 6: 2: 3: 7. Maar nochtans waaren voor alle zonden geen offerhanden, dewyl eenige, zo wel swaare als lichte zonden, van de verzoening uitgeslooten wierden, om dat ze de grondvesten van het waareldlyk heyligdom vernietigden. Tot de swaare zonden behoord dood-slag. *Wie iemand slaat dat hy sterft, die zal zeekerlyk gedood worden.* Exod: 21: 12: En overspel. *Een man ook die met iemands huis-vrouwe zal overspel gedaan hebben.... Zal zeekerlyk gedood worden, de overspeelder en overspeelderesse.* Levit. 20: 10. Onder de lichte zonden behoord het ontheyligen van den Zabbath. *Onderhoud dan den Sabbath dewyle hy u lieden heylig is wie hem ontheyligd, zal zeekerlyk gedood worden.* Exod: 31: 14. En het bloed eeten. *Alle ziele die eenig bloed eeten zal, dezelve ziele zal uit haare volkeren uitgeroid worden.* Levit: 2: 27. Zo

dat

dat de dood-straffen, aan swaare en aan lichte zonde gehecht, niet na het gewichte van de ondeuchd, noch na een ingebeeld verzoenbaar vermoogen der offerhanden, maar alleen na het verbreeken of handhaavenen van het ingevoerde heyligdom gericht wierden. *Als iemand de wet Moises heeft te niete gedaan, die sterft zonder barmhartigheid onder twee of drie getuigen.* Heb: 10:28.

Uit deeze opmerkingen van de schaduwachtige wet, en het afbeeldend gebruik dat daar uit volgd, kan men zien, dat de zaak zo niet te bevatten is, als of het gansche weezen van de Gods-dienst der ouden, in de beezigheeden van de wet bestaan zou hebben, en dat de offerhanden, maar ingesteld voor eenige lichte zonden die lichte zonden waarlyk verzoenden; daar onderwylen de swaare zonden onverzoenlyk bleeven. Maar, wat kan 'er dwaazer gedacht worden, dan dat menschen God zoude dienen, zonder hoop van vergeeving der swaare zonden, en zonder verwachtinge van een toekoomend leeven! Wat is ongerymder, dan dat God de lichte zonde

zonden niet wil vergeeven, ten zy de zondaars zich beezig houden, met een dienst, die in zich zelven onnut, Ja bespottelyk is, om daar meede by God voor die zonden verzoeninge te doen! En wie is dom genoeg om dat Gods-dienst te noemen, dat reedelyke menschen, na een lastige vermoejing in nutteloozе werken, niet anders te gemoet zien, dan dat ze als beesten zullen sterven!

Maar, dat de offerhanden de zonden niet konden verzoenen, behoefd men niet angstig te zoeken; want de zaak leerd het zelf. Dewyle de zonde geen uitgevoerde daaden zyn, daar de schepzelen hunnen schepper meede vergrammen, ofte te onvreeden maaken, maar berooving van deuchd, en het missen van de over een komst met Gods volmaaktheid, daar het ongeluk, of de straffe, op volgd: zo kan de verzoening der zonden niet bestaan, in het niet straffen, maar ze bestaat eygentlyk in het geeven van de denchd en liefde Gods, waar door het ongeluk: of de straffe, moet ophouden. Dat dit nu van de lichchaamelyke en wettische oeffeninge niet afvloeid, heeft geen bewys noodig,

dig, want ieder kan het verstaan, dat beesten te dooden, de menschelyke ziel niet nader tot de Goddelyke over een komste brengd; en die voorwenden mocht, dat God de deuchd aan de menschen schonk, indien zy, met het dooden en verbranden van beesten, zynen wille deeden; die had van nooden, in de aller eerste beginzelen van de kennisse Gods, onderweezen te worden.

Dat de offerhanden de zonden niet konde verzoenen, word zo opzettelyk in de H. Schrift ter needer gesteld, dat men daar niets behoefd by te voegen. *De wet hebbende een schaduwe der toekoomende goederen, niet het beeld zelve der zaake, en kan met de zelve offerhande, die zy alle jaaren geduuriglyk op offeren, nimmermeer heyligen de geenen die daar toe gaan..... Want het is onmoogchelyk, dat het bloed der stieren ende bokken de zonden weg neeme.* Heb: 10: 1: 4. Doed daar by, dat Christus in de waareld koomende dus zegd, *slacht-offer ende offerhanden hebt gy niet gewild, maar gy hebt my het lichchaam toebereid: brand-offeren ende* (offer) *voor de zonden hebben u niet behaagd.* Waar meede vast staat, dat de offerhanden de zonden niet verzoenden,

den, en dat ze ook van God, als een vereyschte voorwaarde, niet zyn afgevorderd. Maar, het zou zelf een blyk van ydelheid zyn, indien wy dit breedspraakelyk wilde toonen, dewyle geen menschen, die, ten aanzien van het verstand, de kindsheid overleeft hebben, hier van eenig bewys behoeven.

Men heeft niet te denken, dat alle die onder de wet leefden zo kinderachtig waaren, dat ze zich aan de flikkering van dat uiterlyk tooizel vergaapten. Neen zeeker, de verstandigen konden wel zien, dat die dingen alleen voor de machtelooze kinderen, die onder de dienstbaarheid van de eerste beginzelen der waereld, als door voogden en verzorgers getuchtigd, tot een noodig en betaamelyk gebruik strekten: maar dat zy, die, door betrachting van de waarheid in het binnenste, de nutteloosheid van den vleeschelyken dienst kenden, van die uiterlykheeden afwenden, en in het verborgen van Gods wysheid onderweezen moesten worden. om, door het gezichte van hunnen zonden geprangd, zonder uiterlyk toestel, in de verbryzeling des gemoeds in te gaan, en aldaar een offer te volbrengen, niet van stieren

en

en bokken tot reynigheid des vleesches, maar van zich zelven tot vernieuwinge van de Geest des gemoeds. *Gy hebt geen lust tot offerhanden, anders zoude ik ze geeven, in brand-offeren hebt gy geen behaagen. De offerhande Gods zyn een gebrooken geest, een gebrooken en verslaagen harte zult gy o God niet verachten.* Psalm: 51:18.19.

Vier-en-twintigste Hooft-deel.

Van de God-spraaken.

De menschen van de rechtheid afgeweeken, en in de zinnen verwilderd, moesten daar in gevat worden, op dat zy, daar van walgende, innerlyk tot den geest mochten inkeeren. En dewyle de menschen, in de tydelyke dingen verzoopen, als geen tyd hebben om God in erkentenis te houden, zo gebeurd het by vlaagen, dat zy, van bestraffingen aangegreepen, in het gemoed in zinken: daar zy de neepen van een beschuldigend geweeten vindende, zig doorgaans weederom na buiten keeren, om met de beweeging in de schepzelen, en het tydelyk belang, de knaaginge

ginge des gemoeds te verdooven. Zy maaken geen toeleg, om God inwendig in hunne zielen te ontmoeten, noch om de taale der zaaken te verſtaan: waarom het wel kan gebeuren, dat in de ſlaap, zo wanner de aardſche voorneemens de kracht van den toeleg om het inwendige te verſtompen verlooren hebben, het knaagende gemoed de ſlaapende verſchrikt, en als door een inwendige aanſpraak de afdwaalingen voorſteld. *Wanneer ik zegge, myn bedſteede zal my vertrooſten: myn leeger zal van myn klacht weg neemen. Dan ontzet gy my met droomen: en door gezichten verſchrikt gy my.* Job: 13. *God ſpreekt eens of tweemaal, doch men let niet daar op. In den droom, het gezichte des nachts, als een diepen ſlaap op de lieden vald, in de ſluymeringe op den leeger. Dan openbaard hy het voor de oogen der lieden, ende hy verzeegeld haare kaſtydinge, op dat hy de menſche afwende (van zyn) werk, ende van den man de hoovaardye verberge: dat hy zyne ziele van het verderf afhoude.* Job. 33: 14: 15. 16: 17.

Doch wy onderzoeken hier de gezichten des nachts niet. Maar hoe God onderſcheidelyk, met een hoorbaare ſtemme, voortyds geſprooken heeft,

heeft, dat is het, dat wy tegenwoordig moeten na spooren.

Eygentlyke spraak, is een beroering in de lucht, verwekt door een geordend slaan van de tonge teegen het gehemelte van de mond, het welke, de gehoor-zin-tuigen raakende, verstaanelyke woorden in de verbeelding vormd. Maar om dat men alle lichchaamelykheid van God moet afweeren; mach men hem in het afgetrokken, noch spraak noch gehoor toeschryven. Het Goddelyk spreeken bestaat niet in het opwekken van denkbeelden, in de ziel zynde, maar in het geeven van de denkbeelden, God spreekt zaakelyk, of zyn spreeken, is de zaak stellen. *Hy spreekt, en het is 'er, hy gebied, en het staat 'er.* Psalm. 33:0. Als God iet steld in het menschelyk gemoed, en de menschen daar van meewustig zyn, dan is het gestelde de zaakelyke spraak, waar meede God tot de zielen spreekt: waar door de Heydenen *betoonen het werk der wet geschreeven in haare harten, haare Conscientie meede getuigende; ende de gedachten onder malkanderen beschuldigende, of ook ontschuldigende.* Rom: 2:15. En waar door *de geest*

Hoe God zaakelyk spreekt

Gods getuigd met de geest, van den geene die door de wet des geestes des leevens in Christus Jesus vry gemaakt zyn van de wet der zonden en des doods, *dat zy kinderen Gods zyn.* Rom: 8: 16.

Maar hoewel de zaakelyke spraak God eygen is, en dat aan de Godheid, in het afgetrokken aangemerkt, geen woordelyke spraak voegd: men kan nochtans bevatten, hoe God kan gezegd worden, met woorden te spreeken; en dat wel op driederley wyzen.

Voor eerst, zou men konnen zeggen dat God sprak, wanneer hy een beroering in de lucht stelden, waar door verstaanelyke woorden in de verbeelding van de hoorders wierden gevormd. Want in het ondergestelde geval zou God spreeker zyn van die woorden, zonder eenig werktuigig lichchaam daar toe te beezigen, dewyle men zou moeten zeggen dat hy de beroering in de lucht, tot woorden-klank, niet door eenig ander lichchaam verwekten, maar dat hy die beroering blootelyk stelden; en dat hy op die wyze, zonder dat de beteekenis van de woorden eenige betrekking op de beroerde lucht hadde, in de eerste perzoon, zou konnen

konnen zeggen, *ik ben uwe God.* Maar dat God ooit op die wyze geſprooken heeft, blykt niet.

Ten tweeden, word God gezegd te ſpreeken door de ſpraak-leeden, van eenig ſchepzel. Wanneer het ſchepzel in de ſpraak geen beſtierende daad heeft, dat is, te vooren door overleggingen en harzen-beelden tot de ſpraak niet voorbereid is, en, woorden vormende, niet verſtaat, of niet goed keurd het geene gezegd word, dan is God ſpreeker van die woorden: zo nochtans dat de ſpraak ook, in een zeeker opſicht, aan het beweegende werktuig toegeſchreeven word, hoewel niet zo zeer aan de ziel, als wel aan het lichchaam. Op deeze wyſe heeft God geſprooken door de Propheeten, die te vooren tot de ſpraak niet voorbereid waaren, en die niet verſtonden, of niet goed keurden, het geene God door hen ſprak: om dat hunne ſpraak-leeden, buiten hunne toeſtemming, van God bewoogen wierden. *Doe zeide Bileam tot balak, ziet ik ben tot u gekoomen, zal ik nu eenigzins iets konnen ſpreeken? het woord het welke God in mynen mond leggen zal, dat zal ik ſpreeken.* Num: 22. 38. *Wanneer my Balak zyn huys vol zil-*

ver en Goud gaave, zo kan ik het bevel des Heeren niet overtreeden, doende goed of kwaad uit myn harte: dat de Heere ſpreeken zal, dat zal ik ſpreeken. Num: 24:23.

Ten darden. Wanneer God een reedelyk ſchepzel eygentlyk en weezendlyk met zich zelven vereenigd, indiervoegen, dat de ganſche werk-daad van het ſchepzel met de volheid Gods vervuld is, en God als dan des ſchepzels ſpraak-leeden, tot het vormen van woorden, beweegd, zo ſpreekt God eygentlyker met en door dat ſchepzel dan de ziel met en door het lichchaam ſpreekt: om dat God de gedachten in de Geeſt, en de beweeging in de ſpraak-leeden, des ſchepzels dat met hem vereennigd is, uitwerkelyk ſteld, en inwerkelyk bepaald, om daar door aan andere reedelyke ſchepzelen woordelyk te ſpreeken; dat van de ziel omtrent haar lichchaam niet geſchieden kan. Dit is Gods woordelyke ſpraak. Het word aan het werktuigige ſchepzel toegeſchreeven: en dat niet alleen aan het lichchaam, maar ook aan de ziel, om dat hier meede, de beſtierende daad des ſchepzel, kan vergezelſchapt gaan. Te weeten, dat het ſchepzel, door overleggingen en harzenbeelden daar toe voor-

voorbereid, verſtaat, en goed-keurd het geene dat geſprooken word. Op deeze wyze heeft God geſprooken door de eerſtgebooren aller ſchepzelen, en dat *voortyds veel maal, en op veelerlye wyze, tot de vaderen door de Propheeten. Maar eyndelyk* de eerſt gebooren taſtelyk vleeſch geworden zynde, *heeft God, door* dat aangenoomen vleeſch, als in, *zynen zone* uit Maria gebooren, *tot ons geſprooken.*

Omtrent de woordelyke God-ſpraaken, die na geleegentheid van de oude Wet gericht zyn geweeſt, zullen wy eenige opmerkingen neemen.

God ſprak woordelyk tot Moiſes uit den Braam-boſch. *De Engel des Heeren verſcheen hem in een vlamme des vuurs, uit het midden eenes Braam-boſſches..... Doe de Heere zag dat hy hem daar heenen wende, om te bezien, zo riep God tot hem uit het midden van den Braam-boſch ..... Hy zeide voorder, ik ben de God uwes Vaders, de God Abrahams, de God Izaaks, ende de God Jacobs.* Exod. 3: 2, 4, 6. Dat deeze ſpreeker God zelf was, ſtaat in de woorden uitgedrukt, maar dat deeze God-ſpraak, door een bloote beroering in de lugt gevormd, of door een uiterlyke gedaante, voor die tyd, en tot die verrichtinge,

Van de God-ſpraak uit den Braam-boſch.

tinge, te zaamengeſteld, uitgevoerd wierd, daar van kan niet het allerminſte blyken: om dat men niet kan toonen, dat God ooit, op de voorgewende wyze, of zonder de tonge van eenig ſchepzel, eigentlyk met woorden geſprooken heeft. Het kan ook niet zyn, dat God deeze uitſpraak door een bloot ſchepzel zou voortgebracht hebben, om dat, de uitſpraak ook aan het werktuig toe te ſchryven zynde, geenig bloot ſchepzel, in de eerſte Perzoon, kan zeggen, *ik ben de God uwes Vaders:* en noóit was het in gebruik, dat een Gezant zich zelven de naam van zyn meeſter geeft. Dat hier de Perzoon verbeelding der tooneelen, niet te pas komt, acht ik, behalven dat, na alle waarſchynlykheid, het Toneel-ſpel niet oud genoeg is, om deezen Schryver tot een voorgang te dienen, dat de waardigheid van het onderwerp uitwyſd.

Maar, gelyk 'er uitdrukkelyk ſtaat, dat *God riep uit het midden van den Braam-boſch*, zo volgd ook klaar, uit het verband des verhaals, dat de roepende God, de *Engel des Heeren* was, die hem *verſcheen in een vlamme des vuurs*, *uit het midden*, *eenes Braam-boſſches*. Om dat nu

nu deeze gezeggen op een bloot ſchepzel niet paſſen, zal het eeniglyk van *den Engel des verbonds*, die met de volheid Gods vervuld was, en die in de volheid des tyd, de *Borge* en *Middelaar des verbonds* wierd, te verſtaan zyn.

Als God dan ſprak, met de ſpraaktuigen van de eerſtgebooren, dan ſprak God met zyn eigen mond, en tonge, die hy zich hadden gevormd: en om de uitſpraak tot het gehoor van Moiſes te brengen, verſcheen de eerſtgebooren in een vlamme des vuurs. Hy verſcheen zodaanig, dat *de Braam-boſch branden in het vuur, en de Braam-boſch wierd niet verteerd.* Het was dan geen natuurlyk vuur, maar zodaanige fyne ſtoffe, die met het lichchaam van de eerſtgebooren eenige overeenkomſt hadde: want het heerlyke lichchaam van de Eerſtgebooren, kan zich niet plaatzen, in de drabbige lucht van de gevloekte Aarde, ende tot zyne verſchyninge is de wonder-daadige wegdryvinge, van de groove aard-lucht, nootwendig. Men behoefd geen ſwaarigheid te maaken, als of het lichaam van de eerſtgebooren, in een zeer fyne ſtoffe geplaatſt, gevaar van ontbinding onderworpen was: geenſins. Maar de zeer

fyne ſtoffe verſtrekten hem tot een omwinzel, waar door hy van de ongelykmaatigheid onzer lucht bevryd, zonder eenige verhindering, zyne aanſpraake uitvoerden: en gelyk het Goud, van alle onzuiverheid gereinigd, onbeſmet in het midden des vuurs beſtandigd blyft, zo bleef ook het lichchaam van de eerſt-gebooren, in zyn vlugge en vaſte beklonkenheid, bewaard, in het midden dier fyne ſtoffe, die, miſſchien, wanneer ze in de openingen van groove lichchaamen aan het roeren raakt, en de deelen van elkandere ſtoot, van natuurlyk vuur niet verſchild.

Van de Gods-ſpraak op de Bergh Sinai.

Wanneer de Iſraeliten, uit Egipten uitgevoerd, zich aan den Berg Zinai bevonden, heeft God tot Moiſes geſprooken, ende het volk heeft het geluit der ſtemme gehoord. *De Heere zeide tot Moiſes, ziet ik zal tot u koomen in een dikke wolke, op dat het volk hoore, als ik met u ſpreeke..... Doe het geluid der Bazuine gaande was, en zeer ſtark wierd, ſprak Moiſes, ende God antwoorden hem met een ſtemme.* Exod. 19:9:19. Dat niet alleen, maar God heeft de tien woorden tot de ganſche vergaadering geſprooken. *Doe ſprak God alle deeze woor-*

woorden. Exod. 20: 1. *Zo sprak de Heere tot u, uit het midden des vuurs: gy hoordet de stemme zyner woorden.* Deut. 4: 12. *Deze woorden sprak de Heere tot uwe gansche gemeinte, op den Berg, uyt het midden des vuurs, der wolke, ende der donkerheid, met grooter stemme.* Deut. 5: 22. Hier zyn geen reeden, om van den spreeker iets anders te zeggen, dan dat het God zelfs was, verschynende, met zyn eigen mond en tonge, in het vuur, in de wolke, en in de donkerheid.

Maar na de zonde met het kalf, sprak God met Moises *aangezichte aan aangezichte, gelyk een man met zyn vriend spreekt.* By welk spreeken deezen byzonderheid kwam, dat Moises verzoekt, zeggende, *toond my uwe Heerlykheid.* Moises verzoekt geen kenteeken van de Goddelyke teegenwoordigheid, door het zien van een uitwendig bekleedzel: want zo wierd God van gansch Israël gezien in de wolke. Ende hy hadde met Aaron, Nadab en Abihu, met de zeeventig oudsten, God gezien in zeer uitmuntende omwindzelen. *Moises nu ende Aaron klommen opwaarts, ook Nadab ende Abihu, ende zeeventig van de oudste*

Israëls. Ende zy zaagen de God Israëls, ende onder zyne voeten als een werk van Saphyr-steenen, ende als de gestaltenisse des Heemels in klaarheid. Exod. 24: 9, 10. Ja ook, *het aangezichte der heerlykheid des Heeren, was als een verteerende vuur, op het opperste des bergs, in de oogen der kinderen Israëls.*

Dewyle dan deeze wyze van God, en zyne heerlykheid, te zien, reeds genooten wierd, moet men het verzoek dat Moises doed, van een andere ziening opvatten. Hy verzoekt *Gods heerlykheid te zien*, zonder wolken, zonder donkerheid, en zonder vuur. Hy wenschten de spreekende God in zyn eigen gedaante te aanschouwen. Hy begeerden, de eerstgebooren, *die de heerlykheid Gods is*, te zien, zo als hy in die tyd bestond, verheerlykt met een heerlykheid, die hy in zyn vleeschwordinge vernietigd, en, door de opstanding uit de dood, weeder aangewonnen heeft. Doch, laat ons tot de zaak koomen.

Moises zeide *toond my uwe heerlykheid.* God antwoorde. *Ik zal alle myne goedigheid voor by u aangezichte laaten gaan, en zal de naame des Heeren uitroepen voor u aangezichte: maar ik zal genaadig zyn,*
dien

dien ik zal genaadig zyn, ende ik zal my ontfermen dies ik my ontfermen zal. Hy zeide voorder, *gy zoud myn aangezichte niet konnen zien, want my zal geen mensche zien ende leeven.* Exod. 33: 18, 19. 20. God ſtaat het verzoek toe, zo verre als Moiſes bekwaam was om dat te ontfangen, en het geene Moiſes uitgedrukt had met de naam van *uwe heerlykheid*, dat verkrygd, in de antwoorde de naam van *myn aangezichte*; ten blyke dat Moiſes door Gods heerlykheid, de eigen gedaante van den ſpreeker verſtond. Want het aangezichte is de ſchou-plaats des harten, waar in zich, door verſcheidenheid van trekken en verwen, de lydingen en tochten vertoonen: zo dat men uitwendig in het aangezichte, de inwendige toeſtand des menſchen ſpeuren kan. Nadien nu de Eerſtgebooren *de Heerlykheid Gods*, en *de Engel van Gods aangezichte* is, zo kan het aangezichte van de ſpreekende God te zien, niet anders beteekenen, dan te zien, de eygen gedaante van de Eerſtgebooren, ontdaan van alle bedekzelen en omwindzelen. Hier van was het antwoord, *gy zoud myn aangezichte niet konne zien, want my zal geen menſche zien ende leeven.*

Klaar is de reeden van dit gezeg. Want, om dat de Eerſtgebooren zodaanig een verheerlykt lichehaam hadde, dat het hier niet kan verſchynen, dan omvangen met een zeer fyne ſtoffe, die wy, miſſchien, als ze de deelen van groove lichchaamen verſtrooid, vuur noemen, zo moeſt ook den geenen, die hem in zyn eygen gedaante zien zou, binnen den omtrek en het bereik van die fyne ſtoffe geplaatſt, de afſtuitinge des lichts van dat over heerlyk en doorluchtig lichchaam gewaar worden. Maar geen menſch is bekwaam om in die fyne ſtoffe te leeven. Nadien wy de groove lucht niet konnen ontbeeren. Geen vleeſchelyk oog is ook bekwaam, om de afſtuitinge van dat uitmuntende licht te verdraagen, en dieshalven, geen ſterffelyk menſch kan *het aangezichte*, of *de Heerlykheid Gods*, dat is, de Eerſtgebooren, die het beeld des onzienelyke Gods is, onbekleed in zyn eygen gedaante, *zien en leeven*; want dit blyft bewaard voor het toekoomende leeven, als wanneer *wy hem zullen zien gelyk hy is.* 1 Joh: 3:2.

Aan Moiſes, die zo veel toegeſtaan was als hy ontfangen kon, wierd hier

rom

rom gezegd, *daar is eeu plaatze by my, daar zult gy u op de ſteenrotze ſtellen. Ende het zal geſchieden, wanneer myne heerlykheid voor by zal gaan, zo zal ik u in een kloove der ſteenrotze zetten, ende ik zal u met myne hand overdekken, tot dat ik zal voorby gegaan zyn. Ende wanneer ik myne hand zal weg genoomen hebben, zo zult gy myne achterſte deelen zien, maar myn aangezichte zal niet gezien worden.* Exod: 33:21:22:23. Dat is te zeggen, daar de ſpreekende God doorgaans gezegd wierd gezien te worden, als de menſchen de wolk of het vuur zaagen, daar hy in was: gelyk wy zeggen de zon te zien, wanneer wy, op het lichtſpoor, in de wolk die de zon bedekt, zyne plaats aanwyzen. Dat Moiſes, tot een grooter maate van ziening toegelaaten, in het weg gaan, als het vuur verdween, of de wolk opgeheeven wierd, eenig ſweemzel van de geſtalteniſſe Gods zag: te weeten, iets van den buitenſten omtrek en uiterſte deelen, van den geene, die *in de geſtalteniſſe Gods*, en *God eeven gelyk was.*

Dit ſweemzel dat Moiſes zag, vertoonde niet naauwkeurigh, de eigen gedaante van de Eerſtgebooren: het

het was echter een ziening met onderſcheiding, zo dat, Moiſes het lichchaam van den ſpreeker, van het vuur, en de Wolk, daar hy uit ſprak; onderſcheiden kon: Gelyk de Zon, met Wolken overtrokken, ons gezicht ontwykt, nochtans door het dachlicht, gekend word, booven de gezicht-einder verheeven te zyn: zo wierd ook de teegenwoordigheid van de Eerſtgebooren, door het gezicht, en het gehoor, uit het vuur, en de wolk daar hy in was, en daar hy uitſprak, gekend. Maar gelyk het gebeurd, dat de zon, by daag achter de wolken verborgen, en des avonds in zyn ondergang daar van ontſlaagen, aan ons eenigzins zyn geſtalte vertoond: doch niet naauwkeurig, om dat wy hem door het damp-geweſt, ter lengte van een halve aardkloots middel-lyn, waar in veel licht-buiging, en Wanſtraaling geſchied, koomen te aanſchouwen. So kan ook Moiſes, dewyl hy den weg gaande ſpreeker, door eenig overblyfzel van het vuur of de wolk als door een damp-geweſt, en door een vergaadering van wan-ſtraalingen, gewaar wierd, gezegd worden, dat hy eenigzints de geſtalte van den ſpreeker

zag;

zag: en dat hy, niet het aangezichte, of naauwkeurig de de eigen gedaante, maar de achterſte, of buitenſte deelen, of een zweemzel van dat overheerlyk lichchaam, door wan-ſtraaling in het vunr, of in de Wolk gevormd, gezien heeft. *Mond tot mond ſpreeke ik met hem, ende* (door) *aanzien, ende niet door duiſtere woorden, ende de gelykeniſſe des Heeren aanſchoud hy.* Num. 12:8.

Noch op een andere wyze heeft Moiſes God hooren ſpreeken, die meer gemeenzaam was: te weeten, in de tente der zaamen-komſte. Hoe dit toegaan zou, wierd te vooren, eer het geſcheiden, bekend gemaakt. *Gy zult het verzoen-dekzel booven op de Arke zetten, na dat gy in de Arke, het getuigeniſſe dat ik u geeven zal, zult gelegd hebben. Ende aldaar zal ik by u koomen, ende ik zal met u ſpreeken van booven het verzoendekzel af, van tuſſchen de twee, Cherubim (die op de Arke der getuigeniſſe zyn zullen) alles wat ik u gebieden zal aan de kinderen Iſraels.* Exod. 25:21:22.

Van de Gods-ſpraak in de tente.

Wanneer de zonde met het kalf begaan, en den Tabernakel noch niet toebereid was, ſpande Moiſes voor zich eene tente, buiten het leeger, en aldaar ſprak hy met God. *Moiſes*

nam

nam de tente, ende ſpande ze zich buiten het leeger, verre van het leeger afwykende, ende hy noemden ze de tente der zaamen-komſte: ende het geſchieden, dat al wie den Heere zocht, uitging tot de Tente der zaamen-komſte, die buiten het leeger was. Ende het geſchiede, wanneer Moiſes uitging na de Tente, ſtond al dat volk op, en een ieder ſtelde zich in de deure zyner Tente, ende zy zaagen Moiſes na, tot dat hy ter Tente ingegaan was. Ende het geſchieden, wanneor Moiſes ter Tente ingegaan was, zo kwam de wolken kolomme neederwaards, ende ſtond inde deure der Tente, ende hy ſprak met Moiſes.... Ende de Heere ſprak tot Moiſes aangezichte aan aangezichte, gelyk een man met zyn vriend ſpreekt. Eyod: 33:7:8:9:11. So ſprak God met Moiſes uit de wolken kolomme, die, na allen ſchyn, als het buitenſte kleed was van de eerſt-gebooren, zynde hy, in het midden der wolken kolomme, onmiddelyk omringd geweeſd, met de zeer fyne ſtoffe, die, om de overeenkomſt van lueht vuur genaamd, des nachts de omvangende wolken, zo helder doorſcheen, dat ze als een vuur-baak tintelden.

Als nu de Tabernakel gemaakt was, en de naam, van Tente der zaamen-komſte,

komſte, daar aan, of aan de bniten-tent, toegepaſt, geſchieden de God-ſpraak uit, en in, de Tente der zaa-menkomſte. *Ende de Heere riep Moi-ſes, ende ſprak met hem in de tente der zaamenkomſte.* Lev. 1: 1. De byzon-dere wyze, op welke deeze God-ſpraak toeging, ſtaat duidelyk aange-teekend. *Als Moiſes in de Tente der ſaamen komſte ging, om met hem te ſpreeken, zo hoorden hy eene ſtemme, tot hem ſpreekende van booven het verzoendek-zel, het welke is op de Arke der getui-geniſſe, van tuſſchen de Cherubim: alzo ſprak hy tot hem.* Num. 7: 89. Hier door was Moiſes onderſcheiden, van alle anderen, waar aan de Goddelyke openbaaringen geſchieden, en zelfs van Aaron en Miryam, die God ook uit de Wolken kolomme, aan de deu re van de Tente der zaamenkomſte, ſchynen gehoord te hebben. *Doe ſprak de Heere haaſtelyk tot Moſes, ende tot Aaron, ende tot Miryam, gy drie komt uit tot de Tente der ſaamen-komſte, ende zy drie kwaamen uit. Doe kwam de Heere af in de wolken kolomme, ende ſtond aan de deure der Tente: daar na riep hy Aaron en Miryam, ende zy beide kwaamen uit. Ende hy zeide, hooret*

nu myne woorden, zo daar een Propheet (onder) *u is, ik de Heere zal door een gezicht my aan hem bekend maaken, door een droom zal ik met hem spreeken. Alzo is myn knecht Moises niet, die in myne ganschen huize getrouw is. Mond tot mond spreeke ik tot hem, ende* (door) *aanzien ende niet door duistere woorden, en de gelykenisse des Heeren aanschoud hy.* Num. 12. 4:5:6:7:8.

Uit deeze dingen kan men de byzonderheid van de Goddelyke aanspraaken verstaan. Als meede, dat Moises booven alle anderen, uitmuntende geweest is: want hy hadde altyd toegang tot het Heilige der Heiligen; daar den Hoogen-priester, maar op eenen dach in het jaar, mocht ingaan. En, daar niemand eenige gelykenisse zag, aanschouden hy de gelykenisse des Heeren. Het word daarom met recht gezegd, dat 'er *geen Propheet meer opstond in Israel, gelyk Moises, dien de Heere gekend hadde van aangezichte tot aangezichte.* Deut. 34: 10.

So verre wierden de Aards-gezinde geloovigen, met uiterlyke Godspraaken, in de swakheid van hun geloof te gemoet gekoomen: op dat zy, daar door geleegentheid tot Godde-

delyke overdenking verkrygende, tot het zaakelyke getuigenisse Gods, inwendig in het gemoed mochten inkeeren, om niet meer door de zinnen maar in den Geest met God te wandelen.

VYF-EN-TWINTIGSTE HOOFTDEEL.

Van den Urim en den Thummim.

MAar, behalven de stemmelyke God-spraak, die gemeenzaam aan Moises was, vind men ook een gebruik van God raad te vraagen, door *Urim* en *Thummim.* Dit heeft veel onderzoekens gekost: en alhoewel men over den zin der benaamingen, beteekenende *lichten* en *volmaaktheeden*, genoegzaam overeen komt, het blyft echter duister, , wat het geweest is, en hoe men daar door den Heere vraagden.

Eenige willen, dat het eenige naamen, of opschriften geweest zyn, met letteren op des Hoogen-priesters Borst-lap geschreeven: als de naame Gods JEHOVA, of de woorden

zelfs, URIM en THUMMIM, of HEERLYKHEID DES HEEREN, of de letteren van het Hebreeuſche A, B, C, enz. Anderen giſten, dat het twee byzondere ſteenen waaren, op de Borſt-lap van Aaron, tot de twaalf ſteenen toegevoegd. En noch anderen verbeelden zich, dat men niet anders dan de twaalf verzaamelde ſteenen, hier toe behoefd op te zoeken; om dat ze vol licht en glans, in haar verband gezet, vertoonende de twaalf ſtammen, hunne volmaaktheid hadden, en met recht de naamen van *Urim en Thummim*, of lichten en volmaaktheeden draagen mochten.

De wyze van raad-vraagen en antwoorden, zou, volgens deeze onderderſtellingen, hier in beſtaan hebben. Dat de vraage voorgeſteld zynde, het antwoord wierd op gezaameld, uit de glans van de letteren, of enkelyk uit de glans van de ſteenen: om dat de letteren, die meer als de andere glommen, te zaamen gebracht zynde, woorden uitmaakten, daar men de antwoorde door leezen kón: of dat op de vraage, de ſteenen een grooter glinſtering afſchitterden, tot bewys van een goeden uitſlag hunner

ner voorneemens, als of 'er op een voorſtel met het enkele toeſtemmend woord, *Ja*, geantwoord wierd: en dat, indien 'er een nadeelige uitkomſt volgen zou, de ſteenen geen ongewoone glans gaaven, om daar door, als door het weygerende woord *neen*, de tocht te ontraaden.

Maar, laat ons de zaak zelf in zien. Daar wierd bevoolen de *Urim* en de *Thummim*. in Aarons borſt-lap te zetten. *Gy zult ook in de borſt-lap des gerichts de Urim en de Thummim ſetten, dat zy op het harte Aarons zyn, als hy voor het aangezichte des Heeren ingaan zal: alzo zal Aaron dat gerichte der kinderen Iſraëls geduurig op zyn harte draagen, voor het aangezichte des Heeren.* Exod: 28: 30. Wanneer nu de borſt-lap, gemaakt wierd, vind men onderſcheydelyk verhaald, wat koſtelykheeden de werk-meeſters daar in vulden. *Zy vulden daar in vier rygen ſteenen, eene ryge van Sardis, een Topaz, ende een karbonkel, dit is de eerſte ryge. En de tweede ryge, van een ſmaragd, een Saphyr, ende een diamant. Ende de darde ryge, van een hyacinth, agaat, ende amethiſt. Ende de vierde ryge, van een turkois, ende een ſardonix, ende een Jaſpis: omvat in Goudene*

dene kaskens in haare vullingen. De ſteenen nu met de naamen der zoonen Iſraels, waaren twaalve, met haare naamen, met zeegel-graaveringe, ieder met zyne naame, na de twaalf ſtammen. Exo. 39: 10: 11: 12: 13: 14. Zie daar, alles waar meede de borſt-lap gevuld was: het zyn de twaalf ſteenen, zonder die met de Urim en de Thummim te vermeerderen. Als de Hoogeprieſterlyke kleeding gemaakt was, en dat ze Aaron aangetoogen wierden, leeſd men, dat Moiſes hem de borſt lap aandeede; *ende voegden aan den borſt-lap de Urim ende de Thummim.* Levit: 8: 8. Sonder iets van de twaalf ſteenen te melden.

Dewyle nu de twaalf ſteenen met byzondere naamen zyn uitgedrukt, en dat van de Urim en Thummim niet geſchreeven ſtaat, wat ze afzonderlyk van de twaalf ſteenen geweeſt zyn, of wie ze toebereid heeft, of dat ze de twaalf ſteenen zyn bygevoegd; zo ſchynd dat de Urim en de Thummim, met de twaalf ſteenen, voor het zelfde moet opgenoomen worden. Want de twaalf vervullende ſteenen moogen de naam draagen van *Urim*, om dat ze, malkanderen toeſlikkerende, een flonkerend licht van zich gaaven: en van

Thum-

Thummim, om dat ze, in hun verband, de twaalf geslachten volmaakt in het vierkant vertoonden.

Wyders, dat door de Urim en Thummim de Goddelyke antwoorden ontfangen wierden, blykt uit het voorstellen van *Jozua*, voor het aangezichte van den Priester: *Hy zal voor het aangezichte Eleazars staan, die voor hem raad vraagen zal, na de wyze van Urim, voor het aangezichte des Heeren: na zynen mond zullen zy uitgaan, en na zynen mond zullen zy ingaan, hy, ende alle de kinderen en Israels met hem, ende de gansche vergaaderinge.* Num: 27:31. Wanneer Saul voornam om David in Kehila te besluiten, vraagden David den Heere, en verkreeg ronde antwoorde. *Als nu David verstond dat Saul dit kwaad teegen hem heimelyk voorhadde, zeide hy tot den Priester Abjather, brengd den Ephod herwaards.* Daar op doet hy zyn eerste vraage. *David zeide, Heere God Israels, uwe knecht heeft zeekerlyk gehoord, dat Saul zoekt na Kehila te koomen, en de stad te verderven om mynent wille. Zullen my ook te de burgers van Kehila in zyne hand overgeeven? zal Saul afkoomen, gelyk als u knecht gehoord heeft? O Heere God Israels, geeft het doch uwe knecht te kennen!* Het

antwoord had alleen betrekking op het laatste lid van de vraage. *De Heere nu zeide, hy zal afkoomen.* David ; misschien, koen genoeg om Saul afte wachten, indien hy zich op de burgers vertrouwen mocht, hervat daarom het eerste lid van zyne vraage. *Daar na zeide David, zouden de burgers van Kehila my en myne mannen overgeeven in de hand Sauls?* en hy verkreeg een duidelyk antwoord. *Ende de Heere zeide, zy souden (u) overgeeven.* 1. Sam: 23: 9. 10: 11: 12. Maar als Saul, ten eynde van zyn heerschappye en leeven, tot de Urim zyn toevlucht nam, wilde het hem niet gelukken. *Ende Saul vraagden den Heere, maar de Heere antwoorden hem niet, noch door droomen, noch door de Urim, noch door de Propheeten.* 1. Zam: 28: 6.

Ook schynd te volgen, dat de Priester, als het raad-vraagen geschieden, gemeenlyk in het heylige was; want de Urim en de Thummim moesten op het harte Aarons zyn, *als hy voor het aangezichte des Heeren ingaan zal.* Exod: 28: 30. En als de stammen kryg voerden, teegen Benjamin, schynd het op die wyze geschied te zyn. *De kinderen Israëls vraagden den Heere, want aldaar*

was

was de Arke des verbonds Gods in die daagen, ende Pinehas, de zoone Eleazars, des zoons Aarons, ſtond voor zyn aangezichte in die daagen, zeggende; zal ik noch meer uit trekken ten ſtryde teegens de kinderen Benjamins, myns broeders, of zal ik ophouden? Ende de Heere zeide, trekt op, want morgen zal ik hem in uwe hand geeven. Richt: 20:27.28.

Maar echter, men kan dit niet voor volſtrekt nootzaakelyk invoeren, dewyle *Abyather* met den Ephod te Kehila kwam. 1. Zam: 23: 9. En daar den Heere gevraagd wierd: gelyk ook daar na by de verbrande ſtad ziklag, *David zeide tot de Prieſter Abjather, de zoone Achimelechs, brengd my doch den Ephod hier: ende Abjather bracht den Ephod tot David. Doe vraagden David den Heere.* &c. 1. Sam: 30: 7: 8. Waar uit men niet anders kan beſluiten, of de Prieſter was, ook buiten het Heylige bekwaam, om na de wyze van Urim te antwoorden. In de zeegening, waar meede Moiſes zeegend, ſchynd Thummim en Urim in te vloejen, als een uitmuntende hoedaanigheid des Prieſters. *Van Levi ſeide hy, uwe Thummim ende uwe Urim zyn aan de man, uwe gunſt-genoot, dien*

gy verzocht hebt in Maſſa, met welke gy getwiſt hebt aan de waateren van Meriba.... Zy zullen Jacob uwe rechten leeren Iſraël uwe wet. Deut: 33: 8: 10. So dat Urim en Thummim in het voorrecht, en de bekwaamheid, om Jacob de rechten, en Iſraël de Wet te leeren, ſchynd te beſtaan: dat breeder uit gehaald word met deeze woorden. *Dan zult gy weeten, dat ik dit gebod tot u gezonden heb, op dat myn verbond met Levi zy, zegd de Heere der Heirſchaaren. Myn verbond met hem was, het leeven, ende de vreede, ende ik gaf hem die* (tot) *een vreeze, ende hy vreeſde my: ende hy werd om mynes naams wille verſchrikt. De wet der waarheid was in zynen monde, en daar werd geen onrecht in zyne lippen gevonden: hy wandelde met my in vreede, ende in rechtmaatigheid, ende hy bekeerden veele van ongerechtigheid. Want de lippen des Prieſters zullen de Weetenſchap bewaaren, ende men zal uit zyne mond de wet zoeken, want hy is een Engel des Heeren der Heirſchaaren.* Malechi. 2. 4: 5. 6: 7.

Kort om, door de Urim en de Thummim, zal men niet anders konnen verſtaan, dan een voorzeggende gaave des Hooge-Prieſters.

Maar

Maar dat hy de voorzeggende weetenſchap, door de glans der ſteenen, of door het zaamen ſchikken van glinſterende letteren, zou bekoomen hebben, heeft geen over een komſt, met iet dat in de wet, ten aanzien van de voorzeggende bekwaamheid, gevonden word. gelyk het ook niet heeft konnen geſchieden, in veel woordige antwoorden. En, dat God met een ſtemme van booven het verzoen-dekzel zou geantwoord hebben, kan men ook niet aan neemen; om dat, als dan, de Prieſter meer, dan op eenen dach des jaars, in het Heylige der Heylige moeſt ingaan: en dat hy dan God zou hooren ſpreeken, op een wyze die Moiſes eygen was.

Alles met elkander vergeleeken zynde, acht ik, dat de Urim en de Thummim, na de zaaken geſprooken, geweeſt is, *de maate van voorzegging, daar de Prieſter meede aangedaan was, wanneer hy van de vorſt, of het volk, over zaaken en gevallen, die het gemeene-beſt betreffen, gevraagd wierd*, geſchiedende de antwoorde, door een Goddelyke invloed, in het verſtand of verbeelding des Hooge-prieſters.

Indien wy deeze beſchryvinge een weynig

weynig uithaalen, zal men van Urim en Thummim, hoe duister en ingewikkeld ze ook voorkoomen, een bekwaame bevatting konnen vormen.

Omtrent de voorstelders van de vraage, vind men eenige verscheidenheid. Op eenige plaatzen schynd den Priester de vraager te zyn, gelyk *Eleazar*, Num: 27: 21. En *Pinehas*, Richt: 20: 28. Andere plaatzen voeren de vorst in, als vraager. So *vraagden David den Heere.* 1. Sam: 30: 7. Ook kwaam het gansche volk om te vraagen. *Het geschiede na de dood van Josua, dat de kinderen Israels den Heere vraagden, zeggende: wie zal onder ons eerst optrekken na de Caananiten, om teegens hen te krygen, En de Heere zeide, Juda zal optrekken: ziet, ik hebbe het land in zyne hand gegeeven.* Richt: 1: 1: 2. Maar, hoe het ook zy, het heeft volle waarschynelykheid, dat de vraage van de Vorst, of van het volk, aan de Priester voorgesteld wierden, En als den Priester gezegd word, de vraage aan den Heere te doen, ofte des Heeren antwoord op de vraage af te wachten, dat kan bekwaamelyk beteekenen, dat de Priester zich bereiden, door overweeginge van de vraage. om daar op een

antwoorde

antwoorde toe te voegen. So dat de vraage Eygentlyk aan de Priester geschieden, en die gaf daar antwoord op, uit een voorzeggende ingeeving, hem in dat geval verleend.

De antwoorden des Priesters behelsden de waarheyd der uitkomsten, van het geene dat hem gevraagd wierd, zonder missen; dewyle God zyn verbeelding en uitspraak zodaanig bestierden, dat zyne woorden met de volgende gevallen over een stemden. Het heeft misschien wel konnen gebeuren, dat de Priester een Godloos mensch was, die, met verwerpelyke inzichten, zyne antwoorden toestelden; zonder dat daar uit behoefden te volgen, dat zyne woorden van de waarheid af dwaalden. Want een Godloos Priester, na de wyze van *Urim* gevraagd, zou ten aanzien van zyn toeleg, een ongoddelyk antwoord konnen gegeeven, en de uitvoerders van zyn woord, een God-vergeeten daad gedaan hebben; behoudens nochtans, dat de uitspraak van de Priester, door de Goddelyke bestiering met de uitkomste gepastelyk over een koomende, een Goddelyk of voorzeggend antwoord blyft.

Het

Het heeft zyn bedenken, wanneer wy leezen het geval van de zeeven uit het geslachte van Saul. *Daar was in Davids daagen een Honger, drie jaaren, jaar achter jaar: ende David zocht het aangezichte des Heeren: ende de Heere zeide, het is om Sauls en om des Bloedhuizes wil, om dat hy de Gibeoniten gedood heeft.... David dan zeide tot de Gibeoniten; wat zal ik u lieden doen? ende waar meede zal ik verzoenen, dat gy het erfdeel des Heeren zeegenet?..... En zy zeide tot den Kooning, de man die ons te niete gemaakt, ende teegen ons gedacht heeft dat wy zouden verdelgd worden, zonder te bestaan in de land-paalen Israels. Laat ons zeeven mannen van zynen zoonen gegeeven worden, dat wyze den Heere ophangen te Gibia Sauls.* 2 Sam. 21: 1, 3, 5, 6. Waar op David hun verzoek inwilligd, en de zeeven mannen, van de zoonen Sauls, wierden van de Gibeoniten opgehangen, en die zeeven vielen te gelyk, en zy wierden gedood in de daagen des oogstes.

Wat 'er ook van zy, en hoe men dit geval ook zou willen goed pleiten, hier aan behoord men niet te twyffelen, dat een voorzegger ongoddelyke inzichten kan hebben, en dat echter

zyne

zyne voorzeggingen waarachtig zyn. So heeft *Bileam de loon der ongerechtigheid lief gehad.* 2 Pet: 2: 15. En des niet te min, ten aanzien van de uitkomſte, een waarachtigen voorzegger geweeſt. Immers *Cajaphas*, dien geſleepen ſtaat-kundige, wanneer hy zyne meede leeden van den raad, ſchamper genoeg, toeſnaauden, *gy verſtaat niets, noch gy overlegd niet, dat het ons nut is, dat een menſche ſterve voor het volk, ende het geheele volk niet verlooren ga*; betoonde dat hy, zo God-vergeeten als hy was, van de gaave der voorzegginge, of van de Urim en de Thummim, niet misdeeld geweeſt is. Want *dit zeide hy niet uit hem zelven: maar zynde Hooge-Prieſter des zelven Jaars Propheteerden hy, dat Jezus ſterven zoude voor het volk: ende niet alleen voor dat volk, maar op dat hy ook de kinderen Gods, die verſtrooid waaren, tot een zoude vergaaderen.* Joh: 11: 49: 50: 51: 52.

Aangaande het geene na de wyze van *Urim* gevraagd wierd, vind men niet, dat ooit over de ſtaat van de ziel, weegens de bekommering over het gebrek in Heiligmaaking, of na de toekoomende Chriſtus, gevraagd is. Maar de

de vraagen geſchieden, om te verneemen, de uitkomſten van drukkende voorvallen, die eigentlyk behoorden, niet tot het belang van een menſch in het byzonder, maar tot het belang van het geheele volk, en het gemeenebeſt der Hebreen. De voorbeelden zyn te vinden, in alle de plaatzen, die wy hier voor van het raad-vraagen aanhaalden. Hierom kreeg Saul geen antwoord, om dat hy, op het eynde van zyn leeven, en zonder in zyn geſlacht, een navolger tot de Heerſchappye na te laaten, niet meer tot voorſtand van het gemeene beſt konde doen: en dus zou het antwoord, dat hy door de Urim zocht, op zyn byzondere perzoon gezien hebben, het welke, volgens deeze aanmerking, vruchteloos moeſt uitvallen. Maar wanneer eenige twyffeling rees, over het recht om de Heylige dingen te handelen; dan wachte men ook na het antwoord door Urim en Thummim. *De kinderen der Prieſteren, de kinderen van Habaja, de kinderen van koz. &c. De zelve ſochten haar regiſter, onder de geene die in het geſlacht regiſter geſteld waaren, maar zy wierden niet gevonden: daarom werden zy als onrein van het Prieſterdom geweerd.*

geweerd. Ende Hattirſatha zeide tot hen, dat zy van de Heylige dingen niet zouden eeten, tot dat 'er een Prieſter ſtonde met Urim ende met Thummim. Eſra. 2:61:62:63: De reeden, waarom het recht van het Prieſterſchap; wanneer daar over getwyffeld wierd, na de uitſpraak door een Prieſter met de Urim en Thummim wachten, was om dat de Prieſterlyke bediening, zoodaanig in de Heerſchappye invloeiden, dat het voor een zaak, het gemeene beſt betreffende, moeſt aangezien worden.

Alles dat wy dus verre van den *Urim* en de *Thummim* gezegd hebben, kortelyk te zaamen getrokken, leeverd uit, dat, wanneer de toeſtand van de Heerſchappye onbelemmerd gehandhaafd wierd, en dat het raad-vraagen, na de wyze van *Urim*, plechtelyk geſchieden, als dan, de Prieſter in het Heylige de vraagen beantwoorden. Want gelyk een Rechter, die, als de rechtpleeging onverhinderd geſchieden kan, het recht uitſpreekt, op den rechter-ſtoel, met waarneeming van alle de omſtandigheeden, tot die wyze van doen behoorende: zo was ook de Prieſter, in deeze bediening opgetooid met zyn plechtelyke gewaaden,

daar bygevoegd de borſt-lap des gerichts, gevuld met de twaalf ſteenen, en de naamen der twaalf ſtammen, om te betoonen, dat hy het gerichte des volks altyd voor den Heere droeg: en hy beantwoorden, met al dien toeſtel in het Heylige ingegaan zynde, de vraagen die hem voorgeſteld wierden.

Maar gelyk een Rechter, wanneer hy door eenige beletzelen verhinderd, alle gebruikelyke omſtandigheeden niet kan waarneemen, of zich op de gewoonelyke recht-ſtoel plaatzen, daar door niet altyd de waardigheid van rechter verlieſt: zo verloor ook de Prieſter, wanneer eenige gebruikelyke omſtandigheeden kwaamen te ontbreeken, de maat van voorzegging niet; gelyk wy dat met het voorbeeld van *Abjather* toonden.

De twaalf ſteenen draagen de naamen, van Urim en Thummim, niet zo zeer, om dat ze door haar glans, en vierkante ſchikking, lichten en volmaaktheeden waaren: als wel, om dat de twaalf lichtende ſteenen, in een volmaakte vierkante verbintenis te zaamen gevoegd, een bewys, en uiterlyk blyk-baar teeken, geweeſt zyn,

van het licht, en de volmaaktheid, der voorzeggende gaave des Priefters.

Wy achten hier meede, al wat van de Urim en Thummim, na het beloop van ons werk aan te merken was, te hebben aangeteekend; en daar is volle waarschynelykheid, dat alle de verdichte God-fpraaken der Heydenen, waar meede de fchelmfche Paapen, het bygeloovige volk zo fchandig bedroogen, en geplunderd hebben, na bootzingen van deeze waarachtige God-fpraak waaren. Men ziet onderwylen, dat deeze Gods-fpraak, niet alleen aan de Ifraëliten bepaald bleef, maar dat daar door ook geen andere antwoorden gegeeven wierden, dan die op de uitwendigen toeftand van de Heerfchappye opzicht hadden; en dat dieshalven, ook in die tyd, alle die inwendig, na den geeft leefden, by die vraag-baak niet te doen hadden: en dat de Chriftenen op Aarden na geen Goddelyke antwoorden, die van een menfch woordelyk uitgefprooken worden, moeten om zien.

ZES-EN-TWINTIGSTE HOOFT-DEEL.

Van de Propheeten.

TOt noch toe van de onderwyzing door uiterlyke denkbeelden, voor zo veel God zyn vrywillige werken heeft geopenbaard, door een waare stem aan Moises uit den braam bosch, op den berch, en van tusschen de Cherubim: als meede, van de God spraak na de wyze van *Urim*, gehandeld hebbende; moeten wy vervolgens om de gemeenschap der stoffe, en om de vol leedenheid van het uiterlyk onderwys op te maaken, hier by voegen, hoe *God op veellerlye wyze tot de Vaderen gesprooken heeft door de Propheeten.*

Wat een Propheet is.

Wy, ons niet ophoudende met de verscheiden toepassingen van het woord Propheet, verstaan door Propheet in het byzonder, een Leeraar van de waarachtige Gods-dienst, die, noch door rang, noch door menschelyke verkiezing, noch door menschelyk onderwys, noch door eigen goed-dunken, maar door byzondere verlichting bekwaam is, om toekoomende dingen te

te voorzeggen. Dusdaanige Propheeten worden niet altyd gevonden. Want in de jongelingſchap van Samuel, *was het woord des Heere dierbaar, en daar was geen openbaar gezichte.* 1 Sam. 3: 1. Wanneer ook het Heiligdom in het vuur gezet en verwoeſt was, kwam deeze klachte uitgalmen. *Wy zien onze teekenen niet: daar is geen Propheet meer: nochte niemand by ons, die weet hoe lange.* Pſalm 74: 9. Maar als het God behaagden, de menſchen van eenige byzonderheeden te onderwyzen, of hen, door verkondiginge zyner naakende oordeelen, ter bekeering aan te maanen, openbaarden hy het aan eene der Propheeten. *Gewiſſelyk de Heere Heere zal geen ding doen, 't en zy dat hy zyne verborgenheid aan zyne knechten de Propheeten, geopenbaard hebbe.* Amos. 3: 7.

Een Propheet is dan een voorzeggend Leeraar geweeſt, verwekt by byzondere voor-vallen en toeſtand van zaaken, om het volk tot de waare Godsdienſt op te wekken, hen, om hunne zonden, de ſtraffe Gods aan te zeggen, met beloften van Gods weldaaden, te verſterken, en de ſwakke geloovigen te doen uitzien na Chriſtus, de hoope van Iſraël. Waar uit het

onderſcheid, tuſſchen de ongewoone voorzeggende leeraars, en tuſſchen de Prieſters, die, na de wyze van *Urim*, alleen over zaaken van het gemeene beſt gevraagd wierden, klaar blykelyk is.

Van de wyze der Open-baaring.

Op verſcheiden wyze, zyn de voorzeggende Leeraars hunne boopſchappen, en de voorzeggende kenniſſe deelachtig geworden.

Voor af, om dat de waarachtige Propheeten doorgaans Gods dienſtige menſchen waaren, en dat zy, dieshalven, het geene van God kennelyk is, in hunne zielen aanſchouden, en door een waarachtige inkeer na binnen, van de ydelheid der verderſſeniſſe, en der verſtroojinge na buiten, afkeerden; zo moet men in de Propheeten onderſtellen, dat zy gedreeven wierden door een innerlyke meewuſtheid, en overreeding aan het zuivere verſtand: beſtaande in een opgehelderde kenniſſe der waarheid, waar door een menſch, die zich zelven ten dienſte Gods overgeeſt, aangezet word, om de verbyſterde zondaars de dwaalingen hunnes wegs aan te wyzen, en, met alle zyn vermoogen, tot de waarachtige bevattinge, en dienſt Gods, over te brengen. Van deeze dryvinge wierd Paulus

lus geraakt, wanneer hy te Athenen vertoefden: *want zyn geeſt wierd in hem ontſteeken, ziende dat de ſtad zo zeer afgodiſch was.* Hand: 17: 16.

Maar, behalven deeze dryvinge, die by alle yverige Gods-dienſtige plaats heeft, moet men in de eygentlyk genoemde Propheeten een byzondere verlichting aanmerken, waar door zy de toekoomende gevallen, en veranderingen kundig wierden. Deeze byzondere verlichting, kon, na de natuur van de voorwerpen, niet aan het afgetrokken verſtand, maar alleen aan de zinnen, of door behulp van de zin-tuigen, geſchieden, dewyl hier door een weetenſchap gegeeven word, van toekoomende gebeurteniſſen en uitkomſten, die, in het kennelyke Gods niet ingeſlooten, van Gods vrye beſtel afhangen, en, by gevolg, niet konnen geweten worden, dan door een byzondere openbaaring, aan zoodaanige menſchen die God daar meede begunſtigen wil.

De byzondere verlichting is aan de Propheeten op vyf verſcheiden wyzen verleend. *Voor-eerſt*, met het voorwerp zelf aan de uiterlyke zinnen voor te ſtellen. *Ten tweeden*, met de zinnen zo aan te doen, als of het voorwerp teegen-

woordig was. *Ten darden*, in de verbeelding, door droomen en gezichten des slaaps. *Ten vierden*, door verrukrukkingen waar in, de zinnen buiten slaap hunne bedieningen nalaatende, de verbeelding, als een waakende droom, aan de menschen onderwyzinge geeft. *Ten vyfden*, dat God, zonder voor-beraad der Propheeten, de woorden in hunne monden vormden.

God openbaarde zyne byzonderheeden aan de Propheeten, met hen het voorwerp zelf aan de uiterlyke zinnen voor te stellen. Dat is te zeggen. Dat den openbaarder van de Propheeten met de oogen gezien, en met de ooren gehoord wierd, om dat hy plaatzelyk, binnen het bereik van hunne zinnen, hun voorwerp was. Zo heeft *Moises Gods Heerlykheid*, of de buitenste deelen van de Eerstgebooren, die de Heerlykheid Gods is, *gezien*, en *zyne stemme* onderscheidelyk *gehoord*: gelyk ook de gansche vergadering *de wolken en het vuur*, daar hy in was *gezien*, en zyne *stemme daar uit gehoord heeft*. Den Engel Gabriël, wanneer hy aan Zacharias de geboorte van den dooper openbaarden, wierd waarlyk gezien, en gehoord. Want van Sacharias wierd gezien

zien een Engel des Heeren, ſtaande ter rechter (zyde) *van den Altaar des reuk-Offers. Ende Zacharias* (hem) *ziende wierd ontroerd, ende vreeze is op hem gevallen. Maar de Engel zeide tot hem, vreeſd niet Zacharia, want u gebed is verhoord, ende u wyf Elizabeth zal u eenen zone baaren, ende gy zult zynen name heeten Joannes.* Luc: I. 11: 12: 13.

Ook kan de openbaaring geſchieden, met de zinnen zo aan te doen, als of den ſpreeker voor de oogen, en de beroering in de lucht, die de ſtem in de gehoor-zin vormd, teegenwoordig waaren: daar het onderwylen alleen voorvald met de gezicht en gehoor deelen op de zelfde wyze te beweegen, als ze bewoogen zouden worden, indien het licht van de voorwerpen aan de oogen, en de hobbeling in de lucht, door een ſpreeker verwekt; aan de ooren drukten. Het is waarſchynelyk, dat veel gezichten der Propheeten, op deeze wyze toegegaan zyn. *Wyders geſchieden des Heeren woord tot my, zeggende, wat ziet gy, Jeremia, ende ik zeide, ik zie een Amandel-roede. Ende de Heere zeide tot my, gy hebt wel gezien: want ik zal wakker zyn over myn woord, om dat te doen.* Jer. 1: 11. *Ik hief myn oogen op ende ziet daar was een*

man met linnen bekleed, ende zyne lendenen waaren omgord met fynen goude van Uphas, ende zyn lichaam was gelyk een Turkois, ende zyne aangezichte gelyk de gedaazte des Blixems, ende zyn oogen gelyk vuurige fakkelen, ende zyne armen, ende zijne voeten, gelijk de verwe van gepolyst kooper: ende de stemme zijner woorden was, gelyk de stemme eener meenichte. Dan. 5:6. De openbaaring, dusdaanig verleend, doed de ontfangers waakende zien en hooren, eenige voorwerpen en klanken, die nochtans niet buiten hen, maar alleen in de byzondere beweeging hunner zin-tuigen bestaan.

Maar in den slaap, als de uiterlyke zinnen niet geschikt zyn, om licht aan de oogen, of beevende lucht aan de ooren, gewaar te worden, geschied de openbaaring in de innerlyke verbeelding; met daar in zodaanige indrukken te vormen, als 'er waakende door de uiterlyke zinnen inkoomen. Zo dat, tot een voorbeeld, de verbeelding van Paulus op dezelfde wyze geschikt was, als of hy waakende *een Macedonisch man had zien staan, die hem bad, en zeide, komt over in Macedonien, ende helpt ons.* Hand. 16:6. De meeste openbaaringen zyn in den slaap geschied,

ge-

gelyk dat door bloote leezing in de H. Schrift openbaar blykt. *Zo daar een Propheet* (onder) *u is, ik de Heere zal door een gezichte my aan hem bekend maaken, door een droom zal ik met hem spreeken.* Num. 12:6.

In verrukkinge van zinnen, gaf God ook veel tyds zyne openbaaringen. De verrukking is een stilstand van het gewoonlyk gebruik der uiterlyke zinnen, *w*aar door de verrukten, de gewoone aanstooting der voorwerpen niet voelende, eeniglyk beezig is, met de indrukken, die hem als in een waakende droom voorkoomen. Als Ezechiel *in het midden der weg gevoerde was, by de Riviere Chebar, zo geschieden het* (dat) *de Heemelen wierden geopend, ende dat hy gezichte Godes zag.* Ezech: 1: 1. Wanneer Petrus, op het dak geklommen om te bidden, hongerig wierd, *viel over hem een vertrekkinge van zinnen. Ende hy zach de Heemelen geopend, ende een zeeker vat tot hem neederdaalen, gelyk een groot lynen laaken aan de vier hoeken gebonden, ende needer gelaaten op de Aarde. In het welke waaren alle de vier-voetige der Aarde, ende de wilde, ende de kruipende, ende de voogelen des Heemels. Ende daar geschieden eene*

ne ſtemme tot hem, ſtaat op Petre, ſlacht ende eet. enz. Hand. 10: 10. 11. 12. 13.

Eyndelyk, God gaf openbaaringen aan de Propheeten, die met de uitſpraak gelyk-tydig waaren. Wanneer, naamelyk, God, niets voor hunne uiterlyke zinnen vertoonende, noch iets in hunne verbeelding drukkende, de ſpraak-leeden der Propheeten, buiten hun voor beraad, zodaanig beweegden, dat ze, zonder toeleg, woorden ſpraaken, welker beteekenis de Propheeten zelf, eerſt door de uitſpraak konden ontdekken; en dus te gelyk, met den geenen die hen aanhoorden, onderweezen worden. Hier toe ſchynen de woorden van Noach te behooren. *Vervloekt zy Canaan: een knecht der knechten zy hy zynen broederen. Voorts zeide hy, gezeegend zy de Heere, de God zems, en Canaan zy hem een knecht. God breide Japhet uit, ende hy woone in Zems tente, ende Canaan zy hem een knecht.* Gen: 9: 25: 26: 27. Gelyk ook de zeegeninge van *Iſaak* over zyne zoonen. Gen: 27: 19. en van *Jacob.* Gen: 49. En miſſchien zyn veele der Propheeten aangedaan geweeſt, met die dryvinge en byſtand, die de Heere Chriſtus aan zyne Apoſtelen beloofden. *Wanneer zy u leiden zullen*

len om u over te leeveren, zo zyt te vooren niet besorgd, wat gy spreeken sult, noch bedenkt het niet: maar zo wat u in de uure gegeeven zal worden, dat spreekt. Want gy zijt het niet die spreekt, maar de Heÿlige Geest. Marc: 13: 11.

Dus heeft God vóortyds veel maal, ende op veelerlye wyze, tot de vaderen gesprooken door de Propheeten. Heb: 1: 1. De Propheeten, door de H. Geest gedreeven, spraaken het geene dat God hen in gaf, want de openbaaring in de inwendige verbeelding, en aan de uiterlyke zinnen, bestond in een gesteldheid der harzenen, van bepaaldelyk de openbaarende afbeelding te moeten vertoonen, het zy daar van, een verwekkend voorwerp aan de uiterlyke zinnen verscheen, of dat het geheele bedryf inwendig in de harzenen volbracht wierd. De Heylige menschen Gods, van den H. Geest gedreeven zynde, hebben de Propheetien gesprooken. 2 Pet. 1: 22. Dewyle hunne harzenen en spraak-tuigen zodaanige schikkingen ontsingen, dat ze zonder dwaaling, en zelf wel, teegen hunne neiging, zo nootzakelyk als het bloed in de Aderen loopt, hunne Prophetien hebben uitgesprooken.

De byzendere vraag-ſtukken, hoe de Propheeten zelf van de openbaaringen konden zeeker zyn? waar aan andere menſchen konden weeten dat de Propheet door Goddelyke ingeeving ſprak? of een Propheet altyd in ſtaat was om toekoomende dingen te verkondigen? en of men een Propheet door verſcheiden waarachtige voorzeggingen beproefd, in alles, wat hy in gevolg van tyd, kwam te leeraaren, gelooven en gehoorzaamen moeſt? dan of ieder voor-zegging in het byzonder, ter naaukeuriger onderzoek te beroepen was? zullen wy niet herhaalen: nadien zulks, in *de Grond-veſten van de Chriſtelyke Gods-dienſt*, reeds verhandeld is.

Van de Leeringen der propheten.

Maar de ſtoffe die de ongewoone voor-zeggende Leeraars verhandelden, verſchilde van de wettiſche beezigheid, en van de God-ſpraaken na de wyze van *Urim*: want de voorzeggende Leeraars wierden, by verval van God-vruchtigheid, of drukkende rampen, verwekt, om het volk, door bedreiging en belofte, van het woeden in de Godloosheid af te trekken, en tot het beleeven van de deuchd, in de dienſt aan de waare God, te doen weeder keeren.

Zy

Zy beoogden dan in hunne leeringen, niet alleen de dienſt van het waareldlyke heyligdom, en het uiterlyke gemeene-beſt, maar voornaamelyk doelden zy op de weezendlyke deuchd, om die door voortreffelyke zeede-leſſen, met kracht van God-geleerde ſpreuken, in het gemoed in te drukken.

Het Boek Jobs, veele Pſalmen, de Spreuke van Salomon, en de Prediker, zyn vervuld met leeringen gericht om de liefde tot God te ontſonken, en de menſchelyke doeningen, tot betrachtinge van het hoogſte einde op te leiden. *Van alles dat gehoord is, is het einde van de ſaake, vreeſd God, ende houd zyne geboden.* Pred: 12:13. Gelyk nu de vier genoemde ſchriften, de algemeene deucht-Wet aandringen, zo hebben ook de ongewoone voorzeggende Leeraars, by hunne voor-zeggingen, de aanmaaning tot God-vruchtigheid toegevoegd, op dat het volk niet aan den toeſtel der onprofytelyke bedryven, en aan het belang van het uiterlyke ſtaats-beſtier, hangen blyven, maar, in de beleeving van God-gewyde zeeden, vaſter voortgang gewinnen zouden.

Moiſes, door wien de Wet gegee-

ven,

ven, en de uiterlyke heerschappye gegrondvest is, was daar by de uitsteekenste onder de Propheeten: en heeft, in die hoedaanigheid, het volk tot de liefde Gods, en de innige deugd, aan gemaand. *Hoord Israel*, zegd hy, *de Heere onse God is een eenig Heere. Zo zult gy de Heere uwe God lief hebben, met uwe gansche ziele, ende met al u vermoogen.* Deut. 6:4, 5. Hy heeft ook de ophouding van zyn ingestelden dienst, en des zelfs vervullinge door de Borge des beteren verbonds, aangekondigd. Want als het onbuigzaam volk eischten, dat God niet meer met hen zoude spreeken, zo behaagden het de Heere tot Moises te zeggen: *het is goed dat zy gesprooken hebben. Eenen Propheet zal ik hen verwekken uit het midden haarer broederen, als u, ende ik zal myne woorden in zynen mond geeven, ende hy zal tot hen spreeken, alles wat ik hem gebieden zal. Ende het zal geschieden, de man, die niet zal hooren na myne woorden, die hy in mynen naame zal spreeken van dien zal ik het zoeken.* Deut. 18: 17: 18: 19. Waar uit blykt, dat Moises, hoewel hy de Wet des vleeschelyken gebods invoerden, nochtans de geestelykheid van de Wet, en de swakheid van het uiterlyke

lyke gebod, gekend en verkondigd heeft.

De andere Propheeten hebben dit spoor gevolgd, dat ze de plechtigheid pleegers, van de rust op het gedaane werk afrukten, en hen voor oogen stelden, dat hunne Offer-diensten en Tempel bedryven vergeefs waaren, indien zy, van het inwendige te veel verwyderd de deucht verwaarloosden, en Godloos leefden. Hierom zegd God, *brengd niet meer vergeefschen Offer, het reukwerk is my een grouwel: de nieuwe maanden, ende de Sabbathen, ende het by een roepen der vergaaderingen, vermach ik niet, het is ongerechtigheid, zelfs de verbods daagen. Ende als gy lieden de handen uitbreidet, verberge ik myn oogen voor u, ook wanneer gy het gebed vermeenigvuldigd, hoore ik niet: uwe handen zyn vol bloed.* Na de afkeuring volgd het geene God in hen vereischt, te weeten, *wasschet u, reinigd u, doet de boosheid uwer handelingen van voor myn oogen weg, laat af van kwaad te doen: leeret goed doen, zoekt het recht, helpt den verdrukten, doed den weezen recht, handelt de Twist-zaaken der Weduwen.* Aan deeze deuchdzaame gestalte, past de beloften, en

den welvaard van den betrachter; *Komt dan en laat ons te zaamen richten; zeid de Heere: al waaren uwe zonden als ſchar-laaken, zy zullen wit worden; al waaren zy rood als Karmoſyn, zy zullen worden als* (witte) *wolle.* Jeſ. 1: 13:14: 15:16: 17: 18. De zelfde zaake vind men ook leevendig afgemaald by den Propheet Micha. *Waar meede zal ik den Heere teegen koomen, wy bukken voor de hoogen God? zal ik hem teegen koomen met brand-offeren? met een jaarige kalveren? zoude de Heere een welgevallen hebben aan duizenden van Oly-beeken? zal ik myne eerſtgebooren geeven* (voor) *myne overtreedingen? de vrugt mynes buiks* (voor) *de zonde myner ziele?* Maar alle deeze overleggingen miſſen in de zaak. Het antwoord is, *hy heeft u bekend gemaakt, O menſche, wat goed is, en wat eiſcht de Heere van u, als recht te doen, ende weldaadigheid lief te hebben, ende ootmoedelyk te wandelen met uwen God?* Mich: 6. 6: 7: 8. Het zal niet nootwendig zyn, dit ons voorſtel met meer plaatzen te verſterken, dewyle het geene door bloote leezing openbaar is, geen omſtandig bewys behoefd.

Maar op dat de ſwakken in het geloof, wanneer hen de ruſt, in het ge-

daane werk der offerdienften, ontnoomen wierd, zich met beter beloftenissen mochten verkwikken, is aan hen, de toekomste van Christus, en der Heemelsche goederen in hem te verkrygen, doorgaans, op een ingewikkelde wyze, voor gedraagen. waar door zy, kennende de swakheid van het gebod in inzettingen bestaande, en bevindende dat de offerhanden Gods een verbrooken geest zyn, hunne verwachtingen konden uitstrekken, tot hem, die tot zynen Tempel koomen zoude, om alle die na binnen leefden, tot een woonsteede Gods in den Geest, op te bouwen. Petrus geeft dit in zyn verband, en achtervolging van Moises tot alle de Propheeten: want, gesteld zynde, dat God een Propheet als Moises beloofd hadde te verwekken, moest daar nootwendig op volgen, dat *ook alle de Propheeten van Samuel aan, ende die daar na* (gevolgd zyn) *zo veele als'er hebben gesprooken, die hebben ook deeze daagen te vooren verkondigd.* Hand: 3: 24. Van Christus geeven *alle de Propheeten getuigenisse, dat een iegelyk die in hem geloofd vergeevinge der zonden ontfangen zal door zynen naame.* Hand: 10: 43. Het blykt dan dat de geloovigen van den ouden

tyd, den uiterlyken toeſtand van den Aardſchen tabernakel konde voorby zien, het ooge veſten op de beloften aan de vaderen geſchied, en hoopende te gemoet zien, dat zy Gods aangezichte in gerechtigheid zouden aanſchouwen, en verzaadigd worden met zyn beeld, als zy zouden opwaaken.

Zo heeft God de geloovigen van tyd tot tyd, door veellerlye weegen en middelen, geleid en opgekweekt, op dat zy, na maate van hunne krachten, van trap tot trap, de hoogte, daar God woond, bereiken mochten. Hier toe gaf de leeringen der Propheeten de meeſte aanleyding; dewyle die niet zo zeer tot waarneeminge van de wet; als wel tot waarachtige uitzuivering der gebreeken; gericht zyn geweeſt.

ZEEVEN-EN-TWINTIGSTE HOOFT-DEEL.

Van de Rechtvaardigheid die uit de Wet is.

TOt hier toe van de Wet-geeving, de reeden van de offerdienſten, de ſchaduwen tot op Chriſtus, de God-ſpraaken, de Urim en Thummim, en van de Propheeten, als byzonderheeden des Ouden verbonds, gehandeld, en daar in vertoond hebbende, dat het Wettiſche niet hadde het beeld zelve der zaake: zo ſtaat noch te overweegen, of het gevolg, dat uit al dien omſlag voort-ſproot, zynde de Rechtvaardigheid die uit de wet is, ook bepaaldelyk tot de afbeeldinge van die tyd behoorden; en, met alle de voorgaande, een ſchaduwe der toekomende dingen was.

Van de Rechtvaardigheid die uit de Wet is, zyn verſcheiden gevoelens. Het word genoomen voor de volkoomenheid in de liefde Gods, waar door de menſchen, indien de zonde niet ingekoomen was, voor God zoude gerechtvaardigd zyn geworden. Ofte,

dat de onderhoudinge van de Wet, met het waarneemen der offer-dienſten, en der verſcheiden waſſchingen, tot verzoeninge der zonden, tot rechtvaardigheid voor God verſtrekten. Ofte, dat alle de deelen van de wet gedaan wierden, om de vergeevinge der zonden in Chriſtus te zoeken, om dat de geloovigen, die gerechtvaardigd wierden, ook verplicht waaren aan de werken van de wet. Deeze *drie gevoelens*, bevatten, ieder op een byzondere wyze, dat de rechtvaardigheid uit de wet, een rechtvaardigheid is, die, tot rechtvaardiging des menſchen, voor God beſtaan kan: en wy achten het der moeiten waardig, eenige aanmerkingen daar over te neemen.

Onderzoek van het eerſte gevoelen.

Het eerſte gevoelen, onderſteld de menſchelyke ziel volkoomen in de liefde tot God en tot de naaſten: zynde een eygen gerechtigheid. om de loon te ontfangen, niet na genaade, maar na ſchuld. Hier door kan alleen die onzondig werkt gerechtvaardigd worden. Dit zou plaats gehad hebben, uit kracht van een verbond der werken, indien de menſchen in de liefde volſtandig gebleeven waaren. Maar, om dat zelf de eerſte menſch zondigden, heeft niemand

mand

mand de rechtvaardigheid uit de wet gehad, noch is uit de werken gerechtvaardigd geworden: waarom alles wat de H. Schrift zegd, van de rechtvaardigheid die uit de wet is, in een blooте beſchryving beſtaat, om die beſchreeven gerechtigheid in teegenſtelling te brengen, met de gerechtigheid van Chriſtus.

Voor af zy aangeteekend, dat alle deeze uitſpraaken, van een verbond der wetken, dat men buiten nood verdicht, afgedwongen worden. En, om dat wy de onmoogchelykheid van het onderſtelde verbond, in een ander werk aantoonden: zal het op deeze plaats genoeg zyn, te doen zien, dat de rechtvaardigheid uit de wet, daar de H. Schrift van ſpreekt, met die onderſtelling niet beſtaan kan.

Men ſpreekt van een loon na ſchuld. Maar dewyl een loon na ſchuld, een vergelding is, die de waardye van het gedaane werk gepaſtelyk beantwoord, en die den loon-geever, door gelykmaatigheid van het geene tot zyn voordeel gedaan is, tot de loon-geeving verplicht, zo kan dit, by de menſchelyke doeningen, ten opzichte van de onafhankelyke Godheid, geen plaats

Van de loon na ſchult.

vinden: want geenig schepzel kan aan God eenig voordeel toebrengen; dewyl zy niets hebben, dan dat God geeft. *Wie heeft hem eerst gegeeven, ende het zal hem weeder vergolden worden? Want uit hem, ende door hem, ende tot hem, zyn alle dingen.* Rom: 11: 35: 36. Wanneer de menschen alles gedaan hebben, wat uit hunne stand voortvloeid, en wat hen mochte gebooden zyn, dan geld noch het woord: *Wanneer gy zult gedaan hebben alle het geene u bevoolen is, zo zegd, wy zyn onnutte dienst-knechten, want wy hebben gedaan het geene wy schuldig waaren te doen.* Luc: 17: 10. Als dan de Zaalige onsterffelykheid de benaaming van loon draagd, dat kan nooit een loon na schuld beteekenen, maar het moet altyd, als een loon na genaade; steunende op vrywillige belofte, opgevat worden.

Van de Wet der werken.

De Wet der Werken is geen Wet die Adam reeds overtreeden had, en die na hem van niemand zyner nakoomelingen (Christus uitgezonderd) gehoorzaamd zoude zyn: want de Wet overtuigd alle de overtreeders dat ze voor God verdoemelyk zyn, en beneemd hen volstrektelyk alle roem. Maar de Jooden hadden roem. *Gy*

word

word een Jode genaamd, ende rust op de Wet, ende roemd op God: en zy *roemden op de Wet*. Rom. 2:17:23. Want het voordeel der Jooden, en de nuttigheid der besnydenisse, is veele in alle maniere. *Want wel het eerste, dat haar de woorden Gods zyn toebetrouwd.* Rom. 3:2. Om dat zy Israeliten zyn, is hen *de aanneeminge tot kinderen, ende de heerlykheid, ende de verbonden, ende de Wet-geevinge, ende de dienst, ende de beloftenisse: welker zyn de Vaders, ende uit welke Christus is, zo veel het vleesch aangaat.* Rom. 9:4:5. Den roem op alle deeze voordeelen, die met de rechtvaardigheid die uit God is niet kan bestaan, wierd nochtans door de Wet der werken niet weggenoomen. *Waar is dan de roem? hy is uitgesloote. Door wat Wet? der werken? neen, maar door de wet des geloofs.* Rom. 3:27. Hierom kan men door de wet der werken niet verstaan, een Wet, door welker betrachting de menschen konde geregtvaardigt worden voor God, om dat de Jooden zodaanigen roem niet hebben gehad, nadien zy voor God om niet moesten gerechtvaardigd worden: maar het was een Wet, die, in een geesteelyke aanmerking, de rechtvaar-

digen niet gezet is, en die aan de Jooden, door verkondiging van de letterlyke openbaaring, en het opleggen van uiterlyke beezigheeden, alleen een voorrecht booven andere volkeren byzetten; welk voor-recht, of gerechtigheid, de gerechtigheid die uit God is teegen gesteld, tot zyner tyd moest verworpen worden. *Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenisse van de wet, ende van de Propheeten: naamelyk de rechtvaardigheid Gods door het geloove Jezu, Christi, tot allen, ende over allen die gelooven: want daar is geen onderscheid. Want zy hebben alle gezondigd, ende derven de Heerlykheid Gods. Ende worden om niet gerechtvaardigd, uit zyne genaade, door de verlossinge die in Christo Jezu is.* Rom. 3:21: 22: 23:24.

Uit de spreek-wyze van *uit de Wet te zyn*, kan men ook zien, wat de Wet der werken is. Paulus bevestigd, dat de belofte niet door de wet, maar door de rechtvaardigheid des geloofs is, en dat ze daarom uit den geloove is, *op dat ze zy na genaade: ten einde de belofte vast zy alle den zaade, niet alleen dat uit de Wet is, maar ook dat uit den geloove Abrahams is, welke is een vader van ons al-*

len

len. Rom. 4: 16. Uit de Wet, beteekend uit de geheele Wet van Moiſes, die booven de beloſte is ingekoomen; want de beloſte blyſt ook vaſt aan het zaad dat uit de wet is. Het zaad uit de Wet, zyn de naakoomelingen van Abraham, uit Jacob voort geſprooten, de kinderen der Propheeten, ende des verbonds. Hand. 3: 25. De kinderen van het geſlachte Abrahams. Hand. 13: 26. Die voor de komſte van Chriſtus, met de werken der Wet beezig, nochtans van de rechtvaardigheid des geloofs niet verſteeken waaren. Uit de Wet te zyn behoord niet tot alle menſchen, maar tot het zaad Abrahams alleen, want de Heidenen waaren zonder de Wet, en aan de Iſraëliten was de Wet-geeving: en dieshalven beteekend uit de wet te zyn, zo veel als te zyn *uit de beſnydeniſſe.* Rom. 4: 12. Waar door men *een ſchuldenaar is, de geheele Wet te doen.* Gal. 5: 3. Of de geheele bediening van Moiſes onderworpen te zyn, dat de Iſraêliten eigen was.

Dat de rechtvaardigheid uit de Wet geen blote beſchryving.

Maar dat de rechtvaardigheid die uit de Wet is, een bloote verbeelding zou zyn, van iet dat nooit gevonden word, gelyk de onderſtelling eiſcht

eischt, is zo wanschikkelyk, dat het voorwendzel zelfs de verwerpelykheid insluit: want, dat de rechtvaardigheid uit de wet, by de plechtigheid pleegers huisvesten, en geen bloot ontwerp is, van iets dat misschien had konnen zyn, blykt uit het geene wy leezen van *Zacharias*, en *Elizabeth*, dat zy beiden waaren *rechtvaardig voor God, wandelende in alle de geboden en rechten des Heeren onberispelyk*. Luc: 1:6. Dat zy beiden rechtvaardig voor God waaren, kan niet beteekenen, dat zy hadden de rechtvaardigheid die geopenbaard is zonder de wet: want dat was noch de tyd niet. Het kan ook niet te zeggen zyn, dat zy volmaakt zonder zonden leefden; want Zacharias was een Priester, en offerden dieshalven voor des volks, en voor zyn eygen zonden. Rechtvaardig voor God te zyn, beteekend hier dan de beleeving van de liefde tot God, en tot de naasten, in oprechtigheid voor Gods aangezichte, en niet als de geveinsde om van menschen gezien te worden. Het *wandelen in alle de gebooden en rechten des Heeren onberispelyk*; kan geen bekwaamer zin hebben, dan dat zy waar naamen te doen, alles wat God door Moises gebooden had-

hadde; volbrengende de offerhanden en wasschingen, waar toe zy door de wet, om hunne overtreedingen te verzoenen, verplicht waaren. Dus waaren zy oprecht in de deucnd, en onberispelyk in wet der inzettingen: welk laatste de rechtvaardigheid uit de wet is.

Paulus eindig d het geschil, dewyle hy uitdruk kelyk bepaald, dat de rechtvaar digheid uit de wet, by de waarneemers der gebooden, in der daad bezeeten wierd: want hy bevestigd van zich zelven, dat hy ze gehad heeft. Hy had alles waar door een Joode zoude waanen in het vleesch te moogen vertrouwen. Besneeden ten achsten dage, uit het geslachte Israëls, van de stamme Benjamin, een Hebreer uit de Hebreen, na de Wet een Pharizeer: na den yver een vervolger der gemeinte: *na de rechtvaardigheid die in de Wet is, zynde onberispelyk.* Maar dit dat Paulus hadde, en dat, na de meininge der schaduwe volgers, zyn gewin was, heeft hy schaade geacht, op dat hy van alle die uitwendige voor-rechten afgetrokken, in Christus mochte gevonden worden, *niet hebbende*, zegt hy, *myne rechtvaardigheid die uit de Wet is*

Waar uit onweederſpreekelyk blykt, dat men de rechtvaardigheid uit de wet, voor geen bloot ontwerp van iet dat nooit gegeeven is, moet opneemen.

Moiſes beſchryft de rechtvaardigheid die uit de wet is. Hy beſchryſt de rechtvaardigheid die by de Jooden was, die Paulus gehad heeft; en die zy moeſten afſtaan, om door het geloof, zonder de werken der wet, gerechtvaardigd te worden: gelyk dat in de reedeneering van Paulus ingeſlooten legd. *Het eynde der wet is Chriſtus, tot rechtvaardigheid een iegelyk die geloofd. Want Moiſes beſchryft de rechtvaardigheid die uit de wet is, de menſche die deeze dingen doed, zal door dezelve leeven.* Het eynde van de wet, en van de rechtvaardigheid uit de wet is Chriſtus. Dat wil zeggen. De wet, en derzelver rechtvaardigheid, dienden om de menſchen, door bevinding van de ydelheid der lichchaamelyke beezigheeden, en der onſtandvaſtigheid van tydelyke voor-rechten, waar toe zy door de wet gerechtigd wierden, van de uitwendigheeden af te trekken, en tot de inwendigheid van de verborgen menſchen des harten in te dryven; om de eeuwige Godheid in hunne zielen te verheerlyken.

Dit

Dit was de ſpraake, ofte de beſchryvinge, van de rechtvaardigheid des geloofs, die de Apoſtelen opentlyk verkondigden; na dat, door de komſte van Chriſtus, de wet en derzelver rechtvaardigheid, moeſt ophouden. *Na by u is het woord, in uwe monde en in uwe harten.* Dit *is het woord des geloofs hetwelke wy prediken.* Rom: 10: 4: 5: 6: 7: 8.

De beſchryving van de rechtvaardigheid uit de wet, dien draay te geeven, dat 'er niet gezegd word doed deeze dingen, en daar door zult gy leeven: maar dat het maar een beſchryving is, om den aard der gebooden te bepaalen; dat ſtryd, behalven de zouteloosheid van het opraapzel, met de woorden van de beſchryvinge zelf. *Ik ben de Heere uwen God, gy zult niet doen na de werken des Egiptiſchen lands, daar in gy gewoond hebt: nochte na de werken des lands Canaan, daar heene ik u brenge, zult gy niet doen, ende zult in haare inzettingen niet wandelen.* Dit is een verbod van het geene zy niet nochten doen: daar op volgd de voorſchryvinge van het geene zy moeſten doen. *Myne rechten zult gy doen, ende myne inzettingen zult gy houden, om in die te waudelen,*

ik ben

ik ben de Heere uwe God. Ja myne inzettingen, ende myne rechten zult gy houden, welke mensche de zelve zal doen, zal door dezelve leeven. Levit: 8: 2: 3: 4: 5. Die niet kan zien dat hier meer als een bepaling van den aard der gebooden is, en dat 'er stellig bevoolen word, dat de Israëliten Gods inzettingen en rechten moesten doen, en dat ze die doende zoude leeven, moet overmaatig met voor-oordeelen bezet zyn. Wy achten niet dienstig veele plaatzen aan te haalen, om te bewyzen, dat het oude volk op het doen van de wet het leeven belooft, en de dood gedreigd is. Alleen zy noch een daar toe gevoegd *Ziet*, zegd Moises, *ik heb u heeden voorgesteld het leeven, ende het goede: ende den dood, ende het kwaad. Want ik u heeden gebiede: den Heere uwen God lief te hebben, in zyne weegen te wandelen, ende te houden zyne gebooden, en zyne insettingen, ende zyne rechten, op dat gy leevet, ende vermeenigvuldiget, ende de Heere uwe God u zeegene in het land, daar gy na toe gaat om dat te erven.* Deut: 30: 15: 16.

Onderzoek van het tweede gevoelen.

Hier meede overvloedig de ongegrondheid van het eerste gevoelen ontdekt hebbende, moet het tweede ter on-

derzoekinge koomen: te weeten, of de onderhoudinge van de wet, met het waarneemen der Offer-dienften, en der verfcheiden waffchingen, tot verzoeninge der zonden; rechtvaardigheid voor God was.

Indien de meening is, dat de onderhouders van de wet, hoewel zy in de oeffening van deuchd te kort kwaamen, nochtans, om dat zy tot verzoeninge de offerhanden waarnaamen, God zo behaagd hebben, dat hy hen daarom vergeevinge van zonden, en gelukzaaligheid na de dood, gegeeven heeft: indien zeg ik, dit de meening is, dan zal het geen weederlegging waardig zyn. Want alle die God kennen, verftaan klaarlyk, dat het eeuwige weezen, dat alles veroorzaakt, behaagen in zyn gewrochten heeft, om dat het zyn gewrochten zyn; en niet om dat zy de eeuwige oorzaak door hun gedrag beweegen, of tot hen geneegen maaken. Ook beftaat het verloffen van de zondaars niet daar in, dat God de ondeugende gelukkig maakt, maar dat hy de ondeugende deuchdzaam maakt, daar het geluk uit gebooren word.

Ofte, indien de meening is, dat God

de zonden der Ouden niet heeft willen vergeeven, dan door tusschen komst van beesten te offeren: en dat de gansche weldaad der vergeeving bestaan heeft, in de zondaars niet te straffen, en hen de belofte van het lichchaamelyke leeven, beneffens eenige tydelyke eygendommen te vergnnnen, dat zal, aan de eene zyde, met de genoemde dwaasheid gelyk staan, en, aan de andere zyde, een diepe onkunde van de menschelyke ziel, en van de weezendlyke deuchd, uitdrukken. Het is daarom onmoogchelyk, dat deeze opstellen, die de beschryving van de rechtvaardigheid uit de wet na by koomen, dat konnen zyn, dat God de menschen tot een reegel-maat hunner hoogste betrachtinge voorschryft; of waar in een reedelyk schepzel, als in zyn eenig uiteynde, zou konnen berusten. Alles wat iemand, tot voorstand van dit beuzelachtig voorwendzel, uit de H. Schrift zou moogen ophaalen, kan men niet anders, dan voor een misbruik der woorden, die, mensch gelykvormig ingevoerd, door verwaarloozing van het kennelyke Gods, na de harstochrelyke verbeelding van het domme volk opgevat worden, te boek zetten.

Maar

Maar het darde gevoelen, dat alle de deelen van de Wet moeſten onderhonden worden, om de vergeevinge der zonden in Chriſtus te zoeken, nadien de geloovigen die gerechtvaardigt wierden, ook verplicht waaren aan de werken van de wet: ſchynd de waarheid het naaſte te koomen, dewyle het noch in bloote verbeelding beſtaat, noch aan God, iet dat ongerymd is, toeſchryft. Onderzoek van het darde gevoelen.

Eevenwel, om dat dit gevoelen insluit, dat de rechtvaardigheid uit de wet, in een volkoomen onderhouding van alle de gebooden beſtaat: dat is niet te zeggen; dat ze onzondig leefden, maar dat ze, de deuchd na de maate der genaade betrachtende, alle de Wettiſche dienſten, tot verzoeninge der zonden ingeſteld, vlytig waarnaamen; en dus door het geloof, met een voor-uit gezicht op Chriſtus, de werken der Wet deeden, en uit de werken der Wet den loon verkreegen hebben, niet na ſchuld, maar na genaade: zo kan ook dit niet beſtaan.

Want de rechtvaardigheid uit de Wet, zou als dan ook de rechtvaardigheid van Chriſtus zyn, uit en met de werken der Wet toegereekend: maar

dit word recht uit ontkend, dewyle de wet, en der zelver rechtvaardigheid, van de rechtvaardigheid des geloofs beroofd is. *Zo veele als 'er uit de werken der Wet zyn, die zyn onder den vloek.* Gal: 3: 10. *Wy weeten nu dat al wat de Wet zegd, zy dat ſpreekt teegen de geenen die onder de wet zyn: op dat alle mond geſtopt worde, ende de geheele waerel* (voor) *God verdoemelyk zy.* Rom: 3: 19. Dewyle dan de Wet de Wettelingen onder den vloek brengd, als zynde een bedieninge des *letters*, des *doods*, en der *verdoemeniſſe*, zo heeft het niet konnen zyn, dat daar door de genaade van Chriſtus zou toegediend worden.

De Wet is booven de belofte ingekoomen, niet op dat ook uit de Wet de belofte van de eeuwige erffeniſſe zou toegepaſt worden, maar als iet dat met de belofte ſtryd, om de achtelooze te tuchtigen en hardelyk te handelen, met hen aan een beezigheid, en aan een verwachting uit die beezigheid, te onderwerpen, waar door de belofte van de waarachtige goederen niet konde gegeeven worden. *Indien de erffeniſſe uit de wet is, zo is ze niet meer uii de belofteniſſe: maar God heeft ze Abraham door de belofteniſſe genaadelyk gegeeven. Waar toe*

is

dan de Wet? zy is om der overtreedingen wille daar by gesteld. De wet stryd op zodaanig een wyze teegen de belofte, dat het echter bestaan kan, den geene die erfgenaamen der belofte zyn, aan de Wet te onderwerpen. Maar indien ook door de wet de eeuwige goederen toegediend wierden, dan zoude de Wet teegen de belofte overstaan, en die twee teegenstrydige de zelve vrucht geeven. Dat dit nu niet kan zyn, en dat de Wet, in deezen zin, niet teegen de belofte kan zyn, zegd Paulus op het allerklaarst. *Is dan de Wet teegen de beloftenisse Gods? dat zy verre: want indien daar een wet gegeeven waare die machtig was leevendig te maaken, zo zoude waarlyk de rechtvaardigheid uit de wet zyn. Maar de schrif heeft het al onder de zonde beslooten, op dat de belofte uit den geloove Jezu Christi den geloovigen zoude gegeeven worden.* Gal: 3: 18: 19: 21: 22.

Gelyk de wet booven de belofte is ingekoomen, zo is ook de rechtvaardigheid uit de wet, ingekoomen, booven de rechtvaardigheid des geloofs. Om in Christus de rechtvaardigheid die uit God is onbelemmerd te genieten, moet de gerechtigheid

uit de Wet weg wyken. *Ik Paulus zegge u, zo gy u laat besnyden, dat Christus u niet nut zal zyn. Ende ik betuige weederom een iegelyk mensche die hem laat besnyden, dat hy een schuldenaar is de geheele Wet te doen. Christus is u ydel geworden die door de Wet gerechtvaardigd wilt worden, gy zyt van de genaade vervallen.* Gal. 5, 2, 3, 4, Dit ziet niet alleen op de wyze van de genaade door de werken der Wet te verkrygen: maar op de rechtvaardigheid uit de Wet zelf, die de genaade niet kan toe reiken, en daarom verwerpelyk is. *Ik achte alle dingen drek te zyn, op dat ik Christus mooge gewinnen, ende in hem gevonden worden, niet hebbende myne rechtvaardigheid die uit de Wet is.* Phil. 3: 8: 9.

Het toereekenen van den loon, tot gerechtigheid voor God, kan daarom niet gezegd worden na genaade te zyn, indien dat de toereekening aan de werkende uit de werken der Wet geschied; want *die werkt word de loon toegereekend na schuld.* Maar om dat van de gerechtigheid voor God, geen toereekening na schuld weezen kan, zo blykt hier uit, dat de toereekening van de loon na schuld, aan de werkende, niet van de recht-

rechtvaardigheid voor God, maar van de rechtvaardigheid uit de Wet, moet verſtaan worden: en dat men ſtrydige dingen onder een benaaming brengen zou, indien men wilde, dat de rechtvaardigheid voor God, aan de werkende uit de werken der Wet, als een loon na genaade, toegereekend wierd. En het zal in dit onderzoek niet verſchillen, of met het op de rechtvaardiging der zondaars, of der rechtvaardigen, toepaſt.

Men moet echter bekennen, dat Paulus door de gerechtigheid des geloofs, verſtaat de gerechtigheid zonder de werken der Wet, of de gerechtigheid voor God, zo als ze geopenbaard is zonder de wet. Maar daar uit volgd niet, dat te vooren die gerechtigheid, of de gemeenſchap aan Chriſtus na geleegenheid van die tyd, ook door de werken der Wet konde genooten worden: en dat, in dien zin, de rechtvaardigheid uit de wet, de naam zou moogen voeren, van rechtvaardigheid des geloofs, of *rechtvaardigheid Gods uit de wet.* In teegendeel, daar volgd dat de Wet, en de rechrvaardigheid uit de Wet, met het geloof der belofte kwaalyk gepaard was, en dat daarom, ten tyde

der verbeetering, de wet, en haare rechtvaardigheid, moest vernietigd worden. *Indien de geene die uit de Wet zyn, erfgenaamen zyn, zo is het geloove ydel geworden, ende de beloftenisse te niete gedaan. Want de wet werkt toorn. Want waar geen Wet is, is ook geen overtreedinge. Daarom is ze uit den geloove, op dat ze zy na genaade: ten eynde de belofte vast zy alle den zaade.* Rom: 4: 24: 25: 26.

Ten laatsten, het onderscheid tusschen de rechtvaardigheid uit de wet, en de rechtvaardigheid die uit God is door het geloove, bestaat niet alleen in omstandigheeden, maar in het weezen van de zaak zelf. Die der wet was een gerechtigheid tot alle de voor-rechten van het uiterlyk staats-bestier, en waereldlyk heyligdom: maar die des geloofs, is een gerechtigheid voor God, inwendig in de ziel, door daadelyke gemeenschap aan Christus. *Dat niemand door de wet gerechtvaardigd word voor God, is openbaar: want de rechtvaardige zal uit den Geloove leeven. Doch de wet is niet uit den geloove, maar de mensche die deeze dingen doed zal door de zelve leeven.* Gal: 3: 11: 12.

Wat de recht-vaardigheid uit de Wet geweest is.

Lang genoeg met de misvattingen beezig geweest zynde, geeven wy, van

de rechtvaardigheid uit de Wet, deeze beſchryving. *De rechtvaardigheid uit de wet was een volkoomen onderhouding van de geheele wet, waar uit de wettiſche gerechtigheid*, of de leeving in Canaan met de voor-rechten daar toe behoorende, *als een loon na ſchuld, gebooren wierd.* Deeze beſchryving heeft onderſcheiden leeden. Als 1. Een volkoomen gehoorzaamheid. 2 Gerechtigheid daar uit vloejende. 3. Dat de gerechtigheid op de lichchaamelyke goederen zag. 4. Dat ze die als loon na ſchuld ontfingen. Welke vier leeden klaarlyk inbrengen, dat de rechtvaardigheid uit de Wet, alleen uiterlyk en na den vleeſche zynde, de waare rechtvaardigheid teegen geſteld is. En wanneer wy ieder in het byzonder van na by bezien, zal daar in geenige duiſterheid overblyven.

De rechtvaardigheid uit de Wet, beſtond in een volkoomen onderhouding van de geheele wet. Niet dat zy, die uit de werken der wet waaren, in geen zonden zyn vervallen, maar dat ze, voor alle hunne overtreedingen de wettiſche inſtellingen geduurig achtervolgende, geen zonden bedreeven waar door de wet wierd te niete gedaan: en dat dieshalven de rechtvaardigheid uit

Volkoomen onderhoeding.

de wet, hoewel ze aan de geloovigen, booven de werkinge van Gods genaade in hunne zielen, kon toegevoegd worden, eygentlyk en beknoptelyk genoomen, uit de uiterlyke onderhouding van de wet voortvloeiden. Want men kan het waarachtige geloof hebben, zonder de rechtvaardigheid uit de wet, maar de betrachting van de weezendlyke deuchd, of de gelykvormigheid met den inhoud van de tien woorden, kan men van het waarachtige geloof niet afzonderen: en daarom behoord de weezendlyke deuchd niet tot de natuur van de rechtvaardigheid die uit de Wet is.

Om dat nochtans de rechtvaardigheid uit de Wet, niet voor de ongeheyligden, maar alleen om de geloovigen te onderſcheppen ingekoomen is, zo word ze doorgaans met de weezendlyke deuchd te zaamen gevoegd. De eygen beſchryving van de rechtvaardigheid uit de Wet. Levit: 18: 5. Beſtaat op zich zelven: en Paulus teld die rechtvaardigheid, onder de dingen waar door de Jooden in het vleeſch betrouden. Phil: 3: 6. Maar van Hiskias was het een en het ander waarachtig: *Want hy kleefden den Heere aan, hy week niet,*

van

van hem na te volgen, ende hy hield zyne geboóden, die de Heere Mose gebooden hadde. 2. Kon: 18:6. Het zelfde vind men in het verbond dat Josias maakten. *Den Koning nu stond aan den Pilaar, ende maakten een verbond voor des Heeren aangesichte, om den Heere na te wandelen, ende zyne gebooden, ende zyne getuigenissen, ende zyne inzettingen, met ganscher harte, ende met ganscher ziele, te houden, bevestigende de woorden deezes verbonds, die in het boek geschreeven zyn: ende het gansche volk stond in dit verbond.* 2: Kon: 23:3. Gelyk ook Zacharias en Elizabeth waaren rechtvaardig, of oprecht, voor God, *wandelende*, daar booven, *in alle de gebooden en rechten des Heeren onberispelyk.* Luc: 1:6. Waar uit te zien is, dat de opreehten, die God in den geest dienden, ook wel de rechtvaardigheid uit de Wet, die in een volkoomen onderhouding van uiterlyke volbrenging bestond, gehad hebben.

De gerechtigheid, uit de volkomen onderhouding vloeyende, was, met de uitwendigheid van de volbrenging, evenmaatig; want ze bestond in een voorrecht boven andere volkeren. God gaff hen de letterlyke Wet, en uitwendige openbaaringen. *Hy maakt Jacob* Gerechtigheid.

zyne

zyne woorden bekend, Iſraël zyne inſettingen ende zyne rechten: alſo heeft hy geenen volke gedaan, ende zyne rechten kennen zy niet. Pſal. 147: 19, 20. Hier door waaren de Iſraëliten op een byzondere wyze Gods eigen volk. *Indien gy naarſtiglijk myne ſtemme zult gehoorſaamen, ende myn verbond houden, zo zult gy myn eygendom zyn uit alle volkeren.* Exod. 19: 5. De Wet, waar meede zy als beſtempeld wierden, verhefte hen boven alle andere volkeren. *Dat zal u wysheid ende u verſtand zyn voor de oogen der volkeren, die alle deeze inſettingen hooren zullen: ende zeggen, dit zelve groote volk alleen, is een wijs en verſtandig volk. Ende wat groot volk is'er, dat* (zo) *rechtvaardige inſettingen en rechten heeft, als deſe ganſche Wet is?* Deut. 4: 6, 7, 8. Het waarneemen van die Wet, was hunne gerechtigheid. *Het zal ons gerechtigheid zyn, als wy zullen waarneemen te doen alle de gebooden, voor het aangeſichte des Heeren onſes Gods, gelijk als hy ons gebooden heeft.* Deut. 6: 25.

Tot het leeven in Canaan.

Zy verkreegen dan een gerechtigheid uit de Wet: doch niet tot de eeuwige erffeniſſe, maar tot de leeving in het land Canaan, met de voor-rechten daar toe behoorende. Dit zegd Moiſes

op

op het aller duidelykſt, meer als eens. *Nu dan Iſraël, hoord na de inſeteingen, en na de rechten, die ik u lieden leere te doen: op dat gy leevet, ende heene inkoomet, ende ervet dat land, dat u de Heere, uwer Vaderen God geeft.* En vervolgens. *Ik hebbe u geleerd, de inſettingen ende rechten, gelijk als de Heere, myn God, my gebooden heeft: op dat gy alſo doed in het midden des Lands, daar gy na toe gaat om dat te erven.* Noch eens. *Gy zult houden zyne inſettingen ende zyne gebooden, die ik u heeden gebiede, op dat het u, ende uwe kinderen na u wel ga: ende op dat gy de daagen verlenget in den lande, dat den Heere uwen God u geeft, voor altoos.* Deut. 4:1,5. Uit kracht van dit recht, tot leeving in het land Canaan, antwoorden de weeder gekeerde uit Babel, aan Saneballat en anderen, die hen beſpotten, *God van den Heemel, die zal het ons doen gelukken, ende wy, zyne knechten, zullen ons opmaaken ende bouwen: maar gylieden hebt geen deel, noch gerechtigheit, noch gedachteniſſe in Jeruſalem.* Neh. 2:20.

En de leeving in dat land, waar toe zy gerechtigd waaren, als zynde de vrucht ende gevolg uit de volbrenging van de Wet der Werken, was een loon na ſchuld: want zy werkten, en waren uit

Als een loon na ſchuld.

uit de werken der Wet. *Nu den geenen die werkt word den loon niet toegereekent na genade, maar na ſchuld.* Rom. 4: 4. Zy werkten de werken der Wet, en, by gevolg, den loon wierd hen na ſchuld toegereekend. Zy wierden na waardye van hunne werken beloond: want voor alle de lichchaamelyke oeffeningen, van hen, in het voorbeeld en de ſchaduwe der Heemelſche dingen, afgevorderd, verkreegen zy een vergelding na gelykmatigheid. Hunne beezigheid, en de ongeſtrafte wooninge in het land Canaan, konde elkanderen opweegen; nadien het een en het ander lichchaamelyk, ſwak, en onprofytelyk zynde, den roem na den vleeſch uitmaakten, en niet behoorden tot de rechtvaardigheid van de inwendige menſche.

Hier uit volgd nu, dat de rechtvaardigheid uit de Wet uiterlyk en na den vleeſche was. De eerſte Tabernakel *was een afbeelding voor dien teegenwoordigen tyd, in welken gaaven en ſlach-offeren geoffert wierden, die den geenen die den Dienſt pleegden, niet konde Heiligen na de Conſcientie.* Het geene daar omging beſtond in eeten en drinken, en zich zelven veelzins te waſſchen; het konde dan niet anders uitleeveren, dan een

Rechtvaardigmaakinge des Vleesch, die maar tot de tyd der verbeetering duuren moest. Ook konde het bloed van de Offerhande geen meer te weege brengen. *Want het bloed der Stieren ende Bokken, en de assche der jonge Koe besprengende de onreine, Heiligt tot reinigheid des Vleesches*. Hebr. 9: 10, 13. En men kan aan die dingen niet anders toeëigenen, dan het geene uit haar instellinge afdaald: maar ze steunden op *de Wet des vleeschelijke gebods*. Hebr. 7: 16. En dieshalven, de rechtvaardigheid uit de Wet, is de waare Rechtvaardigheid tegenstellig.

Vast staande, wat de Rechtvaardigheid uit de Wet geweest is, zo blykt de kracht der reedeneeringe, die den groten Voorstander van de vrye rechtvaardigmaakinge gevoerd heeft. Wanneer hy de Rechtvaardigheid des Geloofs wil leeren, zonder aanneeminge des perzoons, over Jooden en Grieken, om datze een in Christus zyn, zo staat hy toe, *dat het voordeel der Jooden veel is*. Rom. 3: 1. Of dat zy de Rechtvaardigheid uit de Wet hadden. Maar dat nochtans de Jooden, zo wel als de Heidenen, voor God verdoemelyk waaren, en dat daarom de Rechtvaardigheid

heid uit de Wet, die de Jooden alleen aanging, de waare gerechtigheid niet was. Want de waare gerechtigheid die voor God, tot Rechtvaardigmaaking voor een Zondaar van waarden is, blyft niet bepaald aan een byzonder volk, noch hangd van eenige uitwendigheeden af, maar word gevonden by een iegelyk die geloofd. Dewyl nu de Rechtvaardigheid uit de Wet alleen voor de Jooden, en niet voor alle vleesch was, zo blykt hier uit, om dat, naamelyk, uit de Wet niet alle vleesch voor God gerechtvaardigd wierd, dat de wettischen Rechtvaardigheid moest ophouden. *Daarom zal uit de werken der wet niet gerechtvaardigd worden alle vleesch, voor hem.* Nochtans moest 'er een rechtvaardigheid, voor alle vleesch gegeeven worden, die, by gevolg, zonder de Wet moest zyn, en inkoomen, als de Rechtvaardigheid uit de Wet niet meer te pas kwam. *Nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenisse van de wet ende van de Propheeten: naamelyk de rechtvaardigheid Gods door het geloove Jezu Christi. tot allen, ende over allen die gelooven: want daar is geen onderscheit.* Rom: 3:21:22.

Klaar vertoond hy deeze waarheid met het uitſluiten van den roem. *Waar is dan den roem? Hy is uitgeſlooten. Door wat Wet? der werken? neen, maar door de Wet des geloofs. Wy beſluiten dan, dat de menſche door het geloove gerechtvaardigd word zonder de werken der wet.* Rom: 3: 27. 28. Zonder de werken der Wet, is het zelfde, met zonder de rechtvaardigheid uit de Wet, die de Jooden hadden, en die voor de waare gerechtigheid wyken moeſt. *Is God der Jooden alleen? en is hy het niet ook der heidenen? Ja, ook der Heidenen.* Indien de rechtvaardigheid uit de Wet is, dan is God der Jooden God alleen: voortyds nu was de rechtvaardigheid uit de wet, en God was der Jooden God alleen, want de Heydenen waaren zonder God. Maar dit alles op de uiterlyke en verbeeldende dingen ziende, ſpreekt men, na het verwerpen van dien toeſtel, overeenkoomende met de Goddelyke natuur. *Naademaal hy een eenig God is, die de beſnydenis rechtvaardigen zal uit het geloove, ende voorhuid door het geloove.* Waar uit dan blykt, dat 'er voortyds een gerechtigheid uit de wet geweeſt is, waar door God der Jooden God alleen was: maar dat God nu der Jooden

en der Heydenen God is, alleen om dat ze gelooven, en daar door met de rechtvaardigheid die uit God is, gerechtvaardigd worden.

De zelfde reedeneering is in deeze woorden. *Wy zyn van natuure Jooden*, die een byzondere Wettische gerechtigheid hebben, *en niet zondaars uit de Heidenen*, die buiten de verbonden Gods zyn. Doch, *weetende dat de mensche niet gerechtvaardigd word uit de werken der wet*, met de gerechtigheid Gods, die geen onderscheid van geslacht aanziet, maar alle vleesch dat geloofd rechtvaaedigd, het welke *door het geloof in Jezus Christus* geschied, *zo hebben wy ook in Christum Jezum geloofd, op dat wy zoude gerechtvaardigd worden uit den geloove Christi, ende niet uit de werken der Wet, daarom dat uit de werken der wet niet zal gerechtvaardigd worden alle vleesch.* Gal: 2: 15: 16. Om dat uit de werken der Wet niet zou gerechtvaardigd worden alle vleesch, maar dat daar uit alleen de Jooden gerechtvaardigd zyn geworden, zo kon dat de waare rechtvaardigheid niet zyn: en de geloovigen Jooden hebben daarom alle haare voorrechten, en hunne Wettische gerechtigheid verworpen, stellende zich gelyk

met

met de zondaars uit de Heidenen, om gerechtvaardigd te worden met alle vleesch, om niet, uit Gods genaade, door de verlossinge die in Christus Jezus is.

Op de vraage, of Paulus zeggen wil, dat de Jooden voor het Evangelium uit de wet gerechtvaardigd zyn, of uit de werken der Wet? zy tot antwoord, Ja. Paulus zegd, *dat uit de werken der Wet niet zal gerechtvaardigd worden alle vleesch:* Zo wierd daar uit dan gerechtvaardigd eenig vleesch, doch niet met de rechtvaardigheid des geloofs, maar met de Wettische rechtvaardigmaakinge des vleesches, die zy moesten afleggen om in Christus gevonden te worden. En om dat de vleeschelyke Jooden deeze gerechtigheid des vleesch niet wilden verzaaken, zo *kenden zy de Gerechtigheid Gods niet*: willende alles aan de rechtvaardigheid uit de wet toeschryven, en dus *haar eygen gerechtigheid*, *in plaats van die needer te werpen*, *oprechten*, zyn zy *de rechtvaardigheid Gods niet onderworpen.* Rom: 10: 3.

Van veel verwarringen zal men zich ontdoen, indien men, *onder de wet*, en *uit de werken der Wet te zyn*, van *daaders der Wet*, en van *te doen de dingen die des*

VVets zyn, behoorlyk weet te ſchiften. De daaders der Wet, of de doenders van die dingen die des Wets zyn, betrachten de eygentlyk genoemde deuchd, inwendig in het gemoed, volgens het getuigeniſſe van het gewiſſe: zy doen het niet uit kracht van Wet of gebod, maar om dat het deuchd is, en met Gods volmaaktheid overeen komt: want het word gedaan van die de Wet niet hebben, en niet onder de Wet zyn. Deeze daaders der Wet, het zy voorhuid of beſnydeniſſe, zullen gerechtvaardigt worden: want niemant kan een daader der Wet zyn; ten zy hy, door gemeenſchap aan Chriſtus, rechtvaardigheid doed; en hy word in een vollen zin gerechtvaardigd, als de gerechtigheid die Chriſtus verworven heeft, door vereeniging met zyn geeſt, in hem werkzaam is.

De Jooden, na het grootſte gedeelte, waaren hoorders der Wet, en uiterlyke volbrengers van de gebooden. Hier door hadde zy de rechtvaardigheid uit de Wet. Maar, niet bewerkt zynde met de geeſt van Chriſtus, deeden niet de dingen die des Wets zyn, en konde daarom in Chriſtus de rechtvaardigheid voor God niet ontfangen. Onderwy-

derwylen blyft het zeeker, dat ook de onheilige Jooden, als ze in de uitwendige volbrenging volharden, onder de Wet, en uit de werken der Wet, de rechtvaardigheid uit de Wet hadden, gelyk wy breed genoeg hebben beweezen. Hier dan van afscheidende, zy dit het besluit. Dat de rechtvaardigheid uit de Wet niet geweest is, een eygen gerechtigheid, volgens het verdichte verbond der werken: noch ook de verkryging van de rechtvaardigheid des geloofs, onder en met der werken der Wet: maar de volbrenging van de uiterlyke dingen, het zy dat met een deuchdzaam en geloovig gemoed gepaard, of daar vanberoofd was.

Alles wat wy van het oude verbond, zo ten aanzien van de byzonderheeden daar in te zaamen loopende, als van de rechtvaardigheid die daar uit volgden: wydloopig genoeg verhandeld hebben, vertoond ons de schetze van den toestel des Ouden tyds, in de welke de afbeeldingen der Heemelsche dingen, door bloed gereynigd moesten worden. Hier vind men een uiterlyke vergaadering, een zienelyke Kerk, een geslacht van menschen, met zodaanige omstandigheeden omtuind, dat geen andere men-

Van de uiterlyke Kerk.

 schen,

ſchen, op die wyze Gods volk, of God de God van een volk geweeſt is.

In het byzonder waaren de Iſraëliten Gods volk, en God haar God, door een wyze van plechtelyk verbond maaken, waar door zy verbonden wierden, tot onderhouding van alles wat ten opzichr van het waereldlyk heiligdom inkwam. *Heeden hebt gy den Heere doen zeggen, dat hy u tot eenen God zal zyn, ende dat gy zult wandelen in zyne weegen, ende houden zyne inzettingen, ende zyne geboden, ende zyne rechten, ende dat gy zyne ſtemme zult gehoorzaam zyn. Ende de Heere heeft u heeden doen zeggen, dat gy hem tot een volk des eygendoms zult zyn.* Deut: 26: 17: 18.

Niet alleen waaren zy Gods byzonder volk, die door eygen land-wetten geregeerd wierden: maar zy hadden ook hunne rechters en genaamde Goden, die als van Gods weegen het volk beſtuur waarnaamen. Die rechters en Wet-geevers *zaten op de ſtoel van Moiſes,* en het onderworpen volk moeſt *alles wat zy zeiden houden en doen.* Daar kwam by, dat ze alle, aan een plaatze verbonden te verzaamelen, als in een middel-ſtip te zaamen kwaamen. *Driemaal in het jaar zal alles, wat mannelyk onder u is,*

voor

voor het aangezichte des Heeren uwes Gods verschynen, in de plaatze die hy verkiezen zal. Deut: 16: 16. Als meede, dat in het Juig-jaar ieder tot zyn bezittinge, en uit zyn dienstbaarheid weederkeerden. *Gy zult dat vyftigste jaar Heyligen, ende vryheid uitroepen in den lande, voor alle zyne inwoonders: het zal u een Jubel-jaar zyn, ende gy zult weederkeeren een ieder tot zyn bezittinge, ende zult weeder keeren een ieder tot zyn geslachte.* Lev: 25: 10. Door welke grond-wetten van dat gemeenebest, de vastigheid van het staat-bestier, en de onvervreemdelyken eygendom, die ieder tot zyn bezittinge en vryheid had, in het byzonder uitblinken. En dit was de uiterlyke vergaaderinge van het volk Gods.

Maar, aldien toestel, door de opstandinge van Christus den bodem ingestooten, is onherstelbaar over hoop gestort. Onder de Gods-dienstige word noch geslacht noch vergaadering gevonden, die, na het uiterlyke, en met onderscheiding van anderen, de naam van zienelyke of uiterlyke kerk voeren mach. God heeft geen volk, door uitwendigheeden van anderen afgezonderd. Maar God in den geest te dienen, en gerech-

tigheid te werken, is de vorm van de Kerk. De wetten zyn niet beſchreeven met inkt, maar door de geeſt des leevendigen Gods, beſtaande in de zalving die ons alle dingen leerd, en waar door wy in Chriſtus blyven. Wy zyn door en in Chriſtus aan God alleen onderworpen: en de plaatze, daar wy voor het aangezichte des Heeren moeten verzaamelen, is den Heyligen Tempel in den Heere, en de woonſteede Gods in den geeſt, om vervult te worden met alle volheid Gods. *Zo* was de Wet een ſchaduwe en verdonkering van de toekoomende dingen, maar Chriſtus is de waarachtige weezendlyke zaak.

ACHT-EN-TWINTIGSTE HOOFTDEEL.

Van de Verwachtinge der Geloovigen onder de Wet.

DE Aards-gezinde Hebreen, met een ondraaglyk jok belaſt en getuchtigd, hadden daar door gelegenheid, om den dienſt der uitwendige Afgoden te verwerpen, op dat ze zelfs ook de onprofytelykheid van het ingevoerde Heiligdom

ligdom bevindende, tot de waarheid in het binnenſt zouden inkeeren: en, in de ſwakheid van hun geloof, zich onderſchooren, met de volkomenheid der verloſſinge, door Chriſtus die komen zou; welke verwachtinge niet in de Wet, maar in de belofte gegrondveſt was. Dit einde, nochtans, wierd van den grooten hoop uitwendige betrachters niet bereikt: want, alhoewel zy eindelyk de Heidenſche Afgoderye uitſtampten, de inwendige toekeer tot God, en de verwachting der volkomenheid, door de toekomende Verloſſer, hebben zy verwaarloosd, en zyn weggezonken in de ydelheid des lichchaamelyke leevens. Zy genaakten tot God met de mond, en eerden hem met de lippen; doch hielden hunne herten verre van hem: zy hebben zich geſtooten aan den ſteen des aanſtoots, en zyn door ongelove afgebrooken. *Welke gedood hebben den Heere Jeſus, ende haare eigen Propheeten, ende ons hebben vervolgd, ende God niet behaagen, ende alle menſchen teegen zyn.* 1 Teſ. 2:15.

Maar echter, daar was een overblyfzel na de verkiezinge, die niet alleen van de plompe Afgoderye afſtonden, maar ook, als het klemden, wel zien

konde, dat God lust had tot waarheid in het binnenste, en dat de Christus komen zoude om het Heemelsche te volmaaken. Want dit was *de hoope der belofte, die van God tot de Vaderen geschied is; tot de welke de twaalf geslachten gedurriglyk nacht en dach dienende verhoopen te koomen.* Hand. 26:6, 7.

Dat alle die den Tabernakel dienden, of in de tyd voor Christus leefden, van de inwendige Godsdienst, en van de onsterffelykheid door Christus te verkrygen, onkundig, zonder uitzicht op een bestaan na de lichchaamelyke dood, met de tydelyke dingen vergenoegd geweest zyn, mogen plompe inbeeldenaars, die noch God noch de menschelyke ziel kennen, in de waereld strooyen: maar die slechts eenige vastigheid van geest heeft, kan daar toe niet komen.

Verre wyken de menschen van het spoor der waarheid, met te waanen, dat deuchd en Godsdienst in het gehoorzaamen van uiterlyke geboden bestaat: of dat Gods genaade de ziele niet bewerken kan, ten zy den mensch ook voor de zinnen van Gods toekomende werken onderweezen word. Vooroordeelen, in der daad, die God van
de

de menſchen doen af hangen, de ziel aan het lichchaam onderwerpen, en alles, wat God zaakelyk in de ziel werkt, tot een dorre woorden-ſpraak vervormen: daar het onderwylen met de zaak ſtryd, dat de werking van Gods genaade in de ziel, van een uiterlyke verkondiging beginnen zou. Het ſpreeken van woorden kan geen gehoor geeven, noch tot een voorbereiding dienen om het gehoor te ontfangen, nadien de ſpraak voor de gehoor-looze onnut is. Maar gelyk het gehoor moet gevonden worden, in den geenen die men toeſpreekt, zo moet ook de werking van Gods genade in de ziel, als het ziele-gehoor, voor af gegeeven zyn, eer de Goddelyke openbaaringen tot het vereiſchte gebruik konnen dienen. En gelyk het lichchaamelyke gehoor verſcheiden klanken hoord, en der zelver verſcheidenheid gewaar word, zo kan ook het ziele-gehoor, door openbaaring van de wyze, op welke God de verloſſing zal uitvoeren, met meer onderſcheid omtrend haar voorwerp verkeeren, en de ziel verkrygd door middel van de Goddelyke openbaaring, niet de eerſte ſtip van Gods genaade, maar wel de kennis van de byzonderheid der uit-

uitvoering; gelyk men in het lichchaam door de ſtemmen niet eerſtelyk het gehoor verkrygd, maar met het gehoor de klanken hooren, en van elkanderen ſchiften kan.

Het moet hier door vaſt ſtaan, dat God de genaade onmiddelyk, en zonder eenige voor bereiding van des menſchen zyde, onweederſtaanlyk in de ziele werkt; want indien dit niet gegeven word, is den menſch zo onvatbaar voor uiterlyke openbaaringen, als een doof gebooren voor de klanken. Maar als God den menſch door zyn genaade bewerkt, en de verkiezing van de ſchepzelen afrukt, dan kan den menſch meewuſtig van zyn toepaſſinge aan het eeuwige voorwerp worden, want de geeſt des menſche weet wat in de menſche is. Indien men onderſtelden, dat aan de menſchen niets geopenbaard was, de zodaanigen nochtans die Gods genaade deelachtig waaren, zouden ze door bevinding konnen kennen, en weeten, dat de aangevangen werking ter volkoomenheid komen zou; nadien de langzaame vordering alleen door de toeſtand van de zondige onderwerpen in komt.

Alles wat door de openbaaring kan ge-

gegeeven worden, bestaat in de bekendmaaking, van het geene de bevinding van den aanvang der genaade, aan de bezitters niet ontdekt, het welke tot vier stukken te brengen is. 1. Dat de verlossing geschied in de vereeniging met een hoofd. 2. Dat de verlossing tot de onsterffelykheid des lichchaams voort gaan zal. 3. Dat de verlost wordende langs onderscheiden trappen de volkoomenheid bereiken zullen. 4. Dat ze met veel vermaaningen en opwekkingen worden aangezet, om niet te vertraagen. Deeze dingen te kennen is zeer voordeelig, maar daarom niet volstrekt nootzaakelyk; want de kennisse van dat de verlossinge in de vereeniging met een hooft geschied, is een omstandigheid, die, weg genoomen zynde, den aanvang van Gods genaade in weezen laat: dat de verlossing tot onsterffelykheid des lichchaams vorderd, en de verlost wordende by trappen op klimmen, ziet op het toekoomende, dat tyds genoeg geweeren word, als het komt: en de vermaaningen zyn niet noodig voor de zoodaanige die inwendig met God wandelen.

Voor Abrahams tyd hadden de geloovigen

loovigen een bevindelyke kennis des geeſtelyken leevens, en zy konden, uit den aanvang een vaſt beſluit van de volkoomenheid opmaaken: dewyle der zielen verblyf na de dood des lichchaams, door de inwooninge Gods, innerlyk blykbaar, en ook door de reedenering te betoogen was. Schoon men dan aan de plompe inbeeldenaars toegaf, dat 'er voor de komſte van Chriſtus geen uitdrukkelyke verkondiging, van de beſtandigheid der ziele na de dood des lichchaam, gevonden wierd, echter zoude de God-vruchtigen daar van kenniſſe gehad hebben: om dat men de belofte van een overblyvend beſtaan der ziele, niet enkelyk moet aanmerken als een woordelyke beweeg-reeden, om de najaagers in de deuchd te doen volharden, dewyle de bevinding van den aanvang der Goddelyke genade, een zaakelyke belofte inſluit, dat de werkinge Gods, door gebrek van het ontfangende onderwerp, niet zal afgebroken worden.

Maar, daar zyn ook woordelyke belofte gedaan: van goederen die binnen den omtrek van dit ſtoffelyke leeven niet beſlooten blyven. Aan Abraham deede God de belofte, *dat hy hem, en*

zyne

zyne zaaden na hem, tot een God zoude zyn. Gen: 17:7. Dit nu, dat God des schepzels God zal zyn, vervangd alles wat een schepzel van God ontfangen kan: waarom de hoogste volkoomenheid met de zelfde bewoording uitgedrukt word. *Ziet de Tabernakel Gods is by de menschen, en hy zal by haar woonen, ende zy zullen zyn volk zyn, ende God zelve zal by haar, haaren God zyn.* Openb: 21:3. De Heere Christns heeft uit die toezegging het verblyf der zielen, en de opstandinge der dooden beslooten. *Wat aangaat de opstandinge der dooden, hebt gy niet geleezen het geene van God tot u lieden gesprooken is: die daar zegd, Ik ben de God Abrahams, ende de God Izaaks, ende de God Jacobs? God is niet een God der dooden maar der leevenden.* Mtt: 22:21:32.

Aan Abraham is ook verkondigd en beloofd, dat de toebrenging van de goederen in Christus geschieden zou. *In uwen zaade zullen gezeegend worden alle volkeren der Aarde.* Gen: 22:18. Dit kan men alleen van Christus verstaan. *Nu zyn de beloftenisse tot Abraham ende zynen zaade gesprooken. Hy segd niet, ende den zaaden, als van veele, maar als van eene, ende uwen zaade, welke is Christus.* Gal.

Gal: 3: 16. Woorden die zo duidelyk zyn, eyſchen geen verklaaring: en dat Paulus rechtmaatig beſluit, moogen de Chriſtenen niet in twyffel trekken: behalven dat het uit de tweeleedige belofte klaar is, dat de toezegging van de zeegeningen aller volkeren in Abrahams zaad, niet op zyne nakoomelingen, die het voorbeeld der Heemelſche dingen, onder de bediening van het waereldlyke heyligdom aankleefden, paſſen kan.

Dus is het Verbond te voren van God beveſtigd op Chriſtus. Wanneer dan de Wet vier honderd en dartig jaaren daar na in kwam, die konde het beveſtigde Verbond niet wegneemen; want indien het daar door te niet gedaan was, moeſt de rechtvaardigheid voor God, en de eeuwige erffeniſſe, uit de Wet zyn: maar de geeſtelyke goederen zyn niet uit de Wet, om dat de Wet daar maar *bygeſteld is, om der overtreedingen wille:* en daarom blyft de beloften vaſt. Daar is *geen Wet gegeeven, die machtig was leevendig te maaken*, of die de beloften des eeuwigen leevens insloot: maar zynde tot die belofte by gekomen, was de Wet een jok der dienſtbaarheid, geevende de rechtvaardigheid uit de Wet,

die tydelyk en vleeſchelyk was. Hier door wierd het weezendlyk genaade Verbond niet verminderd; maar het werkten krachtig onder alle die wettiſche verdonkeringen: zo dat, voor den geene die God in den geeſt dienden, en een zaakelyk gezicht hadden, het dekzel van Moiſes aangezichte weg genomen wierd, en zy, zonder Poppen of verbeeldingen te gebruiken, leefden inwendig door wandeling met God, en na buiten, met opzicht op de belofte ende het Verbond, aan Abraham verkondigd. David noemd de menſche *wel gelukzaalig, dien de Heere de ongerechtigheid niet toereekend, ende in wiens geeſt geen bedrog is.* Pſal. 32:2. Het welke van Paulus deeze uitlegging verkrygd; dat *God de rechtvaardigheid toereekend zonder de werken.* Rom. 4:6.

Onder de bediening van de Wet der Zonden en des Doods, zyn nochtans merken geweeſt, waar aan het bleek dat de Wet het waare leeven niet uitdeelden: en dat daarom de geene die onder de Wet waaren, in de rechtvaardigheid uit de Wet, niet moeſten beruſten. Hier toe heeft Moiſes zelve geſchreeven, dat zyn Wet niet altyd duuren zou: maar dat het volk Gods zou

hebben te hooren na de Propheet, die, als zyn Wet uitgediend had, voor den eenigen Leidsman, en Vol-einder des Geloofs, erkend moest worden. Gelyk ook de Propheeten die Moises volgden, de daagen van Christus te vooren verkondigd hebben.

De geloovigen onder de Wet leevende, hebben veel zins betoond, dat ze tot den Heere bekeerd waaren, en het dekzel van Moises voor hen weg genoomen was. David, die de wortel der zaake in zich hadde, bad om verlossinge van de Godloozen, van de lieden die van der waereld zyn, welker deel in dit leeven is: vertoonende in teegenstelling, dat hy wat anders beoogden, *ik zal*, zegd hy in zyn gebed tot God, *u aangesicht in gerechtigheid aanschouwen, ik zal versaadigd worden met u beeld, als ik zal opwaaken.* Psalm. 17:15. Deeze zyne verwachtinge hadde haar vastigheid in Christus die te wachten stond, en *also hy een Propheet was, ende wist dat God hem met eede geswooren hadde, dat hy uit de vrucht sijner lendenen, zo veel het vleesch aangaat, de Christus verwekken zoude, om op sijnen troon te zetten, zo heeft hy dit voorsiende gesprooken van de opstandinge van Christus.*

Hand: 2: 30: 31. En wanneer de genaade, door en in Christus te genieten, daadelyk aangebracht was, behelsden ze niet anders, dan het geene te vooren tot Abraham, en door de Propheeten gesprooken wierd; want daar toe word de gansche verkondiging herleid. *Gy lieden zyt, kinderen der Propheeten ende des verbonds, het welke God met onse vaderen opgerecht heeft, zeggende tot Abraham, ende in uwen zaade zullen alle geslachten der Aarde gezeegend worden.* Hand: 3. 25.

Zy hebben dan in het geloove geweest, het verblyf der zielen na de lichchaamelyke dood ontwyffelbaar vast gehouden, en hunne volmaaking in Christus te gemoet gezien: zynde dus voor de komste van Christus, in *het geloove gestorven, de beloften niet verkreegen hebbende, maar hebben de zelven van verre gesien, ende geloofd, ende omhelst, ende hebben beleeden dat zy gasten en vreemdelingen op der Aarde waaren.* Heb: 11: 13: Zy wachten op de hoope Israëls, en de Propheten hebben daar zo standvastig op gedoeld, dat het besluit van de Wet en de Propheeten, in een toezegging bestaat, van dat *de zonne der gerechtigheid zou opgaan*, over de geene

die Gods naame vreesden: onder verband, dat ze moesten *gedenken der Wet Moises*, die God hem bevolen hadde op Horeb aan gansch Israel, *der inzettinge ende rechten*. Malch: 4: 4. Zy, die zich konde vast houden, als ziende de onzienelyke, moesten gedenken, dat Moises de Wet gegeeven, en zelf verklaard heeft, dat 'er na hem een Propheet te wachte was, van wiens woord geen beroep op een ander plaats sou vinden: en dat achtervolgens het verloop van zaaken, de Wet haast stond te eyndigen, om eeniglyk te doen na het woord van de toekoomende Propheet.

Zie daar, het werk der genaade, in zyn vordering, en het uiterlyk beleid, met de verlost-wordende gehouden, tot aan de komste van Christus in het vleesch, achtervolgd. Tot daar toe was teegenwoordig den toeleg, en wy zien die, volgens de enkelheid van de daad Gods, in veel veranderingen der zondige onderwerpen, bereikt..

Wanneer de recht gemaakte mensch, door het zoeken van veele vonden, de offenende gelykheid met Gods beeld verwaarloozende, als een der vereenigden in God geworden was, kon hy alleen door de Goddelyke vereeniging over

natuurlyk leeven: en hy moeſt, in zyn vordering tot de volle gelyk-vormigheid met de eerſtgebooren, veel veranderingen ondergaan, waar uit veele benaamingen voortſpruiten, die zo lang zullen ſtand grypen tot dat de zondaars, door de enkele werking der verloſſinge, de volkoomenheid van den aanleg bekoomen zullen.

Dewyle de zondaars zodaanig in de betrekking tot God beſtaan, dat ze, uit kracht van de Goddelyke rechtvaardigheid, alles ondergaan, wat uit en op de zonden volgd, zo is hunne redding geleegen in de ſchenking van alles wat hen ontbreekt. Indien zy dan ontfangen, de volkoomen liefde tot God in hunne zielen, en de volſlaagen onſterffelykheid in hunne lichchaamen, dan zullen zy verloſt zyn, want het miſſen van liefde en leeven is de rampzaaligheid.

Maar de meededeling van het gemiſte, kan, volgens het verband der dingen, alleen in de eerſtgebooren geſchieden: want om dat alle volgende reedelyke ſchepzelen, in de eerſte van het geſlacht, de wortel hunner wasdom vinden, en dat ze, door reeden van de onverdeeldheid der denking, alles, wat ze als

byzondere zyn, niet anders, dan door de voortkomst en verbintenis van en met de eerstgebooren, ontfangen, zo is het daar door volstrekt nootzaakelyk, dat alle die de zonden ontworstelen, in de verzaameling tot de eerstgebooren die weldaad genieten. En het is ten hoogsten betaamelyk, om het werk Gods niet te scheiden, dat de eerstgebooren, allen, die in hem de liefde tot God aanwinnen, ook tot de volslaagen onsterffelykheit overbrengt, want dan is het beeld des onsienelyke Gods, de eerstgeboren aller schepselen ook de eerstgeboren uit den doden, en *in allen de eerste.*

De daadelyke toebrenging der hoedaanigheid van de Eerstgebooren, in wien alle volheid woond, is werkdaadig en krachtig: het komt niet door verdienste, of eenige middel-oorzaaken, maar door een zelvigheid der werkinge Gods, in het hooft, en in alle de leeden.

Voor de tyd-telling bestond de Eerstgebooren, vervuld met de Goddelyke liefde, en hebbende in zyn onmiddelyk voorwerp het gansche na-geslacht vervangen. Dus zyn de leeden, niet voorberaadelyk geschikt, maar werkdaadig en stellig in het hooft uitverkooren. Om dat in het hooft, waar uit de leeden, na het

het ondeelig maakend onderſcheid van de ziel hunnen afkomſt bereekenen, de werking, die de zondig wordende zou uitzuiveren, daadelyk werkten; zo verſchild het niet, of men zegd, dat God ons uitverkooren heeft in Chriſtus voor de grond-legging der waereld, of, dat God ons de genaade gegeeven heeft in Chriſtus voor de tyden der eeuwen: dewyle het van een daadelyke verkiezing, en ſtellige werking moet verſtaan worden.

In voortgang van de ſchifting der vergaaderde, zyn de afspruiteliugen, zo veel als 'er in dien toeſtand waaren, dat ze, met de kennelyken aanvang van het geſchaapen bedryf, tot Gods weezendlyke liefde zouden inkeeren: met de Eerſtgebooren, in het byzonder, vereenigd gebleeven: en nadien dit verblyf der vereeniging, om dat Gods daad alle zins zich zelven gelyk is, tot de volle gelykheid met de Eerſtgebooren zal voortgaan; zo beſtaat in de ſtellige gelykheid met een der vereenigde in God, *den aanvang van het geeſtelyke leven.*

Den aanvang van het geeſtelyke leeven, in de byzondere ziel geſteld zynde, komt tot meewuſtheid van het geene in haar werkt: waar door de ziel,

met eenige ingetoogenheid voortgesprooten, onder de verwarde en valsche berichten van eygen-liefde, en geschaapen voorwerpen, de onderwysinge van Gods denkbeeld, en den aandrang der bepalinge van Gods weezendlyke liefde, in sich zelve vinden kan. Deeze inwendige aanblik is als een licht door de duisternis, en als een onderscheiden aanspraak door de dommeling van verwarde geluiden, door boorende: waar meede de ziel opgehelderd sijnde, genoodigd en aangemoedigd word, om tot de inwendigheid van haar eygen weesen in te dringen, op datse van de geschaapen lok-aazen vervreemde, en alle haaren aandacht tot de *inwendige roepinge Gods* toepasse.

Want de Aandacht van de ziel, merkende op het geene in het diepste geheim van de verborge reeden, door Gods spraakelooze stemme, in stilte toegeroepen word, vind alles zaakelyk; vind grond van vertrouwen; en dat God haar inwendig overreed, dat haar daadelykheid verkiezende aan hem toe te passen, en overeenkoomende met zyn volmaaktheid te werken, een standvastige voldoening, en een volkoomen gelukzaaligheid aanbrengen zal.

zal. Zy geeft zich daar op aan God over, ſtemd toe het zaakelyke getuigeniſſe Gods, uit liefde tot de getuige, en laat haar belang op God aankoomen. Zo *geloofd zy, teegen hoope op hoope*, zich niet zo zeer bemoejende met de eyndelyken uitkomſt, als wel ruſtende op de teegenwoordige vaſtigheid.

En als de geloovige ziel in het geloof aanhoud, brengd ze haar verkiezing geduurig van de ſchepzelen tot God over: waar door de ziel, vaſter en verbeeterd wordende, daadelyk, in zich zelven ingekeerd en beſlooten, afgezonderd is van gemeene en onheylige dingen, om met een aanhoudende duurzaamheid, de tydelyke dingen te verzaaken, en te jaagen na *Heyligmaaking*, grypende alſo na het eeuwige leeven, dat ze ten laatſten verkrygen zal.

Maar om dat de eygen-liefde noch te veel aftrekt, kan de geheyligde ziel niet ſtandvaſtig genoeg in de affondering volharden. De dikke ſchepzeldrommen dreigen licht en leeven te verſtikken; hun woeſt geraas, belet het gehoor van de inwendige roepinge; de geſchaapen bekoorlykheeden vertoonen ſich aanneemelyk; de ziel, na buiten

ten keerende vervreemd van ſich ſelven; en, in de wilderniſſe van haar tochten, het licht miſſende, heeft zy een taſtelyke weg-wyſer noodig.

Gelyk nu de Eerſtgebooren de liefde tot God in alle ſijne leeden doed ontſonken, zo heeft hy ook in den uitwendigen weg hunne leidsman geweeſt, met hen, na maate der uitſpatting, in de harſtochtelyke neigingen te ontmoeten, en weederom na binnen in te dringen. Hy heeft Abraham in ſijn Aardſchgeſindheid en eygen-belang ſoeking ondergaan, doende hem beloſte van tydelyke en eeuwige goederen: en om hem op menſchelyke wyze uitwendig te verzeekeren, ſijn de beloften tot de gedaante van een verbond overgegaan. De Iſraëliten, te vleeſchelyk en te grof, om in het woord der beloſten te beruſten, heeft hy de Wet gegeeven: En by toeval van de verdorve gewoontens en ontaarde offerdienſten, reegelden hy de offeren daar zy op verſlingerd waaren; op dat zy, die niet inwendig in den geeſt konde beſtaan, de uitwendige dienſten tot den eenige God richter zoude. Hy beſwaarden hen ook met veele inſettingen, en onproſytelyke gebooden, om door de oeffening

zelf

zelf de nietigheid te ontdekken, en te doen zien, dat de rechtvaardigheid uit de Wet, Aardſch, vleeſchelyk, en tydelyk was; die zy moeſte afleggen, om te verkrygen de rechtvaardigheid die uit God is.

Dit was den toeleg van de leydinge des ouden volks. Onder het overblyſzel der verkiezinge ſchuilden menſchen: die het eynde van de Wet hebben gezien, en op de toekoomende verloſſer, hoopten, om *in* en *door* hem de volmaaking deelachtig te worden: nadien zy in den toeſtel zelf wel konden zien, dat het niet aan de enkele werking der genaade, maar aan den verſtrooiden ſtand, der eygen-belang ſoekende, en ſwakke geloovigen, te wyten was.

Maar gelyk de byſondere daad van de Eerſtgebooren, op de aller enkelſte wyze in alle geloovigen werkt, zo ſtond zeekerlyk te volgen, dat hy door die doening alle uitwendige dingen afſchudden, en alle zyne nakoomelingen, daar hy in werkt, en die veelzins van hem verſtroojen, weederom in zich zelve verzaamele zou: op dat zy alle, in dien vader der geeſten, van wien zy voortſprooten, iu de zuivere eenheid van de daad, de onberiſpelyke liefde

liefde tot God oeffenen, en de volslaagen onsterffelykheid deelachtig worden.

Dus hebben wy gezien de betaamelyke verbintenisse, van het geene dat God in de menschen werkt, en dat de zoone van Gods liefde in allen de eerste is. Nu staat noch te overweegen, hoe de Heere Christus, door zyn dood in het sterffelyk vleesch, de byzondere vordering tot onsterflelykheid, aan zyne geloovigen toebrengd: op dat hy ze, niet alleen *Heylig* en *onberispelyk*, maar ook *onbeschuldelyk* voor hem stelle. Dit zal, indien het de eeuwige Godheid behaagd leeven en krachten te verleenen, eer lang volgen, op dat onsen aanleg, een vol-leedige zaamenstellige van de leere der zaaligheid, bereiken mach.

Wy bidden God, dat onze zielen aan de eeuwigheid vast gehecht, door de geest van Christus bewerkt, en zonder ophouden van het zienelyke tot het onzienelyke mach opgeleid worden: op dat wy, te wyd in de zinnen uitloopende, met des te meerder ernst tot de geest des gemoeds weeder inkeeren, en, alle eygen-belang afstaande, tot de hoogte daar God woond opklimmen.

E Y N D E.

BLAD-WYSER

der Bysondere

HOOFT-DEELEN.

ZEEVENDE HOOFT-DEEL.

ACHTSTE HOOFT-DEEL.

NEEGENDE HOOFT-DEEL.

TIENDE HOOFT DEEL.

ELFDE HOOFT-DEEL.

TWAALFDE HOOFT-DEEL.

DARTIENDE HOOFT-DEEL.

VEERTIENDE HOOFT-DEEL.

VYF-

VIER EN-TWINTIGSTE HOOFT-DEEL.

VYF-EN-TWINTIGSTE HOOFT-DEEL.

ZES EN-TWINTIGSTE HOOFT-DEEL.

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE-HOOFT-DEEL.

ACHT-EN-TWINTIGSTE HOOFT-DEEL.

